

ACADEMICA

REVISTĂ EDITATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ

DIRECTOR: ACAD. IOAN-AUREL POP, PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE

Nr. 1-2, IANUARIE-FEBRUARIE 2024

Anul XXXIV • 399-400

DIRECTORI:

Acad. Mihai DRĂGĂNESCU
(director fondator)
octombrie 1990 – ianuarie 1994

Acad. V.N. CONSTANTINESCU
februarie 1994 – ianuarie 1998

Acad. Eugen SIMION
februarie 1998 – aprilie 2006

Acad. Ionel HAIDUC
mai 2006 – aprilie 2014

Acad. Ionel-Valentin VLAD
mai 2014 – decembrie 2017

Acad. Cristian HERA
ianuarie 2018 – aprilie 2018

Acad. Ioan-Aurel POP
mai 2018

CONSILIUL EDITORIAL:

Acad. Ioan-Aurel POP
Acad. Marius ANDRUH
Acad. Mircea DUMITRU
Acad. Dumitru MURARIU
Acad. Nicolae-Victor ZAMFIR
Acad. Ioan DUMITRACHE

Acad. Dan BĂLTEANU
Acad. Cristian HERA
Acad. Constantin IONESCU-TÎRGOVIȘTE
Acad. Maria ZAHARESCU

COORDONATOR:

Acad. Marius ANDRUH
Vicepreședinte al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef
Dr. Narcis ZĂRNESCU

Redactori I
Dr. Andrei MILCA
Mihaela-Dora NECULA

SECTOR TEHNIC:

Tehnoredactor
Dr. Roland VASILIU

Operatori-corectori
Aurora POPA
Monalisa STANCA

Responsabili de număr:
Mihaela-Dora Necula
Andrei Milca
Narcis Zărnescu

Coperta 1: **Deltă** (2005) Viorel Mărginean (1933 – 2022), membru de onoare al Academiei Române
Tehnica: ulei pe pânză (din colecția Academiei Române)

E-mail: academica@acad.ro

revista_academica2006@yahoo.com

Adresa web: http://www.acad.ro/academica2002/pag_academica.htm

Tel. 021 3188106/2712, 2713; Fax: 021 3188106/2711

Cuprins

ZIUA CULTURII NAȚIONALE

Ioan-Aurel Pop, Rădăcinile culturii române moderne	6
Ion Tighineanu, Ziua Culturii Naționale sărbătorită pe ambele maluri ale Prutului	10
Preafericitul Părinte Daniel, Hramurile marilor mănăstiri din provinciile românești și sărbătorile sfinților populari – evenimente de promovare a limbii și a culturii române ...	12
Jean-Jacques Askenasy, Două genii ale literaturii române: un creștin, Mihai Eminescu, și un evreu, Moses Gaster. Întâlnire în tezaurul folcloric	16

UNIREA PRINCIPATELOR ROMÂNE

Ioan-Aurel Pop, Alexandru Ioan Cuza și Unirea de la 1859	25
Gabriel Croitoru, Cum s-a înlăptuit Unirea de la 24 ianuarie 1859. Cum s-a realizat	28
Dinică Ciobotea, Mișcarea unionistă din Principate în anii 1856–1859 și Craiova	32
Radu Gabriel Dumitrescu, Medalii din epoca Unirii Principatelor Române în colecția Muzeului Olteniei	39
Ion Militaru, Idealitatea istoriei noastre	42
Oana-Andreiă Sâmbrian, De la Unirea Principatelor Române la mișcarea de independență latinoamericană: etapele formării identitare în secolul al XIX-lea	45
Sevastian Cercel, Impactul unirii Principatelor Române asupra dreptului românesc	48
Gheorghe Cliveti, Unirea Principatelor Române și puterile europene – impactul „dublei alegeri” a lui Cuza Vodă	51

ANIVERSARE ACADEMICIAN CRISTIAN HERA

Ioan-Aurel Pop, Mesaj de felicitare	74
Dumitru Murariu, Sesiunea aniversară „90 de ani de la nașterea academicianului Cristian Hera”	75
Valeriu Tabără, Academicianul Cristian Hera la 90 de ani	77
Doru Pamfil, Academicianul Cristian Ioan Hera – personalitate simbol pentru științele agricole și silvice din România	81
Nicolae Panin, Academicianul Cristian Ioan Hera – o viață dedicată științei și bunăstării oamenilor. Omul, cercetătorul, dascălul și coordonatorul	83
Mihai Rusu, Academician Cristian Hera, excelență, probitate și promotor al cercetărilor în domeniul științei solului, nutriției plantelor și folosirii raționale a îngrășămintelor ..	85

Mihai Rusu, <i>Experiențe de lungă durată cu îngrășăminte – 55 de ani în România</i>	88
Emilian Negrilă, Academician Cristian Ioan Hera – om, profesor, reper științific în cercetarea agricolă națională și mondială	90
Nicolae Anastasiu, Omagiu academicianului Cristian Ioan D. Hera, mereu aproape de științele Pământului	94
Ioan Jelev, Academicianul Cristian Hera, patriarhul cercetării agricole românești, omagiu la împlinirea vârstei de 90 de ani	96
Silvia Hanneklaus, Cristian Hera’s 90th Anniversary	98
Cristian Hera, Confesiuni din drumurile vieții și ale cunoașterii	100

ACADEMICIAN NICOLAE BREBAN – 90

Ioan-Aurel Pop, Nicolae Breban ca evocator al istoriei românilor, la aniversare	118
Ding Chao, În momentele cruciale ale destinului națiunii române	121
Aura Christi, Ecce Breban	124

CONVORBIRI

Cătălin Mosoia, Interviu cu Academician Dumitru Murariu – Academia Română – cel mai puternic focar de știință și de cultură din România	129
--	-----

CONFERINȚELE ACADEMIEI ROMÂNE

Liviu Franga, Vasile Pârvan – profilul unui savant scriitor sau poezia memoriei (I)	132
---	-----

ANIVERSARE

Catinca Agache, Istoricul Alexandru Porțeanu, nonagenar	136
--	-----

EVOCARE

Otilia Costișor, Moștenirea profesorului Gheorghe Spacu – direcții de cercetare la Institutul de Chimie „Coriolan Drăgulescu”	139
--	-----

ARTĂ CONTEMPORANĂ

Alexandra Crăciun, Locul în care toate poveștile se întrepătrund	144
---	-----

CRONICA VIEȚII ACADEMICE

146

GHID PENTRU AUTORI

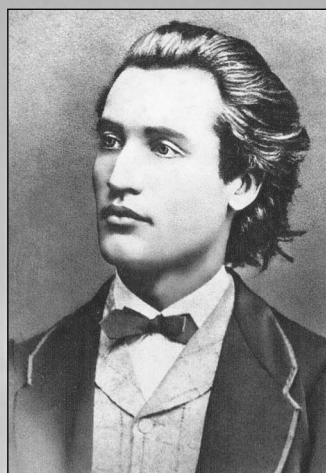
149

Ziua Culturii Naționale

ZIUA CULTURII NAȚIONALE

Ediția a XIV-a

Mihail Eminescu (1850-1889)

- ședință festivă comună -
în format mixt

Luni, 15 ianuarie 2024 | ora 11
Aula Academiei Române |
Sala Azurie

Calea Victoriei nr. 125, București, sector 1
Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 1, Chișinău

Rădăcinile culturii române moderne*

Acad. **Ioan-Aurel Pop**
Președintele Academiei Române

Ziua Culturii Naționale ne duce întotdeauna cu gândul la acei care au făurit cultura românească, la cei care au rostit versuri și le-au și cântat în românește, pe câmp, la horă ori la biserică, la cei care au scris primii în limba noastră și apoi la cei care au ilustrat domeniile de creație spirituală, de la beletristică până la istoriografie și de la folclor până la științele exacte. Membrii și cercetătorii Academiei Române au studiat temeinic, de la 1866 încoace, aceste teme lămuritoare pentru *forma mentis* pe care o avem, adică pentru felul nostru de a fi români.

Firește sunt unii porniți pe polemici chiar și de Ziua Culturii Naționale. De ce să fie națională? Să fie națională ziua („Ziua Națională a Culturii”) ori să fie națională cultura („Ziua Culturii Naționale”)? De ce să fie Eminescu, fiindcă el a iubit prea mult națiunea română și nu a respectat standardele europene actuale referitoare la străini? Sau, dincolo de întrebări, unii cred că ar fi mai bine, în spiritul neomarxismului, al „progresismului”, al deconstructivismului și globalismului, să radiem orice referire la națiune și la Eminescu, să ne topim cu toții într-o masă informă, să ne ignorăm antecesorii și creațiile lor, imitând „corectitudinea politică”, inventată tocmai că să arunce în neant experiența istorică a popoarelor, să înlocuiască criteriul meritului cu felurite discriminări nocive. Dar vă propun ca astăzi să uităm aceste nefericite derapaje și să ne cufundăm pentru o clipă în lumea acelor „poetici ce-au scris o limbă ca un fagure de miere” și să privim „zilele de-aur a scripturilor române”.

Astfel, din aceste scripturi aflăm că acum mai bine de două milenii, la Tomis, în vechea Scitiei Mică, devenită parte a Moesiei romane, pedepsitul poet Ovidiu, își scria „Tristele” și „Ponticele”, scrisorile sale melancolice de pe malul Mării Negre: *Ut sumus in Ponto, ter frigore constitit Ister;/ Facta est Euxini dura ter unda maris./ At mihi iam videor patria procul esse tot annis, Dardana quot Graio Troia sub hoste fuit.* Pe românește, versurile acestea ar suna așa: „De când mă aflu-în Pont însingurat/ De trei ori Istrul a-înlemnit de ger/ Și undele de Mare-au înghețat./ Dar mie mi se pare că-s stingher./ De patrie departe mă petrec/ De-atâția ani câți Troia s-a ținut,/ Amenințată de dușmanul grec./ Călcată de nimicitorul cnut.” (Tristele, V.10.1–4). Trei ani de exil îi păreau poetului a fi fost zece ani. Avea să scrie cu greu, după alți ani de chin, „o cărțuție” de poezii în limba getică, din păcate, pierdută. Dar versurile latinești făcute de Ovidiu pe țărmul Mării Negre, la Constanța, au rămas în patrimoniul culturii universale.

Pe la anul 124 d.Hr., adică acum 1900 de ani, împăratul Romei Hadrianus crea în Dacia primele orașe cu rang de municipiu, de la Dunăre până pe Someșuri. Ele aveau să devină, prin școlile publice deschise acolo, focare de cultură și, natural, de alfabetizare a daco-romanilor. Dacia a făcut parte din cel mai mare (întins pe trei continente), mai prosper și mai civilizat stat al lumii de-atunci.

În perioada migrațiilor, episcopul got Wulfila a tradus Biblia în limba sa germanică printre geți și a predicat la Dunărea de Jos în greacă, gotică și

*Alocuțiune susținută în deschiderea sesiunii festive dedicate Zilei Culturii Naționale (15 ianuarie 2024, Aula Academiei Române)

Acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române
Ziua Culturii Naționale, Aula Academiei Române

latină, ultima limbă fiind destinată înțelegerii daco-romanilor, aflați atunci pe cale de creștinare.

Pe la 587 (adică acum aproape un mileniu și jumătate), s-ar fi rostit de către latinofonii din nordul Balcanilor primele cuvinte în limba română: *Torna, torna, fratre!*, adică „(În)toarnă-te, (în)toarnă-te, frate! Ar fi aceasta prima mărturie de limbă română arhaică ori de străromână. Istoriceste nu este de mirare, fiindcă poporul român și limba română se aflau în ultima etapă a formării lor, finalizată pe la anii 750–800 d.Hr. (la fel cu popoarele romanice frățești).

Limba a fost mereu, la toate popoarele vechi, marca principală a naționalității lor, iar românii nu au făcut excepție.

Acum 650 de ani, în anul 1374, chiar în momentul în care o oaste ungurească era pregătită să atace Moldova, papa Grigore al XI-lea se adresa regelui Ludovic I și celor doi arhiepiscopi ai Ungariei (de Strigoniu și de Calocsa), cerându-le să accepte crearea unei episcopii proprii pentru „o anumită parte a mulțimii națiunii românilor” (*certa pars multitudinis nationis Wlachonum*) „care locuiau în apropierea hotarelor Regatului Ungariei, spre tătari” (*qui circa metas Regni Ungarie versus Tartaros commorantes*) și care, deși „ trăiau după ritul și schisma grecilor” (*secundum ritus et scisma Grecorum vivebant*), fuseseră

atrași în parte „la adevărul sfintei credințe catolice” (*ad sacre fidei catholice veritatem*), prin strădania zisului rege. Motivația acestei inițiative papale de creare a unei biserici catedrale cu episcop propriu pentru români este surprinzătoare: acești români nu erau mulțumiți de slujba preoților unguri (*de solo ministerio sacerdotum Ungarorum non sint bene contenti*), fapt pentru care cea mai mare parte a lor nu acceptaseră pasul convertirii. Din punct de vedere logic, motivația este firească: pentru succesul oricărei convertiri la o credință, la o doctrină, la o idee de orice tip este nevoie de dialog, de un efort de convingere, iar acestea nu se pot realiza într-o limbă străină și necunoscută celor vizați. Ca urmare, papa „poruncește și dă sarcină” regelui și celor doi arhiepiscopi ai Ungariei să accepte ca „episcop al mulțimii” acelor români pe Antonio de Spoleto, „profesor” din Ordinul Fraților Minoriti, despre care se spunea că „știe limba zisei națiuni”, a românilor (*qui linguam dicte nationis scire asseritur*). Se poate ca unii dintre românii răsăriteni să se fi adresat autorităților ecleziastice (este posibil să fi fost vizat direct papa), cerând dialog în limba română. Rămâne copleșitor acest argument al limbii, adică apărarea limbii române în fața intruziunilor apusene, orchestrate de Regatul Ungariei. De aceea, Șerban Papacostea nu ezita să scrie –

încă de prin anii '80 ai secolului trecut – că apariția limbii ca argument al opoziției românilor față de efortul de supunere a lor prin convertire „era unul din indiciile cele mai puternice ale intrării în scenă a națiunii și în istoria românească”. Natural, este vorba aici despre națiunea medievală, așa cum a fost ea studiată și teoretizată în Occident și în Statele Unite, începând cu zorile secolului al XX-lea. Națiunea medievală are o serie de deosebiri notabile față de națiunea modernă. Dar limba este argumentul principal al coeziunii și pentru națiunile moderne. Prin urmare, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, unii dintre români luptau pentru identitatea lor prin limbă, iar acești „unii dintre români” erau români moldoveni, ceea ce nu este puțin lucru.

Slavonismul nostru bisericesc ne-a păstrat în plan cultural în aria culturii bizantine, în mijlocul unei mari spiritualități care purta sigiliul „Bizanțului după Bizanț” (Nicolae Iorga). Acum aproape cinci secole, Diaconul Coresi și ucenicii săi (între 1556 și 1583) au transformat la Brașov tiparul slavon în tipar românesc și au așezat temelile limbii literare. De-atunci, cărturarii români au început să scrie românește sau și românește. Unul, prea repede uitat uneori, a fost Dosoftei (1624–1693).

Mitropolit al Moldovei, trecut în rândul sfinților de Biserica Ortodoxă Română, Dosoftei s-a născut în urmă cu patru sute de ani și a trăit într-un secol zbuciumat de luptele interne dintre partidele boierești și de rivalitatea marilor puteri pentru dominarea țării sale. A fost poet și traducător, un adevărat cărturar. S-a numit Dimitrie Bariță și a venit pe lume la Suceava. A studiat la Iași, la Academia Domnească fondată la 1640 de Vasile Lupu, cel „cu hire împărătească” și apoi la Liov, după reguli ale umanismului târziu. A învățat greaca, latina, slavona, rusa și polona. Ajutat de spătarul Neculai Milescu, a adus din Rusia o tiparniță și a tipărit la Mitropolie, în românește, cărțile liturgice de bază, promovând folosirea limbii române în biserică. Opera sa principală este „Psaltirea în versuri”, carte bisericească de ritual cu cei 151 de psalmi atribuiți regelui David, parte a Vechiului Testament. Este un monument al limbii române, începutul poeziei scrise a românilor și ilustrare a limbii literare, bazate pe ritmul, rima și măsura poeziei populare: „La apa Vavilonului,/

Jelind de țara Domnului,/ Acolo șezum și plânsem,/ La voroava că ne strânsem/ De te-aș putea uita-te,/ Ierusalime cetate”. Versurile acestea sună frumos în „limba vechilor cazanii” (cum ar fi spus părintele Alexe Mateevici). Dosoftei a fost, alături de cronicari, de Varlaam, de logofătul Udriște Năsturel, de stolnicul Constantin Cantacuzino, unul dintre cei mai mari intelectuali români ai secolului al XVII-lea, prețuitor al documentelor și inscripțiilor, conștient de rolul important al culturii românești în sud-estul Europei. Pe vremea lui Dosoftei și a cronicarilor moldoveni, limba noastră nu respecta reguli de gramatică, fiindcă timpurile verbelor și formele substantivelor se pliau după logica basmului și a poeziei populare, în care plânserăm era „plânsem”, vorba era voroavă, zicerea era „dzicere” ori „dicere”, pâinea era pâne, câinele era câne pe lângă „omul ista” (nu „acesta”). Toate aceste forme arhaice erau mai aproape de latina populară decât formele literare pe care le-au rânduit savanții ulterior. Vorba rostită și scrisă se prelingea atunci câtinel, ca apa micului izvor lângă care avea să se culce apoi ades micul Eminescu.

Am vrut să închei intenționat cu Dosoftei – cel născut acum patru secole la Suceava, pe când Moldova se întindea până la Nistru – ca să nu uităm că avem cultură veche românească, că lumea nu începe cu noi, epigonii, că, în ciuda detractorilor, marea literatură modernă s-a clădit pe antecedente notabile. Numai că Ziua Culturii Naționale nu se poate celebra fără Eminescu. Trebuie să ne amintim că în 1889, adică în urmă cu 135 de ani, se stingea din această lume efemeră copilul născut la 15 ianuarie 1850, dar abia atunci, la 15 iunie 1889, începea viața lui eternă, fiindcă el este cel mai mare spirit pe care l-a născut vreodată poporul român. Dacă, el, Eminescu (alături de alți clasici, precum Alecsandri, Creangă, Caragiale, Slavici ori Coșbuc), nu este cunoscut și apreciat în lume cum s-ar cuveni și dacă străinătatea are o altă ierarhie a valorilor intelectuale românești decât avem noi, în Țară și în Republica Moldova, nu este vina lui Eminescu, ci a noastră. Și, poate, a lumii nedrepte în care trăim și în care criteriile de valoare sunt strâmbe.

Eminescu a avut o capacitate de asimilare ieșită din comun și o putere de judecată de profunzimi neatinsă de alții. A trăit în epoca ridicării edificiului

statal național, dar a criticat dur societatea contemporană. La 1884 (acum 140 de ani), primind drepturi de autor pentru poeziile trimise la „Familia” de la Oradea, îi scria lui Iosif Vulcan: „Mult stimate domnule și amice, mulțumesc pentru onorariul trimis – cel dintâi pentru lucrări literare pe care l-am primit vodată-n viață. În România domnește demagogia, și în politică și în literatură; precum omul onest rămâne aici necunoscut în viața publică, astfel talentul adevărat e înecat de buruiana rea a mediocrităților, a acelei școale care crede a putea înlocui talentul prin impertinență și prin admirație reciprocă. [...] Te asigur că a fost pentru mine o rară mângâiere de-a mă vedea remunerat dintr-un colț atât de depărtat al Româ-

niei, din Oradea-Mare ...”. Eminescu era profund decepționat de viața publică românească, dar trăia ideea unirii și vedea România ca și cum ar fi existat deja. Cu decenii înainte de 1918, el plasa Oradea în România și jubila cu gândul la „marele viitor” al țării sale.

Eminescu a fost un vizionar, a creat în spiritul poporului său, dar a cunoscut și armonia popoarelor lumii. El nu a scris pentru un loc și pentru un timp anume, ci pentru nesfârșire. De aceea, ziua nașterii copilului zburdător pe dealurile de la Ipotești este ziua fastă a destinului acestui popor, proclamată în chip înțelept, în cele două state românești și în sufletele românilor de oriunde, drept Ziua Culturii Naționale.

Vernisajul expoziției „Anton Pann – Povestea vorbei”(Sala de expoziții „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române) a fost urmat de un concert al ansamblului cameral de muzică veche „Anton Pann”, condus de muzicianul Constantin Răileanu.

Ziua Culturii Naționale sărbătorită pe ambele maluri ale Prutului*

Acad. Ion Tighineanu

Președintele Academiei de Științe a Moldovei

Membru de onoare al Academiei Române

Stimate domnule președinte al Academiei Române,

Onorați membri ai Academiei Române și Academiei de Științe a Moldovei,

Preafericite Părinte Daniel, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române,

Stimate domnule Sergiu Nistor, consilier prezidențial,

Stimată doamnă Raluca Turcan, ministru al Culturii,

Onorată asistență,

Ziua de 15 ianuarie, ziua de naștere a poetului național Mihai Eminescu, relevat posterității printr-o uluitoare genialitate și universalitate, este recunoscută și sărbătorită pe ambele maluri ale Prutului drept Ziua Culturii Naționale, oferindu-ne prilejul de a celebra împreună cultura, tradițiile și valorile spirituale care ne definesc ca națiune. Este a doua ședință comună a celor două Academii-surori – Academia Română și Academia de Științe a Moldovei – organizată într-un spațiu virtual comun. Prima ședință de amploare a avut loc la 31 august 2023, când am sărbătorit împreună, cum e și firesc, Ziua Limbii Române.

În numele Prezidiului Academiei de Științe a Moldovei, exprim sincere felicitări comunității științifice din România și Republica Moldova cu ocazia Zilei Culturii Naționale și vin cu îndemnul de a ne conjuga în continuare eforturile pentru a crea cât mai multe punți de colaborare, astfel apropiind cele două maluri ale Prutului până la dispariția hotarului impus de interesele geopolitice ale unor regimuri dictatoriale. Exprimăm sincere mulțumiri Biroului Prezidiului Academiei

Române, personal academicianului Ioan-Aurel Pop, Președinte al Academiei Române, vicepreședinților și Secretarului General pentru deschiderea fără precedent spre colaborare, elaborarea și implementarea Planului de acțiuni comune, susținerea comunității academice din Republica Moldova în aceste timpuri tulburi, marcate de multe provocări, inclusiv de războiul declanșat de Federația Rusă chiar în vecinătatea noastră.

Avem preconizat evenimente de anvergură pentru anul care a început, 2024, inclusiv cinstirea memoriei celebrului astrofizician român Nicolae Donici, originar din Basarabia, membru fondator al Uniunii Astronomice Internaționale, cu prilejul aniversării a 150 de ani de la naștere, organizarea concursului și decernarea, în premieră, a Premiilor celor două Academii, elaborarea unei viziuni strategice ce ține de colaborarea instituțiilor academice pe termen mediu și lung în contextul proclamării de către Organizația Națiunilor Unite, la 25 august 2023, a Deceniului Internațional al Științelor pentru Dezvoltare Durabilă.

Doamnelor și domnilor, sunt ferm convins că în lumea modernă, marcată de procese de globalizare și europenizare tot mai insistente, noi, reprezentanții spațiului etnic românesc, avem toate șansele să ne impunem prin cultura și tradițiile noastre seculare, prin scoaterea în evidență, ca rezultat al cercetărilor științifice profunde, a adevărului cu privire la identitatea și istoria noastră, prin cultivarea în continuare a limbii române, care este, după cum s-a exprimat marele Eminescu, „stăpâna noastră”. Ședința festivă de astăzi, ca și multe alte acțiuni întreprinse de cele

**Alocuțiune susținută în deschiderea sesiunii festive dedicate Zilei Culturii Naționale (15 ianuarie 2024, Sala Azurie a Academiei de Științe a Moldovei)*

Ziua Culturii Naționale, Aula Academiei Române

două Academii, reprezintă o chemare spre conlucrare și consolidarea eforturilor întru identificarea căilor optime spre viitor, evitând capcane generate de labirinturile tot mai complicate ale istoriei umane.

Luând în considerare experiența Academiiilor din întreaga lume, recomandările Consiliului Științific Internațional, ale Organizației Națiunilor Unite, se impune necesitatea imperioasă de a fortifica rolul instituțiilor academice și de cultură cu deosebită autoritate care să reprezinte, după standardele internaționale, *Vocea Oamenilor de Creație*, având misiunea de a consilia mersul dezvoltării țării în toată complexitatea provocărilor și problemelor existente, inclusiv ale celor din domeniul culturii, artei și științei.

În contextul realităților noastre specifice, credem că un accent deosebit trebuie pus pe promovarea atât a științelor fundamentale, evidențiate de Organizația Națiunilor Unite ca prioritară prin proclamarea Anului Internațional al Științelor Fundamentale pentru Dezvoltare Durabilă – ceremonia de încheiere a avut loc în decembrie 2023 la Geneva – cât și a științelor umaniste, prin care ne impunem ca națiune în dialogul valoric european și universal.

Venim cu un apel către factorii de decizie din România și Republica Moldova ca să acorde o susținere mai puternică științelor fundamentale, dar și domeniilor ce țin de istorie, cultură, cultivarea limbii române, care definesc identitatea, nota originală cu care ne integrăm în Europa și în lume.

Așa să ne ajute Dumnezeu!

Hramurile marilor mănăstiri din provinciile românești și sărbătorile sfinților populari – evenimente de promovare a limbii și a culturii române*

Preafericitul Părinte Daniel

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Membru de onoare al Academiei Române

De-a lungul istoriei, Biserica Ortodoxă Română a fost unul dintre factorii principali de promovare a culturii românești, deși a păstorit în vremuri grele, marcate adesea de năvăliri ale altor popoare asupra țării sau de lupte fratricide pentru tron, iar uneori de presiunea unor puteri politice străine și de agresivitatea prozelitistă a unor comunități creștine eterodoxe sau a altor religii.

Rareori Țările Române au avut perioade lungi de tihnă și, tot atât de rar, Biserica Ortodoxă a beneficiat de suficiente mijloace pentru a-și desfășura pe deplin activitatea pastorală și misionară.

Dar tocmai în mijlocul acestor încercări multiple și vitregii repetate, Ortodoxia românească a cunoscut lucrarea harului dumnezeiesc în viața ei, având adesea aceeași experiență spirituală ca Sfântul Apostol Pavel, care ne spune: „*avem comoara aceasta în vase de lut ca să se învedereze că puterea covârșitoare este a lui Dumnezeu, și nu de la noi*” (2 Corinteni 4, 7).

Astfel, îndrumând și hrănind poporul cu apa cea vie a Evangheliei și a Sfintelor Taine, apărând dreapta credință moștenită de la Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți, Biserica a trăit și a transmis cultura creștină odată cu viața duhovnicească, liturgică și filocalică, cultivată îndeosebi în mănăstirile din orașe și din mediul rural, precum și în catedralele-mănăstiri de la centrele eparhiale.

Este bine-cunoscută contribuția Bisericii la promovarea culturii în viața poporului român prin înființarea de școli, copierea de manuscrise, înființarea de tipografii și publicarea de cărți, participând astfel în mod substanțial la *formarea limbii române și a conștiinței naționale*, precum și la *întărirea unității românești*, inclusiv a românilor ortodocși din provinciile aflate sub stăpânire străină.

Totodată, lucrarea Bisericii de promovare a limbii și culturii românești s-a desfășurat și în cadrul slujbelor bisericești, cu un impact mai general fiind marile sărbători care atrăgeau mulțime de popor, așa cum sunt hramurile la români.

Opera *culturală literară*, scrisă sau tipărită a Bisericii, a fost însoțită de o *cultură a tradiției orale*, manifestată îndeosebi prin slujbele de hram la care aveau acces mulțimi de credincioși. Este îndeobște cunoscut că tradiția formează baza, temelia unei culturi, în timp ce înnoirea este ceea ce se adaugă la tradiție, în măsura în care rezistă timpului.

O cultură este o construcție spirituală care începe cu temelia, cu tradiția, care asigură păstrarea și transmiterea valorilor culturii din generație în generație.

De aceea, pentru instituții importante, precum UNESCO, tradiția este considerată drept patrimoniu intangibil al omenirii, o resursă importantă și necesară pentru supraviețuirea culturilor.

*Mesaj transmis de episcopul vicar patriarhal Varlaam Ploieșteanul la manifestarea organizată de Academia Română și Academia de Științe a Moldovei cu ocazia Zilei Culturii Naționale.

(15 ianuarie 2024, Aula Academiei Române)

Episcopul vicar patriarhal Varlaam Ploieșteanul și acad. Ioan Dumitrache, secretar general al Academiei Române (Ziua Culturii Naționale, Aula Academiei Române)

La această *cultură a înțelepciunii sau a armoniei vieții*, inspirată de credința ortodoxă și pacea sufletului promovată la hramurile Bisericii, s-a adăugat adesea și *o cultură a inimii milostive* sau a *filantropiei creștine*, izvorâtă din Evanghelia iubirii lui Hristos și din Viețile Sfinților, care explică în mare parte ospitalitatea smerită și constantă a poporului român.

Această cultură românească a carității sau a dărniceiei devenea adesea o cultură a ajutorării fraterne, atunci când Domnitorii și ierarhii români ajutau alte Biserici Ortodoxe ca: Patriarhia de Constantinopol, Sfântul Munte Athos, Patriarhia Alexandriei, Patriarhia Antiohiei, Patriarhia Ierusalimului, mai ales în timpul dominației otomane.

Explicând credincioșilor valoarea faptelor bune și a iertării, inspirate de Evanghelia iubirii lui Hristos și de modelul de viață a sfinților, Biserica a dezvoltat și *o cultură a păcii și a reconcilierii*.

Hramurile bisericești și adunarea credincioșilor care participă la aceste evenimente se înscriu pe linia tradiției Bisericii noastre, ele au devenit un principiu dinamic de viață, nu un tezaur inert[1].

Hramul unei biserici sau mănăstiri reprezintă serbarea patronului spiritual, a ocrotitorului bi-

sericii respective, care poate fi un sfânt sau o sărbătoare, un eveniment din istoria Bisericii (*Înălțarea Domnului, Pogorârea Sfântului Duh, Adormirea Maicii Domnului* etc.)[2].

Hramurile au reprezentat pentru poporul român un prilej de comuniune și de mare bucurie duhovnicească, de sărbătoare, un important eveniment din viața comunitară, având mereu o componentă misionară și culturală[3].

În trecutul Bisericii noastre, dar și astăzi, aceste evenimente au reușit să atragă sute de mii de oameni. Aspectul practic al semnificației hramului s-a valorificat în toate ținuturile românești unde există hramuri cunoscute:

Hramul **Mănăstirii Putna**, unde se află și mormântul Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, „cea mai frumoasă icoană a sufletului poporului român”, cum l-a numit Nicolae Iorga, este locul unde, în anul 1871, au avut loc „*Prima Serbare a Românilor de Pretutindeni*” și „*Primul Congres al Studenților Români de Pretutindeni*”, organizate de poetul Mihai Eminescu, scriitorul Ioan Slavici, istoricul Alexandru D. Xenopol, compozitorul Ciprian Porumbescu ș.a., pentru a înfăptui „marea lor operă de ctitorire a conștiinței de sine a neamului românesc”.

Hramul **Mănăstirii Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava**, care „se ține prin tradiție în 24 iunie,

unde vin mulți credincioși din Moldova și Transilvania, precum și mulți bucovineni și maramureșeni în frumosul lor port național, cu daruri tradiționale în mâini: flori de câmp, spice de grâu, crengi de tei și brad și cu numeroși copii după ei (...). Se sfințește aghiasmă, se face Sfântul Maslu pentru bolnavi, apoi se săvârșește Sfânta Liturghie arhierească pe un podium mare, în curte, în prezența mulțimii de închinători. Ochii tuturor privesc spre slujitori, în mijlocul cărora se află mitropolitul Moldovei. Cântările corului și predica mișcă inimile și scot lacrimi”[4].

Poate mai mult decât în alte așezăminte călugărești din Moldova, hramul **Mănăstirii Neamț** aduna mii de credincioși, atât pentru faima și însemnătatea lucrării duhovnicești, culturale și artistice deosebite, desfășurată aici încă din veacul al XV-lea, cât și pentru posibilitatea întâlnirii poporului cu domnul țării, Ștefan cel Mare, ctitorul mănăstirii, care era așteptat la sărbătoarea *Înălțării Domnului*, venind pe cal alb și însoțit de boierii țării, așa cum aflăm în capitolul 1, din romanul „Frații Jderi” al lui Mihail Sadoveanu[5].

Hramul Mănăstirii Sihăstria (Neamț) s-a dezvoltat datorită popularității cuviosului părinte stareț cu viață sfântă Cleopa Ilie, mai ales după anul 1947, când, dintr-un mic schit pustnicesc, Sihăstria a devenit o mănăstire misionară, căutată de mulți pelerini. Părintele Arhimandrit Cleopa avea darul de a spune lucruri profunde într-un limbaj simplu și pe înțelesul tuturor. Înțelepciunea lui venea, deodată, din multa citire a cărților sfinte, dar și din multă rugăciune și multă nevoință.

Sfatul lui duhovnicesc, argumentat cu cărțile sfinte, dădea siguranță și certitudine de adevăr intelectualului și teologului și crea bucurie și admirație în sufletul omului simplu. Zecile de mii de fii și fiice duhovnicești care au venit la chilia lui au simțit că el era aproape de orice om. De aceea, l-au ales pe el ca duhovnic, ierarhi și monahi, demnitari de stat și oameni de rând, profesori universitari și țărani simpli. El îi iubea și îi sfătuia pe toți părintește. De aceea, în mod irezistibil fiecare se bucura să-i fie fiu duhovnicesc.

Așteptat în fiecare an cu o evlavie rar întâlnită, hramul **Catedralei Mitropolitane din Iași**, ocrotită de Sfânta Cuvioasă Parascheva, pomenită la 14 octombrie, este ziua celui mai

mare pelerinaj religios din România. Cea mai amplă participare a credincioșilor (peste un milion), s-a înregistrat în anul 1996, când, pentru prima dată, a fost adusă la Iași, de la Patras, Grecia, racla cu cinstitul cap al Sfântului Apostol Andrei, Ocrotitorul României[6].

Cea mai veche așezare monastică din țara noastră, cu viață monahală neîntreruptă, **Mănăstirea Hodoș-Bodrog** (1177), are o tradiție străveche în serbarea hramului la care participă mulțimi de pelerini din toate părțile țării. Cei mai mulți participă la *Drumul Crucii*, o tradiție împrumutată din Țara Sfântă, care se săvârșește de două ori pe an, în *Vinerea Mare* și la *Adormirea Maicii Domnului*, în ajun, 14 august, după slujba de *Priveghere*.

Marele praznic al *Adormirii Maicii Domnului* este și hramul **Mănăstirii Brâncoveanu, de la Sâmbăta de Sus**. Aici, la poalele munților Făgăraș, poposesc, în fiecare an, mulțimi de pelerini din toată țara. Având o istorie dureroasă, cu care poporul s-a identificat adeseori, mănăstirea ctitorită de Brâncoveanu a fost dăruită cu tunul de habsburgi, în anul 1785, în timpul prigoanei împotriva ortodocșilor din Transilvania. După refacerea mănăstirii (1926–1946) de către Mitropolitul Nicolae Bălan (1920–1955), al doilea ctitor, acesta a hotărât ca toate parohiile ortodoxe din Țara Făgărașului să participe la hramul Mănăstirii Sâmbăta de Sus. De aceea, chiar și în vremea comunismului, mulțimi de credincioși erau obișnuiți să vină la sărbătoarea hramului, atât pentru slujbele organizate cu mare fast, cât și pentru predicile și cuvintele de învățătură ale Mitropolitului Antonie Plămădeală și ale părintelui Teofil Părăian, încât Mănăstirea Sâmbăta de Sus a devenit un adevărat centru de spiritualitate și cultură.

Hramul **Mănăstirii Nicula**, din Transilvania, în care Ortodoxia credinței a rodit în evlavie populară un cult deosebit de bogat față de Maica Domnului este, de asemenea, bine cunoscut și frecventat de mulți credincioși.

Hramul **Catedralei Patriarhale din București**, unde se află moaștele Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou (începând cu 13 iulie 1774), este considerat unul dintre cele mai mari hramuri din țară. Proclamat drept ocrotitor al cetății Bucureștilor încă din secolul al XVIII-lea, în vre-

mea Mitropolitului Filaret al II-lea (1792–1793), Sfântul Cuvios Dimitrie cel Nou s-a dovedit a fi pentru locuitorii capitalei un grabnic ajutor, mai ales în vremuri de restriște.

Hramurile, ca evenimente sociale și religioase, au fost mereu un prilej de cunoaștere și cultivare a credinței și spiritualității Bisericii noastre, pentru că ceea ce trăiește și practică Biserica își are temei în învățătura Domnului Iisus Hristos transmisă prin Sfinții Apostoli. Prin urmare, este o datorie a fiecărui creștin ortodox de a-și cunoaște credința pe care o trăiește și de a da lămuriri asupra ei când este întrebat (cf. 1 Petru 3, 15).

Participând la hramuri, poporul a reușit mai ușor să înțeleagă cultul sfinților, rugăciunile pentru cei adormiți în credință, ierurgiile și rugăciunile pentru întreaga natură. De aceea, la hram se fac rugăciuni pentru bolnavi, pentru sfințirea apei, rugăciuni și privegheri de noapte, precum și slujbe de pomenire a ctitorilor și a binefăcătorilor sfântului lăcaș.

În Ortodoxie rugăciunile pentru cei adormiți în Domnul sunt expresia cea mai reală și profundă a iubirii izvorâte din credința în Învierea Domnului Hristos, Care a spus: „*cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi*“ (Ioan 11, 25), chiar dacă va muri cu trupul, va trăi cu sufletul.

Mulțimea credincioșilor care participă la hramuri sunt activi prin rugăciunea și mărturisirea comună a credinței, prin pomelnicele și darurile (prescurile) aduse la Sfânta Liturghie pentru cei vii și pentru cei adormiți în Domnul, prin milosteniile săvârșite în numele lor, prin spovedania și împărtășirea cu Sfintele Taine.

La astfel de întâlniri s-au constituit într-o formă artistică și s-au transmis marile balade sau legende populare despre zidirea unor străvechi mănăstiri, precum: *Balada Mănăstirii Argeșului*, ori *Legenda Mănăstirii Putna*.

Hramurile au fost, de asemenea, în toate cele trei provincii istorice românești, izvoare de formare și întărire a conștiinței unității de credință și de neam, de luminare a idealurilor naționale de libertate și unitate a poporului român.

Privite în ansamblu, hramurile marilor mănăstiri au lăsat urmașilor o moștenire valoroasă, concretizată nu doar în păstrarea și transmiterea dreptei credințe, ci și într-un bogat patrimoniu cultural, lingvistic și social. Influența acestor evenimente asupra credinței, vieții și culturii naționale a fost benefică până în ziua de astăzi.

Două genii ale literaturii române: un creștin, Mihai Eminescu, și un evreu, Moses Gaster. Întâlnire în tezaurul folcloric*

Jean-Jacques Askenasy

Membru de onoare al Academiei Române

Mihai Eminescu este omul paradigmatic al poeziei române pe care istoria l-a ales să reprezinte tezaurul literaturii române. Ziua lui de naștere, 15 ianuarie, a fost declarată Ziua Culturii Naționale. Opera sa a fost tradusă în peste 50 de limbi. Acest creier a fost un monstru al literaturii universale care gândea, vorbea și scria în valurile unui fluviu de poezie.

Titu Maiorescu a jucat un rol deosebit în conturarea personalității lui Mihai Eminescu. În septembrie 1851, când Mihai Eminescu nu împlinise încă doi ani, Titu Maiorescu avea 11 ani și se afla cu familia la Viena, unde tatăl său fusese trimis de Ministerul de Justiție. A fost înscris la recunoscutul Liceu particular Theresianum Academy, întemeiat de împărăteasa Maria Tereza, pe care l-a absolvit în 1858, la vârsta de 18 ani, ca „șef de promoție” (un român între zeci de naționalități). Acest act reprezintă o încununare a eforturilor sale și a voinței de care acest tânăr a dat dovadă.

La vârsta de 22 de ani a fost numit avocat suplinitor de tribunal. A susținut serii de conferințe extrem de audiate de mase largi, numite „lecții populare”, și a pus bazele societății Junimea. Rolul său în crearea conștiinței publice asupra valorii scriitorului român este unul dintre darurile făcute de ilustrul om de stat, ministru de Externe și prim-ministru, tezaurului cultural al României.

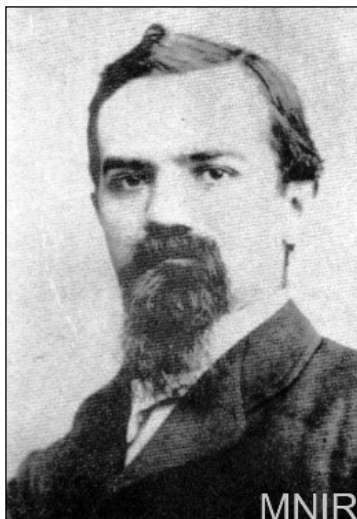
Titu Maiorescu a purtat discuții cu tânărul Mihai Eminescu, care dădea târcoale Junimii de la frageda vârstă de 13 ani, și realizează, sau corect exprimat intuiește forța intelectuală de o covârșitoare inteligență, memorie, însoțite de o

sete permanentă de cunoaștere. Asistă la conversațiile care au loc (fără a fi înregistrate, din păcate) între Eminescu, Creangă, Caragiale și Slavici, la societatea Junimea. În creierul lui Titu Maiorescu se naște ideea că tânărul Eminescu este foarte talentat, silitor, veșnic citind, meditând și creând poezii, vede în el pe viitorul profesor de litere, decan al facultății, poate rector, și îl trimite pe spezele lui să-i aducă un doctorat în litere, de la celebrele universități din acea vreme, de la Viena și Berlin.

Mihai Eminescu, tânăr autodidact, făcuse de-acum cunoștință cu filosofia lui Platon, Kant, Schopenhauer în limba lor originală și avea idei despre litere. Acest creier genial pus în fața unicului prilej de a-l asculta de la tribuna imensei Aule Humboldt pe profesorul Eugen Dühring vorbind despre „Logica și principiile filosofiei”, „Concepția istoriei la istorici renumiți” și „Optimismul și pesimismul filosofic și politic”. În setea lui nebună de cunoaștere, audia Cursul profesorului Hermann Ludwig Ferdinand von Helmholtz despre „Matematica ochilor în teoria viziunii”, „Percepția vizuală și vederea culorilor”, „Perceperea tonurilor sunetului” și „Empiricism în fiziologia percepției”. Asistă la Cursurile despre Max Planck și cuantele de energie. Urmărește Cursurile despre „inferențele inconștientului”. Audiază Cursurile de psihologie și este extaziat de Cursurile de „energie termodinamică” și de Cursurile de chimie și despre viteza luminii. În plus, alerga seara pentru a nu pierde Cursurile despre filosofia lui Immanuel Kant, unde uneori adoarme epuizat și era trezit de omul venit să facă curățenie.

*Prezentare susținută de Ziua Culturii Naționale

(15 ianuarie 2024, Consulatul General al României la Haifa)

Creierul eminescian, însetat, absoarbe tot ce era posibil și îi stătea la dispoziție. Acesta este motivul pentru care megageniul poeziei se întoarce la Iași, fără diploma de doctor în litere la care râvnea Titu Maiorescu. El descoperise geniul, dar nu realizase proporțiile lui și a fost dezamăgit. Poetul s-a întors fără doctorat, dar cu zece doctorate de autodidact. Geniul, aflat în miezul celor mai active focare științifice ale epocii, universitățile din Viena și Berlin, refuză să piardă timpul necesar obținerii doctoratului în litere în care avea o oarecare pregătire și creierul lui, ca un burete uscat, aspira substanța ce i-o oferea arsenalul științific-filosofic. Printr-o superpoziție pe sinapsele creierului eminescian se lipeau științele moderne ale fizicii, biologiei, psihologiei și fiziologiei umane. Iacob Negruzzi descrie: când omul cu păr lung și cu privirea pierdută în gânduri unea fizica cu poezia.

După o perioadă de nouă ani, la vârsta de 28 de ani, într-un popas banal în drumul cu caleașca dinspre Craiova spre Balș, a luat naștere poezia *La Steaua*, pe care o redau:

*La steaua care-a răsărit
E-o cale-atât de lungă,
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă.
Poate de mult s-a stins (în drum ?)
În depărtări albastre,
Iar raza ei abia acum
Luci vederii noastre,*

*Icoana stelei ce-a murit
Încet pe cer se suie:*

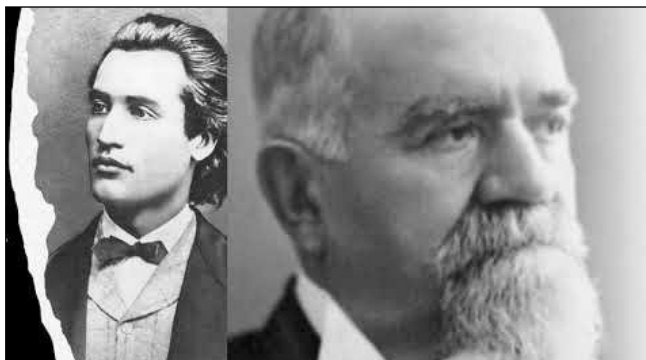
*Era pe când nu s-a zărit,
Azi o vedem, și nu e.
Tot astfel când al nostru dor
Pieri în noapte-adâncă,
Lumina stinsului amor
Ne urmărește încă.*

Asupra mea a avut un efect cutremurător! Am tradus această poezie în ebraică și am citit-o în conferința de deschidere a cursurilor universitare la Universitatea Tehnică „Gh. Asachi” din Iași, în anul 2018.

În timp ce un alt mega-geniu, Albert Einstein, încerca cu disperare să unifice toate descoperirile fizicienilor cuantici până la el, într-un concept unic, prezentate în celebrele Conferințe de la Copenhaga, eșuează și moare decepționat. Mihai Eminescu, sub scutul artei poetice, dezbrăcate de rigorile matematice ale științei care-l împiedecau pe Einstein s-o realizeze, își permite să o facă. El descrie dispariția stelei din galaxia de unde raza de lumină a plecat și pe care atunci când noi o vedem ea nu mai este. Acest „o vedem și nu e” redă artistic enormitatea spațiului măsurat cu unitatea de 300 000 de km pe secundă a luminii, care într-o oră parcurge 1 miliard și 80 de milioane de km, o distanță greu de imaginat.

După o scurtă perioadă de decepție, Titu Maiorescu redevine admiratorul și susținătorul lui Mihai Eminescu pe măsură ce creația sa îl copleșește. În anul 1883, Titu Maiorescu presimte nebunia spre care pășește geniul eminescian și

plătește sume enorme de bani sanatoriului de la Ober-Döbling din Viena. Eminescu se întreabă: cine oare poate plăti aceste sume de bani? Titu Maiorescu, pentru a-l liniști îi scrie următoarea scrisoare:

„Vrei să știi de unde vin mijloacele de a-ți plăti taxele? Ei bine, domnule Eminescu, suntem atât de străini unul de altul? Nu cunoști dragostea (dacă îmi dai voie să folosesc exact acest cuvânt, deși este mai puternic decât alte cuvinte), admirația, adesea entuziasă, pe care eu și întregul nostru cerc literar al Junimii o simțim pentru tine, pentru poeziile tale, pentru întreaga ta literară și munca ta politică? A fost o adevărată explozie de dragoste că noi, toți prietenii tăi, am contribuit la susținerea puținelor nevoi materiale pe care le necesită situația ta. Și tu ai fi făcut același lucru, folosind suma mare sau mică pe care ai avea-o, atunci când oricare dintre prietenii tăi ar fi avut nevoie, așa că nu putem uita un prieten de marea ta valoare”.

George Călinescu, în cartea *Viața lui Mihai Eminescu*, la pagina 125 a ediției a patra, folosește pentru a-l descrie, autodescrierea lui Mihai Eminescu, o descriere pe atât de narcisistă pe cât de unic-eminesciană: oare el a descris ceea ce ar fi vrut să fie? Sau chiar ceea ce era! Citez: „Era frumos de-o frumusețe demonică. Asupra feței palide, musculoasă, expresive, se ridica o frunte senină și rece ca cugetarea unui filosof. Iar asupra frunții se burlăi cu o genialitate sălbatică părul său negru-strălucit, ce cădea pe niște umeri compacți și bine făcuți. Ochii săi mari căprii ardeau de un foc negru sub niște mari sprâncene stufoase și îmbinate, iar buzele strâns lipite, vinete, erau de o asprime rară (Geniu pustiu)”. Folosește în această descriere, de două ori cuvântul geniu, oare era conștient de genialitatea lui? Poate un doctorat al unui eminescolog ar putea descoperi necunoscuta.

Mihai Eminescu a fost ales membru post-mortem al Academiei Române în anul 1948. El este unic prin patru caracteristici:

1. Și-a cântat poezia. Mihai Eminescu este meloman și cântăreț cu o voce de aur, își acompaniază lăutarii care se delectează cu vocea lui. Vocea este blândă, calină, însoțită de un zâmbet cald. Când fredona Doine avea capacitatea unui bun solist vocal. O spun Gheorghe Median, Teodor Ștefanelli, Lucia Olaru Nenati. Eminescu scrie melodii poetice care îi fac poezia unică. Poate Topârceanu se apropie de el cu muzicalitatea rimelor și poeziei.

2. Și-a pictat poezia. În manuscrisele prezentate de Mircia Dumitrescu se desprind cu ușurință paginile scrise de o mână caligrafică care desenează litere cu înălțimea de 4 mm. Fiecare, înclinată cu 40 de grade, arătând ca o matcă de arhitectură modernă.

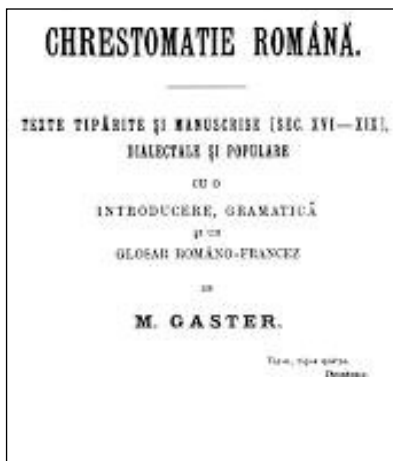
3. A învins metafizica poeziei. *Luceafărul* este un poem format din 98 de strofe. Antiteza terestru-cosmic, metafizică-realitate este evidențiată în structura poemului: prima și ultima parte realizează o fuziune între cosmic și terestru. În prima parte, Luceafărul și fata de împărat se îndrăgostesc și își vorbesc în visul fetei. În partea a doua, pajul Cătălin remarcă frumusețea și tristețea fetei, care ducea dorul Luceafărului și se îndrăgostește de ea. Eminescu se identifică cu amândoi. Când Eminescu este Hyperion și îi cere fetei din povești căsătoria, ea îi răspunde: „Ochiul tău mânghează”, „Privirea ta mă arde”. Când Eminescu este Cătălin îi dă o delicată lecție de iubire, familiarizând-o cu gesturile erotice („Și ca să-ți fie pe deplin/ Iubirea cunoscută,/ Când sărutându-te mă nclin,/ Tu iarăși mă sărută.”). „Hai ș-om fugi în lume/ [...] Căci amândoi vom fi cuminiți,/ Vom fi voioși și teferi,/ Vei pierde dorul de părinți/ Și visul de luceferi”. Cătălin învinge.

4. A conștientizat murirea.

Memento mori

*Turma visurilor mele eu le pasc ca oi de aur,
Când a nopții întunec ec înstelatul rege maur
Lasă norii lui molateci înfoiați în pat ceresc,
Iară luna argintie, ca un palid dulce soare,
Vrăji aduce peste lume printr-a stelelor ninsoare,*

Când în straturi luminoase basmele copile cresc.

Nu voi încerca să explic xenofobia și antisemitismul lui Eminescu, pentru a nu avea soarta ilustrului Nicușor Cajal, care a fost acuzat pe nedrept de a fi fost „evreul de la curte”. Dar, ca neurolog, încerc să-mi explic cum un creier de geniu poate fi xenofob și antisemit.

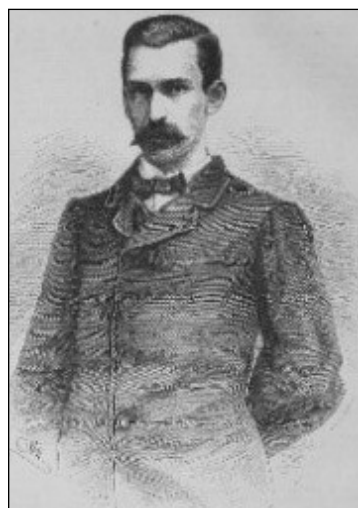
Doina

*Din Boian la Cornu Luncii
Jidovește învață pruncii
Și sub mână de jidan
Sunt românii lui Ștefan.
Vai de biet român săracu
Că'ndărăt tot dă ca racul
Fără tihnă-i masa lui
Și-i străin în țara lui.
Și izvoarele îi seacă
Săracă, țară, săracă!
Cine ne-a adus jidanii
Nu mai vază zi cu anii
Și să-i scoată ochii corbii
Să rămâie-n drum ca orbii
Cine ne-a adus pe greci
N-ar mai putrezii în veci
Cine ne-au adus Muscalii
Prăpădi-l-ar focul jalei.*

Timp de opt ani, între 1858 și 1866, a fost elev de liceu la Cernăuți, unde și-a însușit limba germană ca a doua sa limbă maternă și a tradus filosofii germani în limba română. La vârsta studenției în care se afla la Viena și Berlin, 20–22 de ani, Otto von Bismarck al Prusiei a fost ales cancelar al Imperiului german și William Frederick Louis de Hohenzollern a fost încoronat împărat al Germaniei în Sala oglinzilor de la

Versailles. Învățământul universitar în 1873 este pus sub controlul statului *Kulturkampf*. Imperiului Austro-Ungar i se alătură Germania și Rusia și Heinrich Gotthard von Treitschke, membru al Reichstagului (parlamentul german), generalizează conceptul „Die Juden sind unser Unglück!” (evreii întruchipează ghinionul nostru) devenit în decursul anilor până la apariția lui *Mein Kampf*, o normă socială în Germania.

În România veacului al 19-lea s-a înregistrat o intensă imigrație evreiască spre Principatele Române, în special spre Moldova. Citez din cartea lui Carol Iancu *Evreii din România de la exclude-re la emancipare*, pag. 49: „În 1803 existau în Moldova circa 30 000 evrei, în 1850 erau 60 000 și, în 1859, când Eminescu avea nouă ani, erau 118 922. În Iași erau mulți emigranți evrei. Dumitru Vatamaniuc a publicat o antologie cu 100 de scrisori

antisemite ale lui Mihai Eminescu. La data de 7 iulie 1879, Eminescu, la 29 de ani, scrie articolul „Dacă proiectul majorității” în care menționează: „Nu există români de rit izraelit, pentru că nu există izraeliți care să vorbească românește, pentru că nu există izraeliți cari să intre în relații de căsătorie cu românii, c-un cuvânt evreul e evreu, se simte evreu și până acuma nici n-a voit să fie altceva decât evreu”. Dacă nu ar fi murit la 39 de ani, ar fi realizat că există români de rit izraelit! Eminescu scrie în ziarul Timpul: „La noi, ca în toate țările, evreii se prezintă ca un element parazit de mijlocitori, a căror activitate, în loc de-a iefteni schimbul de produse, îl scumpește în mod artificial și-l monopolizează în mâinile lor”. Eminescu vede cu ochi foarte severi, înclinarea evreilor spre negustorie, deși este explicabilă și consi-

deră că trăiesc bine, în timp ce 80% din România Mare și/sau Mică, dădea cu plugu-n brazdă și cio-canu-n cuie. Eminescu însă nu ne-a considerat niciodată o rasă inferioară, ba chiar reproșează că nu ne căsătorim cu românii. În prezentarea sa „Evreii în publicistica lui Eminescu”, istoricul dr. Lucian Zeev Herșcovici descrie legăturile poetului cu intelectualii evrei de marcă precum Heimann Hariton Tiktin și Moses Gaster.

Antisemitismul lui Mihai Eminescu se încadrează în fenomenul general al mentalității antisemite planetare. Fenomenul antisemit, aflat la rivalitate cu islamofobia, are valuri de intensitate specifice. Astăzi, de când războiul cu Hamas, valul antisemit ia proporțiile unui tsunami. Nimeni nu-l mai acuză pe Dickens de antisemitism pentru că l-a creat pe evreul Fagin ca șef al răufăcătorilor în romanul sau *Oliver Twist* și nici pe Shakespeare pentru a fi creat arhetipul evreului Shylok în *Negustorul din Veneția*! Eminescu, ca și Nicolae Iorga, a fost antisemit și xenofob. Dar chiar evreul Noam Chomsky este acuzat de antisemitism.

În concluzie, Mihai Eminescu, geniu mozartian prin forța sa creatoare, datorită precocității, inteligenței și darului înăscut al ritmului și rimei, realizează o operă tradusă în 50 de limbi. Poeziile *Luceafărul*, *Mortua Est*, *Scrisoarea a III-a*, *Epigonii*, *Lacul*, *Singurătate*, *O, mamă*, *Adio*, *Înger și demon*, *Melancolie*, *Dorința*, *Floare-albastră*, *Memento Mori*, *Strigoii*, *Odă (în metru antic)*, *Mai am un singur dor* i-au adus faima și titlul de cel mai mare poet român. Toate poeziile sale fascinează pe toți oamenii planetei și provoacă bucuria de a trăi. Manuscrisele eminesciene, 14 000 de pagini în 36 de volume, au fost oferite de Titu Maiorescu Academiei Române în anul 1902. Tezaurul manuscriselor lui Eminescu văd azi lumina tiparului datorită talentatului prof. Mircea Dumitrescu, membru corespondent al Academiei Române, și conștiinței profesionale a fostului președinte al Academiei, Eugen Simion.

Moses Gaster este omul paradigmatic al lingvisticii, rabin, filosof, filolog, istoric, scriitor, publicist și folclorist. Arghezi a fost de părere că „lacătul limbilor nu poate fi descuiat cu chei străine”, iar Moses Gaster și-a însușit această idee și a citit, a scris și a gândit la perfecție în zece limbi, între care ebraica și arameica, devenind un poliglot lingvist prodigios.

Moses Gaster s-a născut în 1856, a fost primul copil al lui Abraham Emanuel Gaster, consul al Olandei la București. A avut doi frați și două surori. S-a căsătorit cu Lucy Friedlander, vicepreședinta Organizației Mondiale Sioniste a Femeilor și au avut șapte fii și șase fiice.

Opera majoră a lui Gaster, în care a investit zece ani din viață, a fost și este *Crestomația românească*. Atât crestomația, cât și glosarul acoperă perioada de la zorii literaturii române până în 1830 și au devenit cărți de referință pentru toți romaniștii. Cartea a apărut în timpul celui de-al douăzecișicincilea jubileu de la urcarea pe tron a regelui Carol I, a fost apreciată de rege, care i-a înmănat Premiul „Bene Merenti”, clasa întâi, pentru „scrieri literare și filologice românești”. Crestomația românească contribuie în mod evident la acoperirea lacunelor resimțite de cercetătorii străini în domeniul istoriei limbii române. Este o lucrare care sistematizează folclorul literar românesc și analizează elementele sale slavobizantine, ca și elementele apocrife iudaice, cum ar fi legăturile cu Kabalaua, Zohar, Talmud și Mișna.

Povestea Ciobanul, șarpele și regele Solomon

Consider această poveste și ca un motto al actualului război „Săbii de fier” din Israel. Au fost odată ca-n povești, în timpul când regele Solomon cel Înțelept domnea peste popor, câțiva ciobani care s-au adunat sub un pom în deșert și au aprins un foc ca să-și petreacă timpul. Când au plecat nu s-au îngrijit să-l stingă și acesta a continuat să ardă sub cenușă. Pomul s-a aprins și a devenit o mare de flăcări. Un șarpe care dormea sus pe creangă, în pericol, a început să țipe când a simțit că pielea i se pârlă. Unui cioban i s-a făcut milă, a tăiat o cracă lungă și l-a ajutat să se dea jos, fără să se gândească că în urmă cu ani, șarpele l-a trădat pe Adam. Șarpele salvat s-a urcat pe gâtul omului salvator și a început să-i strângă gâtul, spunându-i: voi rămâne unde mă găsesc și nu mă vei putea scutura de pe tine. Omul în pericol permanent de a fi sugrumat s-a adresat câtorva judecători, dar niciunul nu l-a ajutat. Atunci a ajuns în fața înțeleptului rege Solomon și i-a povestit cazul său. Regele Solomon a poruncit: Nu voi judeca, decât dacă promiteți că veți respecta cuvântul meu! Amândoi au promis. A spus șarpelui: nu

pot judeca unul pe pământ și unul călare pe celălalt, trebuie să te desfășori și să cobori pe pământ! Șarpele s-a descolăcit s-a întins pe pământ. Întorcându-se către om i-a spus: Nu ști că nu ai voie niciodată să ai încredere într-un șarpe? Omul înțelegând, a luat o piatră i-a spart capul șarpelui și Dreptatea a fost făcută!

Succesul științific al cărții în rândul romaniștilor străini ai vremii este relevat de bogata corespondență dintre vestita editură de la Leipzig F. A. Brockhaus și Moses Gaster.

Crestomația este considerată o istorie a literaturii populare folclorice românești. Unul dintre secretele acestei opere este dragostea și empatia pe care savantul a nutrit-o țaranului român cu caracterul său sincer rural și tradițional de existență. Pentru a-i dedica zece ani de studiu din viață fără a-l simți aproape și a-l iubi este foarte greu, aproape imposibil, de realizat un studiu de asemenea proporții. Studiile sale au darul de a transforma tezaurul folcloric în mitologie. Gaster vede în curtea boierului sau palatul voievodului, în biserică sau în mănăstire influența folclorului despre care scrie.

Interesant a fost sprijinul primit de el de la scriitorul Bogdan Petriceicu Hasdeu a cărui intoleranță etnico-religioasă a fost extrem de proeminentă. Se prea poate să fi fost datorită complexului impurității sale etnice, bunica din partea tatălui Alexandru era evreică. Sau poate dându-și seama de capacitatea intelectuală a lui Moses Gaster ca și de a lui Lazăr Șăineanu i-a sprijinit, în ciuda faptului că erau evrei, după cum o evidențiază și Măriuca Stanciu.

Moses Gaster, lingvist și filosof, se impune și ca ornitolog în cartea *Rumanian bird and beast stories*. Toate istorioarele analizate de academicianul Marius Sala, în anii 1970, atrag atenția asupra relațiilor dintre basmul popular român și legendele talmudice găsite și excelent analizate de Gaster. În cartea sa *Povestiri despre păsări și animale românești*, descrie la pagina 299: „Povestea dragostei turturicii pentru tovarășul ei de viață”. Se povestește în popor, din tată în fiu, că atunci când turturica își pierde tovarășul ei de viață, „turturelul”, nu se mai asociază cu niciun alt turturel, stă singură pe rămurelele copacilor, dar nu pe cele verzi și înalte, ci pe cele joase și dezgolite. Nu mai bea apă proaspătă, ci întâi răscolește

noroiul și bea apă tulbure și când vede vânătorul i se dă cu veselie, în speranța de-a muri și de a se duce lângă turturelul ei. Lacrima de turturică este cel mai puternic antidot contra vrăjitoriilor și blestemelor, așa s-a născut și *Basmul cămășii lui Nessus*. O soacră încearcă să-și omoare nora, dăruindu-i o cămașă otrăvită. Nora, cum o îmbracă, se îmbolnăvește și pe zi ce trece este mai rău. Când soțul ei, fiul soacrei, revine acasă, înțelege cauza bolii și spală cămașa cu lacrimile turturelei, destramă blestemul și tânăra noră își recapătă sănătatea.

Moses Gaster a fost un luptător pentru drepturile cetățenești ale evreilor români și sioniști. Ca sionist, a inițiat și încurajat emigrarea în Palestina a unui grup de evrei români din Moinești în anul 1882 și a contribuit efectiv la stabilirea primei „colonii agricole” la sud de Haifa, numită Samarin. În timp, Samarin a devenit orașul Zichron Yaacov. Acest fapt a declanșat un puternic avânt în înființarea noilor colonii în Israel.

Ca urmare a conferințelor sale despre nerespectarea drepturilor cetățenești ale evreilor este expulzat la vârsta de 29 de ani, de către președintele Consiliului de Miniștri Ion Brătianu la propunerea lui Dimitrie Sturza, președinte al Academiei Române, de orientare antisemită, responsabil și pentru expulzarea lui Lazăr Șăineanu.

Ajuns în Anglia, Moses Gaster este primit, datorită scrierilor sale biblice, cu un deosebit respect de comunitatea sefardă și este declarat șeful comunităților sefarde spaniole, portugheze și engleze. El continuă studiile sale în folclorul

românesc și englez, care culminează prin alegerea sa ca președinte al Societății Engleze de Folclor.

Moses Gaster publică numeroase studii dedicate culturii Iudaice, folclorul Bibliei și al suliilor biblice, literaturii rabinice, în special, Midraș, folclorul magiei kabalistice și culturii Samaritene bazată pe manuscrisele originale din Nablus (astăzi, orașul Șhem din Israel), descifrate de el. Toate acestea sunt numai o mică parte a studiilor acestui savant, puse în valoare până în prezent. Teoriile sale despre originea și istoria Kabalei au fost până foarte recent neglijate. Moshe Idel descoperă excepționalele sale cercetări și le publică atât în limba română, cât și în alte limbi, pe care Moses Gaster le vorbea fluent. Colecția sa personală de manuscrise, încă necitite, se află atât în librăria Academiei Române, cât și în British Library din Londra și în Ryland Library din Manchester. Ele ascund nenumărate surprize, pe care viitorul le va scoate la lumină.

Lingvistul Moses Gaster, conștient de importanța majoră a limbii, în crearea unui stat, a **impus** sistemul de învățare a limbii ebraice de către coloniști la venirea lor în Palestina, acțiune care se cheamă până azi „ulpan”. L-am absolvit și eu, venit la 43 de ani, la Ulpan Carmiel în Galilea.

Moses Gaster, după venirea sa la Londra, a fost ales șef spiritual al comunităților evreiești din Spania, Portugalia și Anglia, directorul Colegiului Judith Lady Montefiore din Ramsgate și Președintele Federației Sioniste a Angliei. Activitatea sa în scopul creării statului Israel a condus la alegerea sa ca vicepreședinte al mișcării Sioniste, președintele fiind Teodor Herzl. S-a opus categoric la crearea statului Israel în Uganda și și-a expus vederile sale politice în zeci de conferințe, ținute la Universitatea București, Universitatea

Oxford, Colegiul Judaic din Londra și la comunitățile rabinice din Spania și Portugalia.

În locuința savantului Moses Gaster din Londra a fost elaborată declarația Balfour de către Secretarul de Stat Arthur James Balfour în prezența Baronului Lionel Walter Rothschild, a viitorului Președinte al Israelului, Haim Weizmann, și a lui Nahum Sokolow, președintele Organizației sioniste poloneze. Documentul a fost aprobat de guvernul britanic la data de 31 Octombrie 1917, devenită zi comemorativă în Israel.

Astăzi, după mai bine de un secol, contribuțiile sale constituie repere în studiul tezaurului folcloric român. Savantul român evreu Moses Gaster expulzat din patria sa la vârsta de 29 de ani, rămâne în istoria culturii unul dintre pilonii folclorului românesc, atât prin activitatea sa în România, cât și în Anglia. Vasta sa creație se înscrie alături de coloșii Cantemir, Hasdeu, Iorga și Eliade ca pildă a omului total, care lasă două enciclopedii, una care a văzut lumina tiparului și una în manuscrise încă nepublicate, ambele cu slove de aur. Atașamentul său pentru țara în care s-a născut rămâne înscrisă în istoria culturii române cu litere de veci.

În anul 1891, regele Carol I a revocat ordinul de deportare a lui Gaster, re acordându-i cetățenia română și Medalia națională în Gradul A. La vârsta de 73 de ani, în anul 1929, la doi ani după trecerea în nemurire a lui Ion Brătianu, a fost numit membru de onoare al Academiei Române (cu 19 ani înaintea lui Eminescu).

În ziua de 9 septembrie 2020, am primit o scrisoare de la academicianul profesor dr. Constantin Popa, distins elev, urmaș și reprezentant al Școlii de neurologie Gheorghe Marinescu. În scrisoare sunt menționate două fapte importante. Prima, adeziunea foștilor noștri dascăli, savanții Gheorghe Marinescu, Oscar Sager și Arthur Kreindler, contemporani cu Moses Gaster, la concepțiile menționate în *Crestomația Română*. A doua, scoate în evidență contribuția savantului Moses Gaster, în definirea Națiunii Române ca Stat, prin demonstrarea în mod științific a latinității limbii ei.

Moses Gaster a jucat un rol deosebit în istoria a două state și națiuni, România și Israel. Pentru România, dovedind latinitatea limbii, a contribuit la definirea Națiunii Române ca Stat, iar pentru Israel, fiind asociat la declarația Balfour, a

contribuit la definirea Israelului ca Stat. Aceste două realizări îl impun pe savantul Moses Gaster ca o punte de unire între România și Israel.

Studiu comparativ al celor două genii universale

Ceea ce-i unește:

Amândoi sunt monștri ai literaturii și personalități enciclopedice universale, unul în poezie, altul în lingvistică. Au găsit în folclor istoria, filosofia, ontogenia și ontologia înțelepciunii poporului român, țesută cu firul bogăției lui sufletești. Au transformat ingeniozitatea populară într-o mitologie a folclorului român, immortalizând calul năzdrăvan, căpcăunul, cotoroața, muma pădurii, Ileana Cosânzeana, luceafărul, pricolicii, scorpia, spiridușii, Făt-frumosul, uriașii vârcolaci, zgrițuroaica, zmeii, Păcală, Prâslea voinicul și baubau. Amândoi au fost fascinați de noțiunea de timp. Eminescu poartă un lung dialog cu pădurea în *Revedere* și în *Ce te legeni codrule*,

Revedere

*Codrule, codruțule,
Ce mai faci, drăguțule
Că de când nu ne-am văzut
Multă vreme a trecut
Și de cind m-am depărtat
Multă vreme am umblat”.*

Ce te legeni, codrule

*Ce te legeni, codrule
Fără ploaie fără vânt*

*Cu crengile la pământ?
De ce nu m-aș legăna
Dacă trece vremea mea
Trec’n în stoluri rândunele
Ducând gândurile mele
Și norocul meu cu ele.”*

Și în *Cătălin* și în *Fata în Grădina de Aur* apare fascinarea de timp eminesciană.

Ceea ce-i desparte:

Toleranța etno-religioasă: Eminescu o respinge, Gaster o adoptă.

Bibliografie

Mihail Eminescu, un exponent al romanticismului românesc de Mihai Ion Guran.

Necunoscutul Moses Gaster, editată în 2006 la Universitatea București de Măriuca Stanciu; *Rumanian Bird and Beast Stories*. London. Sidgwick & Jackson LFT. 1915.

Manuscrisele lui Mihai Eminescu de Mircia Dumitrescu, Biblioteca Academiei Române 2021.

M. Eminescu – *Opere*, vol. X, Editura Academiei RSR, București 1989, pag. 291–292.

T. Maiorescu – *Eminescu și poeziile lui*, în volumul *De la T. Maiorescu la G. Călinescu*, vol. I, București, Editura Eminescu, 1971, p. 59]

Rumanian Bird and Beast stories. LONDON. SIDGWICK & JACKSON, LTD., 1915).

Carol Iancu. *Evreii din România de la excludere la emancipare*, Editura Hasefer București 1996, pag. 49.

Moses Gaster. Rumanian bird and beast stories. London. Sidgwick & Jackson. Ltd. 1915.

Lucian Herșcovici. *Evreii în publicistica lui Eminescu*, prezentare ICR 2019.

Unirea Principatelor Române

Proclamarea Unirii (Theodor Aman)

Alexandru Ioan Cuza și Unirea de la 1859*

Acad. Ioan-Aurel Pop
Președintele Academiei Române

Alexandru Ioan Cuza și-a început domnia la 1859, adică acum 165 de ani și a făcut cele mai importante reforme ale sale în 1864, adică acum 160 de ani. Fie și numai pentru aceste aniversări, ar fi bine să ne îndreptăm gândul spre „domnul unirii”. Faptele sale au străbătut timpul, principele devenind pentru mulți români un model, o personalitate situată între antecesorii de marcă.

Alexandru Ioan Cuza a fost **unificator**, pentru că a obținut, în chip nesperat, recunoașterea dublei sale alegeri și apoi recunoașterea unirii și a României de către marile puteri. A fost un **organizator**, pentru că a desăvârșit unirea, creând toate marile instituții naționale unice. A fost un **modernizator de stat**, deoarece, punând în practică majoritatea punctelor programului Revoluției Române de la 1848–1849, a realizat marile sale reforme, de la cea agrară până la cea școlară și de secularizarea averilor mănăstirești până la organizarea administrativ-teritorială. A fost un **constructor** la propriu, pentru că a ridicat edificii unice, a făcut drumuri bune și poduri durabile. A fost un **mecenat** și un **ctitor** de așezăminte culturale, precum primele două universități moderne românești, la Iași și la București, precum primele burse de stat date studioșiloreminenți, precum Casa de Economii și Consemnațiuni etc. A fost un **protector al românilor** din provinciile aflate sub stăpâniri străine, pe care i-a sprijinit și i-a pregătit pentru uniri succesive care au urmat. A fost un **erou al poporului și mai ales al țăranilor**, cărora le-a dat pământ și pe care i-a ocrotit în așa măsură încât aceștia l-au plâns la moarte ca pe un apostol mutat de la ei. În fine, a fost un **vizionar**, pentru

că a plănuțit, fără să mai apuce să și facă pe deplin, sistemul monetar național și banca națională, autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, independența absolută a țării, noua constituție, Academia Română și altele. A făcut, prin urmare, în șapte ani atâtea fapte bune pentru țară câte alții în decenii întregi de domnie. De aceea, Alexandru Ioan Cuza a și devenit, încă din timpul vieții, un domn legendar, ca Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul sau Constantin Brâncoveanu. Evident, domnul unirii nu a fost imaculat sau fără reproș, a greșit și a plătit deopotrivă în viața privată și în cea publică, a trecut și prin perioade de ocultare, dar, de fiecare dată, a țâșnit deasupra pentru posteritate, impresionând și stârnind admirație nedisimulată.

Dar oare cum a ajuns Cuza domn și cum a întruchipat el unirea Moldovei (câtă era atunci relativ liberă să se unească) și Țării Românești? De multe ori, istoricii români când evocă unirea de la 1859, se gândesc la împrejurările favorabile și explică importantul eveniment ca o urmare a „primăverii popoarelor” (revoluțiile de la 1848–1849), ca rezultat al Războiului Crimeii, din anii 1853–1856, care a internaționalizat chestiunea românească, ca fruct al înfrângerii Rusiei și al derulării Congresului de Pace de la Paris din 1856, ca urmare a simpatiei Franței față de români și a sprijinului împăratului Napoleon al III-lea. Toate acestea sunt demne de a fi luate în seamă, fiindcă, fără îndoială, au favorizat actul de la 1859. Este foarte adevărat „principiul naționalității” a declanșat atunci energiile etnice latente. Popoarele Europei refuzau să mai trăiască sub asuprirea câtorva imperii multinaționale. De

**Alocuțiune transmisă cu prilejul împlinirii a 165 de ani de la Unirea Principatelor Române (22 ianuarie 2024)*

exemplu, unii români au ajuns să fie conștienți că atunci când Rusia a avut perioade de decadență, românii le-a mers relativ bine și că, atunci când Rusia a avut epoci de glorie, Țările Române s-au aflat în declin sau au suferit mari pierderi. Principatele Române erau „locuri de ispititor belșug și de trecere a oștilor”, cum a zis inspirat Nicolae Iorga. Lăsând metafora la o parte, aceste țări erau mari grânare, largi piețe de desfacere, asigurau deschiderea spre Marea Neagră (deocamdată, până la unirea Dobrogei, numai prin Valea Dunării și Delta Dunării). Sentimental vorbind, erau și o oază de latinitate într-o mare slavă, flancată de unguri și austrieci la vest și de turci la sud, o oază pentru care politicienii care erau și intelectuali, din spațiul francez și italian, încercau o anumită simpatie, ca de la un potentat spre o rudă mai săracă, demnă, totuși, de atenție. La 1856–1858, chiar dacă unele dintre Marile Puteri, în frunte cu Franța, voiau unirea Moldovei și Țării Românești (nu de dragul românilor, ci din dorința promovării intereselor franceze la Dunărea de Jos și la Carpați) și cu toate că, prin adunările ad-hoc, românii s-au pronunțat ferm – cu mijloacele democrației europene incipiente de atunci – pentru unire, Conferința de la Paris din 1858 a dat problemei românești o soluție parțială. Ea a decis formarea unei uniuni cu numele de „Principatele Unite ale Țării Românești și Moldovei”, cu doi principii, două guverne, două adunări legislative, două capitale și cu majoritatea instituțiilor dublate și paralele. Aici trebuia să se oprească realitatea românească a timpului, în ciuda voinței naționale, adică a vrerii românilor de a se uni deplin. Și, totuși, nu a fost așa cum au vrut stăpânii Europei, fiindcă, la scurtă vreme după 1858, românii aveau un singur principe, un stat cu numele de România, un guvern, o singură adunare legiuitoare, o singură capitală, o singură armată. Primul pas, decisiv, care a dat apoi posibilitatea derulării celorlalți pași, a fost dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza deopotrivă la Iași și la București. Această situație, deși nu era interzisă în mod concret de vreun document internațional, nu era nici prevăzută și nici așteptată pe scena internațională.

Prin urmare, în înfăptuirea unirii, românii au avut rolul esențial, fiind subiect și nu obiect. „Politica faptului împlinit” și principiul „acum ori niciodată” i-au animat atunci pe români, prin lide-

rii lor înțelepți, care s-au plasat contra prevederilor și așteptărilor marilor puteri (încurajați și stimulați, totuși, de unele dintre aceste puteri simpatizante ale cauzei românești). Să nu uităm că, încă de dinainte de 1848, Țările Române aveau în Occident (și mai ales la Paris) un lobby excelent, creat prin bunul renume al tinerilor noștri studioși, care nu învățau numai „cravatei cum să-i faci nod”, ci se dovedeau, majoritatea, foarte buni în științe și arte, vorbeau franțuzește impecabil și duceau cu sine renumele unui popor civilizat. Ei au alcătuit „generația mesianică”, aceasta într-un interval de trei-patru decenii a făurit România modernă, sincronizată modelului european de succes. Bălcescu, Cuza și marii lor contemporani, care au știut să facă atunci echipă, au fost sufletul acestei generații luptătoare. Foștii revoluționari de la 1848 erau atunci foarte bine organizați și s-au înțeles ca alesul Moldovei – oricine ar fi fost el – să devină domn, cu orice preț și cu toate mijloacele, și la București. Unul dintre aceste mijloace era și chemarea „căuzașilor”, meniți să impună, la nevoie, dubla alegere chiar prin forța mulțimii adunate pe „Dealul Mitropoliei”. Chestiunea care se pune este și de scop, nu în ideea machiavelică („Scopul scuza mijloacele”), ci a naturii morale a scopului. Nu orice scop scuza mijloacele, ci numai scopul cel bun. Or, cauza Unirii românilor s-a dovedit a fi, din perspectivă istorică, una pozitivă, după cum au teoretizat încă din epocă atâția intelectuali, în frunte cu Mihail Kogălniceanu. Dubla alegere a fost un act de tactică politică de înaltă clasă, merit să asigure succesul Unirii. Dacă nu era națiunea română, animată de generația aceasta „mesianică”, nu s-ar fi făcut nici unirea.

Evident, ca orice frântură de prezent al oamenilor care au trăit în trecut, nici chestiunea unirii nu este lipsită de controverse. Cuza s-a mișcat între Scylla și Carybda: pe de o parte, erau conservatorii nu voiau reforme fundamentale, pe de alta, erau liberalii (și mai ales liberalii radicali), care voiau o mulțime de reforme adânci în timp scurt (liberalii radicali). În fine, moderații, animați de spiritul echilibrului, preconizau reforme așezate, graduale, „fără pripeală” (cum ar fi spus Mihail Kogălniceanu). Câtă vreme Cuza a colaborat bine cu Mihail Kogălniceanu (adept luminat al reformelor și sfătuitor înțelept), domnia sa a mers

excelent. Apoi au venit în jurul domnului „alte glasuri”, din „alte încăperi”, lucrurile s-au stricat, reproșurile s-au înmulțit. Domnul a luat unele măsuri sub influența noilor consilieri, a impulsurilor de moment. Domnia sa personală de după lovitura de stat din 1864 trebuie, însă, integrată în context și nu privită în funcție de regulile democrației actuale. După 2 mai 1864, Alexandru Ioan Cuza a instituit un regim de autoritate personală, prin care s-au putut face marile reforme, dar care i-a nemulțumit deopotrivă pe liberalii radicali și pe conservatori (din rațiuni diferite). Ei s-au unit în „monstruoasa coalție” (monstruoasă, fiindcă era contra naturii și nu avea alt scop decât detronarea lui Cuza) și l-au obligat pe domn să abdice. Era încordată și atmosfera din familia princiară, mai ales din cauza infidelităților conjugale ale domnului.

L-am elogiat pe Cuza fiindcă merită această rememorare. Dar unirea a fost un act colectiv, făcut de patrioți numeroși, între care trebuie pomeniți toți pașoptiștii, de la Vasile Alecsandri, autorul „Horei Unirii”, de la Brătieni și Ion Ghica

până la Cocuța Conachi, cea care a dat în vileag falsificarea alegerilor și până la Nicolae Pisoschi, cel care l-a propus pe Cuza drept candidat. Astfel, Alexandru Ioan Cuza s-a aflat în vârtejul unei mișcări europene de emancipare a popoarelor și a devenit exponentul națiunii sale.

De aceea, Cuza rămâne o figură luminoasă a istoriei noastre: a fost domnul care a aplicat cea mai mare parte din programul Revoluției de la 1848, care a făcut cele mai multe reforme pe unitatea de timp și care a deschis modernizarea României și a accelerat sincronizarea sa cu civilizația europeană. Mihail Kogălniceanu (viitor președinte al Academiei Române), cel detașat de domn în ultima parte de domnie, avea să spună la căderea lui Cuza: „Nu greșelile lui Cuza l-au răsturnat, ci faptele lui mari”. Cuza însuși, din exil, a spus: „Să dea Dumnezeu să-i meargă țării mai bine fără mine, decât cu mine. Să trăiască România!”, fapt care arată un simț civic și o responsabilitate pentru țară cum rar am mai avut. Cuza și Kogălniceanu au fost doi oameni mari, făcuți pentru momente mari ale istoriei românilor.

Cum s-a înfăptuit Unirea de la 24 ianuarie 1859. Cum s-a realizat*

*Gabriel Croitoru***

Noi, românii, vorbim despre unire mai mult ca alte popoare, cel puțin mai mult ca popoarele megieșe nouă. Poate că așa a vrut Proria cerească, care a făcut ca anul calendaristic la noi, românii, să înceapă sub auspiciile aniversării unirii, Unirii de la 24 ianuarie 1859, și să se termine tot sub auspiciile aniversării unirii, Unirii din 1 Decembrie 1918, când România și-a atins culminația ca stat în Europa și în lume. Așa cum s-a afirmat de marii noștri istorici, Unirea de la 24 ianuarie 1859 a fost fără îndoială temelia Unirii de la 1918 și că fără marea faptă a lui Mihai Viteazul de la 1600, fără acțiunea energetică și extrem de îndrăzneță a lui Tudor Vladimirescu de la 1821, care a deschis larg poarta intrării noastre în modernitate, fără Unirea de la 24 ianuarie 1859 realizată prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan I, fără câștigarea Independenței de Stat la 1877, cu mari sacrificii pe câmpul de luptă, fără proclamarea Regatului României la 1881, actele de 27 martie, 28 noiembrie și 1 decembrie 1918 nu ar fi devenit fezabile, posibile.

Într-adevăr, Unirea de la 24 ianuarie 1859 a reprezentat pe de o parte nașterea statului național modern român, iar pe de altă parte un eveniment sine-qua-non pentru realizarea statului național unitar român, a României rotunde, dodoloață, așa cum o percepușe acel copil din Lancrămul lui Blaga.

Reputatul și regretatul academician Dan Berindei, indubitabil cel mai prolific, fecund, istoric pe problema Unirii de la 1859, invitat fiind la

emisiunea Eugeniei Vodă, *Profesioniștii*, în debutul emisiunii începea prin a se întreba retoric: Unde ne sunt pașoptiștii?, arătând lipsa unor elite aidoma celor de la 1848 care să scoată România din impasul în care se află astăzi, iar președintele Academiei Române, distinsul academician Ioan-Aurel Pop invocă, tot ca o soluție a ieșirii României din impasul de după 1989, acel program de țară al generației pașoptiste, vizionar, clarvăzător, pragmatic, de lungă durată, realizat pas cu pas peste orice interes de grup, de partid, program pentru a cărui realizare a prevalat, mai presus de orice și de toate, interesul național.

Expresia poate cea mai grăitoare a primării interesului național trebuie căutată în epoca Unirii și o reprezintă disputa dintre liderul mișcării separatiste din Moldova, Nicolae Istrate, și Mihail Kogălniceanu în problema viitoarei capitale a noului stat. Atunci când Nicolae Istrate a spus că „dacă facem Unirea, Iașul va ajunge al doilea Hârlău al Moldovei”, Mihail Kogălniceanu i-a dat o replică extraordinară, memorabilă: „De ar fi să crească troscot pe străzile Iașului, noi trebuie să facem Unirea, pentru că în joc nu este soarta unui oraș, ci este vorba despre impunerea noastră ca români, este în joc naționalitatea română”.

Imediat după 1848, Jules Michelet, cel mai mare istoric de atunci al Franței și prieten al românilor, îi spunea lui C. A. Rosetti că „prin revoluția de la 1848 voi, românii, ați pus naționalitatea voastră în calendarul lumii”. Într-devăr, revoluția română din 1848, deși înfrântă, a avut o însemnătate

*Alocuțiune rostită la sesiunea de comunicări științifice „Unirea Principatelor Române, moment decisiv al istoriei naționale” (23 ianuarie 2024, Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman”, Craiova)

**Cercetător șt. III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor” Craiova

extraordinară pentru viitorul poporului român, pentru că a crescut conștiința națională, a sporit solidaritatea românilor de pe ambii versanți ai Carpaților și, nu mai puțin important, a atras atenția Europei asupra acestui popor romanic din sud-estul continentului.

Revoluționarii fruntași de la 1848 au fost nevoiți să ia calea exilului, o parte dintre ei au ajuns în Apus, îndeosebi la Paris, unde au dezvoltat o veritabilă acțiune de propagandă. Prin contactul cu personalitățile politice democratice ale vremii, prin tipărituri – broșuri, articole de revistă și de ziar – prin conferințe, ei atrăseseră simpatia și interesul Apusului asupra românilor. În această acțiune de propagandă, rolul cel mai important l-a avut Nicolae Bălcescu, dar importantă a fost activitatea în acest sens dusă de C. A. Rosetti, Dimitrie Brătianu, Ion Ghica ori Ion Maiorescu. Exilații români au reușit să-și facă relații bune, în mod special, cu intelectualii francezi, cu Jules Michelet, cu Edgar Quinet, căsătorit cu o româncă, fata lui Gh. Asachi, cu Elias Regnault, francezi care au publicat lucrări favorabile nouă și ostile adversarilor noștri, francezi, pe care noi românii pentru ajutorul dat atunci i-am păstrat vii în mentalul, în memoria noastră colectivă, numele lor în nomenclatura stradală a unor orașe din România păstrându-se până astăzi ca semn de prețuire.

Problema românească devine problemă de interes european o dată cu declanșarea Războiului Crimeii (1853–1856), război desfășurat între Rusia și Turcia căreia i s-a alăturat Franța, Anglia și Sardinia, război care s-a soldat cu înfrângerea Rusiei care este nevoită să ceară pace, pace care se va discuta într-un amplu congres la Paris ale cărui lucrări finale au fost semnate la 30 martie 1856.

Potrivit prevederilor Congresului de la Paris, cele două Principate ieșeau de sub protectoratul Rusiei țariste și intrau sub garanția celor șapte mari puteri europene, semnate ale actului de la Paris, i se retrocedau Moldovei cele trei județe din sudul Basarabiei, Marea Neagră devenea neutră, interzicându-se prezența militară a Rusiei în zonă, se prevedea formarea unei Comisii Europene a Dunării și lucru extrem de important pentru viitorul celor două principate românești – înființarea și convocarea unor Adunări/Divanuri Ad-hoc, for-

mate din reprezentanții tuturor categoriilor sociale, care să propună viitoarea organizare a celor două Principate. Pentru aceasta s-a prevăzut înființarea unei comisii speciale europene, formate din câte un reprezentant al puterilor semnatare Tratatului de la Paris care să ființeze la București și care, pe baza hotărârilor luate de cele două Divanuri Ad-hoc, să facă un raport care să fie analizat în cadrul unei viitoare conferințe ce se va ține în viitor tot la Paris. Pentru că septenatul domniilor de la Balta Liman se apropia de sfârșit s-a hotărât ca cele două Principate să fie conduse de câte un caimacam până vor fi aleși noi domni.

Imediat ce au aflat prevederile Congresului de la Paris, românii au și început pregătirile pentru alegerile Divanurilor Ad-hoc. Așadar, unioniștii au constituit, în vara anului 1856, comitete centrale unioniste la Iași și București, care au ținut o legătură strânsă cu comitetele județene și **ținutale** din Țara Românească și Moldova, așa că cu excepția unei foarte reduse minorități de mari proprietari din Moldova toată lumea era pentru unire. Dar dacă în interior lucrurile stăteau bine pentru partida națională, în exterior nu erau la fel. Existau și puteri ostile unirii și lesne de înțeles acestea erau Turcia și Austria. Turcia intuia că Muntenia și Moldova odată unite vor tinde, în mod normal, la independență așa cum s-a și întâmplat, iar Austria își dădea seama că Principatele odată unite vor deveni un punct de atracție pentru românii de peste munți, care în cele din urmă se vor uni și ei, formând un puternic stat național unitar, lucru care s-a și întâmplat în 1918. Toate celelalte puteri europene, cu excepția Angliei care a adoptat o atitudine oscilantă, erau pentru Unire.

Terminându-se mandatul domnilor de la Balta Liman, la 17/29 iulie, Poarta numește caimacami, în Moldova pe Toderiță Balș, care încetând din viață este înlocuit cu Nicolae Costachi Vogoride, om al turcilor și al austrieților, ca și predecesorul său, iar în Țara Românească pe Alexandru Ghica, fostul domn regulamentar, susținător al Unirii.

Realizând că în Țara Românească nu putea acționa deoarece caimacamul nu înțelegea să le facă jocul, mai ales că aici ajunseseră încă din martie 1857 membrii comisiei însărcinate cu supravegherea activității electorale pentru Divanurile Ad-hoc, forțele ostile Unirii, Turcia și Austria și-au concentrat atenția asupra Moldovei,

unde, mai întâi prin Toderiță Balș, apoi prin Nicolae Conachi Vogoride au căutat prin toate mijloacele să împiedice un vot favorabil Unirii. Au fost făcute arestări, destituiri, amenințări, bătaii, iar din listele electorale a fost ștearsă majoritatea celor considerați uniونيști. În aceste condiții, așa-zisele alegeri au dat o majoritate antiunionistă.

Numeroasele plângeri trimise din Moldova membrilor Comisiei de la București însărcinate cu supravegherea alegerilor pentru Divanurile Ad-hoc, demisia răsunătoare a lui Alexandru Cuza, pe atunci maior, din funcția de pârcălab al ținutului Covurlui și mai ales publicarea corespondenței secrete a lui Nicolae Conachi Vogoride sustrasă de soția sa Cocuța Vogoride, care a dat-o uniونيștilor, se pare chiar lui Cuza, corespondență avută cu Turcia și Austria prin care se demantela întregul proces de falsificare a alegerilor au dus la o precipitare a relațiilor diplomatice între Marile Puteri și Poartă.

Acest conflict diplomatic determinat de falsificarea alegerilor pentru Divanul Ad-hoc al Moldovei a fost rezolvat la Osborne, unde împăratul Napoleon al III-lea al Franței și regina Victoria a Angliei s-au întâlnit pentru a analiza situația, acord încheiat în vara anului 1857, unde s-a ajuns la o soluție de compromis. Anglia acceptă anularea alegerilor, iar Franța renunța la ideea unirii sub un principe străin, cele două principate urmând să aibă instituții organice similare.

Așadar, ca urmare a acordului de la Osborne, Poarta a dat ordin telegrafic lui Vogoride, în august 1857, cerându-i să considere alegerile nule și să purceadă la altele noi. De data aceasta noile alegeri au adus o victorie zdrobitoare uniونيștilor, dintre cele 83 de mandate, 81 au fost obținute de partida unionistă în Moldova, iar în Muntenia, unde alegerile decurseseră în condiții satisfăcătoare, succesul uniونيștilor a fost unul total. Interesant este faptul că pentru prima oară în istoria țării noastre au fost aleși într-o mare adunare deliberativă și reprezentanții țărănimii: Tănase Constantin, Gheorghe Lupescu, Mircea Mălăiescu și faimosul Moș Ion Roată, immortalizat de Creangă. S-a păstrat o fotografie a tuturor deputaților țărani – așa-ziii pontai – din Divanul Ad-hoc al Moldovei, fotografie pe care Mihail Kogălniceanu i-a dăruit-o lui C. A. Rosetti și pe care cel dintâi a scris „temelia casei”, decelând importanța

țărănimii pentru viitorul stat care urma să ia naștere.

Divanul Ad-hoc al Moldovei și-a deschis lucrările la 22 septembrie 1857, iar în ședința a 7-a, la 7 octombrie 1857, Mihail Kogălniceanu a prezentat proiectul de rezoluție cuprinzând dorințele fundamentale ale românilor moldoveni. În expunerea de motive, care preceda rezoluția, Mihail Kogălniceanu arăta: „Dorința cea mai mare, cea mai generală, aceea hotărâtă de toate generațiile trecute, aceea care este sufletul generației actuale, aceea care, împlinită, va face fericirea generațiilor viitoare, este Unirea Principatelor într-un singur stat, o unire care este firească, legiuită și neapărată”. Pentru toate aceste motive Divanul Ad-hoc moldovean cere respectarea drepturilor Principatelor și îndeosebi a autonomiei lor în baza vechilor capitulații încheiate cu Poarta, unirea Principatelor într-un singur stat cu numele de România, prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr-o dinastie europeană domnitoare ai cărei moștenitori să fie crescuți în religia țării, neutralitatea pământului Principatelor; puterea legiuitoare să fie încredințată unei Adunări Obștești în care să fie reprezentate toate interesele nației.

În Țara Românească, rezoluția, care cuprindea aceleași deziderate ca și în Moldova, a fost prezentată la 8 octombrie 1857 și votată a doua zi, în unanimitate.

Primind cele două rezoluții, comisarii europeni au redactat raportul lor și l-au trimis la Conferința de la Paris, care deși își va începe lucrările la 10/22 mai 1858, tergiversează aproape trei luni și abia la 7/19 august se semnează textul convenției.

Deși cele două Divanuri Ad-hoc exprimaseră clar și cvasiunanim voința clară a românilor de unire, de creare a statului național modern român, convenția reprezenta o consecință a acordului de la Osborne și constituia un compromis față de voința de unire a românilor. Potrivit Convenției, cele două țări românești urmau să poarte numele de Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei, rămâneau sub garanția colectivă a Marilor Puteri și sub suzeranitatea Porții, aveau doi domni, două guverne și două adunări, separate, singurele instituții de for comun fiind Curtea de Casație și Justiție și Comisia Centrală de la Focșani cu rolul de a pregăti legile.

Convenția mai prevedea desființarea privilegiilor și rangurilor boierești și egalitatea tuturor cetățenilor în fața legilor.

Prin convenția din 7/19 august 1858, care devenea și constituția țărilor noastre, înceta activitatea Regulamentelor Organice.

În cele două Principate erau de fapt două grupări care doreau să se impună la alegerile pentru domnie. Una zisă națională, formată din foștii revoluționari de la 1848, și alta conservatoare, grupată în Țara Românească, în jurul foștilor domni Gheorghe Bibescu și Barbu Știrbei, iar în Moldova în jurul lui Mihail Sturdza și a fiului său Grigorie Sturdza.

Beneficiind de faptul că doi dintre cei trei cai-macami erau favorabili cauzei naționale, în Moldova alegerile pentru Adunarea Electivă care urma să aleagă domnul a adus o majoritate partidei naționale care obținea 33 de mandate față de 22 câte a obținut gruparea conservatoare. Este adevărat însă că partida națională nu avea un candidat agreat de toți membrii ei, unii îl susțineau pe Vasile Alecsandri, alții pe Costache Negri. Deși Vasile Alecsandri și-a retras candidatura, totuși Costache Negri nu era agreat de deputații conservatori din cauza ideilor sale progresiste, de împroprietărire a țăranilor.

Această incertitudine dură până în ziua de 3/15 ianuarie 1859, când deputații se întruniră în casa lui Constantin Rola, în Sala Elefant a Muzeului de Științe Naturale, spre a se pune de acord asupra candidatului unic. După discuții care păreau că nu vor duce la niciun rezultat, Nicolae Pisoschi propuse atunci pe colonelul Alexandru Cuza care după trei tururi de scrutin a fost acceptat în unanimitate.

În ziua alegerii, la 5/17 ianuarie 1859, majoritatea fiind asigurată, partizanii lui Grigorie Sturdza se pronunțaseră și ei pentru Cuza,

Alexandru Ioan Cuza a fost ales cu unanimitate de voturi, 48, ca domn al Moldovei.

În Țara Românească, deși alegerile pentru Adunarea Electivă adusesse o majoritate grupării conservatoare, totuși aceasta nu era unită în jurul unui singur candidat, pentru că dacă era unită în jurul candidatului unic, acesta cu siguranță era ales domn.

În aceste condiții, în noaptea de 23 spre 24 ianuarie 1859, întruniți într-o ședință într-o sală a hotelului Concordia, la propunerea lui Dimitrie Ghica membrii partidei naționale au adoptat soluția dublei alegeri. A doua zi, pe 24 ianuarie, Al. I. Cuza a fost ales și domn al Țării Românești, toate cele 64 buletine de vot purtând numele lui Alexandru Ioan Cuza. „Se încheia astfel una dintre cele mai frumoase pagini ale istoriei noastre” după expresia lui Ion Ghica.

În primii trei ani de domnie, marele domnitor reușește să desăvârșească Unirea deplină a celor două principate românești, la 24 ianuarie 1862 se formează primul guvern unic iar țara noastră, tot din 1862, poartă oficial numele de România, unire pe care o cimentează prin marile și curajoasele sale reforme. Obligat să abdice la 11/23 februarie 1866, Alexandru Ioan Cuza ia calea exilului și moare la Heidelberg, în hotelul Europa, la 15 mai 1873. La înmormântarea sa de la Ruginoasa, înmormântare la care au participat mii de oameni, mai ales țărani, aceia care nu-l uitaseră pe cel care îi făcuse proprietari, Mihail Kogălniceanu avea să țină unul dintre cele mai frumoase discursuri funebre care au fost rostite vreodată, arătând că „nu greșelile l-au răsturnat, ci faptele sale cele mari”, iar „cât țara aceasta va avea o istorie cea mai frumoasă pagină va fi aceea a lui Alexandru Ioan Cuza”, afirmații la care subscriem și noi.

Mișcarea unionistă din Principate în anii 1856–1859 și Craiova*

*Dinică Ciobotea***

Poporul Român, urmașul Romanității Orientale, a străbătut timpul Medievalității, ca și celelalte popoare ale Europei, în structuri politice adecvate, de mici întinderi. Pluralismul politico-statal medieval, însă, a păstrat o unitate de viață istorică ce s-a dovedit temelia înfăptuirii statului național român, atunci când omul și-a luat soarta în mâini, anume, după Revoluția franceză din 1789–1794 și epopeea napoleoneană. Pe fondul ideilor de modernizare și progres, creație și libertate, forțele umane și posibilitățile secolului al XIX-lea au realizat statul național. În cadrele unui condiționalism cuprinzător al unei istorii de mii de ani de rezistență între imperiile vecine, încrâncenate după 1683 în Chestiunea orientală, la împlinirea sau la momentul oportun, poporul român s-a integrat spiritului occidental al libertății politice¹. Din această perspectivă, constructul politic numit stat național a devenit obiectivul istoric al românilor, promovat de revoluțiile lui Horea, Tudor Vladimirescu și ale Pașoptiștilor.

Unirea politică a devenit atunci nu o profeție, ci o condiție necesară în asumarea unei misiuni istorice. Ea a fost posibilă izvorând din unitatea românilor pe care, istoriografic, o întâlnim în marile opere ale lui Dimitrie Cantemir, Nicolae Iorga, Dimitrie Onciul, Gheorghe Brătianu, Ștefan Pascu, Nicolae Stoicescu, Ion Toderășcu, Gheorghe Platon, Ștefan Andreescu ș.a. Oamenii politici consideră, în alți termeni, că Unirea s-a făcut de jos în sus la români și de sus în jos în alte zone ale Europei.

În fond, marele proces al constituirii statelor naționale, consumat între 1815 și 1923, concorda cu sensul istoriei. Românii l-au înțeles² și l-au împlinit, iar marile puteri europene, interesate în fixarea unui echilibru al forțelor politice, au recunoscut ordinea geopolitică rezultată, cea care și astăzi formează harta lumii.

*

*

*

Revendicările românilor, rămase deziderate programatice din timpul revoluției de la 1848, atât în ceea ce privește modernizarea societății românești, cât și în concretizarea ideii unității naționale, au persistat ca preocupare distinctă a statelor angajate în Războiul oriental³. Congresul de la Paris, din 1856, a refăcut balanța politică europeană, a descătușat energiile economice, comerciale, danubiene și mediteraneene și, în același timp, a strâns în jurul marilor idei pariziene toate națiunile dornice de emancipare politică după o îndelungată comprimare medievală. Dezbaterile politice în plan european și apelurile românești după revoluția de la 1848 au evidențiat, în interesul europeanității, rosturile geopolitice ale unui stat unitar românesc în zona carpato-danubiano-pontică. Marea problemă a Orientului transfera „problemei românești” dimensiuni concrete, continentale, către care puterile europene și-au fixat „linia de conduită”⁴.

Spațiul național devenise un teren revoluționar agitat de forțele naționaliste, atașate „națiunilor celor mai luminate ale Europei” (după expresia

*Alocuțiune rostită la sesiunea de comunicări științifice „Unirea Principatelor Române, moment decisiv al istoriei naționale” (23 ianuarie 2024, Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman”, Craiova)

**Membru onorific, Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor” Craiova

din 1856 a craioveanului Emanoil Chinezu) care se îndatorau să pregătească „un viitor european și de civilizație” demn de cele mai nobile idealuri⁵. Cu toate că forțele revoluționare și naționale au acționat în direcția unei lupte deschise, această cale se motiva doar din perspectiva închiderii stării de instabilitate care determinase „neconținute răsturnări” („la care din veacuri au fost supuși” români – după expresia fostului domnitor Gheorghe Bibescu). Soluția emancipării, devenită componentă a conștiinței naționale, era împărtășită de toate clasele sociale, „de către toți, de la o margine la alta a ambelor Principate”⁶. De aceea Unirea Principatelor a fost revendicată ca singura alternativă a progresului istoric pentru români în contextul democrațiilor Europei. Generația intrată în „arenă după 1840” își lichidase deosebiriile dintre moldoveni și munteni⁷ în climatul revoluționar al anului 1848 și postpașoptist.

Numeroase frământări și mișcări cu caracter politic și social, în continuarea celor din 1848 au culminat cu cele din perioada Războiului Crimeii, ale grănicerilor și țăranilor din ultimele luni ale anului 1853 și de la începutul anului 1854. Cauza războalei a fost ocupația străină. Principalele obligații de aprovizionare și transporturi în contul oștirilor de ocupație au căzut pe seama țăranimii, fapt care a dus ca această clasă să ajungă „în desăvârșită scăpătaciune și sărăcie”⁸. Spiritul de luptă revoluționar a crescut pe măsura agravării situației economice a țăranimii, îndreptându-se nu numai împotriva ocupanților străini, dar și asupra proprietarilor, arendașilor și reprezentanților aparatului de stat. Cum problema agrară nu-și găsisese rezolvarea în timpul Revoluției de la 1848 și nici prin așezămintele agrare din 1851 ale lui Știrbei Vodă, situația economică a lumii satelor s-a agravat sub ocupația militară țaristă; la acestea au contribuit și unii proprietari și arendași care au găsit prilejul în conflictul militar ruso-turc și în administrația dirijată de ruși să tragă foloase în favoarea lor. De aceea, populația, în cea mai mare parte, vedea în proprietarii, arendașii și funcționarii publici, care acordau sprijin armatei de ocupație sau profitau de pe urma evenimentelor, un instrument de agresiune. Într-o plângere a țăranilor și grănicerilor din 1855 către domnitor sunt sintetizate cauzele războalei: „După ce ne simțirăm părăsiți de șefii noștri, ocupați de acea armie

[țaristă], căzniți, bătuți, jefuiți și cuprinși de jalnica poziție a sărăcii... ni se amenința chiar și pierderea vieții, fără nădejde ne văzurăm siliți a sări la revoltă”⁹.

Atitudinea antițaristă s-a manifestat cu hotărâre și în cadrul oștirii permanente și în formațiunile teritoriale neregulate, compuse din dorobanți și grăniceri¹⁰. Intrarea în țară a unor revoluționari pașoptiști, printre care Niță Magheru, nepotul generalului Gheorghe Magheru, la Calafat și Gruia, a constituit un puternic imbold în declanșarea războalei pe linia Dunării¹¹. Semnalul pentru declanșarea unei „revoluții”, cu aceleași sarcini și obiective ca aceea din 1848, s-a dat în Oltenia. Inițiatorii războalei au fost Gheorghe Scurtulescu (Pârvulescu) din satul Pristolu (jud. Mehedinți) și fiul său, Pârvu Pârvulete (Pârvulescu), caporal de grăniceri¹². Războala a început la 5 decembrie 1853 în salul Salcia și a cuprins repede și satele vecine mehedințene Izmâșa, Gârla Mare, Pătule, Obârșia, Cujmir, Dârvari etc. Răsculații au devastat 15–20 de case în plășile Câmpu și Blahnița. Trimișii subcârmuirii plășii Câmpul „au fost luați la goană de către locuitorii acelor sate”. Țăranilor li s-au alăturat grănicerii din Gârla Mare și Salcia care, împreună, au spart conacele lui Costache Oletelișeanu și au dus toate bunurile luate (inclusiv pe îngrijitorul moșiei Gârla Mare) la Calafat, la turci, „zapisind și toată moșia pe socoteala lor, nevoind să-și îndeplinească nici condițiile depuse la casa sfatului pentru datoriile proprietății”¹³. Până la jumătatea lunii decembrie, țăranii conduși de Gheorghe Scurtulescu – fost deputat al clăcășilor în Comisia proprietății din vara anului 1848 – au ridicat la luptă majoritatea satelor din sudul județului Mehedinți (Corlățel, Valea Anilor, Cioroboreni, Zmărdăștețul, Vânu Mare, Deveselu, Scăpău), din județul Dolj (Ciuperceni, Fântâna Banului, Moțăței, Maglavit, Hunia, Golenți, Rast, Cioroiu, Silișlea Crucii, Perișoru, Tunari, Piscu, Seaca și altele), din județul Romanați (Vădastra, Cioroiu, Gostavăț etc.) și până în județele Teleorman, Vlașca și Ilfov (satul Talina). Războala a continuat și în ianuarie 1854. Cu toată furia cu care a fost înăbușită, aceasta nu se stinsese definitiv nici în luna mai 1854¹⁴. Satelor răsculate li s-a intentat un proces prin care proprietarii și arendașii cereau despăgubiri, proces care a luat sfârșit abia în 1859 cu decizia ca locuitorii să nu

plătească daunele provocate în 1853–1854¹⁵. Mișcările țărănești și grănicerești din Țara Românească sau cele din Moldova (din iunie-iulie 1854) de la Ceplenița (Iași), Sărițelu (Suceava), Zamostea (Dorohoi), Faraoni (Bacău) etc., pornite „în scopuri necunoscute” după expresia reprezentanților aparatului de stat¹⁶, planurile de colaborare militară cu Poarta împotriva Rusiei, încercările de reeditarea revoluției din 1848 nu au fost altceva decât atitudini și fapte în care poporul român s-a detașat total de puterea protectoare, adăugând astfel un plus de interes pentru soarta politică a Principalelor Române în context european.

Aceste încercări de insurecție deși n-au avut succesul militar scontat s-au soldat cu un netăgăduit răsunet favorabil pentru cauza națională română în plan politic intern și internațional. Suntem în asentimentul istoricului Leonid Boicu¹⁷, care considera că „nu se poate vorbi însă de o stare revoluționară nou creată în conexiune cu reizbucnirca și desfășurarea «chestiunii orientale» în cel de-al șaselea deceniu al secolului al XIX-lea, ci de o continuare a luptei revoluționare din 1848–1849, de o intensificare a spiritului militant al românilor din țară și din străinătate, care a luat amploare și a îmbrăcat forme concrete în momentul când teritoriul sudic al Țării Românești a devenit teatru de război”. În condițiile transformării teritoriului național în teatru de război, oamenii politici români, în special revoluționarii pașoptiști, au căutat să redeschidă dosarul luptei de emancipare națională. Tentativa părea sortită succesului în acel context politico-militar internațional în care Rusia (puterea protectoare) era în confruntare cu marile puteri europene aliate, de data aceasta, cu Turcia, căci sprijinul celor din urmă pentru lupta românilor putea fi considerat, într-un anume fel, asigurat. Totodată, faptele românilor dezvăluiau marilor puteri afirmarea unei voințe naționale, exprimată insurecțional, care impunea o reglementare durabilă și eficace stabilității politice continentale.

Atitudinea românilor și a liderilor lor spirituali a avut câteva consecințe foarte importante: 1) „provocarea pentru totdeauna a antipatiei Principatelor față de Rusia”; 2) „rezolvarea mai rapidă a celei mai importante probleme politice: suprimarea protectoratului rus”; 3) „revendicarea dreptu-

lui la autonomie a românilor, care să le permită să-și administreze țara fără nicio ingerință străină și dreptul de a introduce acele reforme pe care nevoile și progresul le cereau în Principate”; 4) Turcia și puterile occidentale „au resimțit și ele necesitatea de a abolii protectoratul rus care opresa Principatele și amenința Orientul”; 5) anularea tuturor prevederilor tratatelor încheiate între ruși și otomani și care dădeau posibilitatea Rusiei să-și exercite un „protectorat aproape absolut în balanță cu suzeranitatea sultanului”¹⁸.

Mișcarea istorică ulterioară Războiului Crimeii, evoluând în direcția factorilor care au declanșat această mare confruntare politico-militară (euroasiatică), a recompensat efortul și atitudinea românilor prin internaționalizarea problemei românești și introducerea protectoratului colectiv în locul celui țarist. Din punct de vedere politic, Principatele Române au avansat, în timpul confruntărilor militare dintre 1855–1856, în prima linie a raporturilor diplomatice internaționale, nu numai pentru că ocupația lor de către trupele țariste a fost cauza imediată a războiului, nu numai pentru că soarta lor alcătuia un aspect fundamental al soluționării *Chestiunii orientale*, ci și pentru că Europa realiza că era absolut necesar a fi „conciliantă”, a recunoaște și a garanta drepturile poporului român, pentru a stinge astfel un „focar de tulburări”, un centru de luptă împotriva politicii lor expansioniste (în sensul acestor probleme ale continentului european, românii nu au obținut ulterior un statut de neutralitate de factura celui pe care îl are Elveția astăzi), pentru libertatea națională a popoarelor asuprite¹⁹.

Atitudinea românilor, cât și presiunea exercitată de reprezentanții lor în mediile de opinie publică occidentală, au determinat marile puteri ale vremii de atunci să adopte o soluție pașnică în rezolvarea problemei românești, acceptând unirea a două principate românești, cele extracarpătice. Soluția era salutară pentru raporturile de forță din acel moment, cât și pentru realizarea unui echilibru politic stabil între marile puteri politice și militare. În alegerea acestui mod de soluționare politică a „stabilității continentului” a contat și spectrul unui război național continuu pe care l-ar fi declanșat românii și care ar fi putut polariza ridicarea la luptă pentru emancipare și libertate și a altor popoare din sud-estul Europei.

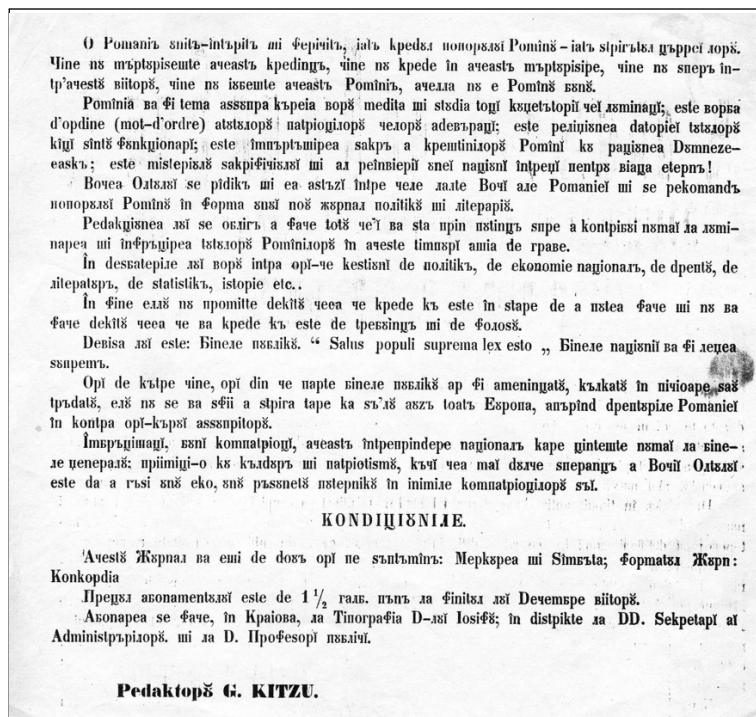
Spre un asemenea consens se orientau sau se gândeau cele mai multe dintre statele puternice europene. În sistemul european de relații de atunci, Rusia, Turcia și Austria, chiar dacă înțelegeau perfect locul istoric al unui stat românesc independent, nu puteau să se debaraseze de avantajele pe care le obținuseră în secolele anterioare prin dominarea lor a spațiului românesc și, implicit, a întreg sud-estului european²⁰.

Unirea celor două state românești extracarpătice devenea pentru statele occidentale un garant, noul stat fiind capabil, în relații strânse cu Poarta, să bareze expansiunea rusă și, totodată, să-și apere propriul teritoriu. Statul național român trebuia să constituie – după expresia contelui Walewski, ministrul de Externe al Franței – „bariera care să închidă Rusiei accesul în această parte a Orientului”²¹. Formula unionistă susținută de Franța, cu toată adversitatea Turciei și Austriei și cu reticența Marii Britanii, a fost transpusă ca o soluție virtuală în Tratatul de pace de la Paris din 18/30 martie 1856. Problema românească, devenită „cheia de boltă a Orientului”, a grupat marile puteri în „europene” și „antieuropene” după interesele și pozițiile acestora față de Principate²². Concomitent cu dezbaterile de la Paris, mișcarea unionistă din Principate și-a intensificat activitatea, bucurându-se „de o generalizată adeziune”²³. Încă din 5/17 martie 1855, în zilele Conferinței de la Viena a puterilor beligerante, Bourqueney, reprezentantul Franței, a propus unirea Principatelor românești extracarpătice, ca o soluție geopolitică de stabilitate atât între marile imperii din centrul, răsăritul și sud-estul Europei, cât și în teritoriul acestora. Dezbaterile diplomatice ale reprezentanților marilor puteri în privința unei probleme devenită „dominantă”, constituirea statului național român, au fost acompaniate permanent de intervențiile revoluționarilor români aflați în exil după 1848 sau de starea revoluționară unionistă din Principate, în această mișcare unionistă, în zona județelor oltene Dolj, Mehedinți, Romanați, Vâlcea, Gorj și Olt, unde se perpetuase spiritul revoluționar al pandurilor lui Tudor Vladimirescu și al pașoptiștilor de la Islaz – Caracal – Craiova, în jurul unor personalități ale aceluși timp (generalul Gheorghe Magheru, Ioan Maiorescu, Nicolae Pleșoianu, Costache Romanescu, Emanoil Chinezu, Gheorghe Chițu și episcopul Râmnicului

Noului Severin), s-a impus Craiova, centrul provinciei Valahia Mică, un adevărat focar de acțiune și propagandă pentru unirea politică a Țării Românești cu Moldova, pe lângă București și Iași.

Numeroase memorii au întâmpinat reuniunile puterilor beligerante din primele luni ale anului 1856, de la Viena (20 ianuarie/1 februarie) și Constantinopol (30 ianuarie/11 februarie) și cancelariile europene după încheierea Tratatului de la Paris la 18/30 martie 1856, între acestea remarcabile fiind cele întocmite de C.I. Hurmuzaki și Ioan Maiorescu (intitulat *Dezvoltarea drepturilor Principatelor Moldo-Române în urma Tratatului de la Paris din 30 martie 1856*). Vasile Boerescu, I.C. Brătianu, C.I. Hurmuzaki și Ioan Maiorescu (*Memoriu asupra drepturilor românilor în urma Tratatului de la Paris din 30 martie 1856*), Gheorghe Magheru (*Memoriu justificativ privind delictele imputate persoanelor care au luat parte activă la mișcarea generală din 1848 împotriva Protectoratului Rusesco*, Constantinopol, 4 martie 1856) sau ale foștilor domnitori Gheorghe Bibescu (de la Baden-Baden, 5 septembrie 1856) și Barbu-Dimitrie Știrbei.

După instalarea căimăcămiilor în locul domnitorilor (17/29 iulie 1856) și primirea firmanului de convocare a adunărilor ad-hoc (1/13 ianuarie 1857), în primăvara anului 1857, în Principate s-au constituit comitete unioniste în fiecare județ, pe lângă Comitetele Centrale ale Unirii din Iași (1/13 martie) și București (3/15 martie). În alcătuirea acestor comitete din Oltenia erau cuprinși C. Zaman și C. Manega la Romanați, Grigore Ioranu la Mehedinți, Barbu Gănescu la Gorj, Ion Otetelișeanu și N. Iacovescu la Vâlcea. Cel mai activ dintre aceste comitete electorale, cel din Craiova, reunea sub conducerea lui Dimitrie Haralamb (președinte) și Grigore Lăceanu (vicepreședinte) pe Barbu Bălcescu, Costache Romanescu, Gheorghe Cuțui, Emanoil Chinezu, Boicea Radianu, Ion Cernătescu, G.M. Fontaniu, Vasile Caloianu, Toma Strâmbeanu, A. Otetelișeanu, Ioan Constantin, Iancu Socolescu, N. Greceanu și alții. Tot din Craiova, apreciată pentru acele momente de istorici „ca o veritabilă metropolă de zămislire și iradiere a mișcării unioniste”²⁴, Emanoil Chinezu și Petre Opran au lansat, la 10 aprilie 1857, un manifest-program intitulat *Dorințele românilor*²⁵, care reafirma cele patru obiective

fundamentale ale programelor comitetelor centrale ale unirii de la Iași și București: respectarea autonomiei și a drepturilor internaționale ale statelor românești după cum fuseseră fixate prin capitulațiile din 1393, 1460 și 1513 cu Poarta otomană; unirea țărilor România (=Țara Românească) și Moldova într-un singur stat și sub un singur guvern; prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr-o familie încoronată din Europa, ai cărui moștenitori născuți în țară trebuiau să fie crescuți în religia ortodoxă; guvern constituțional reprezentativ și după datinile cele vechi ale țării, o singură adunare obștească aleasă din toate clasele sociale. Pe lângă aceste prevederi programatice erau înscrise și alte obiective privind organizarea internă și democratizarea statală (în contradicție cu forțele social-politice conservatoare și moderate) sau cerința reprezentării românilor la Congresul de la Paris.

Ideile din programul-manifest de la Craiova erau aceleași cu cele de la Iași și București, cu diferența că unioniștii de pe malurile Jiului au schimbat câțiva termeni „mai puțin înțeleși” cu alții mai populari, dar și cu nuanțe proprii atunci când s-a înscris dorința ca românii să aibă reprezentanți la Congresul de la Paris, ca o necesară exprimare a suveranității lor recunoscută încă de la Viena în 1855, ca formă cel puțin a înlăturării unei știrbiri și a unei nedreptăți a acesteia. Pe

această fundamentare politico-juridică, ulterior, craiovenii și-au manifestat atașamentul pentru instituția domniei naționale, în contrapondere cu domnitorul străin.

Dezideratul unirii a fost propagat în Oltenia de către publicația tipărită de juristul Gheorghe Chițu sub titlul de „Vocea Oltului” și „Oltul”, începând cu 22 martie 1857²⁶.

Problematica Unirii în spiritul programului *Dorințelor românilor* a declanșat polemici aprinse susținute de tabere politice grupate în jurul unor personalități și, totodată, a difuzat ideea statului național în toate sferile sociale. Programul național de unire, subscris de toți locuitorii din județele Olteniei, a stat la baza unui mare entuziasm pe tot parcursul alegerii deputaților în Adunările ad-hoc din septembrie 1857. Au fost aleși din partea proprietarilor mari prințul Barbu Știrbei și prințul Gheorghe Bibescu la Dolj, logofătul Ioan Otetelișeanu și clucerul Nico Lahovari la Vâlcea, paharnicul Gheorghe Magheru și serdarul Zamfir Ioan Broșteanu la Gorj, serdarul Ioan Jupceanu și pitarul Grigorie Miculescu la Mehedinți, colonelul Ștefan Vlădăianu și serdarul Stănuță Cezianu la Romanați. Proprietarii mici și-au ales reprezentanți pe Nicolae Iancovescu (Vâlcea), maiorul Hristache Telcu (Gorj), Petrache Cernătescu (Dolj), Costache Cârjiu (Mehedinți) și Gheorghe Cârjeu (Romanați). Deputații aleși dintre plugarii

clăcași au fost Stamatie Burdărescu (Vâlcea), Ioan Voicu (Gorj), Nicolae Mazălu (Dolj), Ioan Poateși (Mehedinți) și Marin Pârcălăvescu (Romanai). Dintre orășeni au fost aleși deputați în Divanul ad-hoc pitarul Nicolae Iancovescu (Rm. Vâlcea), pitarul Barbu Gănescu (Tg. Jiu), căpitanul Nicoale Pleșoianu și serdarul Grigorie Lăceanu (Craiova), pitarul Dimitrie Vișoreanu (Turnu Severin) și contopistul Ioan Dimitriu (Caracal)²⁷.

Efectele mișcărilor unioniste din capitala Olteniei au fost așa de puternice încât la 11 octombrie 1857 au dat dimensiune unui fapt istoric grandios și de referință pentru toată epoca Unirii, cel reflectat în pictura *Hora Unirii* la Craiova a lui Theodor Aman.

Dovada atașamentului oltenilor la cauza Unirii și a alegerii la 5 și 24 ianuarie 1859 a lui Alexandru Ioan Cuza Vodă s-a manifestat chiar în luna iunie 1859, când domnul a vizitat Oltenia²⁸, implicit Craiova, fiind găzduit în Palatul princiar de vară al Bibeștilor (azi, Parcul Romanescu) și prin proslăvirea lui ca mare român, ridicându-i un monument similar cu cel de la Iași, în Craiova, și un altul în comuna Cetatea – județul Dolj.

Note

¹ Jean Alexander Vaillant, *Romania, or The History, Language, Literature, Orography, Statistics of the People with a Golden Language, Ardialians, Wallachians and Moldavians, Concisely Referred to as Romans*, 1844, p. 356.

² Un înțeles rezultă din scrierea românului A. Pelimon, *Crimeea sau campania oștirilor aliate la Sevastopol*, București, 1855, Idem, *Urmarea Crimeei sau înconjurarea Sevastopolului, și un tablou: perspectiva generală a teatrului resbelului în Orient*, București, 1855.

³ Vezi pe larg Dan Berindei, *Epoca Unirii*, București, 2000.

⁴ Gh. Platon, *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, III, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2000, p. 308.

⁵ Apud Luchian Deaconu, Otilia Gherghe, *Oltenia și Unirea Principatelor*, Aius, Craiova, 1999, p. 6.

⁶ *Ibidem*, p. 7.

⁷ N. Iorga, *Istoria românilor*, IX, *Unificatorii*, București, 1938, p. 65, 85.

⁸ Alexandru Bălinescu, *Problema țărănească în Oltenia în secolul al XIX-lea*, București, 1969, p. 358.

⁹ Paul Barbu, *Acțiuni sociale și antițariste în timpul Războiului Crimeii*, în „Arhivele Olteniei”, Serie nouă, nr. 12, 1997, p. 54.

¹⁰ Un caz deosebit l-a creat maiorul Dimitrie Burileanu, inspectorul trupelor neregulate din județele Olteniei, cu ocazia încercării concentrării la Craiova a dorobanților

pentru a fi puși sub comanda ofițerilor țariști Fisbach și Semeniakin. Pentru dezertarea dorobanților și atitudinea lui („s-ar fi unit cu dorobanții revoltați”) se pare că a fost ucis de ruși (*Ibidem*, p. 54). Alți dorobanți au fost arestați și închiși, precum Barbu Mănoiu, comandantul dorobanților din Gorj, Gheorghe Merincan (jud. Gorj); Pătru Boța, Trăilă Ciobanu, Gânsân Constantin (jud. Mehedinți) ș.a. (AN Dolj, Prefectura jud. Dolj, dosar 7/1853, *passim*).

¹¹ Dan Berindei, în *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, *Constituirea României Moderne (1821-1878)*, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 425 și urm.

¹² V. Dumitrescu, *Un episod din timpul războiului din anii 1853-1854 sau revolta Scurtulescului*, Tr. Severin, 1883.

¹³ ANIC, fond Ministerul de Interne, divizia rural-comunală, dosar 28/1853, f. 554; dosar 34/1853, *passim*.

¹⁴ Sarcina reprimării răscoalei i-a revenit lui Ioan Solomon, care, după plecarea din țară a lui Știrbei Vodă, a fost dat de spătar „sub comanda generalului Arep” (vezi *Biografia vieții polcovnicului Ioan Solomon istorisită de sine însuși*, Craiova, 1862, p. 45); vezi și Corneliu Lungu, Paul Barbu, *Răscoala grănicerilor și țăranilor din Oltenia în anii 1853-1854*, în „Revista de istorie”, nr. 1, 1983, p. 86-93.

¹⁵ ANSJ Dolj, Pref. j. Dolj, dosar 147/1858, f. 1-2, 256.

¹⁶ *Istoria României*, IV, Editura Academiei, București, 1964, p. 242.

¹⁷ *Istoria militară a poporului român*, IV, p. 345.

¹⁸ Vezi *Mémoire justificatif concernant les délits imputés aux individus qui ont pris une part active au mouvement général de 1848 contre le Protectorat Russe* din 4 martie 1856 înmănat Porții de Gheorghe Magheru – vezi *Craiova – Pagini de istorie și civilizație – II. 150 de ani de la revoluția română din 1848*, Craiova, Editura Helios, 1998, p. 326-344.

¹⁹ *Istoria militară a poporului român*, IV, p. 347.

²⁰ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 352-354.

²¹ *Acte și documente relative la istoria renascerii României*, II, p. 1105.

²² După expresiile publicistului francez Paul Bataillard care în preajma Congresului de pace de la Paris a editat broșura *Primul punct al chestiunii Orientului. Principatele Moldovei și Valahiei înaintea Congresului* (1856).

²³ Dan Berindei, în *Istoria Românilor*, VII, p. 430; În acest sens este relevantă o copie din 1856 a unui memoriu semnat de tineri moldoveni către domnitor pentru capacitatea acestuia în vederea unirii Moldovei cu Țara Românească. Copia făcută pentru Gh. Magheru și Alexandru Magheru a fost trimisă și lui Barbu Știrbei vv.

Măria Ta,

În evenimentele grele ce agitau Europa, la fiecare victorie, la fiecare pas ce lumea civilizată făcea în calea progresului, inima noastră sângera că Occidentul este lipsit de un aliat puternic, de o națiune care admira toate faptele lor și a căreia dorință cea mai sacră și cea mai înfocată era de a intra în marea familie a Europei, de a păși pe câmpul luptei ce civilizațiunea o susținea acum contra despotismului. În evenimentele ce ne-au făcut că stăm în nemișcare, și noi am suferit cu rezignație așteptând cu impăciență ziua când va suna ora reînvierii noastre naționale.

Măria Ta! Lumea surprinsă că au găsit pe țărmurile Dunării un popor nou, svârțit ca de soartă în mijlocul slavonilor ce amenințau libertatea Europei, ne-au arătat buna ei voință. Cei mai mari diplomați și cele mai generoase inimi ale Europei au sprijinit Unirea țărilor noastre, această dorință a celor mai mari și mai patrioți Domni ai noștri, și care acum este dorința întregului popor român ce locuiește Moldova și Țara Muntenească.

Acum noi junimea, acei ce am așteptat, am suferit și a plâns mai mult pe rănilor țării noastre, plini de încredere în patriotismul și amorea (= amorul – n. edit.) naționale a Măriei Tale, venim a te ruga, ca punându-te în capul națiunii noastre să ei inițiativa pe lângă marele puteri aliate și să sprijini unirea țărilor noastre ca singurul mijloc de viață pentru noi. Europa va putea avea, în vechea noastră istorie un gaj pentru aceea ce vom putea fi în viitorul cel sperăm de la dânsa.

Victoriile lui Ștefan și Mihai, ale lui Mircea și Bogdan sunt o dovadă destul de puternică pentru energia poporului nostru. Santinelă a Europei creștine în trecut, noi vom putea fi santinela Europei civilizate în viitor.

Măria Ta! Timpul scurt nu ne-au învoit a ne adresa pe la frații noștri din celelalte părți ale Moldovei, însă noi suntem de prin toate districtele și noi nu exprimăm decât dorința înfocată a compatrioților noștri. Noi plini de încredere că Măria Ta ai tot acele sentimente care acum națiunea noastră având despre această dovadă în frumoasele acte ce au desființat din țara noastră sclavia trupului și a minții, venim să-ți dăm această suplică exprimându-ți recunoștința noastră pentru a ceea ce ai făcut și rugându-te să nu ne părăsești. Te rugăm, Măria Ta, ca prin un nou act să ne mai alini o dată suferințele țării noastre și să ordonezi alegerea de deputați români care ducându-se în Paris – această cetate către care privirile noastre sunt ațintite de mai bine de jumătate de secol să sprijine chestia *unirii* țărilor noastre, și autonomia pe care părinții noștri cu prețul sângelui lor au susținut-o, iar dacă pacea nu va ieși din conferință, să stăruie pentru înființarea unei legiuni romane, care alătura cu glorioasele armii

aliante, pășind pe câmpul luptei prin vărsarea sângelui nostru să ne putem recăștiga anticele drepturi naționale.

Dumnezeu va da Măriei Tale cu prisos binele ce-l vei face națiunii noastre, istoria patriei îți va păstra paginile cele mai frumoase și noi și copiii noștri vom pronunța cu respect și recunoștință nu numele Măriei Tale.

„Această suplică am dat-o amplexării cei mai tineri din Moldova și cocoana Eliza sora lui Constantin Hurm[uzaki], a copiat-o precum e însemnat pe ea deasupra pentru mine și pentru Domnișoara Alexandrina.

M.

Memorialul D. Sale îl au moldovenii în nemțește. L-a văzut și Știrbei”.

„Această copie a făcut-o sora mea pentru D. Ta și pentru M[oadmos]el Alexandrina”.

Sursa ANSJ Dolj, fond General Gh. Magheru, dosar XLI bis/8.

²⁴ Luchian Deaconu, Otilia Gherghe, *op. cit.*, p. 17.

²⁵ Ion Pătroiu, *Un program unionist craiovean necunoscut*, în „Arhivele Olteniei”, serie nouă, 1, București, 1981, p. 112–114; Luchian Deaconu, Otilia Gherghe, *op. cit.*, p. 19.

²⁶ Ion Pătroiu, *Mărturii despre contribuția maselor populare din Oltenia la pregătirea actului Unirii Principatelor*, în „Analele Universității din Craiova”, 1975, p. 97–98; vezi programul editorial din reproducerea alăturată.

²⁷ ANIC, Divanul Ad-hoc al Țării Românești, dosarul „Pentru deschiderea Divanului ad-hoc...”, nr. 14/27 septembrie 1857, f. 3, 7.

²⁸ *Istoria Craiovei*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1977, pp. 59–69, vezi și Dinică Ciobotea, Vladimir Osiac, *Craiova și mișcarea unionistă din Principate în anii 1856–1857*, în Stela Cheptea (coordonator), *Paradigmele istoriei. Discurs. Metodă. Permanențe*. Omagiu profesorului Gh. Buzatu, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009, vol. I, pp. 108–115, Ion Zarzără, Dinică Ciobotea, *Craiova și Unirea Principatelor*, în „Lamura”, Craiova, nr. 1–2–3, 1990, p. 30.

Medalii din epoca Unirii Principatelor Române în colecția Muzeului Olteniei*

*Radu Gabriel Dumitrescu***

Una dintre cele mai consistente și valoroase colecții a Muzeului Olteniei este cea de medalii. O parte din această colecție este explicit legată de epoca Unirii de la 1859, de instituțiile moderne românești create în această perioadă, precum și de cele mai cunoscute personalități ale Unirii.

Prezentarea câtorva medalii cu prilejul împlinirii a 165 de ani de la Unirea Principatelor este menită să pună în evidență o serie de rarități medalistice, unele dintre ele necunoscute sau puțin cunoscute specialiștilor, readucând în atenția opiniei publice figurile reprezentative care au contribuit la realizarea actului de la 24 ianuarie 1859, deziderat important al programului revoluției pașoptiste.

Alocuțiunea de astăzi va aduce în atenție zece medalii din epoca Unirii, debutând cu medalia Divanului Ad-hoc al Țării Românești și încheind cu medalia care comemorează moartea, în exil, în anul 1873, a lui Alexandru Ioan Cuza.

Medalia Divanului ad-hoc al Țării Românești, 1857.

Modelator: J. B. E. Farochon.

Av. Legenda semicirculară: **DIEU PROTÈGE-LA ROUMANIE**. Scuturile încoronate ale Moldovei (capul de bour) și Țării Românești (acvila cruciată) pe o mantie de încoronare desfășurată sub coroană închisă, princiară, iar deasupra „ochiul lui Dumnezeu”. Totul plasat pe un aranjament (*spolia*) de steaguri și arme.

Rv. Legenda circulară: **7. ET 9. OCTOB. 1857. / VOX POPULI VOX DEI**. Două scuturi ovale, cel din st. cu patronul spiritual al Moldovei – Sf. Gheorghe (ecvestru, ucigând balaurul), cel din dr. cu patronul spiritual al Țării Românești – Sf. Împărat Constantin (în picioare, în haine imperiale și încoronat de o Victorie în zbor); totul într-o cunună de lauri.

Proveniență: Colecția „Corneliu Bălăcescu”, achiziție 1982.

*Alocuțiune rostită la sesiunea de comunicări științifice „Unirea Principatelor Române, moment decisiv al istoriei naționale” (23 ianuarie 2024, Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman”, Craiova)

**Dr., Muzeul Olteniei

Medalia Reedificării Mitropoliei din București, 1858.

Av. Legenda circulară: **REEDIFICAREA MITROPOLIEI ÎNCEPUTĂ LA ANUL 1858 LUNA SEPTEMBRIE.** Fațada mitropoliei având în partea de jos însemnele mitropolitane (mitra mitropolitană, evanghelia, cârja, toiagul și crucea).

Rv. Legenda pe șapte rânduri: **IN DILELE ÎN. SA. PRINTULUI ALEC-/ SANDRU DIM. GHICA. IN ALU DOI-/ LEA GUVERNULU SAU, FIINDU MI/ TROPOLITU EM. SA. NIFON. II-d/ ALU UNGROVLACHIEI, EAR/ MINISTRU BISERIC AD. INTER./ GRIGORIE BENGESCU II-d.** În partea de sus, vulturul cu crucea în cioc, spada și buzduganul în gheare.

Proveniență: Colecția „Alexandru și Aristia Aman”.

Medalia Camerei Elective a Moldovei lui B. Sturdza Și A. Panu, 1859.

Executată după macheta sculptorului Jean Baptiste Eugène Farochon din Paris.

Av. Legenda: **UNIUNE RUMANA.** Moldova și Muntenia ca două figuri alegorice în poziție șezândă și ținându-se de mâini; în spatele lor se află un drapel, pe care figurează un cap de bour și un vultur (stemele celor două principate).

Rv. Legendă scrisă pe nouă rânduri: **CAMERA ELECTIVA/ A MOLDOVEI/ D-LORU/ B. STURZA SI A. PANU/ CAIMACAMI DE LA 20. OCT:/ 1858. PÎNA LA 5. IAN: 1859./ PENTRU APARAREA/ AUTONOMIEI SI DIGNITA-/ TEI NATIONALE.**

Proveniență: Colecția „Alexandru și Aristia Aman”.

Medalia cu Toartă și Panglică „Pro Virtute Militari”, 1860.

Gravor: A. A. Caqué.

Av. Legenda semicirculară: **PRO VIRTUTE MILITARI.** În câmp, vulturul valah încoronat având crucea în cioc, cu spada și sceptra în cele două gheare, iar pe piept un scut cu stema Moldovei, bourul; în partea de jos, numele gravorului: **CAQUÉ. F. GRAVEUR DE L'EMPEREUR A PARIS.**

Rv. Legenda pe cinci rânduri: **13/ SEPTEMBRIE/ 1848/ DEALUL/ SPIREI,** totul înconjurat de o cunună de lauri.

Proveniență: Colecția „Corneliu Bălăcescu”, achiziție 1982.

Medalia Azilului Elena-Doamna, 1862.

Gravor: A. A. Caqué.

Av. Fațada clădirii azilului, purtând în partea de sus legenda: **ASILUL ELENA · DOAMNA,** iar în partea de jos legenda pe patru rânduri: **PENTRU/ COPII GASITI/ SI/ ORPHANI.** Dede-subt o stea în cinci colțuri.

Rv. Stema țării înconjurată de legenda pe nouă rânduri: **FONDAT/ LA ANUL 1862 IULIE 29/ DE/ M. S. DOAMNA ELENA/ SOCIA/ DOMNITORULUI ROMANIEI/ ALESSANDRU IOAN I-u/ FIIND MINISTRU DE INTERNE/ D. NICULAE CREȚULESCU.**

Proveniență: Colecția „Alexandru și Aristia Aman”.

Medalia Manufacturii de Arme din București, 1863.

Gravor: A. A. Caqué.

Av. Fațada clădirii arsenalului, având la bază stema țării, iar în partea de sus legenda pe trei rânduri: **MANUFACTURA/ DE/ ARME.**

Rv. Legendă pe nouă rânduri: **MANUFACTURA DE ARME/ A/ ROMANIEI/ FONDATA ÎN TIMPUL DOMNIEI/ LUI/ ALESSANDRU IOAN I/ FIIND MINISTRU DE RESBEL/ GENERALUL IOAN: EMAN: FLORESCU./ ANUL 1863 LUNA IUNIE.**

Proveniență: Colecția „Alexandru și Aristia Aman”.

Medalia Orașului Turnu Măgurele cu Județenii lui Costache Negri, 1864.

Gravor: A. Kleeberg.

Av. Legenda circulară: **MUNICIPALITATEA ORAȘULUI TURNU-MĂGURELE CU JUDEȚENI.** Marca județului și a orașului Turnu Măgurele (un berbec și trei oi păscând).

Rv. Legenda pe treisprezece rânduri: **SEMN/ DE RECUNOSCINȚĂ/ DOMNULUI C. NEGRI/ PENTRU CONCURSULU CE A/ DAT SUB MĂRIA SA DOMNITORUL/ ALEXANDRU IOAN I./ CA AGENT AL PRINCIPATELOR-UNITE/ ROMÂNE LA**

**CONSTANTINOPLE/ ÎN GLORIOSUL
FAPTU ALU/ SECULARISĂRII MONAS-
TIRILOR PĂMÎNTENE/ DISE ÎNCHINA-
TE./ 1864.**

Proveniență: Colecția „Alexandru și Aristia Aman”.

**Medalia Județului Dâmbovița, lui Mihail
Kogălniceanu, 2 Mai 1864.**

Av. O cunună de lauri și legenda pe cinci rân-
duri: **JUDEȚUL DIMBOVIȚA/ DOMNULUI/
MIHAIL COGALNICEANU/ MINISTRU DE
INTERNE/ AL ROMANIEI.**

Rv. O cunună de lauri și legenda pe opt rân-
duri: **MERIT/ PENTRU AGERA/ ESSECUTA-
RE/ MAREȚELOR CUGETARI/ PRINȚU-
LUI DOMNITOR/ ALESSANDRU IOAN I./
DE LA 2. MAIU/ 1864.**

Proveniență: Colecția „Alexandru și Aristia Aman”.

**Medalia Expoziției de Agricultură și Indus-
trie Iași, 1865.**

Gravor: [A. Pittner].

Av. Legendă circulară: **ALECSANDRU
IOAN I. PRINCIPELE ROMANII 1865..** Bus-

tul domnitorului Alexandru Ioan Cuza în unifor-
mă militară, spre st.

Rv. Legendă circulară între două linii neîntre-
rupte: **EXPOZIȚIUNE REGIONALĂ ÎN
JASSI ***. În câmp, legenda dispusă pe șapte rân-
duri: **ONÓRE/ ȘI/ ÎNCURAGIARE/ AGRI-
CULTUREI/ ȘI/ INDUSTRII/ 1865..** Totul într-o
cunună formată din protome de animale, plante,
snopi de spice, unelte agricole stilizate, toate lega-
te de obiectul concursului.

Proveniență: Colecția „Alexandru și Aristia Aman”.

**Medalia Comemorativă „Alexandru Ioan
Cuza”, 1873.**

Av. Legenda de o parte și de alta a efigiei dom-
nitorului: **ALECSANDRU JON-DOMN.
ROMANILOR.** Domnitorul Alexandru Ioan
Cuza în uniformă militară, în profil spre dr.

Rv. Legenda pe trei rânduri, totul într-o cu-
nună de lauri: **CUSA VODA/ 1859-1866/ 1873.**

Proveniență: Colecția „Alexandru și Aristia Aman”.

Idealitatea istoriei noastre*

*Ion Militaru***

Cum se face că un astfel de eveniment, „unirea principatelor române” a putut să strângă în jurul său atâtea *povești* cum niciun altul nu a reușit să o facă? Ce anume a găsit arta românească a secolului al XIX-lea într-un astfel de eveniment care părea predestinat din start la un statut de cancelarie sau elită politică și, mai ales, în ce context a scris Ion Creangă acea minunată povestire *Moș Ion Roată*, transcrisă adesea, și nu fără înaltă motivație, *Moș Ion Roată și unirea*, devenită imediat medalion literar de manual, surclasând în nenumărate sensuri interesul pentru manualul propriu-zis de istorie, transgresând lucrul în sine într-o artă atât de exemplară încât nicio ediție de autor sau de manual nu și-a mai permis de atunci să o ignore? Ce ingrediente remarcabile a deținut arta literară în măsură să o propulseze deasupra istoriei propriu-zise? Și, mai ales, prin ce anume evenimentul ca atare a fost atât de stimulat, încât să pară că povestea poate fi spusă mai frumos și convingător în literatură și artă decât în istorie?

În timp ce multe alte evenimente ale istoriei naționale au părut să se resemneze în plictiseală istoriografică și caracterul repetitiv al unei și aceleiași povești, „mica unire” a fost unul dintre acele evenimente istorice de tip novator care și-a reînnoit în permanență povestea.

Istoria scrisă de scriitori au făcut unirea vizibilă, înțeleasă și, de ce nu, iubită.

*

Atunci când, într-una dintre primele sale scrieri către Vasile Alecsandri, Ion Ghica schița

inventarul vizionar al urmărilor unirii: *Nu voi pretinde că tot ce s-a făcut în țara noastră de un sfert de secol încoace este perfect, dar îmi permit a observa pesimiștilor și impacienților că nicio țară din lume n-a progresat așa de mult ca țara noastră într-un așa de scurt timp, și că orice progres începe printr-o stare neguroasă și plină de nedomiriri; stare de care unii dibaci știu a se folosi...*¹, pentru a fi mai convingător, recurgea la exemplul unei simple călătorii de la București la Iași înainte și după unire: *Pe vremile acelea – înainte de unire, n.m. I.M. – și până mai încoace, nu existau în țară nici șosele, nici poduri peste gârle; la cea mai mică viitură de ape comunicațiile încetau, la malurile vadurilor stau carele și căruțele adunate ca la bălci, câte-o săptămână, așteptând să scază apa, să poată trece. Vara, când era uscat, și iarna pe pârtie, caii de poștie, mici și slabi ca niște pisici, zburau cu trăsura după ei, cu o iuțeală de douăzeci și douăzeci și cinci de kilometri pe oră, pe când toamna și primăvara, când era pământul desfundat de ploi, d-abia lua o poștă într-o zi, și acea cu vai, cu chiu, cu gură multă și cu bice bune. Cine-și mai aduce aminte astăzi de noroiul adânc de un cot din zăvoiul Orbului, sau de vestitul Codru Herții în care pocnea picioarele cailor și lăsau tipar la fiecare pas !*

Mulți ieșeni poate că n-au uitat timpii dintâi ai Unirii principatelor, când, pentru a veni toamna la Cameră, la București, luau mai bine drumul pe

*Alocuțiune rostită la sesiunea de comunicări științifice „Unirea Principatelor Române, moment decisiv al istoriei naționale” (23 ianuarie 2024, Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman”, Craiova)

**Cercetător științific I. dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor” Craiova

la Cernăuți, Lemberg, Viena și Pesta, de unde se puneau în vapor și veneau pe la Giurgiu, decât a veni d-a dreptul pe la Focșani și Buzău.

A călători noaptea nici vorbă, căci trebuia să tragi la gazdă când era încă soarele de-o suliță sus pe cer, dacă nu voiai să faci cunoștință cu vreun Grozea, un Petraru, un Tunsu sau Belivacă².

*

Unirea de la 1859 nu a fost însă doar evenimentul care să privească strictamente căile ferate, drumurile sau călătoriile în interiorul unei țări nepracticabile. Nu a fost nici măcar expresia nevoilor de circulație /.../ sau nevoile procesului care, în lărgirea sa treptată, cere și lărgirea granițelor și impune formula trebuințelor sale ca ideal național, cum credea Ștefan Zeletin³.

Nu a fost, poate, nici acea entitate de natura fabulos-ideală, atât de mărinimos descrisă în versurile celui mai patetic și vizionar susținător al ei, Vasile Alecsandri: *Sub acest măreț castan/ Noi jurăm toți în frăție/ Ca de azi să nu mai fie/ Nici valah, nici moldovan;/ Ci să fim numai români/ Într-un gând, într-o unire,/ Și să ne dăm mâni cu mâni/ Pentru a țării fericire*⁴. Fără ca vreuna dintre numeroasele sale poezii să-i epuizeze potențialul de speranță și nădejde mesianică cu care a privit-o: *Dup-atâți secoli negri de dureri, de vijelie,/ Ce-au trecut fără-ncetare peste biata Românie,/ Tu, an nou ce ne vestești?/ Vii s-aduci patriei mele, ca o dreaptă răsplătire,/ Pace, glorie, putere, libertate, fericire,/ Indurărilor cerești?/ din noianul vecinicii ești tu sol de mmângăiere?/ Trebuie ca semn de moarte sau ca semn de înviere/ Să teblastem, să te-admir? /.../ Sînt destule-atâtea chinuri! Adă ziua mult dorită,/ Zi de pace, de tărier și de glorie iubită/ Pentru-acest sărman popor,/ Pentru-o nație creștină care poart-un mare nume/ Și în sufletu-i presimte că-i chemat în astă lume/ La un fslnic viitor/ Fă ca anul care vine să aducă-un mândru soare,/ Să deschidă-o cale nouă de mari fapte roditoare/ Pe pământul românesc,/ Căci el are din vechime o menire strălucită!/ El a fost și vrea să fie sentinela neclintită/ Pe pământul strămoșesc*⁵.

Ceva din retorica lui Alecsandri avea să se transmită până târziu și nu este excesiv, poate, să vedem o influență a acesteia în anul 1880, când

Ion Creangă va scrie pe marginea aceluiași eveniment scurta sa povestire *Moș Ion Roată* ca despre un *măreț și nobil act național* la care au lucrat de secole înaintașii: *de sute de ani, două țări surori, creștine și megieșe, Moldova noastră și Valahia sau Țara Muntenească, de care poate-ți fi auzit vorbindu-se, se sfâșie și se mănâncă între dânsule, spre cumplita urgie și peire a neamului românesc. Țări surori și creștine, am zis, oameni buni; căci precum ne închinăm noi, moldovenii, așa se închină și frații noștri din Valahia. Statura, vorba, hrana, îmbrăcămintea și toate obiceiurile câte le avem noi le au întocmai și frații noștri munteni. Țări megieșe, am zis, oameni buni; căci numai pâraușul Milcov, ce trece pe la Focșani, le desparte. „Să-l secăm dar dintr-o sorbire” și să facem sfânta unire, adică înfrățirea dorită de strămoșii noștri, pe care ei n-au putut s-o facă în împrejurările grele de pe atunci. Iaca, oameni buni, ce treabă creștinească și frumoasă avem de făcut. Numai Dumnezeu să ne-ajute!*⁶

Singura diferență a retoricii de text ține de diferența retoricii poetice și a retoricii narative, în rest, registrul abundent al ideologiei face ca textele să aparțină unuia și aceluiași registru în care istoria este subiectul unic.

*

De ce între toate ipostazele literare, mica povestire a lui Creangă a rămas memorabilă încât, de una singură, a deschis de o sută de ani încoace, mai toate discuțiile despre unire? Să fie în joc natura de anecdotă în care un țăran inteligent răstoarnă prin simpla observație discursul unui ideolog?

Este foarte probabil că nu vom înțelege prea mult din această povestire dacă nu vom corobora atitudinea de aici cu mai vechile texte în care genealogia timpului dislocă și preferă, ordonează și sublimează între prezent, trecut și viitor.

*Stau câteodată și-mi aduc aminte ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre, pe când începusem și eu, drăgăliță- Doamne, a mă ridica băiețaș la casa părinților mei, în satul Humuleștii, din târg drept peste apa Neamțului; sat mare și vesel...*⁷.

În debutul capitolului final al *Amintirilor*, refuzul schimbării își găsește în natură fundamentul: *Cum nu se dă scos ursul din bârlog, țăranul de la*

*munte strămutat la câmp și pruncul dezlipit de la sânul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești în toamna anului 1855, când veni vremea să plec la Socola, după stăruința mamei*⁸.

*

Ce înseamnă, finalmente, toate acestea? Multiplicarea istoriei, a evenimentului istoric în mulțimea ipostazelor artei, a speciilor și genurilor, de la arta narațiunii propriu-zise la închipuirea ei arhitecturală sau muzicală? Poate că adevărul istoriei, în măsura în care admitem că un astfel de adevăr aparține adeziunii comune, nici nu este altul decât în măsura în care își are împlinirea în estetic, în tărâmul artei, al genurilor și speciilor acesteia.

Note

¹ Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri*, în Ion Ghica, *Opere I*, Editura pentru Literatură, 1967, p. 124.

² *Ibidem*, pp. 120–121.

³ Ștefan Zeletin, *Revoluția burgheză în România*, apud Eugen Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, Editura Științifică, 1972, p. 175.

⁴ Vasile Alecsandri, *25 mai 1856*, în *Convorbiri literare*, 1 decembrie 1882, în Vasile Alecsandri, *Poezii alese*, Editura Minerva, 1990, p. 391.

⁵ *Idem*, *Anul 1855*, în *România literară*, 1 ianuarie, 1855, în Vasile Alecsandri, *op.cit.*, pp. 132–133.

⁶ Ion Creangă, *Moș Ion Roată. Anecdote*, în Ion Creangă, *Povești și povestiri*, Editura Minerva, 1981, pp. 200–201.

⁷ Ion Creangă, *Amintiri din copilărie și Povestea lui Harap Alb*, Editura pentru literatură, 1962, p. 3.

⁸ *Ibidem*, p. 86.

De la Unirea Principatelor Române la mișcarea de independență latinoamericană: etapele formării identitare în secolul al XIX-lea*

Oana-Andreia Sâmbrian**

Dacă ar fi să definim prin câteva cuvinte cheie secolul al XIX-lea, printre acestea s-ar regăsi cu siguranță și patrie, identitate, conștiință națională, termeni valabili și astăzi, dar care traversează un proces de redefinire spre a se adapta realității noului veac. Realitatea joacă un rol primordial în definirea conștiinței, care ia naștere din realitatea concretă a ființei sociale și istorice, după cum afirma Hegel în *Fenomenologia spiritului* (1807) și în *Lecțiile despre Filosofia Istoriei Universale*. Altfel spus, determinismul social și istoric este esențial în crearea conștiinței și a gândirii, ele reflectându-se în realitate. Lucrarea lui Hegel de la începutul secolului al XIX-lea la care se adaugă curentul realist în literatură și artă constituie bazele teoretice ale unei modalități de gândire pusă în aplicare de cursul dinamic al istoriei, căci, ca de fiecare dată, produsele culturale ale societății (artă, literatură, filosofie) nu sunt altceva decât o oglindă a nivelului de gândire și sensibilitate atins de societatea în cadrul căreia se manifestă.

Prin urmare, conceptele de patrie, identitate și conștiință națională vor îmbrăca o haină semantică distinctă în funcție de teritoriul unde vor fi aplicate, iar realitatea va cunoaște elemente particulare pentru fiecare caz în parte. Problema patriei va fi, deci, abordată în mod diferit în statele fărâmițate de-a lungul epocilor istorice (Italia, Germania) față de statele de tradiție centralizată (Franța, Anglia), unde de altfel se și naște conceptul de patrie. Franța este cea care, prin intermediul lui La Bruyère, problematizează pentru prima oară la sfârșitul secolului al XVII-lea afirmarea

modelului național, punând în legătură ideea de patrie cu cea de libertate, conform căreia regimurile despotice erau incompatibile cu patriotismul, substituit cu interesul pentru gloria și slujirea suveranului, idee pe care o vom regăsi secole mai târziu la Simón Bolívar („În Peru se regăsesc două elemente contrare oricărui sistem drept și liberal: aur și sclavi”).

În cultura și gândirea politică românească, prima atestare a termenului patrie apare în secolul al XVII-lea, în prefața la *Psaltirea slavonă de la Govora* (1637), pentru ca, treptat, în secolul următor, frecvența lui să sporească. Evoluția noului termen a fost urmărită de Ștefan Lemny în prefețele cărților românești din *Bibliografia românească veche*, considerând că „ele reprezintă o formă de comunicare ce s-a bucurat de relativă continuitate în cultura noastră din evul mediu până în pragul epocii moderne. Se observă evoluția lentă, relativ ascendentă a termenului de-a lungul întregului veac al XVIII-lea, până la fixarea sa definitivă în sistemul de comunicare. Evoluția conținutului său se distinge prin raportarea la termenii „norod”, „popor”, „obște”, „țară”, „moșie”, „neam” și „națiune”; mai ales ideea de neam a fost preferată pentru invocarea entității geopolitice și culturale românești, echivalând în bună parte cu patria. Mai târziu, pentru deplina modernizare a conceptului de patrie, termenul a fost însoțit de acela de nație („Folosul neamului și al patriei, folosul patriei și al nației). Termenul patrie va cunoaște însă o întrebuințare notabilă abia în intervalul 1821–1848, odată cu afirmarea generației de revoluțio-

*Alocuțiune rostită la sesiunea de comunicări științifice „Unirea Principatelor Române, moment decisiv al istoriei naționale” (23 ianuarie 2024, Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman”, Craiova)

**Cercetător științific III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor” Craiova

nari mai atașați de valorile modernității și cu tendința de privilegiere, în plan lingvistic, a termenilor de origine romanică (curentul latinist).

Elementele factologice ale unirii de la 1859, etapă premergătoare a independenței de la 1877, sunt cunoscute bine, motiv pentru care nu voi stăruia asupra lor. Voi insista însă asupra unui singur aspect, esențial pentru analiza ce va urma. În momentul în care depune jurământul, colonelul Alexandru Ioan Cuza se angajează să apere „drepturile și interesele patriei” și să asigure „binele și fericirea nației române”. Iată, deci, că ne lovim *ab initio* de două dintre conceptele enunțate în primul paragraf ca stând la baza misiunii de cărmuire. Un fel de program manifest, o exprimare de intenție importantă, căci înțelegem că ea îi va insufla lui Cuza acțiunile pe care le va întreprinde.

La mare distanță de București și Iași, în America Latină, între 1808 și 1824 au loc o serie de evenimente ce se subscriu unui complex proces istoric ce a condus la emanciparea politică a coloniilor americane, a căror argumentație se bazează tot pe conceptele de „patrie” și „națiune”. În 1821 se publica la Puebla (Mexic), *Manifiesto al mundo: la justicia y la necesidad de la independencia de la Nueva España* al lui Manuel de la Barcena. În discursul său de prezentare a îndreptățirii și necesității independenței Mexicului, Barcena afirmă că scrie „en defensa de mi patria” („în apărarea patriei mele”), identificând națiunea mexicană ca distinctă de celelalte mari națiuni ce integrează continentul american. Din corespondența lui Simón Bolívar rezultă un sens mai amplu al conceptelor de „patrie” și „națiune”, o terminologie des întâlnită la El Libertador, ale cărui ambiții erau mult mai mari decât cele ale lui Barcena: „una singură trebuie să fie patria tuturor americanilor... când armele Venezuelei vor triumfa câștigându-și independența, ne vom apleca cu cel mai mare interes asupra stabilirii pactului american, care o dată ce va centraliza toate republicile noastre într-un singur corp politic... America, astfel unită, se va putea numi Regina Națiunilor”.

O întrebare se impune în continuare. Ce au în comun mișcările de preindependență și independență din Principatele Române și cele din America Latină? Nu ar fi fost mai logic (și inclusiv mai simplu) să demonstrăm similitudinile

mișcărilor din Principate cu cele din aria geografică vecină, căreia îi aparțineau și Principatele și care aspirau să își obțină independență față de același Imperiu otoman? O explicație simplă, dar incompletă, ar putea reduce problematica independenței și a conștiinței la contextul internațional favorabil grație scăderii puterii imperiului dominant, fie că vorbim de cel otoman în cazul Principatelor române sau de cel spaniol pentru America Latină.

Miza intervenției mele este însă de a demonstra că oricât de îndepărtate ar fi teritoriile luate în considerare pentru analiză, etapele obținerii independenței față de un mare imperiu, precum și ale formării conștiinței naționale sunt mereu aceleași.

Așadar, cum se construiește o conștiință națională? Unde găsim acele determinante sociale și istorice ce construiesc realitatea la care se referea Hegel? Recitindu-l recent pe filosoful bolivian René Zavaleta care publica un eseu despre conștiința națională în Bolivia mi-au atras atenția două idei ce vizau apariția conștiinței naționale. Una dintre ele făcea referire la faptul că „spaniolii nu au reușit să înlocuiască cultura locală din America”, iar cealaltă vorbea despre importanța existenței unei clase oligarhice opresoare de factură străină, ceea ce nu a făcut altceva decât să sublinieze și mai mult diferențele identitare dintre clasele sociale. Inevitabil aceste două idei m-au dus cu gândul la situația din Principatele Române și la domniile fanariote, a căror structură oligarhică și de factură străină au determinat un răspuns violent de restabilire a domniilor pământene (a se vedea mișcarea lui Tudor Vladimirescu), precum și cristalizarea sentimentului de apartenență la un alt grup etnic, așadar de formare a unei conștiințe naționale. Pe de altă parte argentinianul Juan José Hernández Arregui afirma că patria este „o categorie istorico-temporală experimentată drept posesia în comun a unei moșteniri de amintiri”, în timp ce ființa națională este definită ca „o comunitate națională de cultură”. Prin urmare, conștiința nu este un produs al neuroștiinței, ci o experiență individuală și socială.

De aici deducem că în apariția conștiinței naționale o etapă premergătoare poate fi reprezentată de manifestarea unei forțe de opresiune străină, ceea ce accelerează procesul de

evidențiere a diferențelor identitare. Vorbim, bineînțeles, despre o componentă străină care nu a integrat și nici nu a asimilat elementul local, căci atunci când asimilarea se produce, posibilitatea de revoltă este semnificativ redusă (să ne gândim de exemplu că în cazul Imperiului roman acesta nu și-a pierdut teritoriile ca rezultat al unor revolte, grație asimilării populațiilor cucerite: impunerea limbii latine, primirea calității de cetățean roman).

O altă etapă în cadrul căreia se manifestă elementele de conștiință națională sunt produsele culturale ale societății, cu precădere literatura. În America Latină, această literatură este reprezentată în prima jumătate a secolului al XIX-lea de scrieri mai puțin cunoscute în afara continentului american, însă în a doua jumătate, grație apartenenței la curentul modernist (Rubén Darío, José Martí), se vorbește, nu atât despre literaturi naționale cât despre o literatură latinoamericană, ceea ce transpune la nivel literar materializarea visului lui Bolívar care concepea America Latină drept o regină a națiunilor.

Pentru Principatele române, secolul al XIX-lea semnifică una dintre epocile cele mai productive din punct de vedere literar, atât cantitativ, cât și calitativ: Școala ardeleană, pașoptiștii, Eminescu, Creangă, Slavici, Caragiale, pătrunderea curentelor romantic, realist, simbolist și latinist, apariția în 1829 a primei gazete în limba română cu perio-

dicitate constantă („Curierul românesc”), realizarea masivă de traduceri din principalele literaturi europene sunt tot atâtea motive care certifică creionarea unei literaturi naționale, deci a unei conștiințe care se transpune în propriile sale produse culturale.

În concluzie, apariția conceptelor de patrie, nație, conștiință națională sunt rezultatul unui proces de afirmare a unei identități, precum și de transformare a unor procese de gândire ca urmare a experiențelor trăite la nivel individual și colectiv. Amintirile comune sau, dacă vreți, memoria colectivă care identifică o comunitate, face ca experiența căpătată în cadrul acesteia să fie comună tuturor indivizilor ce o integrează, motiv pentru care răspunsul este la rândul său unul colectiv. Mica Unire din 24 ianuarie 1859 transpune în practică reacția comună a unor indivizi care, atât în Țara Românească, cât și în Moldova, împărtășiseră experiența regimului fanariot. Din prisma acestei experiențe trăite, creatoare de sensibilitate comună, răspunsul a fost unul identic, materializat în persoana lui Cuza, care, mai mult decât un individ, a reprezentat la momentul respectiv un model arhetipal de acțiune și de speranță.

Impactul unirii Principatelor Române asupra dreptului românesc*

Sebastian Cercel**

Doamnelor și domnilor,
Stimați invitați,
Dragi elevi,

Actele istorice de la 5 și 24 ianuarie 1859 au avut drept consecință instaurarea unei ordini politice noi în Principatele Române, aflate în fața procesului de unificare a structurilor lor și în fața necesității inexorabile a constituirii statului modern.

Semnificația acestei uniri a călăuzit permanent generațiile care au urmat, iar importanța covârșitoare a Unirii Principatelor Române a reprezentat „un pas hotărâtor pentru evoluția țării noastre legat pentru totdeauna de numele lui Alexandru Ioan Cuza”.

„Unirea este actul energic al întregii națiuni Române” avea să afirme Mihail Kogălniceanu, om politic, avocat, istoric, prim-ministru al României în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza (11.11.1863–26.01.1865).

În planul dreptului național, în general, perioada delimitată de momentul Unirii Principatelor din anul 1859 și momentul Marii Uniri din anul 1918 oferă un larg domeniu de cercetare științifică. Este o perioadă în care regăsim momente esențiale ale consolidării dreptului național modern, precum: a) unificare legislativă a Principatelor Române; b) adoptarea constituției din anul 1866; c) integrarea Dobrogei în sistemul dreptului românesc.

În această zi, când sărbătorim 165 de ani de la Unirea Principatelor Române, aduc în fața dum-

nevoastră câteva aspecte privind chestiunea unificării legislative a Principatelor Unite, prima unificare a dreptului român modern, realizată în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza.

După cum se știe, noul stat național a fost însoțit de la început de anumite contradicții fundamentale, iar Domnul avea în față provocări imense, care așteptau soluții rapide și trainice. Printre acestea, regăsim și problema legislației noului stat, care sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza se va numi România.

„Epoca pravilelor Calimach și Caragea” – pregătirea unificării legislative.

În planul dreptului, unificarea legislativă realizată de Alexandru Ioan Cuza a fost pregătită de „epoca pravilelor Calimach și Caragea”, așa cum o numea Andrei Rădulescu. Această „epocă” începe în **anul 1814**, cu Manualul juridic al lui Andronache Donici și pregătirea celor două pravile, pentru a se încheia în momentul în care a fost elaborat și a intrat în vigoare Codul civil român, respectiv, la **1 decembrie 1865**, moment în care cele două pravile își încetează aplicabilitatea.

Apariția lucrării lui Donici, deși nu s-a bucurat de o recunoaștere oficială, a avut o importanță deosebită. Ea a fost redactată în limba română, fiind „prima legiuire mai mare scrisă în românește”, cu reglementări avansate și o structură modernă.

În Moldova, domnul Scarlat Calimach, ajutat de Andronache Donici și de alții, a izbutit să ela-

*Alocuțiune rostită la sesiunea de comunicări științifice „Unirea Principatelor Române, moment decisiv al istoriei naționale” (23 ianuarie 2024, Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman”, Craiova)

**Profesor universitar, dr., directorul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor” Craiova

boreze *Condica țivilă sau politicească a Principatului Moldovii*, care a fost pusă în aplicare la 1 septembrie 1817. Codul Calimach a fost scris în limba greacă și a fost tipărit în trei părți. Prima parte cuprindea o introducere despre legile politice îndeobște și despre dreptul persoanelor, fiind tipărită la Iași, la 1816, în tipografia grecească de la mănăstirea Trei Ierarhi. A fost tradus la sfârșitul anului 1831, fiind tipărit în românește doi ani mai târziu.

În Țara Românească este întocmită Legiuirea Caragea, care a fost promulgată la 1 iunie 1818 și pusă în aplicare la 1 septembrie 1818; scrisă de la început în limba greacă și în limba română, apărută în ediție oficială în ambele limbi la 1818.

Ambele legiuri au ca izvoare dreptul roman și dreptul greco-roman, dar și anumite rânduieli din dreptul țării, iar, într-o anumită măsură, dreptul apusean.

Trebuie amintit că în plan european, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea se manifesta, sub influența principiilor Revoluției franceze, un puternic curent de codificare, „*un fel de mistică a codificării*”.

Acest curent cuprinde și Țările Române, care nu pot rămâne străine „*la acest duh de codificație*”.

S-a observat întemeiat că dezvoltarea culturii juridice în cele două Principate, în această perioadă, „*se înfățișează cam în același chip*” și regăsim aici o „*influențare reciprocă*” și o veritabilă „*întrecere în realizarea aceluiași scop*”, astfel încât „*la o pravilă, la o instituție, la o măsură răspundea țara soră cât de curând cu alta aproape similară*”.

În perioada amintită, între cele două Principate se stabilește o adevărată „*unitate juridică, necuprinsă în texte*”, dar care se poate observa „*în principii și alte manifestări culturale*”.

Opera legislativă a lui Alexandru Cuza a impus unificarea dreptului și a pus temelie trainică dreptului modern românesc.

Prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, care avea atunci vârsta de 39 de ani, dorința esențială a națiunii era pusă de acord cu prevederile Convenției de la Paris, o soluție inteligentă și curajoasă a românilor pentru situația creată prin hotărârile Marilor puteri.

În plan intern, misiunea domnitorului nu a fost ușoară, fiind nevoit să colaboreze cu două guverne și două adunări, aflate la București și Iași, adică la o distanță de 400 km, apreciabilă pentru acea vreme, care putea fi parcursă, în epocă, în aproximativ 60 de ore.

În primii trei ani de domnie a lui Alexandru Ioan Cuza, viața politică din Principate s-a caracterizat printr-o profundă instabilitate, astfel încât în cele două țări s-au succedat peste 20 de formațiuni ministeriale și cinci Adunări.

Domnitorul Cuza începe rapid opera de centralizare administrativă a celor două Principate, folosind cu abilitate **calea legislativă**, care impunea adoptarea unor acte normative de către cele două Adunări sau **calea administrativă**, mai rapidă, care includea acțiuni menite să consolideze unirea politică și funcționalitatea instituțiilor statului.

Prin actele normative adoptate au fost impuse *soluții unificatoare* în toate domeniile importante ale societății românești.

Într-o domnie de numai șapte ani, printr-o extraordinară voință politică, însoțită de o deosebită clarviziune asupra nevoilor societății românești, domnitorul Cuza a reușit să pună, în planul dreptului, bazele constituționale și legale ale României moderne.

Alexandru Ioan Cuza a adus prima unificare legislativă modernă în spațiul juridic românesc, folosind admirabil forța de convingere a dreptului pentru modernizarea societății.

Legile adoptate sub domnia sa, principiile și soluțiile juridice impuse de normele elaborate atunci, *constituie temelia sistemului dreptului românesc modern*.

Pe acest plan este remarcabil că multe dintre legile adoptate de Cuza erau în vigoare în Regatul României în anul 1918, în momentul Marii Uniri, iar, ulterior, au fost aplicabile multă vreme.

Cuza a construit planuri ambițioase de înzestrare a noului stat cu instituții moderne și a acordat o atenție deosebită sistemului juridic, pe care l-a organizat în conformitate cu nevoile unui stat european.

Din complexul de reforme legislative înfăptuit în timpul domniei sale trebuie amintite: legea rurală, legea comunală, legea consiliilor județene, legea contabilității publice, legea Consiliului de

Stat, legea Camerelor de Comerț, legea introducerii sistemului de măsuri și greutate metrice, legile bisericești, legea privind exproprierea pentru cauze de utilitate publică, legea pensiilor.

Pentru sistemul juridic național au avut o importanță cardinală elaborarea și adoptarea marilor coduri: Codul civil, Codul de procedură civilă, Codul penal și Codul de procedură penală. Este remarcabil și trebuie amintit, ori de câte ori se impune, *exemplul Codul civil român din 1865*, care a purtat o scurtă perioadă numele de *Codicele Alexandru Ioan*.

Codul civil adoptat de Cuza a fost în vigoare, în dreptul român, până în anul 2011, iar soluțiile sale juridice se regăsesc în Noul Codul civil, astăzi în vigoare în țara noastră.

Concluzii

Momentul istoric din ianuarie 1859 este legat pentru totdeauna de numele lui Alexandru Ioan Cuza. În planul dreptului românesc, domnia sa a adus modernizarea și unificarea legislației, iar legile sale constituie temelia trainică a dreptului românesc modern.

Pe drumul deschis în cei șapte ani ai domniei lui Cuza, România a construit și a consolidat până la începutul secolului al XX-lea, până la Marea Unire din 1918, un veritabil sistem de drept național, modern și eficient, supus unor principii fundamentale care se regăseau în întreaga Europă, cu mecanisme și instituții funcționale, fiind deschisă, nu fără riscuri, pentru soluțiile juridice cele mai înaintate ale vremii.

Pe drumul deschis de generația Unirii Principatelor Române, Carol I va consolida în interior

forța benefică a dreptului, construind un stat în care „*numai legea desbătută și încuviințată de națiune hotărăște și ocârmuiește*”.

Bibliografie

Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, Ed. Enciclopedică, 2003.

A. Rădulescu, *Unificarea legislativă, Memoriile Secțiunii Istorice*, ședința din 2 iunie 1927, seria III, tomul VII, Cultura Națională, București, www.digibuc.ro.

A. Rădulescu, *Cultura juridică românească în ultimul secol*, discurs rostit la 3 iunie 1922 în ședința solemnă sub președenția A.S.R. Principele Carol, Cultura Națională, București, 1923.

A. Rădulescu, *Juristul Andronache Donici*, Cultura Națională, București, 1930.

A. Rădulescu, *Primele încercări de doctrină comercială în Țara Românească*, în *Pagini de istoria dreptului românesc*, ediție îngrijită de Irina Rădulescu-Valasoglu, Ed. Academiei, București, 1970.

Val. Al. Georgescu, V. Șotropa, în *Istoria dreptului românesc*, vol. I, Partea întâi, responsabili de volum: Dumitru Firoiu, Liviu P. Marcu, Ed. Academiei R.S.R., București, 1984.

Ovid Sachelarie, Valentin Al. Georgescu, Unirea din 1918 și problema unificării legislației, în *Studii „Revista de istorie”*, tom. 21, nr. 6 din 1968, Ed. Academiei

Acad. Cristian Hera, președintele Academiei Române, 24 ianuarie 2018, disponibil https://acad.ro/com2018/-pag_com18_0124.htm.

Mircea Duțu, *Un secol de stat unitar și drept național (1918–2018). Perspective istorice cultural-științifice*, Ed. Academiei Române, Ed. Universul Juridic, București, 2018.

Sevastian Cercel, *Unificarea legislativă a Principatelor Române și consolidarea dreptului în primele decenii ale Regatului României*, în volum Mircea-Dan Bob-Bocșan, Sevastian Cercel, *Despre (R)evoluții în drept. Studii dedicate centenarului Vladimir Hanga*, Ed. Universul Juridic, București, 2021.

Unirea Principatelor Române și puterile europene – impactul „dublei alegeri” a lui Cuza Vodă*

Gheorghe Cliveti

Membru corespondent al Academiei Române

„Înfăptuirea unionistă” a românilor, din 24 ianuarie/5 februarie 1859, cu demarare, fie și măcar subînțeleasă, în 5/17 ianuarie, același an, a avut un puternic răsunet european¹, ea reținând *à l’instant et spécialement*, atenția puterilor garante și a celei suzerane². Consulii de la Iași sau București ai puterilor europene au înregistrat și raportat „superiorilor lor”, cu particularitățile fiecăruia de stil ori de impresie, despre desfășurarea „alegerilor de domn” din încă cele „două capitale” ale Principatelor intitulate, acestea, prin convenția încheiată diplomatic, sub auspicii de *concert al marii politici*, la Paris, în 19 august 1858, ca *Unite*. De prim interes istoriografic au fost, defel întâmplător, rapoartele consulilor francezi Victor Place, din Iași, și Louis Béclard, din București, cu deosebire ale întâiului menționat, pentru cuvinte dintre cele mai inspirate despre alegerea lui Cuza pentru tronul Moldovei, ca „triumf al principiului național”³. Deși susținuse, de crezut că și sub încuviințări date dinspre Ambasada Franței „de pe lângă” Înalta Poartă, după acordul franco-britanic de la Osborne, din august 1857 și încheierea „de toate puterile”, în 19 august 1858, a convenției de la Paris, candidaturile unor Grigore Sturdza și Petre P. Mavrogheni⁴, consulul Place a vădit o foarte caldă disponibilitate pentru interpretarea sau admiterea legitimității naționale a Unirii Principatelor. Încă de pe când s-au încheiat alegerile pentru Adunarea de la Iași, „care să dea domn”, consulul „celei mai aclamate puteri garante” de locuitorii respectivului oraș-capitală semnală forța „sentimentului național”, de natură să determine

„revenirea moldovenilor la bazele puse de Divanurile ad-hoc în virtutea tratatului de la Paris și să proclame din nou, de o manieră definitivă și în acord cu valahii, Unirea și prințul străin”⁵; în „alegerea colonelului Cuza”, a sesizat „triumful deplin al ideilor unioniste și liberale contra vechiului sistem de corupție ce și-a încheiat timpul”⁶; a văzut, în „persoana alesului”, garanția pentru respectul mulțumirii aduse de deputații moldoveni puterilor garante și forța „dorinței” exprimate de ei, deodată cu „candidatul național” și înainte să se fi trecut la votarea acestuia ca domn, „de Unire sub un prinț străin”; a reținut semnificația înaltă a jurământului pronunțat de „alesul urcat la tribună și proclamat domn”; a remarcat caracterul pur formal al scrisorii deputaților Moldovei destinate Sublimei Porți, cu privire la alegerea noului domnitor⁷; a semnalat, într-un amplu raport pentru Walewski, că alegerea lui Cuza „reprezintă triumful cel mai strălucit al politicii franceze”, fără niciun motiv de suspectare a imixtiunii vreunui agent al Imperiului al Doilea în evenimentialul românesc; de asemenea, că, deși pronunțarea numelui colonelului pe rol de candidat părase „o lovitură de teatru”, alegerea lui a fost „expresia cea mai adevărată a sentimentului național”, ocazionând și „o consacrare solemnă a politicii urmate în Principate de guvernul împăratului Napoleon al III-lea”; că, într-o alegere de domn atât de curată, se putea remarca „o adevărată promulgare de constituție”, conformă, fie și doar prin spiritul ei, prevederilor convenției din 19 august 1858, de la Paris, relative la „drepturile

*Conferință susținută în cadrul evenimentului organizat de Muzeul Unirii din Complexul Muzeal Național „Moldova” (24 ianuarie 2024, Sala Dublei Alegeri, Iași)

de autonomie ale Principatelor”; că acea alegere a semnat un „mesaj de solidaritate publică”, de vreme ce „înveterați separatiști” și chiar „cei doi Sturdza”, Mihail și Grigore, „au mers să-l felicite pe noul domn”; în fine, că era important, pentru împăratul și guvernul de la Paris, să ia act de intenția „noului domn”, fost revoluționar la 1848 și „vorbitor perfect de franceză”, de a-și organiza țara „după modelul Franței”, căreia îi și solicita „specialiști”⁸.

Consulul Victor Place a ținut să comunice și ambasadorului Thouvenel la Constantinopol – unde însărcinatul cu afaceri A. Lallemant, sub impresia „opiniilor” reprezentanților altor puteri „pe lângă Poartă”, se mai întreba dacă numărul de 49 de deputați prezenți la „ședința alegerii de domn” corespundea „cerinței de $\frac{3}{4}$ plus 1” din totalul membrilor Adunării Moldovei⁹ –, că succesul candidaturii colonelului Cuza a însemnat „o adevărată lovitură de trăznet pentru austrieci și pentru turci”, însă, peste așa ceva, un eveniment de natură să dea deplină satisfacție „politicii franceze”¹⁰. Cumva discret, poate absent, a părut a fi Place față de dificultățile începutului de „nouă domnie” la Iași. Ediții documentare „de la noi” nu prea includ rapoarte ale consulului francez asupra intrării domnitorului „în atribuții” de maniera unui *fapt împlinit*, înainte să fi primit „investitura sa de la Înalta Poartă”, a întârzierii de vreo zece zile a desemnării unui guvern de „alesul național”¹¹, sau despre „complotul polonez” menit a răsturna votul din 5/17 ianuarie și „a-i asigura tronul Moldovei lui Grigore Sturdza”. Acel „complot” ar fi fost „descoperit” de forțele de ordine moldovene după câteva zile de la data respectivului vot. În „tentativa conspirativă” ar fi fost implicați mai ales voluntari polonezi – după unele estimări, 1200 din Moldova și 2400 de pe teritoriul Valahiei –, conduși de contele Vincent Nieczkja Wierbicki¹². Mai mult decât faptul în sine al „complotului”, teama ca el să fi fost incitat de o putere „vecină și adversară cauzei române” îi va fi pus la ceva încercare pe „noii oficiali” de la Iași. Wierbicki (Murat Bey) fusese aghiotant al lui Grigore Sturdza (Muhlis Pașa) în timpul „războiului Crimeii” și era „știut” pentru „relațiile cu numeroase familii boierești moldo-valahe” și ca „om” al lui Michal Czajkowski, „antiunionist la acea vreme”¹³.

Și Louis Bécлар, susținător al candidaturii lui Barbu Știrbei pentru tronul Valahiei¹⁴, s-a arătat, prin rapoartele sale destinate Externelor de la Paris sau Ambasadei Franței la Constantinopol, nu îndeajuns de avizat asupra „primelor experiențe” ale lui Cuza, ca domn al Moldovei. Consulul francez la București nu s-a prea arătat nici în strâns contact cu înfăptuirea alegerii lui Cuza, din 24 ianuarie/5 februarie, și ca domn al Valahiei. În mod surprinzător, a comunicat lui Walewski doar „câteva date” și acelea cam „seci” despre „dubla alegere”¹⁵, fără comentarii însuflețite, de felul celor ale lui Victor Place, cu toată atingerea lor, cum avea să aprecieze T.W. Riker, de o anumită „extravaganță”¹⁶; a observat critic, în consens cu consuli ai altor puteri garante, gestul Adunării Valahiei de a-l invita pe Cuza imediat după votul din 24 ianuarie/5 februarie, să preia și la București „frâiele guvernării”, ceea ce prezenta „riscul” de a contraveni „articulului 44 al Regulamentului Organic” (!), conform căruia, „până la investitura dată de Înalta Poartă domnitorului, revenea caimacamilor să continue a-și exercita funcțiile”¹⁷; a mai observat că, urmând „exemplul Moldovei”, Cuza a desemnat un guvern, prezidat, acesta, de I. A. Filipescu, titular și al portofoliului Justiției, și cu N. Goleșcu la Interne; de asemenea, că, intrându-și în atribuțiile și de domn al Valahiei, Cuza și-a anunțat sosirea la București, pentru 19 februarie st.n.; că, personal, a fost „impresionat” de „demisia” lui Barbu Știrbei din postul de deputat de Râmnic, ca și de „plecarea spre Viena” a lui Gheorghe Bibescu¹⁸; i-au fost de „specială luare aminte” felicitările adresate de Miloș Obrenovici, tocmai ales, și el, ca principe, de Skupșcina de la Belgrad, Adunării Valahiei pentru votul din 24 ianuarie/5 februarie („*Dieu veuille que le vot soit confirmé!*”)¹⁹; a expediat, spre a fi considerate la Externele Franței, copii ale „depeșelor telegrafice schimbate între București și Iași timp de patru sau cinci zile” următoare alegerii din 24 ianuarie/5 februarie, unele dintre ele privind destituirea capuchehaiei N. Aristarchi și desemnarea lui C. Negri cu titlul de „agent al Principatelor Unite”, și tot „în copie”, adresa Adunării Valahiei către Cuza (privind alegerea acestuia și la București – n.ns., G. C.), „actul de mulțumire”, votat de aceeași Adunare, pentru a fi trimis puterilor garante, ordinul de zi al

„domnitorului dublu ales” dat armatei valahe, proclamații ale ministrului de interne N. Goleșcu²⁰; „a văzut dubla alegere” ca survenită pe fondul unor „dezbinări și rivalități acerbe între candidații la tron”²¹ și a reținut cam „rece” o telegramă „entuziastă” a lui E. Poujade pentru D. Brătianu, publicată de „toate jurnalele valahe” („*Vive satisfaction... Fait accompli... La Roumanie s'est élevée très haut!*”)²²; s-a abținut ca și „alți consuli”, mai ales prin înțelegere cu cel rus, Giers, să intre în relații cu „noile autorități” de la București, înainte de „a-i face vizita protocolară” lui Cuza, sosit la București în 18/20 februarie²³.

„Perceperea rece” a actului din 24 ianuarie/5 februarie de Bécclard, ca și de însărcinatul francez cu afaceri la Constantinopol, avea să fie „încălzită” de instrucțiuni ale contelui Walewski, după care, dincolo de „invitarea noii administrații a Principatelor Unite” să urmeze „calea moderației”, *faptului împlinit* de români i se cuvenea recunoașterea, finalmente, de o conferință diplomatică²⁴. Își va fi însușit, de aceea, în sens pozitiv, consulul francez ceea ce „critic” îi semnalase „colegul austriac”, Eder, anume, că, la București, ministrul de interne N. Goleșcu dispusese să fie imprimate „noi pașapoarte”, sub titulatură suverană („*Noi, Alexandru Ioan I, prin mila lui Dumnezeu și voință națională Domn al Moldovei și al Țării Românești /.../*”)²⁵ sau „aflase” el însuși, că, la propunerea beizadelei George Știrbei, Adunarea Valahiei decisese, în 25 ianuarie/6 februarie, semnificația de *sărbătoare națională* a zilei de 24 Ianuarie²⁶ și că „populația” Brașovului („*.../.../ comme celle de toute la Transylvanie, presque entièrement roumaine*”) primise „entuziasmată” vestea „dublei alegeri” a lui Cuza²⁷. Iar dinspre Paris mai erau transmise „semnale încurajatoare” pentru domnia Principatelor Unite. Într-o scrisoare destinată lui Cuza, ca răspuns la una pe care acesta o adresase împăratului Napoleon al III-lea, ministrul francez de externe a dat expresie „plăcerii” făcute suveranului său de „sentimentele filofranceze ale domnitorului dublu ales”; i-a confirmat domnitorului „dorința” împăratului Franței ca „națiunea română să beneficieze de structuri instituționale adecvate aspirațiilor sale”, precum și „încrederea suveranului Imperiului al Doilea” în modul prin care „moldo-valahii erau demni de a obține mai mult

decât instituțiile încă imperfecte”, la 1859, dar și constituante de un „real progres” față de trecut²⁸. Era un îndemn străveziu de a fi urmată de români calea emancipării naționale („*.../.../ des vœux vous accompagnent dans l'accomplissement de cette noble et difficile tâche*”)²⁹. De recomandat, însă, pentru „ambele cabinete” ale Principatelor Unite, era și să demonstreze, în împrejurări europene pe cale de a se tensiona mult, „prudență”, capacitate „de expectativă”³⁰. În fapt, însă, cum a reținut și Bécclard din „spusele” lui Cuza, deși se impunea momentan să nu fie întrunite „cele două Adunări ale Principatelor” la Focșani, după mai ales „dorința” celei a Moldovei, domnitorul își rezerva latitudinea „de a face dreptate țării sale, pentru cazul extrem și neprevăzut când o nouă manifestare națională ar deveni necesară”³¹.

Felului francez de percepere imediată a „alegerilor” lui Cuza de la 5/17 ianuarie și 24 ianuarie/5 februarie 1859, s-a conectat, cum s-a atestat și demonstrat³², cel al Sardiniei, mai puțin cel al Regatului de Neapole³³. Poziția Sardiniei ținea, desigur, de „simpatiile de rasă”, ca și de o anumită „strategie politică”, cu punct de sprijin în *Risorgimento*, privind transformările național-statale la nivel european, care prezentau „trăsături specifice” pentru sud-estul continentului³⁴. Chiar și reprezentantul napolitan la Constantinopol, Edmondo Targioni, după ce sesiza că, prin actul din 24 ianuarie/5 februarie, românii eludaseră convenția de la Paris, se vedea nevoit să recunoască urmarea unei politici naționale de Cuza, presat, acesta, de „partida radicală” să întrunească Adunările Principatelor și să desemneze un „guvern unic”, încât, după unirea politico-administrativă a celor două mici entități statale, să solicite puterilor garante „prințul străin”³⁵. Era ceea ce și cabinetul prusian recunoștea, într-un sens apropiat celui pe care-l „promovau” împăratul Napoleon al III-lea și ministrul său de externe, ca ținând de o „firească dezlegare a chestiunii române”. După „politica neutrală a lui Manteuffel”³⁶, devenită, în 1856, binevoitoare alianței franco-britanice, cu adaptare mai ales la „soluții diplomatice” inițiate de *Quai d'Orsay* față de „criza orientală”, inflamată pe timpul anilor 1853–1856, noul ministru prusian de Externe, Alexander von Schleinitz, admitea, în 1859, un curs al „chestiunii române” pliabil „proiectelor” lui Napoleon al III-lea de reconfigurare

geografică orientată de „principiul naționalităților” Europei Centrale și de Est³⁷. În privința Unirii Principatelor, poziția Prusiei s-a delimitat clar, la 1859, față de cea a Austriei, contravenientă declarată, aceasta din urmă, recunoașterii *faptului împlinit* de români³⁸. Când, în 25 ianuarie st.n., trimisul extraordinar austriac la Berlin, August von Koller, „i-a amintit” lui Schleinitz că, de vreme ce cabinetul prusian, dezicându-se frecvent de „interes direct” asupra „chestiunii orientale”, a secondat, sub invocarea „voinței” Confederației Germaniei, politica Habsburgilor „*nach Süd-Osten*”, ministrul de Externe al Regatului Hohenzollernilor a exclus posibilitatea de a mai urma o conduită care, „de-ar fi doar ecoul celei a Vienei”, s-ar vedea, cu privire la „un caz național”, precum cel românesc, „perdantă de influență și de prestigiu”³⁹. Confirmarea „liniei Schleinitz” de politică externă a parvenit Vienei și dinspre capitala Franței, unde baronului Hübner i s-a dat clar de înțeles că Prusia, precum Sardinia, Rusia și Marea Britanie, admitea competența unei conferințe diplomatice la Paris, nu la Constantinopol, în privința implicațiilor „dublei alegeri” a lui Cuza⁴⁰. Prusia, „chemată” încă de la 1848–1849 să fie factorul statal dinamic al cauzei naționale germane, s-a situat, pentru măcar decursul anilor 1859–1861, pe o poziție apropiată de cea a Franței și a Sardiniei, favorabilă recunoașterii europene a Unirii Principatelor.

În acord cu Franța, privind „chestiunea dublei alegeri” a lui Cuza, se considera, dacă nu doar se pretindea a fi, Rusia. Orientați mai curând de sonoritatea unor expresii din documentele diplomatice ruse decât de sesizarea mobilurilor reale, cam „ascunse”, ale acestora, nu puțini istorici au considerat Rusia ca „putere favorabilă Unirii Principatelor”, alcătuind, cu Franța, Sardinia și Prusia, „gruparea”/„tabăra curților garante prounioniste”⁴¹. S-a încercat, desigur, și considerarea poziției „prounioniste” a Rusiei prin raportarea acesteia la „interesele strategice ale marii curți nordice”, la „tradiția” și tendințele ei atingătoare, în 1859, de „chestiunea română”⁴². Prin acea raportare, poziția Rusiei nu prea apare ca una consecvent favorabilă cauzei române. Documentele diplomatice ruse atestă, cumva, poziționarea Rusiei „de partea Franței” în privința „chestiunii române”, la 1858–1859. În august 1858, pe timpul

Conferinței de la Paris, Rusia se raliase poziției Franței asupra Unirii Principatelor, însă cu condiția ca transformarea politico-statală românească să nu survină „sub un principe străin”. Întărâtarea în a pune o atare condiție a și blocat dispoziția puterii ruse de a se ralia până și militar celei franceze, „spre binele afacerilor internaționale”⁴³. La Petersburg a încolțit, spre finele anului 1858, „credința” că Franța „a promis” anularea clauzelor „antiruse” ale tratatului din 30 martie 1856, de la Paris⁴⁴. Diplomația rusă „intenționase” încă de prin septembrie 1857, cu ocazia întrevederii împăraților Alexandru al II-lea și Napoleon al III-lea la Stuttgart, să propună celei franceze anularea acelor clauze⁴⁵. Așadar, numai după cât și cum se putea „promite” de la Paris în „beneficiul” Petersburgului, cabinetul rus se declara „de partea celui francez” față de Principatele Române⁴⁶. Într-o atare „logică diplomatică”, Gorceakov „a declarat” însărcinatului francez cu afaceri la Petersburg, Frédéric d’Aymard Chateaurenard, că Rusia lăsa „în grija guvernului împăratului Napoleon să aprecieze cursul evenimentelor din Principate”⁴⁷. Când Walewski a ținut „să cunoască imediat” poziția guvernului rus față de „alegerea cu unanimitate de voturi a lui Cuza ca domn al Valahiei”⁴⁸, i s-a confirmat „așteptarea calculată”, la Petersburg, a opiniei „altor mari cabinete”, îndeosebi a celui francez, privind faptul comis de români⁴⁹. Important, pentru ministrul francez de Externe, era „să știe” că la „curtea țarului” se împărtășea „opinia împăratului Napoleon”, conform căreia „investitura lui Cuza nu putea fi refuzată de Poartă decât în urma unei înțelegeri între toate puterile”⁵⁰. Or, acea „înalță împărtășire de opinie” era, la rigoare, doar „simulată” de țarul Alexandru și „miniștrii săi”, cu „speranța” sau sub pretenția ca împăratul Napoleon și „cabinetul acestuia” să admită eludarea „clauzelor antiruse” ale tratatului din 30 martie 1856, de la Paris. Cu acea „speranță” sau „pretenție”, partea rusă „se angaja” în negocieri cu cea franceză asupra unui tratat asupra concretizării căruia „probele documentare” nu par îndeștul de concludente⁵¹. Iar până „să vadă” dacă la Paris se admitea acea „eludare de clauze”, cabinetul rus căuta, între altele, și printr-o „poziție favorabilă Principatelor, după dorința împăratului Napoleon”, să se asigure asupra stingerii alianței

franco-britanice „de pe timpul războiului Crimeii”⁵². Numai fiind stinsă acea alianță, cabinetul țarist putea „spera” la eludarea „neutralizării” Mării Negre și la revenirea frontierei ruse pe brațul Chilia, nordic al Deltei Dunării⁵³. Mai putea „spera” chiar și la un acord franco-rus privind Locurile Sfinte, a căror „chestiune” fusese în miezul declanșării „crizei europene” de la 1852–1853, ca „avancronică a războiului Crimeii”⁵⁴. Prin urmare, nu dintr-o pornire generoasă ori „înțelegătoare” față de cauza română, ci spre a se folosi de implicațiile europene ale acesteia pentru o întoarcere pe aliniamentul de dinainte de 1853 a „afacerilor orientale”, Rusia „simula”, la 1859, o poziție apropiată de cea a Franței în privința Unirii Principatelor. Adevărul că poziția Rusiei era în contrasens cu „mersul național al chestiunii române” răzbătea și din preocuparea cabinetului țarist de a-și recupera influența asupra Principatelor Moldova și Valahia prin a inocula „tuturor celorlalte” mari puteri europene „convingerea” că buna aplicare a convenției de la Paris pentru cele două mici entități statale, „separate ori, eventual, unificate”, se cuvenea a fi „pe calapodul Regulamentului Organic”⁵⁵. De altfel, pe măsură ce „șansele de înțelegere franco-rusă” aveau să se tot diminueze, poziția „curții țariste” față de Principate se va răci, ajungând ca, din 1863, să fie extrem de ostilă menținerii Unirii lor⁵⁶.

În notorie rivalitate cu Rusia pe seama a cam tot ceea ce ținea de „chestiunea Orientului” și acuzând măcar aparențele îndepărtării Franței de „miza esențială a războiului de la 1854–1856”, aceea de a contracara „ambițiile hegemonice ale curții țariste”⁵⁷, Marea Britanie nu a prea dat, imediat după 24 ianuarie/5 februarie 1859, semne de poziție favorabilă față de „dubla alegere a lui Cuza”⁵⁸. Chiar „alegerea” pentru tronul de la Iași nu a fost „privită” cu căldură sau bună înțelegere de diplomații britanici, ambasadorul Bulwer la Poartă însușindu-și punctul de vedere otoman, conform căruia votul Adunării Moldovei din 5/17 ianuarie 1859 ar fi fost „illegal”, prin raportare la convenția de la Paris și „anexele ei electorale”, încât Înalta Poartă să se vadă îndreptățită să-i refuze lui Cuza investitura ca domn și să pretindă aprobarea unei atare poziții a ei de o conferință diplomatică la Londra, sub niciun chip la Paris⁵⁹. Deși i-au fost relatate de consulul H. A. Churchill

„amănunte” despre alegerea de la Iași, cu unanimitatea de voturi a deputaților „partidei naționale”, ca și despre „urzeala” beizadelei Grigore Sturdza, de care n-ar fi fost străine „intrigi ruse”⁶⁰, Bulwer și-a menținut „criticile” asupra „persoanei” lui Cuza și a „ajungerii acestuia la tron” („*Cuza is repudiated by all the chief families, and is not qualified by the rules of the Convention to be Hospodar*”)⁶¹; și le-a menținut chiar dacă avea să fie „instruit” de la *Foreign Office* să prefere „noua administrație” a Moldovei, spre a fi evitată „o revoluție”, incitabilă și de iminența conflictului franco-sardo-austriac⁶²; nu și le-a prea schimbat când a fost „înștiințat” destul de „amănunțit”, de consulul Colquhoun, din București, despre „alegerea” lui Cuza și ca domn al Valahiei⁶³, eveniment care, conform relatărilor lui H. Churchill pentru Malmesbury, „a creat un mare entuziasm și la Iași”⁶⁴, unde „dublul ales” a dat, „înaintea Adunării Moldovei”, citire unei adrese prin care marilor puteri le-a reconfirmat „sentimentul general prounionist al românilor” și și-a exprimat oficial „disponibilitatea” de a renunța la tron „în favoarea unui prinț străin”, încât Europa să satisfacă „o speranță vie a țării”⁶⁵. Dându-se de însuși Cuza expresie unei atare „speranțe”, cabinetului britanic i s-a cam diminuat, poate chiar șters, „suspiciunea că dubla alegere de domn, la Iași și București, ar fi fost rod al influenței ruse sau ar fi decurs dintr-un aranjament ruso-francez”, știut fiind, „de toată lumea diplomatică”, refuzul „curții” de la Petersburg de a accepta Unirea Principatelor „sub un prinț străin”. De aceea, „instruirea” lui Bulwer, de la *Foreign Office*, avea să se tot facă în sensul „bunei influențări” a Înaltei Porți pentru „viitoarea conferință”, privitoare la acea „dublă alegere”⁶⁶, for diplomatic căruia să-i fie de considerat valabilitatea calității lui Cuza „de domn măcar al unui Principat, dacă nu al amândurora”⁶⁷. Prin a-l îndemna pe Cuza să se mențină „pe o linie de moderație”⁶⁸, britanicii și-au acoperit reșezarea într-o poziție de echilibru, cu înclinare spre a admite prevalența legitimității pronunțărilor reprezentative românești, din 5/17 ianuarie și 24 ianuarie/5 februarie, față de „litera” convenției de la Paris și excesivele „pretenții de suzeranitate” ale Porții Otomane. Era ceva mai mult decât „prețindea” internunțiul Prokesch-Osten „a ști”,

anume, „recomandarea” făcută de Malmesbury lui Fuad Paşa, prin intermediul ambasadorului otoman la Londra, Musurus, şi a celui britanic la Constantinopol, Bulwer, ca Înalta Poartă, „să recunoască dubla alegere a lui Cuza drept unire personală” ori măcar titlul „alesului” de domn al Moldovei, cu posibilitatea de a i se admite, aceluiaşi, şi calitatea de „caimacam al Valahiei”⁶⁹.

Cu chiar mai multă insistenţă decât Înalta Poartă, Austria s-a pronunţat pentru invalidarea de „aeropagul european” a înfăptuirilor unioniste ale românilor⁷⁰. În privinţa „votului unionist” de la Iaşi, din 5/17 ianuarie, Gödel Lannoy nu a avut de sesizat un pronunţament naţional, ci de relevat „un personaj”, Cuza, căruia i-a îngroşat anumite tabieturi de viaţă privată şi i-a contestat „calităţile” presupuse de titlul de principe („.../ *er ist ein Mann von mangelhafter Bildung und geringer Neigung sich mit ernsten Dingen zu beschäftigen*”)⁷¹, deşi admitea că, sub domnia „alesului”, puterea suzerană va pierde toată influenţa asupra Moldovei orientate spre Unirea cu Valahia şi pe cale de a arăta „mai puţin respect faţă de marile puteri”⁷². Din Constantinopol, Prokesch-Osten califica, într-un gând cu demnitarii otomani, „alegerea lui Cuza de moldoveni”, ca „foarte proastă şi impertinentă” („.../ *die freche und ganz schlechte Wahl*”)⁷³. Consemnului austro-otoman asupra „neavenirii” alegerii lui Cuza ca domn la Iaşi nu i s-a raliat însă, cu claritate, niciuna dintre celelalte mari puteri. Din Paris, baronul Hübner raporta că acea alegere „a cauzat o vie satisfacţie” cabinetului împăratului Napoleon al III-lea şi publicului francez⁷⁴. La Petersburg, însărcinatul cu afaceri al Austriei, Szechenyi, a reţinut de la Gorceacov opinia că domnului ales al Moldovei „nu i se putea refuza investitura”⁷⁵. De la Berlin, nu prea mai era, cum am probat ceva mai sus de aceste rânduri, de aşteptat o raliere prusiană oficială la punctul de vedere austriac, ostil „alegerii lui Cuza”⁷⁶. Şi la Londra, după ce „a cumpănit” asupra celor relatate de Bulwer, din Constantinopol, şi a modalităţilor în care se poziţionau „celelalte cabinete europene” faţă de „votul unionist” de la Iaşi, lordul Malmesbury, ţinând „să pară măcar neutru”, a invitat Poarta Otomană – şi spre a lua aminte Austria! – să se conformeze stipulaţiilor convenţiei de la Paris, permisibile „liberei alegeri a domnului fiecărui Principat”⁷⁷. Greu era însă de

deturnat austriecii de la a-i tot „pune în gardă” pe otomani că, dacă mai aşteptau „să curgă” evenimentele, fără a eradica „răul” întruchipat de „alegerea lui Cuza”, vor suporta „deciziile unei conferinţe întrunibilă în capitala Franţei şi prezidabilă, „precum un tribunal”, de contele Walewski, „înconjurat, acesta, de juraţi complezenţi”⁷⁸.

Şi mai pornită avea să fie diplomaţia Vienei în „a avertiza” Poarta Otomană asupra „cursului periculos al chestiunii Principatelor” din momentul când „ştiirea” despre „dubla alegere” a lui Cuza va avea „un real ecou” european. „Impresiile” consulilor austrieci la Iaşi şi Bucureşti, Gödel-Lannoy şi, respectiv, Eder, că votul Adunării Valahiei din 24 ianuarie ar fi fost „inspirat” ori „încurajat de agenţi francezi şi ruşi”⁷⁹, au fost „circulate” diplomatic de *Ballplatz*⁸⁰ şi, peste timp, le-au fost „de crezut” unor istorici⁸¹. Cabinetul austriac a fost cel dintâi, dintre cele „mari, europene”, care a solicitat Înaltei Porţi să condamne „delictul” comis de români şi să pretindă „intervenţia chiar armată”, asistată de comisari ai puterilor garante, spre a-l eradica⁸². O problemă delicată pentru Austria a survenit însă taman dinspre Înalta Poartă, care, probabil „consiliată” de Ambasada Franţei, a solicitat întrunirea unei conferinţe diplomatice „pe tema Principatelor”⁸³. Unele „speranţe” pentru „amendarea” de viitoarea conferinţă a „ilegalităţii dublei alegeri” a lui Cuza, ca *fact implinit*, semnificând eludarea convenţiei din 19 august 1858, au fost date cabinetului austriac de, interesant, cel rus. Gorceacov, la Petersburg, a declarat „spre auzul” reprezentantului Austriei, contele Szechenyi, „că nu credea să fie posibilă susţinerea de vreo putere a valabilităţii respectivei duble alegeri”⁸⁴, iar, la Berlin, baronul Koller a reţinut „opinia” ambasadorului rus Budberg, „ştiută” şi de ministrul prusian Schleinitz, despre Unirea Principatelor, pe care „o vedea dizolvabilă într-un decurs de câţiva ani”⁸⁵. Contrar „aşteptărilor” austriecilor, cabinetul prusian s-a arătat „cam tranşant”, prin Schleinitz, de partea celui francez în a aprecia *legitimitatea* Unirii Principatelor, „sub Cuza” ori, după „o temporară căimăcămie” a acestuia la Bucureşti şi Iaşi, „chiar sub un principe străin”⁸⁶. Dezorientarea totală a cabinetului austriac s-a acutizat în situaţia când cele de la Paris şi Londra s-au pus de acord, cu

efect pozitiv la Berlin, Torino și Petersburg, ca recunoașterea de „viitoarea conferință” a *faptului împlinit de români* să reprezinte „o soluție” preferabilă față de „o aprindere a stărilor de spirit din Principate”⁸⁷. A fost ceea ce i-a fost dat și ambasadorului otoman la Londra, Musurus, să rețină din „spusele cu franchise” ale lordului Malmesbury, spre stupefacția contelui Apponyi „de cum le-a aflat”, inclusiv și ca o confirmare a preferinței cabinetului britanic pentru „întrunirea conferinței la Paris și nu la Constantinopol”⁸⁸. S-a topit, astfel, și „speranța” cabinetului de la Viena ca, la *Foreign Office*, să mai fi dăinuit „amintirea” despre „excluderea posibilității Unirii Principatelor” cu ocazia „întrevederii” suveranilor Franței și Marii Britanii, la Osborne, în vara anului 1857; contelui Apponyi i-a fost „de auzit”, de la chiar lordul Malmesbury, în februarie 1859, că la acea „întrevedere” a reginei Victoria cu împăratul Napoleon al III-lea a fost respinsă „soluția Unirii Principatelor sub un principe străin”, nu și, cu totul, posibilitatea Unirii celor două mici entități statale de la Dunărea de Jos⁸⁹. Prin urmare, deși surprinse inițial de „dubla alegere” a lui Cuza, pe care o și apreciaseră formal ca „o încălcare” a convenției de la Paris, cinci „mari cabinete” și-au anunțat, spre dezolarea celui austriac și a Înaltei Porți, că, prin reprezentanții lor la „viitoarea conferință”, aveau să considere oportunitatea europeană a recunoașterii *faptului împlinit* al „dublei alegeri” a lui Cuza⁹⁰.

Dincolo de orice „justificări” ale „îndoitei alegeri” de la 5 și 24 ianuarie st.v. 1859, persistă încă acute semne de întrebare la nivelul literaturii de specialitate în privința recunoașterii *faptului împlinit* de marile puteri, după ce ele însele l-au perceput ca „delict”, semnalat lor, cu promptitudine, de curtea suzerană⁹¹. În răspunsurile sau „justificările” mai mereu încercate a fost urmată „logica” creării de „oportunitate la îndemâna românilor” prin dispunerile adverse ale pozițiilor puterilor, de o parte cele „prounioniste” (Franța, Prusia, Rusia și Sardinia), de o altă parte cele „antiunioniste” (Austria, Marea Britanie, Imperiul Otoman). Nu s-a prea ținut suficient seama de atestarea documentară clară a aprecierii formale de toate puterile a „îndoitei alegeri” ca „act contrar ordinii garantate”. Corespondența diplomatică și „actele de conferință” ale marilor puteri n-au prea

lăsat loc dubiilor în privința respectivei aprecieri. Apar, apoi, la rigoare, foarte dificil de explicat în „logica” amintită mai sus pozițiile „ireductibil rivale” ale Marii Britanii și Rusiei în „chestiunile internaționale”, în problema română, mai ales. Dacă britanicii au adoptat la 1856 și 1858 poziții „de conferință” favorabile Porții Otomane, „drep-turilor” acesteia de suzerană, tot ei nu aveau să ezite să subscrie la recunoașterea diplomatică a „îndoitei alegeri a lui Cuza”, ca și a altor acte ale românilor vădind „liberă exprimare de voință publică”⁹². În schimb, deși „la conferințe” s-a raliat poziției Franței, Rusia a nutrit *in petto* până spre 1860 și a etalat „la modul manifest” după aceea, mai ales după 1863, „gesturi și cuvinte contrare ființării statului român rezultat din Unirea Principatelor”⁹³. S-a aflat cvasiconstant de partea cauzei române, până la 1866, politica Franței, însă nu atât în ipostaza ei oficială, cât în cea de „secretă”, dusă de Napoleon al III-lea și animată de „ambicioase proiecte europene”. Pentru inițierea lor, Împăratul a căutat „să le combine cu planurile conspiratorilor”, mai toți dintre aceștia întruchipând idealul „Europei statelor naționale”⁹⁴. Politica Împăratului, cu ralieri „sincere” din partea Sardiniei și cumva „manevriere” din cea a Prusiei, în problema română, s-a subsumat, la ultimă rigoare, *tentativei Imperiului Secund de a fi la pupitrul concertului european*. În cunoștință sau nu de o atare tentativă, românii și-au situat actele naționale sub incidențele ei. Iar atât timp cât acea tentativă, nelipsită de curențe sau contradicții interne, a fost energetică, actele românilor, între care și „îndoita alegere a lui Cuza”, au beneficiat de recunoașteri internaționale „arbitrate” de la Paris⁹⁵.

Pentru a realiza „proiectele sale europene”, Napoleon al III-lea a înțeles că nu avea cum să instrumenteze *alianța* ce a învins Rusia „în Orient”. Acea alianță nici nu a străbătut întregul proces al păcii de la 1856. Ceea ce lega marile puteri „în Orient”, după 1856, nu era un *sistem de alianțe*, cu eventualități de *casus foederis*, ci un *sistem de garanții*, cu incerte eventualități de *casus garantiae*, de moment ce garanțiile acordate Imperiului Otoman și unor „principate formal încă vasale lui” se contraziceau în multe privințe⁹⁶. Fiecare garanție semnifica, din partea puterilor contractante, „o singură obligație solidară și indiviză pe care ele au asumat-o împreună

și pe care ele s-au angajat să o observe /.../ între ele, una față de alta /.../ pentru cazuri de încălcări ale clauzelor cărora se aplica acea garanție”⁹⁷. În atare „cazuri de încălcări”, măsurile presupuse de *casus garantiae* obligau mai curând puterile garante între ele, decât pe acestea față de oricare parte garantată, provocatoare de acele „încălcări”. Puterile garante s-au angajat să se pronunțe în conferințe asupra „oricărui caz de încălcare a ordinii garantate”. Nu s-au pus însă și în mod clar de acord asupra procedeele de urmat pentru „restabilirea ordinii”. Alianța de război contra Rusiei nu a mai fost cum să fie adaptată și activată în sensul asigurării ordinii căreia i se aplicau clauze de garanție. Alianța din 1854 nu a fost încheiată pe un termen comparabil cu cel al alianței de la Chaumont din 1814. Ca și Franța la Congresul de la Viena, Rusia s-a numărat, la Congresul de la Paris, între negociatorii păcii, pe picior de egalitate cu aceștia. Franța nu a rupt, la 1814–1815 și nici la 1818, *alianța* ce vizase „excesul ei de putere și de glorie”. Succesul Rusiei la Congresul de la Paris, din 1856, a constat în ruperea alianței de război contra ei⁹⁸. Era ceea ce Napoleon al III-lea a căutat să transforme într-o circumstanță favorizantă „proiectelor lui europene”. Din perspectiva acelor „proiecte” nu prea conta „înghețarea ordinii orientale”. Conta, dimpotrivă, acțiunea unor factori („forțe”) de subminare a ordinii fondate de tratatul din 30 martie 1856, de la Paris, iar în cazul Principatelor Române, și de convenția din 19 august 1858, tot de la Paris.

Deși prin politica sa oficială nu putea să se decică de garanțiile asumate *colectiv* cu celelalte puteri, la 1856–1858, Franța tindea, pe firele politicii secrete, ținute în mână de însuși împăratul Napoleon al III-lea, să încurajeze „în Orient” acte de subminare a ordinii garantate, coordonând „forțele” dornice să transforme radical configurația politico-teritorială a Europei întregi. Pe de o parte, politica secretă a lui Napoleon al III-lea a încurajat *faptele împlinite* ale românilor⁹⁹, precum Unirea Principatelor, la 1859, autonomia legislativă, la 1864, și instituirea monarhiei constituționale sub sceptrul princiar al lui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, la 1866. Pe de altă parte, la conferințele „curților” garante cu puterea suzerană sau în forurile diplomatice cerute cu insistență de împăratul francez, în 1859 și în 1866,

la Paris, nu la Constantinopol, conform „literii” convenției din 19 august 1858, politica oficială a Franței a subscris recunoașterea „atingerilor aduse de aceiași români ordinii garantate”. *Faptele împlinite* ale românilor s-au împlinit, „în proiectele lui Napoleon al III-lea”, cu actele „conspiratorilor europeni”¹⁰⁰, cu cele vizând reșezarea hărții politice a Italiei și Germaniei, ca și renașterea Poloniei. De bun augur au fost, din unghiul politicii franceze, accesul Sardiniei („*un vote*”) în clubul puterilor europene și admiterea Prusiei la Congresul de la Paris, ca parte deliberantă, peste rezervele momentane ale Marii Britanii. Pe chiar timpul forului european din 1856, politica Franței a dat semne clare că împăratul Napoleon era animat de *ideea unui concert nou pentru o Europă nouă*; o idee ce a străbătut întreaga politică externă a Imperiului Secund, din calculul că împlinirea ei, consfințită de *un mare congres european*, presupunea afirmarea rolului Franței de „campionă a ordinii statelor naționale”.

Față de un atât de spectaculos desfășurător al *marii politici*, actul Unirii Principatelor, în expresia „dublei alegeri a lui Cuza”, a vădit implicații europene excepționale. Asemenea implicații au decurs din chiar consecvența cu care făuritorii „marelui act” s-au menținut „pe linia” realizării „principalelor dorințe” ale Adunărilor ad-hoc de la 1857. Acea consecvență a și nutrit *politica faptului împlinit*. Iar așa ceva avea să implice o demonstrație peremptorie despre forța voinței unei națiuni în raport cu soluțiile diplomației europene. Pentru a reuși în demonstrația lor, a fost imperios necesar ca „exponenții cauzei naționale” să lege impactul extern al Unirii de ceea ce era mai dinamic, mai activ la nivelul „combinațiilor europene”. Intuind bine strânsa conexiune între acțiunea românească și cursul evenimentelor internaționale, noua domnie a Principatelor Unite, în persoana „alesului de la 5 și 24 ianuarie”, a înțeles să se mențină pe terenul *atitudinii energice*, insuflată de „votul național”, care nu avea cum să denote un prea mare respect față de „ordinea garantată”. Înainte de a se fi aflat „ceva” despre poziția Porții asupra „dublei alegeri a lui Cuza”, au fost desființate „căimăcămiile de trei”. Trimiterea de „deputații” la Constantinopol (cea moldoveană condusă de C. Negri, iar cea valahă de I. I. Filipescu) a implicat de la sinea ei revoca-

rea ultimelor „capuchehaiele” ale Principatelor (I. Fotiade și N. Aristarki)¹⁰¹. S-a mers și mai departe pe linia *atitudinii energice* (expresie „din epocă” – n.ns., G. C.), domnitorul Cuza și colaboratorii săi adresându-se direct (*i.e.* contrar prevederilor convenției de la Paris) puterilor garante, în primul rând Franței. Printr-o adresă a domnitorului către „înaltele curți”, din 25 ianuarie 1859, se făcea cunoscută „persistența românilor în dorința Unirii”, a cărei „împlinire”, cu corolarul său, prințul străin, era solicitată pe temeiul „votului Adunărilor ad-hoc, rostit din nou de Adunarea Moldovei în șanța din 5 ianuarie 1859”¹⁰². Un rol important în afirmarea *atitudinii energice* a revenit și „misiunilor speciale”: V. Alecsandri (la Paris, Londra și Torino), Ludovic Steege (la Viena și Berlin), prințul Obolenski (la Petersburg), Ștefan Golescu și D. Brătianu (la Paris) și I. Bălăceanu (la Torino, și nu numai)¹⁰³. Și peste toate acestea, „domnitorul Unirii” și-a exprimat „dorința” ca Principatele Unite să fie reprezentate, fie și numai cu titlu consultativ, „la viitoarea conferință diplomatică”¹⁰⁴.

Intrarea în contact direct cu puterile garante a permis românilor să constate atât lipsa de consens din partea acestora față de „măsurile de luat ca urmare a unirii personale”, cât, mai ales, locul important rezervat acțiunii românești în calculele unor „mari cabinete”, îndeosebi în cele ale „conspiratorilor” de la Torino și Paris. Aceștia nu neglijau defel posibilitățile oferite de „noua situație de la Iași și București” pentru o eventuală „insurecționare a naționalităților”, de natură a izola Austria și chiar de a periclita ființa Imperiului Habsburgilor, precum și pe cea a Imperiului Otoman. Dificultățile realizării unui consens al puterilor conform „obligației lor solidare și indivizibile de a garanta ordinea fondată de Tratatul și de Convenția de la Paris” au fost puse, de regulă, de istorici, pe seama concentrării *marii politici*, la 1859, asupra „chestiunii italiene”, tensionată de perspectiva războiului franco-sardo-austriac¹⁰⁵. Jocul împrejurărilor internaționale ar fi permis menținerea „îndoitei alegeri” a lui Cuza. Considerăm însă că s-ar fi convenit să se aibă în vedere nu atât venirea aproape de la sine a împrejurărilor externe în favoarea acelei mențineri, cât impactul internațional al *faptului împlinit*. Printr-un asemenea *fapt*, românii s-au implicat în „acțiunea forțe-

lor de disoluție a ordinii conservatoare europene”. Un *fapt* care s-a relevat, *el*, cu o pondere considerabilă chiar și în determinarea evoluției preliminarilor conflictului franco-sardo-austriac. Am putut constata¹⁰⁶, pe temei documentar, că, înainte de a fi recurs românii la energicul lor *fapt împlinit*, Franța și Sardinia au dat semne de neputință în privința căii de acțiune pentru atingerea obiectivelor convenite principial încă din iulie 1858¹⁰⁷. Proiectele de „insurecționare a naționalităților”, deși vehiculate între Torino și Paris, se vedeau, spre finele anului menționat, deosebit de riscante¹⁰⁸. Și recurgerea de cele două „curți conspiratoare” la un „război guvernamental” contra Austriei prezenta „riscuri mari”, fiindcă era *obligatoriu* ca puterea habsburgică să atace întâi, pentru a nu i se oferi motivul de a solicita, în cazul că ajungea obiectul unei agresiuni, sprijinul Confederației Germane¹⁰⁹. Situația părea de natură să asigure Austria, mai ales că, „sesizată” dinspre Viena, Marea Britanie își oferise „medierea oficiasă” după ce tot ea încercase, fără succes, să incite „o aropiere austro-prusiană”, menită să anuleze efectul celei ruso-franceze¹¹⁰. Nici atitudinea Rusiei nu oferea șanse „politicii italiene” a lui Napoleon al III-lea să iasă din impasul în care se afla. „Marea putere nordică” promitea „să rețină Prusia și statele secundare germane de la a acționa de partea Austriei”, însă cu condiția ca „acțiunea Franței să nu atragă după ea un război revoluționar al italienilor”, condiție atenuabilă doar de „consimțământul Parisului pentru revizuirea unor clauze antiruse ale Tratatului din 1856”¹¹¹.

Ezitățile Franței, care nu îndrăznea să riște până la a avea „*toute l'Europe contre elle*”¹¹², dar și scepticismul cabinetului piemontez¹¹³ s-au redus mult după survenirea „îndoitei alegeri” a lui Cuza¹¹⁴. Un asemenea act, „combinat” cu cele întâmplate la puțin timp înaintea lui în Serbia¹¹⁵, permitea „planuri de insurecții amenințătoare pentru Austria și Turcia”. Și fiindcă integritatea și independența Imperiului Otoman făceau obiectul unei garanții internaționale active, prevăzută de Tratatul din 30 martie 1856, calculele diplomației au suscitât „consensul cvasigeneral” ca evitarea unui conflict european să se facă printr-un „sacrificiu” pe seama Austriei. Rusia, nu întâmplător, preocupată fiind și să spulbere „speranțele” Austriei în legătură cu o „intervenție spontană” a

Porții Otomane spre a eradica „criza din Principate”¹¹⁶, a considerat nimerit „să se apropie” din nou de Franța¹¹⁷. De partea ei, Marea Britanie „și-a văzut lipsită de șanse” tentativa de mediere „a crizei”, ce ar fi putut duce, în intențiile Londrei, neagreate însă „pe moment” de Napoleon al III-lea, la un congres *european*. Londra sugerase, întâi, Parisului, „*un désarmement général et simultané*”¹¹⁸. De pe o poziție de *neutralitate*, a propus, apoi, pentru a fi „dezamorsată întreaga criză”, convocarea *congresului european*, la care să participe, alături de cinci mari puteri (Marea Britanie, Austria, Franța, Prusia și Rusia – n.ns., G. C.), reprezentanții statelor italiene, în calitatea în care i se permisesse, la 1821, regelui Neapolelui să ia parte la deliberările Congresului de la Laybach¹¹⁹. Poziția Marii Britanii, de neutralitate față de virtualul conflict franco-sardo-austriac și de anunțare a recunoașterii „îndoitei alegeri a lui Cuza”, a tăiat perspectiva unei reale concretizări a „alianței franco-ruse”. Refuzul obstinat al Austriei de a admite reprezentarea Sardiniei la congres și mai ales insistențele lui Cavour, sprijinit de Napoleon al III-lea, ca delegaților piemontezi să li se recunoască, pe timpul deliberărilor, nu doar calitatea de „avocați”, ci aceea de *plenipotențieri*, au dus la eșuarea „tentativei britanice” în privința convocării unui for european¹²⁰. Și tot sortită eșecului a fost și „propunerea rusă” de convocare a unui congres „în cinci mari puteri”, fără Sardinia sau alte state italiene¹²¹. Înțelegând că „stingerea crizei” presupunea „un sacrificiu făcut de ea” și că, altminteri, risca „să înfrunte de una singură insurecții naționale” – ceea ce, cum observa și Hübner, ambasadorul austriac la Paris, ar fi însemnat *Finis Austriae*¹²² –, cabinetul de la Viena „a jucat pe cartea diminuării sau chiar a evitării sacrificiului teritorial”¹²³. De aceea, a adresat un *ultimatum* Sardiniei, la 23 aprilie 1859¹²⁴. A fost provocat, astfel, un război antrenând Austria, de o parte, Franța și Sardinia, de o alta, război ce a semnatificat „o supapă” pentru încordata atmosferă europeană, în care s-au resimțit și implicațiile externe ale Unirii Principatelor.

Că au fost implicații serioase s-a văzut și în procedura recunoașterii de marile puteri a *faptului împlinit* de români. Simpla sau foarte succinta redare aici a acelei proceduri are darul de a lămuri dispoziții pozitive sau negative, la nivelul *marii*

politici, față de intențiile Franței vizând *orchestrarea unui nou concert european*, cu ea *la pupitrul*. Franța și Sardinia au optat, se știe, fără reticențe pentru recunoașterea „îndoitei alegeri a lui Cuza”, argumentele franceze având „ecou pozitiv” la Berlin¹²⁵ și, măcar de circumstanță, la Petersburg¹²⁶. Marea Britanie s-a raliat și ea pozițiilor favorabile recunoașterii „îndoitei alegeri”. Puterea „insulară” se confrunta cu „probleme grave în Extremul Orient” sau cu „creșterea de ambiții ale Statelor Unite”, ea mizând, momentan, pe o reîncălzire a apropierei de Franța, într-o „bună aducere-aminte a alianței de la 1854”¹²⁷. Și fiindcă Poarta, secondată doar de Austria, refuza să recunoască „îndoita alegere a lui Cuza”, pe motivul că evenimentele din Principate întruneau exigențe de *casus interventus*, a fost necesară o conferință diplomatică, formal sub auspiciile „rațiunii colective a garanților”. Nu a mai putut fi urmată cu strictețe acea „rațiune”, ce presupunea o conferință a ambasadorilor puterilor garante cu demnitarilor otomani la Constantinopol. La o atare conferință inițiativa ar fi revenit părții otomane, ca garantată, ce ar fi sesizat garanții asupra unui „delict” comis de „moldo-valahi”. A fost să fie însă ca problema locului conferinței să țină și de posibilitatea unor „combinații europene arbitrate de Franța”. Napoleon al III-lea a și pretins neapărat ca „locul pentru combinații” să fie „capitala sa”.

Pentru buna înțelegere a „operei” Conferinței de la Paris, din 1859, se cuvine de luat în seamă atât superba percepere de opinia publică europeană a *faptului împlinit* de români, cât și interpretările date acestuia de „marile cabinete”, mai ales de cele de la Paris și Londra, ca o avancronică a deliberărilor respectivului for diplomatic. Cu nedisimulată simpatie față de acel *fapt* și de pe o poziție de neimplicare directă, precum cea a reprezentanților puterilor garante, în a-l evalua sau valida, secretarul Legației Belgiei la Constantinopol, E. Joseph Jooris, s-a făcut ecou credibil al sentimentului public general că „dubla alegere” a lui Cuza a semnatificat „o revoluție contra unei convenții internaționale” (de la Paris, din 1858 – n.ns., G. C.), „flagrantul” fiind „comis în fața Europei de o adunare populară într-o totală disprețuire a drepturilor de suzeranitate ale Porții” și spre „a scăpa țara de două flagele, boierimea (*i.e.* cronica dispută a exponenților „marilor fami-

lii” pentru tron) și influența rusă ori austriacă”; de asemenea, că *faptul împlinit* a fost „expresia voinței naționale” de a se termina cu „relele” din viața internă a Principatelor, el vădind „forța” înfruntării unor „vecinătăți ostile” celor două mici entități statale și prezentând „caracterul unui protest contra Conferinței de la Paris (din 1858 – n.ns., G. C.), care, în ciuda voinței Divanurilor (de la 1857 – n.ns., G. C.), a pretins să impună moldo-valahilor o constituție (convenție din 19 august 1858 – n.ns., G. C.) arbitrară”¹²⁸. Focarul sau centrul „simpatiilor europene” față de cauza română era, desigur, Parisul, unde cabinetul francez, incitat și de „atingerile” politicii împăratului Napoleon al III-lea cu „planurile conspiratorilor vizând reconfigurarea frontierelor statale ale bătrânului continent prin ridicarea naționalităților”, admitea ca, la București și Iași, oamenii să se mențină pe terenul faptelor deja împlinite”; lui Cuza i se recomanda, de același cabinet, să urmeze „linia prudenței”, să nu treacă „dincolo” de acele fapte, fiindcă „orice nouă decizie care ar fi în opoziție manifestă cu termenii convenției (din 19 august 1858 – n.ns., G. C.), precum, de exemplu, fuziunea celor două Adunări ale Principatelor într-una singură, ar merge împotriva scopului și ar face mai dificilă sarcina acelor plenipotențieri ce se vor strădui să impună la apropiata conferință (din 1859, de la Paris – n.ns., G. C.) dubla alegere” de domn al Moldovei și al Valahiei¹²⁹.

Argumente tari, mai curând în favoarea decât contra recunoașterii de Conferința de la Paris a „înfăptuirii românești” erau văzute și de cabinetul britanic. La o „întrevedere” solicitată de contele Apponyi spre a fi „lămurit” un pasaj din instrucțiunile transmise de la *Ballplatz* „împuternicitului” Hübner pentru Conferința de la Paris, lordul Malmesbury, poate și gândind să deoaze „dispoziția” cabinetului rus de a ține partea celui francez cu ocazia respectivului for diplomatic¹³⁰, a confirmat că atunci când, pe insula White, în vara 1857, s-au întâlnit regina Victoria și împăratul Napoleon al III-lea, „n-a fost vorba decât de chestiunea prințului străin, drept singura exclusă”, dar și total diferită de cea a „dublei alegeri”; totodată, că, în ceea ce „s-a cuvântat și s-a scris” la Osborne, nu se regăsea atestarea vreunei conveniri franco-britanice asupra „numărului domnitorilor” sau a „dublei alegeri a unui principe autoh-

ton”; că, de s-ar fi refuzat, din start, de toate „marile cabinete”, recunoașterea „alegerii lui Cuza pentru două tronuri”, atunci nu s-ar fi resimțit „necesitatea unei conferințe”; că, din contră, majoritatea puterilor garante înclinau deja să considere nu atât conformitatea cu tratatul și convenția de la Paris a *faptului împlinit* de votul Adunării Valahiei, cât imposibilitatea eradicării lui printr-o intervenție a Porții Otomane, căreia i s-ar opune, chiar și militar, Rusia, în condițiile când românii înșiși, cum avertizase Cuza, ar recurge la rezistență armată, ceea ce, pe fondul crizei internaționale înțetite de „pornirile beligerante franco-sarde contra Austriei”, ar vădi implicații greu de controlat la nivelul marii politici; că, în definitiv, era de considerat, la conferință, dacă nu legalitatea, atunci *legitimitatea faptului comis de români* („.../ *c’est le cri du temps*”)¹³¹. Era ceea ce cabinetului austriac i se confirma și din partea celui prusian, cu argumente mai ales atingând riscurile la care s-ar expune o intervenție otomană, susținută de la Viena, în Principate¹³². Admiterea de conferință a *legitimității faptului împlinit* de români era văzută, de la Torino, cum am arătat mai sus, ca în afara oricărei îndoieli, din moment ce el servea „legării” împrejurărilor într-un sens favorabil acțiunii franco-sarde contra austrieilor. Rămănea, de aceea, ca „puterea habsburgică” să se poziționeze, la forul diplomatic din capitala Franței, ca singura, dintre cele „șase curți garante”, contra admiterii valabilității „dublei alegeri” a lui Cuza. Singurătatea „retrogradă” a Austriei era pusă în evidență, cum nota contele Walewski pe seama răspunsurilor „marilor cabinete” la invitațiile pentru conferință, până și de „dispoziția spre măcar negocieri” a Înaltei Porți, care, parcă mai încercând să atragă Marea Britanie „de partea curții suzerane”, ceea ce încă „spera” Bulwer la Constantinopol, l-a anunțat pe ambasadorul Musurus, la Londra, și nu pe cel de la Paris, Ahmed Refik Effendi, ca plenipotențiar pentru conferință¹³³.

Un motiv serios pentru ca marile puteri să-și dezvăluie încă înainte de întrunirea Conferinței de la Paris pozițiile *pro* sau *contra* validării de respectivul for diplomatic a *faptului împlinit* de români a fost dat de înseși actele domnitorului Principatelor Unite îndeosebi în sensul deja făcut

știut de „dublul ales” reprezentanților consulari ai „înalțelor curți garante”, la Iași și București¹³⁴, de a stinge inconvenientul îndeplinirii atribuțiilor naționale „de pe două tronuri, din două capitale, cu guverne și adunări distincte”, mai mult încurcate decât facilitare instituțional de Comisia Centrală și Curtea de Casație, ambele rezidente la Focșani. După ce și-a intrat în atribuțiile de domn la Iași, „pe linia *faptului împlinit*”, înainte de a fi primit investitura de la Poartă, Cuza avea să facă același gest și la București, unde a sosit într-o zi de duminică, 8/20 februarie, când, conform unui anumit „obicei”, sesizat de Béclard, „consulatele străine și-au arborat steagurile”, ceea ce publicului putea să-i pară, cum înadins și-ar fi dorit „frunțașii naționali”, un solemn salut destinat „noii domnii”¹³⁴. Stările de spirit ale publicului din ambele Principate se intensificau ca un val pe creasta căruia domnitorul Cuza era purtat în sensul îndeplinirii *mandatului imperativ*, încredințat lui de „reprezentanții naționali” la 5 și 24 ianuarie st.v. 1859. Personalități de frunte ale „partidei naționale”, precum Anastasie Panu, la Iași, ori liberalii radicali, la București, insistau ca noul domn, cu susținere publică, să proclame Unirea deplină a Principatelor „sub un principe străin”. Energica „grupare” politică liberal-radicală, prin unul dintre liderii ei, au supus atenției domnitorului, de-abia sosit la București, un memoriu privind reforme urgente, de natură să asigure cursul modern al devenirii societății românești¹³⁵. În planul politico-social, „noua domnie” avea de suportat o dură rezistență a conservatorilor, de la nord și sud de Milcov, față de „măsuri novatoare”, fie acestea și cât de cât pliabile convenției de la Paris¹³⁶. Provocat de o manieră tranșantă de liberalii radicali, persiflat și totodată contestat de conservatorii „duri”, Cuza și-a căutat susținători ori colaboratori politici printre „elementele moderate”, cam disparate, arareori „mărunt grupate”, ipostaziate de personalități, e drept, prestigioase, precum V. Alecsandri, C. Negri, I. Ghica, M. Kogălniceanu, Manolache Costache Epureanu, N. Kretzulescu etc. Ca urmare, încă de la începuturile ei, domnia dată de „dubla alegere” a putut avea un suport politic pe cât de prestigios, pe atât de subțire¹³⁷. Sursa de putere a respectivei domnii nu prea avea cum să vină dinspre nivelul vieții politice sau ființa statală „dublu entitară”, cu tră-

sături mai curând confederative, după cum le permisesse convenția de la Paris, decât suscitante de unitate efectivă, instituțională¹³⁸. Veritabila sursă de putere sau de legitimare îi era dată domniei „alesului național” de o ipostaziere „căuzașă”, nu în numele unei vieți statale cu „amestec de unire și dezunire”, ci spre a realiza-o pe cea conformă „dorințelor” Adunărilor ad-hoc. De aici și urmarea inexorabilă de domnitorul Cuza a *politicii faptului împlinit*. Prin chiar primele „misiuni în străinătate”, încredințate de el, cum am arătat mai sus, unor personalități care, mai ales la Paris, Torino, Berlin și chiar Londra, să dea clar de înțeles înalților oficiali ai statelor europene deja progresante pe calea modernității că recunoașterea „dublei alegeri” de apropiata conferință diplomatică putea fi doar „de etapă”, înspre girarea accesului Principatelor la viața statală unicamente entitară.

De senzație, pentru istorici, poate mai mult decât în percepțiile contemporanilor „întâmplărilor” de la 1859, a fost „misiunea” lui V. Alecsandri la Paris, Londra și Torino. Incitată și de relatările sau însemnările „poetului diplomat”, mult predispus să se povestească pe sine¹⁴⁰, istoriografia „misiunii Alecsandri” s-a situat, de regulă, în lumini calde ale elogierii¹⁴¹, străbătând chiar și prin comentarii introductive ale publicațiilor documentare¹⁴². La Paris, bardul a avut, conform instrucțiunilor date lui de Cuza¹⁴³, „misiunea de a ruga” pe împăratul Napoleon al III-lea și „cabinetul său” să susțină „cererea” făcută în 25 ianuarie/6 februarie, de domnitor, puterilor garante, pentru a fi recunoscută oficial „îndoita alegere”, și de a sonda „opinia” înalților demnitari ai Franței față de „unirea definitivă” a Principatelor¹⁴⁴. Terenul pentru atare „obiective” a fost netezit cumva de scrisorile destinate de Cuza împăratului Napoleon, în 14/26 ianuarie¹⁴⁵ și 24 ianuarie/5 februarie¹⁴⁶, de o scrisoare, tot din 24 ianuarie/5 februarie, a domnitorului destinată lui Walewski¹⁴⁷, ca și de cea a fratelui poetului, Ioan/Iancu, pe care acesta „i-o prezentase”, la 16 februarie, prințului Jérôme Napoleon¹⁴⁸. Din capitala Franței, unde sosise după nouă zile de „grea” călătorie („.../ à travers neige, boues et autres misères”), spre „a da, acolo, de soare” și a avea „primiri flatante” la însuși împăratul Napoleon, la contele Walewski și ambasadorul Franței „pe lângă Înalta Poartă”,

aflat, atunci, „acasă”, Thouvenel, „poetul misionar”, titular al Afacerilor Străine ale Moldovei, a raportat imediat domnitorului Cuza¹⁴⁹, întâi, că a fost tratat la condiția de „reprezentant al unui principe stimat în cel mai înalt grad”, exprimându-i-se, de „ilustrele gazde”, sentimentele „cele mai afectuoase” față de „dublul ales”; apoi, că împăratul și „ministrul său” de externe „i-au cerut detalii despre dubla alegere a domnitorului Principatelor”, despre „caracterul” lui și țara pe care „era chemat să o conducă”, încât, după „merit”, să fie motivat „sprijinul acordat lui de Franța în toate împrejurările”, inclusiv pentru recunoașterea de „apropiata conferință” a *faptului împlinit* de români; dar și că, spre a se lua aminte, de domnitor, înalții oficiali francezi se raportau politico-diplomatic doar la *faptul împlinit* al „dublei alegeri”, nu și la „cele pe care anumite spirite avântate voiau să fie realizate la Focșani” (o adunare unică și un guvern comun pentru Principate – n.ns., G. C.); că, precum „atenționau” aceiași înalți oficiali, „tot ceea ce ar aduce noi complicații”, orice nou act situabil „în afara stipulațiilor” convenției de la Paris, „ar fi fatal și ar compromite grav interesele Principatelor”, pe care „Franța nu le-ar mai putea apăra”; că, după cum mai „atenționau” împăratul Napoleon și „cabinetul său”, românii „ar cădea într-o imensă eroare” prin a se arăta creduli în atragerea simpatiilor Europei față de o serie de *fapte împlinite* pe cale revoluționară, atât timp cât marile puteri erau mutual angajate „să respecte convenția semnată de ele”; că, de recomandat era, pentru români, să se abțină de la „grave imprudențe” și să se mențină „pe linia ordinii” ce a făcut posibilă „dubla alegere prin unanimitatea de voturi ale celor două camere”, de la Iași și București; că tot de recomandat era și „conduita prudentă a domnului ales pentru două țări”, aflat într-o postură asemănătoare celei a regelui Suediei și Norvegiei, revenindu-i „să organizeze două guverne și să aștepte liniștit „deciziile conferinței” („*Pas de grands rêves irréalisables /.../, pas d'entraînement funeste, pas de convocation de chambres à Fokshany, pas de fusion des ministères, pas de manifestation prématurée, pas de proclamation de l'Union*”)¹⁵⁰; că, din tot ce se recomanda „noii domnii” a Principatelor, răzbătea „opinia tuturor oamenilor de stat” de la Paris despre imperativul

respectului ordinii, Walewski mai nuanțând-o prin a considera „dubla alegere legală, fie și nesperată”, iar însuși împăratul Napoleon, precum „un oracol”, subliniind-o cu apăsare („*/.../ la nation roumaine, après avoir fait un pas aussi gigantesque en avant, devrait s'en tenir là et constituer ses forces militaires et financières pour se trouver prête à profiter d'évènements*”)¹⁵¹; că „interesului” manifestat de suveranul Franței față de Principate, cu minuțiozitate asupra „forței armate și a resurselor lor financiare”, a trebuit să-i corespundă o manifestare, „prin gura misionarului” Alecsandri, de situare a „noii domnii române” de partea Franței, căreia, „de-ar fi nevoie, să-i pună la dispoziție 50 000 de combatanți”, dintr-un sentiment „mai înalt decât unul de onoare” al domnitorului Cuza („*Sire, le Prince Alexandre vous est acquis corps et âme; il veut faire de son pays une petite France et il n'espère que dans votre magnanime générosité, pour accomplir l'oeuvre de la régénération roumaine*”)¹⁵²; că, tocmai din motivul unui atât de însuflețit atașament față de „binefăcătoarea Franță”, rămănea să fie satisfăcută, „*de la manière gracieuse*”, dorința principelui Cuza de a avea la Paris „un agent oficios”, post pentru care „misionarul Alecsandri”, în calitate și de ministru de externe al Moldovei, „l-a propus” pe fratele său, Ioan, și spre a fi cuvenit destinatar al „adreselor” domnitorului privitoare la „chestiuni de interes politic și comercial”¹⁵³.

Pe lângă *poziția oficială* a Franței, pentru „apropiata conferință”, Vasile Alecsandri a avut de reținut și unele aspecte ale „politicii secrete” a împăratului Napoleon al III-lea. Cu privire la acestea, bardul avea „să-și amintească, peste ceva timp, cu înflorituri narative”¹⁵⁴, pentru care, la nivelul „corespondenței și amintirilor diplomatice”, talentului său i-a putut fi „pereche” doar cel al lui I. Ghica. „Audiența” din 24 februarie, pe care a solicitat-o, de cum „a ajuns” la Paris, și i-a acordat-o Walewski, „în sanctuarul unde se înnoau și se desnodau firurile încâlcite ale politicii europene”, a permis „misionarului lui Cuza” să ia cunoștință, „ca de la ministru de externe la ministru de externe”, despre acea *poziție oficială* a Franței, „ostilitatea” Turciei, Austriei, chiar a Rusiei, „neutralitatea” Marii Britanii și „nepăsarea” Prusiei față de „unirea deghizată” a Principa-

telor¹⁵⁵. La loc de cea mai aleasă cinste, în „amintirile” lui Alecsandri, a putut fi „primirea sa”, din 25 februarie, de împăratul Napoleon al III-lea, când bardului i-a fost dat să simtă „o înălțare a misiunii sale” („/.../ *ca printr-un efect magic, ideile mele luară un zbor mai liber și mai înalt în atmosfera imperială, și cauza patriei mele, încredințată mie, se prezintă atunci înaintea ochilor mei în toată mărimea sa*”)¹⁵⁶. Împăratul ar fi citit scrisoarea adresată lui de Cuza și și-ar fi exprimat „admiratia pentru tactul politic” vădit de români prin „actul patriotic al dublei alegeri”. Încercător în „forța” acelui „act”, l-a pus pe „misionarul lui Cuza” în contact cu „planul lui Cavour de insurecționare a ungarilor”¹⁵⁷. S-ar fi arătat, tot împăratul, favorabil „dorinței românilor de Unire deplină”, făgăduind trimiterea de specialiști și instructori militari în Principate, „un dar de arme” și înlesnirea unui împrumut de 12 milioane franci, contractabil de împuterniciții ai domnitorului Cuza, la Paris. Când Napoleon al III-lea „a adus vorba” despre „insurecționarea naționalităților”, Alecsandri s-a simțit „chemat” să declare, „cu harta în față”, că „un regat al României”, de 10 milioane de „naționali” ar putea „să hotărască pentru totdeauna soluția atât de grea a chestiei Orientului”¹⁵⁸. Și numai după ce i-a fost relevată o atare perspectivă a devenirii naționale românești, Napoleon al III-lea, cumpănind implicațiile europene „de moment”, ar fi dat „sfaturi de moderație domnitorului Cuza”, în sensul de „a nu silui evenimentele, ci a profita de cursul lor”¹⁵⁹. Aceleași „sfaturi” le-a reiterat contele Walewski când „l-a reprimi” pe Alecsandri, spre a-l înștiința că, pentru „buna desfășurare a misiunii sale” la Londra, avea să beneficieze de concursul ambasadorului francez Aimable Pélistier, duce de Malakoff¹⁶⁰. După ce lordul Malmesbury „l-a primit”, doar ca pe „trimis particular al colonelului Cuza”, spre a-i dezvălui preocuparea cabinetului Majestății Sale Regina privind „o lucrare tainică și revoluționară”, cum ar fi fost „dubla alegere”, act semnificând o gravă „încălcare a convenției de la Paris”, Alecsandri ar fi dat o probă de „aleasă persuasiune”, prin a invoca „legitimitatea unui vot național al românilor” și rațiunea intereselor britanice la Dunărea de Jos, încât lordul secretar de stat să facă „o figură mai blândă” și să confirme, finalmente, „poziția bine-

voitoare” Principatelor Unite a reprezentantului Regatului Unit la conferință¹⁶⁰. La Londra, V. Alecsandri s-a întrevăzut și cu „alte personalități publice”, precum Clarendon, John Russell, „unii” parlamentari și ziariști¹⁶¹. Revenind imediat la Paris, a fost întâmpinat de reprezentanți ai Sardiniei, precum ambasadorul Villamarina, secretarul de legatie Nigra și Strambio, „viitor consul la București”; a luat cunoștință, de la aceștia, despre planul de insurecționare a ungarilor, presupunător de „un transport de arme în Principate”, spre folosul exclusiv al insurgenților, ceea ce i-a confirmat și prințul Jérôme Napoleon¹⁶². Urmând să plece la Torino, „misionarul român” a avut „fericirea” de a mai fi fost, „înainte de părăsirea temporară a Parisului”, a doua oară „primit” de Napoleon al III-lea, de la care a avut de reținut că, pentru „un iminent” război, „*on conte sur nous*”, atât de mult, încât principele Cuza să fie „întâiul adiutant” al împăratului Franței¹⁶³. În capitala Sardiniei, Torino, Alecsandri „s-a întrevăzut” cu premierul Cavour, ministrul de război, generalul Al. Lamarmora, și a fost „primit” de regele Victor Emmanuel, căruia i-a remis „o scrisoare personală” a domnitorului Cuza¹⁶⁴. Pe când „poetul diplomat, mult marcat de discuții conspirative”, se afla la Torino, generalul Klapka, „executant al componentei orientale a planului franco-sard”¹⁶⁵, a sosit la Iași, ca „special recomandat” de prințul Jérôme Napoleon, spre a fi dată, după întrevăderi cu domnitorul Cuza și prin „medierea” lui Victor Place, forma a două proiecte de convenții româno-maghiare. Conform proiectului dintâi, autoritățile de la Iași admiteau „crearea unor depozite de arme și muniții aparținând patrioților unguri”, plasate „în apropierea graniței Moldovei cu Transilvania”, aceluiași autorități mai revenindu-le și „mijlocirea procurării de armament și echipaj militar din Franța”, de întregul transport „destinat ungarilor” urmând a se îngriji, personal, generalul Klapka. Al doilea proiect de convenție „înscrisa garanțiile prealabile” solicitate de Cuza și care priveau mai ales „recunoașterea și respectarea drepturilor legitime ale naționalității românești din Transilvania”¹⁶⁷.

Fazele „misiunii Alecsandri” de dinainte de a se fi deschis Conferința de la Paris au permis titularului Treburilor Străine ale Moldovei să constate că, pe de o parte, Franța *oficială* și Marea Britanie

admiteau recunoașterea de respectivul for diplomatic a „dublei alegeri” a lui Cuza, chiar la semnificația ei de *fapt împlinit*, spre a se evita agravarea implicațiilor europene ale „chestiunii române” printr-un act energic național de înfăptuire a Unirii depline a Principatelor, și că, pe de altă parte, „politica secretă” a lui Napoleon al III-lea și „proiectele franco-sarde” vizau atragerea celor două mici entități statale de la Dunărea de Jos într-o „combinație insurecțională” cu maghiarii de natură a fi „componenta orientală”, tactică, manevrieră, a războiului declanșabil dinspre Paris și Torino contra Austriei. Era un *maximum* de „învățămintă”, pe care nicio altă „misiune” românească „în străinătate” nu l-a putut atinge, la 1859. „Misiunea” lui D. Brătianu și cea a lui I. Bălăceanu în Italia¹⁶⁸, atât din inițiative personale, cât încredințate fiecărui „misionar” de domnitor, au premers ori au intensificat contactele avute de „bardul diplomat” cu „conspiratorii” unei mișcări ample care, reluând, până la un anumit punct, dat de „mereu visata solidaritate a naționalităților”, programe ale revoluțiilor de la 1848–1849, să conducă la demantelarea Imperiului Austriei și contracararea „ambițiilor” Rusiei de a-și reîntinde „umbra rece a hegemoniei ei” asupra Europei Centrale și de Sud-Est¹⁶⁹. Cât despre „misiunea” lui Steege, la Berlin și Viena, aceasta a avut un rezultat cumva „anunțat”, fiindcă la Iași și București „se știa” deja că Austria era „adversară *à outrance* a recunoașterii dublei alegeri” a lui Cuza și că Prusia „se atașa” politicii lui Napoleon al III-lea, dar „se ferea” să-și exprime „un interes al ei, direct”, în privința Principatelor¹⁷⁰. La Berlin, Schleinitz a refuzat „să-l primească” pe Steege, purtător, acesta, al unei „scrisori personale” a principelui Cuza¹⁷¹. Gestul ministrului prusian reflecta nu atât o poziție de refuz al recunoașterii „dublei alegeri”, cât, cum era „de așteptat”, o dezicere tactică a „cabinetului regal” de la Berlin de „interes direct” față de „chestiunea română” ca aspect, aceasta, al celei „orientale”. Și tot la Berlin, același Steege a putut surprinde în „bunăvoința” lui Buol, „aflat acolo”, de „a-l primi ca pe o veche cunoștință”, o prea subțire „fațadă” a refuzului cancelarului imperial de a accepta „să-i fie înmănată o scrisoare personală a lui Cuza”¹⁷², refuz consonant, de altfel, adversității Austriei față de Unirea Principate-

lor¹⁷³. Nu a avut cum să fi fost de bun augur pentru „faza vieneză a misiunii Steege” nici buna cunoaștere, de acesta, în calitatea sa de „comisar” al guvernului Moldovei la Comisia riverană a Dunării, a unor „interese vitale ale Austriei, spre gurile bătrânului fluviu”¹⁷⁴. Învăluită „de mister” a părut „misiunea Obolenski” la Petersburg, unde, de crezut, că va fi fost măcar încercată înmânarea unei „scrisori personale” a lui Cuza, ca gest de sondare a posibilității de acceptare rusă a unei „agenții oficioase” a Principatelor Unite, posibilitate obturată de însăși organizarea serviciului diplomatic țarist, pentru care Moldova și Valahia țineau de Departamentul „asiatic”, cu presupunerea formală a considerării problemei lor prin intermediul „tradițional” al Ambasadei Imperiului Tuturor Rusiilor la Constantinopol. Va fi avut, poate și „știind” toate acestea, un motiv serios Cuza să vadă poziția „curții țariste” ca mai curând adversară decât favorabilă cauzei române (*./.../ que le Prince Cuza a une aversion marquée pour la Russie ./.../ et que la Russie doit avoir peu de sympathie véritable pour l'union réelle et entière des deux Principautés*)¹⁷⁵. Era ceea ce proba și atitudinea ambasadorului rus la Poartă, Lobanov-Rostovski, cam „apropiată” de cea a internunțului Prokesch-Osten pe tema „riscului de anarhie în Principatele Unite”¹⁷⁶. În capitala otomană, „deputăția” Moldovei și cea a Valahiei, condusă, aceasta, de I. I. Filipescu, după ce li se tot amâna „primirea” la Poartă, s-au orientat spre a fuziona, încât C. Negri, de pe o poziție astfel întărită, să aibă contacte cu reprezentanți ai puterilor garante¹⁷⁷. Sprijin a aflat, firește, acesta, mai ales la Ambasada Franței, în persoana însărcinată cu afaceri Lallemand, și a fost „bine consiliat” de Baligot de Beyne, pentru a străbate cercul rezistenței Înaltei Porți, pe care ambasadorul britanic, Bulwer, și internunțului Prokesch-Osten îl vedeau „definitiv închis”¹⁷⁸ față de recunoașterea „dublei alegeri” a lui Cuza de „apropiata conferință”.

Negocierile de la Paris s-au ținut în trei ședințe, primele două la 7 și 13 aprilie, iar ultima, după întreruperea provocată de războiul franco-sardo-austriac, la 6 septembrie 1859. În ședința din 13 aprilie, plenipotențiarul otoman, invocând litera și spiritul convenției de la Paris, a căutat să

înfieze „doctrina faptelor împlinite care lua tratatelor valoarea lor” și lipsea de conținut garanția internațională. Musurus-Bey pleda pentru intervenția armată a Porții, „asistată de câte un comisar ad-hoc desemnat de fiecare putere garantă”¹⁷⁹. Pretențiile Porții au părut la un moment dat satisfăcute prin *rezoluția* din aceeași zi de 13 aprilie, act prin care reprezentanții Franței, Marii Britanii, Prusiei, Rusiei și Sardiniei au recunoscut că „dubla alegere a lui Cuza” nu era conformă prevederilor convenției din august 1858. Numai că, prin același act rezolutiv, se preciza că, „spre a ocoli eventualități regretabile și noi obstacole”, era oportun să se acorde „investitura dublei alegeri” lui Alexandru Ioan Cuza „în mod excepțional”. Se prevedea ca numai în caz de încălcări viitoare ale „ordinii” să fie trimiși comisari în Principate, iar măsuri „coercitive” să fie admise doar dacă „intervenția nu avea să dea rezultate”¹⁸⁰. Rezulta că „înaltele curți”, în loc să se angajeze colectiv pe o rigidă și devenită riscantă linie a considerării *faptului împlinit de români* doar din perspectiva „ordinii garantate”, au înclinat spre adoptarea unei soluții concesive, „cu aere de concert”. Un *memorandum* din iunie 1859 al Porții nu a mai avut cum să le readucă pe acea linie depășită de cursul evenimentelor¹⁸¹. Concesiile „în note de concert” aveau să reverbereze și în protocolul din 6 septembrie 1859, act subscris și de Poartă, ca și de Austria, când „dubla alegere a lui Cuza”, semnificând Unirea Principatelor, a primit gir internațional. Și l-a primit fiindcă, așa cum anticipase până și Prokesch-Osten, internunțul, Franța, prin ministrul ei de externe, Walewski, a ținut ca, pentru recunoașterea diplomatică a „dublei alegeri” a lui Cuza, stipulațiile convenției de la Paris, din 19 august 1858, să fie considerate nu doar *în litera*, ci și *în spiritul lor*¹⁸². Era ceea ce s-a confirmat prin *declarația* contelui Walewski, președintele Conferinței de la Paris, în a doua ședință, din 13 aprilie, a respectivului for diplomatic. Acea *declarație* a fost de real efect, deoarece la ea s-au raliat plenipotențiarilor Rusiei (Kiselev), Sardiniei (Villamarina), Marii Britanii (Cowley) și Prusiei (A. Pourtalès)¹⁸³, încât să fie și subscrisă, de reprezentanții celor cinci puteri menționate, *rezoluția* mai sus invocată, gest neurmat de cei ai Porții Otomane (Musurus-Bey) și Austriei (Hübner), pe motivul „de a se referi” la pozițiile guvernelor

lor¹⁸⁴. Despre ședințele din 7 și 13 aprilie ale conferinței, Walewski a ținut înadins „să-l lămuirească” pe Lallemand, însărcinatul cu afaceri la Constantinopol¹⁸⁵, din considerentul de a fi „convinsă” Înalta Poartă să subscrie, înainte de a se decide soarta războiului franco-sardo-austriac, *rezoluția* privind recunoașterea „dublei alegeri” a lui Cuza¹⁸⁶. Demersurile întreprinse de Lallemand, susținute și de reprezentanții Marii Britanii, Prusiei, Sardiniei și Rusiei la Constantinopol¹⁸⁷, s-au lovit însă de refuzul obstinat al Porții de a recunoaște acea „dublă alegere” și de faptul că domnitorului Cuza îi provoca „o extremă repugnanță” indicația marilor puteri, care nu făcea obiectul vreunei stipulații a convenției de la Paris, „de a merge să primească, în persoană, investitura sa din partea sultanului”¹⁸⁸.

Pentru „a convinge” Poarta, Lallemand „a inspirat și un proiect de scrisoare a deputațiunii moldo-valahe”, destinată ministrului de externe otoman, ca expunere de motive sau argumente în favoarea recunoașterii „dublei alegeri” a lui Cuza¹⁸⁹. Și fiindcă Austria, confruntată cu agravarea poziției ei internaționale, înclina, încă de prin luna mai, să recunoască „dubla alegere”¹⁹⁰, Înalta Poartă avea să se vadă tot mai izolată în fața unei intense campanii a diplomației franceze, de la pupitrul *concertului european*. Înclinarea Austriei spre a recunoaște *faptul împlinit* de români va fi decurs și din calculul de a fi estompată „pornirea lui Cuza” de a se implica în „proiectul franco-sard de insurecționare a maghiarilor”, mai ales că, după ce fusese „primit a treia oară”, pe 9 mai, de împăratul Napoleon al III-lea, V. Alecsandri a subscris, în ziua de 22 a aceleiași luni, cu Klapka, la Genova, cele două „convenții negociate la Iași”, mai sus menționate¹⁹¹. De partea sa, Înalta Poartă a continuat „să pună condiții” pentru recunoașterea lui Cuza¹⁹²; prima „condiție” era ca „dubla alegere” să fie considerată „drept o încălcare flagrantă a convenției de la Paris”, încât să nu se mai admită vreun alt „delict” comis de moldo-valahi; o alta era ca recunoașterea lui Cuza să facă obiect a două firmane; a treia „condiție” era ca „alesul” Cuza să desemneze doi caimacami și să se prezinte „în persoană” pentru investitură, la Constantinopol. Orice „condiționare” din partea Înaltei Porți peste ceea ce preconizase Conferința de la Paris, în 13 aprilie, inclusiv și ca domnitorul

Cuza „să facă o vizită de curtoazie la Constantinopol”, s-a lovit însă de refuzul ferm al cabinetului francez de a-i da curs diplomatic¹⁹³. Înțelegerea „amiabilă” între Walewski și Musurus Bey, din august¹⁹⁴, a deschis calea pentru reîntrunirea Conferinței de la Paris, cu posibilitatea definitivării și aprobării de Înalta Poartă a protocolului final al respectivului for diplomatic¹⁹⁵. Acea cale nu a mai întâmpinat vreun „obstacol”, nici din partea Austriei, învinsă, între timp, de franco-sarzi, dar și „ademenită”, de însuși Napoleon al III-lea, cu ocazia unei „audiențe” acordate lui Richard de Metternich, noul ambasador al împăratului Franz Joseph, prin chiar „o sugestie de prinț habsburgic pentru tronul Principatelor Unite”¹⁹⁶, ca, de crezut compensare a pierderii de „monarhia dunăreană” a influenței asupra nordului Italiei. Poarta Otomană va semna împreună cu puterile garante protocolul din 6 septembrie 1859, care preconiza că sultanul „*confère exceptionnellement*” investitura lui Alexandru Ioan Cuza, prin două firmane și sub amendamentul de a se ține seama de textul convenției de la Paris „pentru alegerile viitoare de domnitori”. Iar ca o satisfacție dată orgoliilor de suzerană ale Porții, lui Cuza i se indica să meargă, după primirea firmanelor, la Constantinopol. În fine, protocolul stipula că „Sublima Poartă va aduce la cunoștința ambasadurilor puterilor garante la Constantinopol orice violare a convenției” și că, odată infracțiunea constatată, va fi trimis în Principate un comisar otoman *ad-hoc*, însoțit de delegați „ai celor șase”, care, pentru eventualitatea refuzului domnitorului „*d’y obtempérer*”, se vor consulta asupra „măsurilor coercitive”¹⁹⁷.

În concluzie, pe seama recunoașterii de „curți-le” garante și cea suzerană a „dublei alegeri a lui Cuza” s-au verificat câteva repere interesante pentru înțelegerea soluționării unei anumite „chestiuni internaționale” sub auspiciile *concertului marii politici*. Fără a fi fost neapărat o instituție, *concertul* s-a impus „*comme une manière d’agir*”, „*une sorte de délibération des grands*”¹⁹⁸, de natură să atenueze asperitățile dintre „interesele particulare ale principalelor puteri”, unele cu „ambiții hegemonice”, generatoare de conflicte, și „interesele generale ale ordinii și păcii”¹⁹⁹. Recunoașterea „dublei alegeri” n-ar prea fi putut surveni prin concesiile între „interesele particulare” ale

marilor puteri. În plus, aceeași recunoaștere n-a prea vădit urmarea de „părți deliberante” a obligațiilor ce le reveneau din chiar clauzele unor acte diplomatice subscrise de ele, cu referire la „chestiunea română”. Mai mult decât asemenea obligații, în recunoașterea de marile puteri a „dublei alegeri a lui Cuza” și, implicit, a Unirii Principatelor Române au contat predispozițiile lor deliberative spre „o soluție” sub auspiciile concertului european.

Note

¹ Gh. Platon, *Lupta românilor pentru unitate națională. Ecouri în presa europeană (1855–1859)*, Iași, 1974; idem, *Ecoul internațional al Unirii Principatelor Române, în Cuza vodă. In memoriam*, coord. L. Boicu, Gh. Platon, Al. Zub, Iași, 1973, p. 147–231; Aurel Filimon, *Documente diplomatice belgiene despre Unirea Principatelor*, în „*Revista de Istorie*”, XXVII (1974), p. 85–95; *Românii la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană*, vol. II, *Texte străine*, coord. Ion Ardeleanu, V. Arimia, Ionel Gal, Mircea Mușat, București, 1984, *passim*.

² Nicolae Corivan, *Unirea țărilor române în cadrul politicii europene*, în „*Studii*”, XII (1959), nr. 1, p. 159–190; Dan Berindei, *Constituirea statului național român în context european, în Cuza vodă. In memoriam*, p. 113–146; Leonid Boicu, *Din istoria diplomației europene. Anul 1859 la români*, Iași, 1996, p. 33–148.

³ Nicolae Iorga, *Victor Place și Unirea Principatelor*, în „*Revista istorică*”, IX (1922), p. 53–65; Marcel Emerit, *Victor Place et la politique française à l’époque de l’Union*, București, 1931; Victor Slăvescu, *Domnitorul Cuza și Victor Place*, București, 1942.

⁴ Mihai Cojocariu, *Partida națională și constituirea statului român (1856–1859)*, Iași, 1995, p. 200–220.

⁵ *Acte și documente relative la istoria renascerei României*, vol. IX, 1857–1859, ed. D. A. Sturdza și J. J. Skupiewski, 1901, p. 191 (Place c. Walewski, Iași, 3 ianuarie st.n. 1859); *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, *Correspondență diplomatică franceză (1856–1859)*, culegere de Grigore Chiriță, Valentina Costake, Emilia Poștăriță, București, 1980, p. 265 (același doc.); *Românii la 1859*, vol. I, *Documente externe*, p. 298 (același doc.).

⁶ *Acte și documente...*, vol. IX, p. 232 (același c. același, Iași, 18 ianuarie 1859).

⁷ *Ibidem*, p. 230–232 (același doc.); *Românii la 1859*, vol. I, p. 299–302 (același doc.).

⁸ *Acte și documente...*, vol. IX, p. 242–247, 247–249 (același c. același, Iași, 24 ianuarie st.n. 1859; în anexă, o copie a actului Adunării Elective a Moldovei „de mulțumire către puterile garante” și de nouă exprimare a „dorinței de unire sub un principe străin”, înainte cu o oră de alegerea lui Cuza); *Românii la 1859*, vol. I, p. 314–318, 318–320 (același doc. și anexa la el).

⁹ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, p. 434 și urm. (Lallemant c. Walewski, Péra, 19 ianuarie

1859); *Românii la 1859*, vol. I, p. 304 și urm. (același doc.).

¹⁰ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, p. 175 și urm. (Place c. Ed. Thouvenel, Iași, 25 ianuarie 1859); *Românii la 1859*, vol. I, p. 326 și urm. (același doc.).

¹¹ Mihai Cojocariu, *Alexandru Ioan Cuza: câteva aspecte privind alegerea și primele zece zile de domnie*, în vol. *Zimbrul și Vulturul. Cercetări privitoare la unirea Principatelor*, Iași, 2010, p. 147, 149–151.

¹² Faptul „complotului” a fost pus sub semnul îndoielii de A. D. Xenopol, în monografia *Domnia lui Cuza Vodă*, vol. I, Iași, 1903, p. 41 și urm., ca și de N. Iorga, într-o broșură publicată în 1921, la București, *Polonais et Roumains. Relations politiques, économiques et culturelles*, p. 93. A fost considerat ca veridic de T. W. Riker, în *Cum s-a înfăptuit România. Studiul unei probleme internaționale 1856–1866*, traducere din engleză de Alice Bădescu, București, 1940, p. 190, și, pe ceva baze documentare, de Gheorghe Duzinchevici, în lucrarea *Beizade Grigore Sturdza și polonii*, București, 1941, sau în studiul *Quelques aspects des relations roumano-polonaises au XIX-e siècle*, din „Revue Roumaine d'Histoire”, XX (1973), nr. 4, p. 731–755; P. P. Panaitescu, *Unirea Principatelor Române. Cuza Vodă și polonii*, în „Romanoslavica”, V (1962), p. 71–84; Leonid Boicu, *op. cit.*, p. 270–278; Dumitru Ivănescu, *De la revoluția pașoptistă la întregirea națională*, Iași, 2004, p. 165–185; Mihai Cojocariu, *Alexandru Ioan Cuza: câteva aspecte privind alegerea și primele zece zile de domnie*, p. 153 și urm.; Liviu Iulian Roman, *Presa din Moldova și problematica Unirii Principatelor (1855–1858)*, Iași, 2014, p. 407 și urm. Pentru rezerve asupra veridicității faptului, v. Barbu Berceanu, *Aspecte ale luptei politice pentru Unire. Candidatura lui Grigore M. Sturdza la domnia Moldovei (1859)*, în „Revista de Istorie”, XXXVII (1984), nr. 2, p. 167–184, și, mai nou, Simion-Alexandru Gavriș, *Viața și opiniile prințului Grigore Mihail Sturdza (1821–1901)*, Iași, 2015, p. 137–156, cu specificate referințe istoriografice și recurs documentar.

¹³ Leonid Boicu, *op. cit.*, p. 271.

¹⁴ Mihai Cojocariu, *Partida națională și constituirea statului român*, p. 363.

¹⁵ D. A. Sturdza, *Însemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, seria II, tom XXXIV (1911–1912), p. 274 (Béclard c. Walewski, București, 7 februarie st.n. 1859).

¹⁶ T. W. Riker, *op. cit.*, p. 190.

¹⁷ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, p. 295 (Béclard c. Walewski, București, 16 februarie 1859).

¹⁸ *Ibidem*, p. 296–298.

¹⁹ *Ibidem*, p. 297 (cuvinte puse în seama cneazului Serbiei).

²⁰ *Ibidem*, p. 299; v. și *Românii la 1859*, vol. I, p. 384–387 (același doc.).

²¹ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, p. 301–304 (același c. același, București, 24 februarie 1859).

²² *Ibidem*, p. 304 (cuvintele lui Poujade). Pentru acea telegramă, v. și *Acte și documente...*, vol. VIII, p. 716; v. și *Românii la 1859*, vol. I, p. 406–408, pentru raportul lui Béclard c. Walewski, din 24 februarie 1859).

²³ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, p. 300 (Béclard c. Walewski, București, 23 februarie 1859). Consulul francez a fost „în acord” și cu cel austriac, Eder, de a nu intra, „înainte de un cuvenit termen”, în relații cu „autoritățile” de la București; *Românii la 1859*, vol. I, p. 384 și 386 (același c. același, raportul din 16 februarie 1859).

²⁴ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, p. 305 și urm. (Walewski c. Béclard, Paris, 25 februarie 1859); *Românii la 1859*, vol. I, p. 411 și urm. (același doc.).

²⁵ *Românii la 1859*, vol. I, p. 386 (Béclard c. Walewski, București, 16 februarie 1859).

²⁶ *Ibidem*, p. 385.

²⁷ *Ibidem*, p. 386.

²⁸ *Acte și documente...*, vol. IX, p. 283 (Walewski c. Cuza, Paris, 10 februarie 1859); *Românii la 1859*, vol. I, p. 363 (același doc.).

²⁹ *Acte și documente...*, vol. IX, p. 283 (doc. cit.).

³⁰ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, p. 304, 305 și urm. (Walewski c. Béclard, Paris, 25 februarie 1859, două note cu aceeași dată).

³¹ *Ibidem*, p. 300 (Béclard c. Walewski, București, 25 februarie 1859).

³² *Il Carteggio Cavour-Nigra*, vol. I-II, Bologna, Zanichelli, 1926, *passim*; Carlo Santonocito, *Il contributo della diplomazia e del governo piemontese alla causa dell'Unita Romana*, Napoli, 1964.

³³ Pasquale Buonincontro, *L'unione dei Principati Danubiani nei documenti diplomatici napoletani*, Neapoli, 1972.

³⁴ Raluca Tomi, *Constituirea statelor naționale române și italian, ianuarie 1859 – martie 1861*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, XVI (2003), p. 23–48; Francesco Guida, *L'unificazione italiana e il Risorgimento delle nazioni del sud-est europeo*, în vol. *Italia e Romania verso l'unità nazionale*, a cura di Francesco Guida, București, 2011, p. 9–21; Alberto Basciani, *Le relazioni diplomatiche fra l'Italia e i Principati Romeni dalla Mica Unire al Congresso di Berlino (1861–1878)*, în vol. *Italia e Romania verso l'unità nazionale*, p. 74–90.

³⁵ Pasquale Buonincontro, *op. cit.*, p. 191 și urm., 193 și urm. (Targioni c. Luigi Carata, director la Externele Regatului celor Două Sicilii, Constantinopol, 9 și 16 februarie 1859).

³⁶ *Preussens auswärtige Politik 1850–1858*, hrsg. von Heinrich von Poschinger, vol. I-III, Berlin, 1902, *passim*, cu deosebire vol. III.

³⁷ *Die auswärtige Politik Preussens. Diplomatische Aktenstücke*, hrsg. von E. Brandenburg, O. Hoetzsch, H. Oncken, vol. I și II, Berlin, 1932..., *passim*; Stela Mărieș, *Die preussische Diplomatie und die Vereinigung der Rumänischen Fürstentümer. Bemerkungen aufgrund unveröffentlichter deutscher Unterlagen*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, Iași, tom XVIII, 1981, p. 35–67; v. și idem, *Mărturii inedite din arhivele germane privind Unirea Principatelor Române*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, Iași, tom XVI/1, 1989, p. 49–87.

³⁸ *Românii la 1859*, vol. I, p. 307 (Koller c. Buol, Berlin, 20 ianuarie 1859).

³⁹ R. V. Bossy, *L'Autriche et les Principautés Unies*, București, 1938, p. 197 (Koller c. Buol, Berlin, 25 ianuarie 1859); v. și *ibidem*, p. 204 și urm., 208 (același c. același, Berlin, 8 și 10 februarie 1859).

⁴⁰ *Ibidem*, p. 210 (Hübner c. Buol, Paris, 11 februarie 1859).

⁴¹ Andrei Oțetea, *Marile puteri și Unirea Principatelor*, în *Omăgiu lui Ioan Lupaș*, București, 1943, p. 667-679, de referință pentru „gruparea” puterilor „prounioniste” și a celor „antiunioniste”; v. și N. Corivan, *Atitudinea Rusiei față de Unirea Principatelor Române (1855-1857)*, în *Studii privind relațiile româno-ruse*, vol. III, București, 1963, p. 115-131; Vasile Maciu, *Diplomatul C. Basili și Adunările ad-hoc*, în „Studii”, XXV (1972), nr. 3, p. 485-510; idem, *S. I. Popov și luptele politice din Moldova în octombrie-noiembrie 1858*, în „Studii”, XXVI (1973), nr. 1, p. 5-31; Marian Stroia, *Rusia și românii. De la războiul Crimeii la Unirea Principatelor. Sinteza unei atitudini*, în „Revista istorică”, XVI (2005), nr. 1-2, p. 69-82; idem, *Românii în contextul politic european. De la Unirea Principatelor la căderea lui Cuza Vodă (1859-1866)*, București, 2007 etc.

⁴² T. W. Riker, *op. cit.*, p. 205-211; Barbara Jelavich, *Russia and the Rumanian National Cause, 1858-1859*, Bloomington – Indiana University, 1959; idem, *Russia and the Double Election of Alexander Cuza, 1858-1859: the Letters of S. I. Popov to N. Giers*, în „Südostforschungen”, XXIV (1965), p. 119-137; V. N. Vinogradov, *Rossija i obiedinenie Rumynskih Knjažestv*, Moscova, 1961; v. și idem, *Cu privire la rolul diplomației ruse în Unirea țărilor române*, în „Studii”, XII (1959), nr. 2, p. 407-458; E. E. Certan, *Relațiile ruso-române în anii 1859-1863*, Chișinău, 1969, p. 73-109; Leonid Boicu, *op. cit.*, p. 33-60 etc.

⁴³ Ion Varta, *Unirea Principatelor Române (1855-1859). Documente inedite din Federația Rusă, Ucraina și Republica Moldova*, Chișinău, 2005, p. 663 și urm. (Gorceacov c. ambasadorul Rusiei la Paris, Kiselev, Petersburg, 1 august 1858).

⁴⁴ *Ibidem*, p. 605 și urm. (același c. același, Petersburg, 8 noiembrie 1858).

⁴⁵ *Ibidem*, p. 290-296 (o sinteză realizată de Kiselev înaintea „întrevederii împăraților”, 8 septembrie 1857).

⁴⁶ *Ibidem*, p. 666 (Gorceacov c. Kiselev, Petersburg, 8 noiembrie și 29 decembrie 1858).

⁴⁷ *Românii la 1859*, vol. I, p. 292 și urm. (Chateaufrenard c. Walewski, Petersburg, 29 decembrie st.v. 1858).

⁴⁸ *Ibidem*, p. 338 (Walewski c. Chateaufrenard, Paris, 5 februarie 1859).

⁴⁹ *Ibidem*, p. 348 (Chateaufrenard c. Walewski, Petersburg, 6 februarie 1859).

⁵⁰ *Ibidem*, p. 376 și urm. (Chateaufrenard c. Walewski, Petersburg, 14 februarie 1859).

⁵¹ Albert Pingaud, *Un projet d'alliance franco-russe en 1858*, Paris, 1928; A. J. P. Taylor, *The Struggle for Mastery in Europe, 1848-1918*, Oxford University Press, 1984, p. 106 și urm.

⁵² Kantsler A. M. Gorchakov. 200 let so dnja raždenija (Minister Meždunarodnaja Otnoshenija), Moscova, 1998, p. 225 (Gorceacov c. Alexandru al II-lea, 30 decembrie 1858/ 11 ianuarie 1859), 226 și urm., 237-240 (Gorceacov c. Kiselev, Petersburg, 17/29 ianuarie și 21 februarie/5 martie 1859); despre „înțelegerea” ruso-franceză, v. și I. I. Rubinski, *Otnoshenija Rossi s Frantsiei v politike A. M. Gorchakova*, în vol. Kantsler A. M. Gorchakov. 200 let..., p. 150-166.

⁵³ N. I. Hitrova, A. M. Gorchakov i otmena neitralizatsii Chernogo Morja. 1856-1871 gody, în vol. Kantsler A. M. Gorchakov. 200 let..., p. 123-135.

⁵⁴ Oleg V. Anisimov, *La lutte pour les Lieux Saints de Palestine/Boriba za Svjatye Mesta Palestiny*, Moscova, 2014, p. 237-256.

⁵⁵ Ion Varta, *op. cit.*, p. 666-717 (memorii asupra Principatelor, comunicate de Gorceacov lui Kiselev, Petersburg, 29 decembrie 1858).

⁵⁶ Mihai Dimitrie Sturdza, *La Russie et la desunion des Principautés Roumaines (1864-1866)*, în „Cahiers du monde russe et soviétique”, vol. XII, 3e cahier, 1971, p. 247-285.

⁵⁷ A. J. P. Taylor, *op. cit.*, p. 99-106.

⁵⁸ Beatrice Marinescu, *La position des diplomates et ministres britanniques envers le mouvement unioniste des Principautés*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XI (1972), nr. 2, p. 265-279; idem, *Roumanian-British Political Relations 1848-1877*, București, 1983, p. 110-124; Diana Dumitru, *Marea Britanie și Unirea Principatelor Române (1856-1859)*, Chișinău, 2010, p. 106-123.

⁵⁹ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VII, p. 875 și urm., 878, și urm., 881 și urm. (Bulwer c. Malmesbury, Constantinopol, 21, 23 și 26 ianuarie 1859; două documente din prima zi, de 21 ianuarie, menționată); v. și *Românii la 1859*, vol. I, p. 307-309 (primul dintre cele două rapoarte din 21 ianuarie 1859 ale lui Bulwer).

⁶⁰ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VII, p. 884-887 (H. Churchill c. Bulwer, Iași, 27 ianuarie 1859); *Românii la 1859*, vol. I, p. 328-331 (același doc.), 394 și urm. (Churchill c. Bulwer, Iași, 18 februarie 1859).

⁶¹ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VII, p. 879 (Bulwer c. Malmesbury, Constantinopol, 23 ianuarie 1859).

⁶² *Ibidem*, p. 901 (același c. același, Constantinopol, 1 februarie 1859).

⁶³ *Ibidem*, p. 902 și urm., 905, 906 și urm., 908, 913-915 (Colquhoun c. Bulwer, București, 3, 4, 5 și 6 februarie 1859; două documente cu data de 5 februarie 1859, cea a „alegerii de domn” la București).

⁶⁴ *Ibidem*, p. 912 (Churchill c. Malmesbury, Iași, 6 februarie 1859).

⁶⁵ *Ibidem*, p. 920 (același c. același, Iași, 7 februarie 1859).

⁶⁶ *Ibidem*, p. 923 și urm. (Bulwer c. Malmesbury, Constantinopol, 8 februarie 1859, despre „sfaturi” pe care, conform „instrucțiunilor primite”, le-a dat Sublimei Porți).

⁶⁷ *Ibidem*, p. 924 și urm. (929 (același c. același, Constantinopol, 9 și 10 februarie 1859).

⁶⁸ *Ibidem*, p. 929 și urm. (Churchill c. Bulwer, Iași, 10 februarie 1859).

⁶⁹ R. V. Bossy, *op. cit.*, p. 225 și urm. (Prokesch-Osten c. Buol, Constantinopol, 9 martie 1859).

⁷⁰ *Ibidem*, p. 7-22; Dan Berindei și Emil Cojocaru, *La double élection d'Alexandre Ioan Cuza à la lumière de la correspondance diplomatique autrichienne*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, V (1966), nr. 1, p. 13-34.

⁷¹ R. V. Bossy, *op. cit.*, p. 195 (Gödel-Lannoy c. Buol, Iași, 23 ianuarie 1859).

⁷² *Ibidem*, p. 194 și urm. (același doc.), 104 și urm. (pentru comentarii).

⁷³ *Ibidem*, p. 191 (Prokesch-Osten c. Buol, Constantinopol, 19 ianuarie 1859).

⁷⁴ *Ibidem*, p. 191-193 (Hübner c. Buol, Paris, 19 ianuarie 1859).

⁷⁵ *Ibidem*, p. 11 (Szechenyi c. Buol, Petersburg, 20 ianuarie 1859), 199 (Prokesch-Osten c. Buol, Constantinopol, 28 ianuarie 1859, după „discuții” cu însărcinatul rus cu afaceri la Poartă, Lobanov).

⁷⁶ *Românii la 1859*, vol. I, p. 307 (Koller c. Buol, Berlin, 20 ianuarie 1859).

⁷⁷ R. V. Bossy, *op. cit.*, p. 193 și urm. (Apponyi, ambasadorul Austriei, c. Buol, Londra, 22 ianuarie 1859); *Românii la 1859*, vol. I, p. 311 (același doc.).

⁷⁸ R. V. Bossy, *op. cit.*, p. 196 (Buol c. Prokesch-Osten, Viena, 23 ianuarie 1859), 196 și urm. (Koller c. Buol, Berlin, 25 ianuarie 1859).

⁷⁹ *Ibidem*, p. 202 și urm., 209 (Gödel-Lannoy c. Buol, Iași, 6 și 11 februarie 1859), 203 și urm. (Eder c. Buol, București, 8 februarie 1859).

⁸⁰ *Ibidem*, p. 201 (Buol c. Prokesch-Osten, Viena, 6 februarie 1859), 201 și urm. (Buol c. Hübner, la Paris, și Apponyi, la Londra, 6 februarie 1859) etc.

⁸¹ A. Debidour, *Histoire diplomatique de l'Europe, depuis l'ouverture du Congrès de Vienne jusqu'à la fermeture du Congrès de Berlin, 1814-1878*, vol. II, *La Révolution*, Paris, 1891, p. 182; W. G. East, *The Union of Moldavia and Wallachia – 1859*, Cambridge, 1929, p. 164.

⁸² R. V. Bossy, *op. cit.*, p. 203 (Buol c. Prokesch-Osten, Viena, 7 februarie 1859).

⁸³ *Ibidem*, p. 203 (Prokesch-Osten c. Buol, Constantinopol, 6 februarie 1859).

⁸⁴ *Ibidem*, p. 15 (cu „trimitere” la două rapoarte, din 7 și 10 februarie 1859, ale lui Szechenyi, de la Petersburg, pentru Buol).

⁸⁵ *Ibidem*, p. 211-213 (Koller c. Buol, Berlin, 12 februarie 1859).

⁸⁶ *Ibidem*, p. 208, 211 și urm. (Koller c. Buol, Berlin, 10 și 12 februarie 1859).

⁸⁷ T. W. Riker, *op. cit.*, p. 216.

⁸⁸ R. V. Bossy, *op. cit.*, p. 210 și urm. (Apponyi c. Buol, Londra, 12 februarie 1859).

⁸⁹ *Ibidem*, p. 220-223 (același c. același, Londra, 26 februarie 1859); *Românii la 1859*, vol. I, p. 413-416 (același doc.).

⁹⁰ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VII, p. 453 și urm. (Walewski c. Lallemand, Paris, 18 februarie 1859); *Românii la 1859*, vol. I, p. 397 și urm. (același doc.).

⁹¹ Barbara Jelavich, *op. cit.*, p. 137.

⁹² Beatrice Marinescu, *Poziția Marii Britanii față de*

dubla alegere a domnitorului Cuza și față de unirea politico-administrativă a Principatelor Române (1859-1861), în „Studii și materiale de istorie modernă”, V (1975), p. 69-99; eadem, *Romanian British Political Relations*, p. 110-159.

⁹³ Mihai Dimitrie Sturdza, *op. cit.*, în loc. cit., p. 247-285.

⁹⁴ Al. Marcu, *Conspiratori și conspirații în epoca renașterii politice a României, 1848-1877*, București, 1930, *passim*.

⁹⁵ Gh. Cliveti, *Europa franceză și „secolul naționalităților”, 1789-1871*, Iași, 2010, p. 489-552.

⁹⁶ *Ibidem*; v. și T. W. Riker, *op. cit.*, *passim*.

⁹⁷ Serge Goriainow, *Le Bosphore et les Dardanelles*, Paris, 1910, p. 141.

⁹⁸ Kantsler A. M. Gorchakov. 200 let..., p. 209-212 (Gorceakov, *Tsirkuljar... rossiiskim diplomatičeskim predstaviteljam za granitsej*, 21 august/2 septembrie 1856).

⁹⁹ Paul Henry, *Napoleon III et les peuples*, Clermont-Ferrand, 1943, p. 81-87.

¹⁰⁰ L. Chiala, *Politica secreta di Napoleone III e di Cavour in Italia e in Ungheria. 1858-1861*, Torino, 1895, *passim*; Al. Marcu, *op. cit.*, p. 86-393; Mack Walker, *Plombières: Secret Diplomacy and the Rebirth of Italy*, New York/London/Toronto, 1968, *passim*; William E. Echard, *Napoleon III and the Concert of Europe*, Baton Rouge – Londra, 2010, p. 92-128.

¹⁰¹ Irina Rădulescu-Valasoglu, *Alexandru Ioan Cuza și politica europeană*, București, 1974, p. 21-24.

¹⁰² *Acte și documente*, vol. VIII, p. 639 și urm.

¹⁰³ Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, 1970, p. 84 și urm.; Dumitru Vitcu, *Diplomații Unirii*, București, 1979, *passim*.

¹⁰⁴ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. III, p. 531-534; L. Boicu, *Din istoria diplomației europene*, p. 170 și urm.

¹⁰⁵ L. Boicu, 1853-1866, în *România în relațiile internaționale (1699-1939)*, coord. L. Boicu, V. Cristian, Gh. Platon, Iași, 1980.

¹⁰⁶ Gh. Cliveti, *România și crizele internaționale, 1853-1913*, Iași, 1997, p. 101-113 (*Unirea Principatelor Române și conflictul franco-sardo-austriac*).

¹⁰⁷ Herman N. Weill, *European Diplomatic History. Documents and Interpretations*, New York, 1972, p. 116-123 (*Cavour meets Napoleon III at Plombières*).

¹⁰⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁹ *Die auswärtige Politik Preussens*, vol. I, p. 95 (Budberg c. Gorceacov, Berlin, 23 noiembrie/4 decembrie 1858).

¹¹⁰ *Ibidem*.

¹¹¹ Fr. Charles-Roux, *Alexandre II, Gortchakoff et Napoléon III*, Paris, 1913, p. 243-245.

¹¹² Pierre Renouvin, *Le XIXe siècle*, I, *De 1815 à 1871. L'Europe des nationalités et l'éveil de nouveaux mondes*, vol. V din *Histoire des relations internationales*, publ. sous la direction de P. Renouvin), Paris, 1954, p. 322.

¹¹³ Al. Marcu, *op. cit.*, p. 115 și urm.

¹¹⁴ În instrucțiunile pentru Francesco Astengo, aflat „în misiune pe lângă Napoleon al III-lea”, Cavour consemna că „l'élection du colonel Cuza par l'assemblée valaque est un immense événement /.../. Si la Turquie ne veut pas le

reconnaître et invoque l'appui de l'Autriche, il pourrait surgir une cause de rupture qui mettrait fin à toutes nos difficultés". *Il Carteggio Cavour-Nigra. 1858-1859*, vol. II, Bologna, 1926, p. 4.

¹¹⁵ Detronarea lui Alexandru Karagheorghevici și instaurarea pe tronul Serbiei a lui Miloș Obrenovici.

¹¹⁶ *Die auswärtige Politik Preussens*, vol. I, p. 248 (nota ed.).

¹¹⁷ Pierre Renouvin, *op. cit.* (vol. V din sinteza cit.), p. 322 și urm.

¹¹⁸ *Ibidem*.

¹¹⁹ Deosebit de interesante pentru cunoașterea situației Austriei sunt *procesele-verbale* ale ședințelor guvernului de la Viena, în prezența împăratului Franz Joseph, între 5 ianuarie și 7 aprilie 1859; Herman N. Weill, *op. cit.*, p. 124-129.

¹²⁰ *Ibidem*.

¹²¹ *Ibidem*, p. 128 și urm.

¹²² Hübner (Baron de), *Neuf ans de souvenirs d'un ambassadeur d'Autriche à Paris sous le Second Empire. 1851-1859*, vol. II, Paris, 1905, p. 195.

¹²³ Herman N. Weill, *op. cit.*, p. 124-129.

¹²⁴ *Ibidem*, p. 128-130.

¹²⁵ *Die auswärtige Politik Preussens*, vol. I, p. 268 și urm. (Koller c. Buol, Berlin, 25 februarie 1859).

¹²⁶ *Ibidem*.

¹²⁷ L. Boicu, *op. cit.*, în loc. cit., p. 168; Beatrice Marinescu, *Romanian-British Political Relations 1848-1877*, București, 1983, p. 110-138.

¹²⁸ *Românii la 1859*, vol. I, p. 356 și urm. (E. J. Jooris c. ministrul belgian de externe, Adolphe Vriere, Constantî-nopol, 9 februarie 1859).

¹²⁹ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, p. 305 și urm. (Walewski c. Bécîlard, Paris, 25 februarie 1859); *Românii la 1859*, vol. I, p. 411 și urm.

¹³⁰ *Românii la 1859*, vol. I, p. 378 și urm. (Chateaufeard c. Walewski, Petersburg, 15 februarie 1859).

¹³¹ R. V. Bossy, *op. cit.*, p. 200-223 (Apponyi c. Buol, Londra, 26 februarie 1859); *Românii la 1859*, vol. I, p. 413-416 (același doc.).

¹³² R. V. Bossy, *op. cit.*, p. 229-232 (Koller c. Buol, Berlin, 26 februarie 1859); *Românii la 1859*, vol. I, p. 444-446 (același doc.).

¹³³ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, p. 453 și urm. (Walewski c. Lallemand, 18 februarie 1859).

¹³⁴ *Românii la 1859*, vol. I, p. 421-423 (Jacques Poumay, consul belgian, c. ministrul de externe A. Vrière, București, 28 februarie 1859 despre primirea de Cuza, sosit în capitala Valahiei, a consulilor puterilor străine, cu mențiunea că doar cel al Austriei, Eder, nu s-a prezentat la Palatul Domnesc).

¹³⁵ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, p. 424 și urm. (Bécîlard c. Walewski, București, 1 martie 1859).

¹³⁶ Ion C. Brătianu, *Acte și cuvântări*, vol. I, ed. de G. Marinescu și C. Grecescu, București, 1938, p. 267 și urm.

¹³⁷ V. Russu, „Monstruasa coaliție” și detronarea lui Al. I. Cuza, în vol. *Cuza vodă. In memoriam*, p. 517-527.

¹³⁸ *Ibidem*, p. 521-533, cea mai convingătoare relevare a suportului politic al domniei lui Cuza.

¹³⁹ Leonid Boicu, *Din istoria diplomației europene*, p. 61 și urm.

¹⁴⁰ „Convorbiri literare”, XI (1877-1878), p. 429-434, XII (1878-1879), p. 41-53, 81-86, 153-158 (texte „înmă-nunchiate” sub titlul de *Extract din istoria misiunilor mele politice*); v. V. Alecsandri, *Călătorii, misiuni diplomatice*, Craiova, f.a., *passim*.

¹⁴¹ G. Bengescu, *Un poète diplomate roumain du XIX-e siècle - Vasile Alecsandri*, în „Revue des Deux Mondes”, LX (1910), p. 638-670; L. Boicu, *Știri noi despre activitatea diplomatică a lui Vasile Alecsandri ca ministru de externe*, în „Studii și cercetări științifice. Istorie”, X (1959), fasc. 1-2, p. 195-200; N. Corivan, *Vasile Alecsandri, 1821-1890*, în *Diplomați iluștri*, vol. II, București, 1970, p. 231-275; Dan Berindei, *Vasile Alecsandri, diplomatul*, în „Studii”, XXV (1972), nr. 2, p. 257-264; idem, *Alecsandri - diplomatul*, în vol. *Constituirea României moderne*, p. 397-406; Dumitru Vitcu, *op. cit.*, p. 40-83.

¹⁴² R. V. Bossy, *Agenția diplomatică a României în Paris și legăturile politice franco-române sub Cuza Vodă*, București, 1931, p. 24-29; Maria Anineanu, *Din activitatea diplomatică a lui Vasile Alecsandri. Corespondență inedită. 1859-1862*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, București, 1960, p. 257-272.

¹⁴³ V. Alecsandri, *Călătorii, misiuni diplomatice*, p. 217; Dumitru Vitcu, *op. cit.*, p. 60.

¹⁴⁴ R. V. Bossy, *op. cit.*, p. 21 și urm.

¹⁴⁵ *Acte și documente*, vol. IX, p. 250.

¹⁴⁶ *Ibidem*, vol. VIII, p. 604.

¹⁴⁷ *Ibidem*, vol. IX, p. 260.

¹⁴⁸ R. V. Bossy, *op. cit.*, p. 160-163.

¹⁴⁹ *Ibidem*, p. 164 și urm. (V. Alecsandri c. Cuza, Paris, 25 februarie 1859).

¹⁵⁰ *Ibidem*, p. 165.

¹⁵¹ *Ibidem*.

¹⁵² *Ibidem*.

¹⁵³ *Ibidem*.

¹⁵⁴ V. Alecsandri, *op. cit.*, *passim*.

¹⁵⁵ R. V. Bossy, *op. cit.*, p. 25; Dumitru Vitcu, *op. cit.*, p. 61.

¹⁵⁶ V. Alecsandri, *op. cit.*, p. 185; v. și Dumitru Vitcu, *op. cit.*, p. 61.

¹⁵⁷ Marcel Emerit, *op. cit.*, p. 84 și urm.; Dumitru Vitcu, *op. cit.*, p. 62.

¹⁵⁸ V. Alecsandri, *op. cit.*, p. 192 și urm.

¹⁵⁹ *Ibidem*, p. 195; Dumitru Vitcu, *op. cit.*

¹⁶⁰ R. V. Bossy, *op. cit.*, p. 26.

¹⁶¹ V. Alecsandri, *op. cit.*, p. 210; Dumitru Vitcu, *op. cit.*, p. 63 și urm.

¹⁶² Al. Marcu, *op. cit.*, p. 172; Dumitru Vitcu, *op. cit.*, p. 64.

¹⁶³ V. Alecsandri, *op. cit.*, p. 216 și urm.; Dumitru Vitcu, *op. cit.*, p. 64 și urm.

¹⁶⁴ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. III, p. 544 (V. Alecsandri c. Cuza, martie 1859).

¹⁶⁵ Dumitru Vitcu, *op. cit.*, p. 66 și urm.

¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 67.

- 167 V. Cristian, V. Russu, *Date noi referitoare la relațiile lui Al. I. Cuza cu emigrația maghiară (1859)*, în „Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza» – Iași”, secț. III, Istorie, fasc. 2, XV (1969), p. 99–104; Dumitru Vitcu, *op. cit.*, p. 67.
- 168 Dumitru Vitcu, *op. cit.*, p. 179–181, 201–203.
- 169 Al. Marcu, *op. cit.*, p. 86 și urm.; Ștefan Delureanu, *Mazzini și românii în Risorgimento*, București, 2006, p. 105 și urm.; v., pentru comentarii dintr-o cuprinzătoare perspectivă, A. J. P. Taylor, *op. cit.*, p. 108 și urm.
- 170 R. V. Bossy, *L'Autriche et les Principautés Unies*, p. 209 (Gödel-Lannoy c. Buol, Iași, 11 februarie 1859), 225 (Eder c. Buol, București, 8 martie 1859).
- 171 *Ibidem*, p. 21, 219 și urm. (Koller c. Buol, Berlin, 24 februarie 1859).
- 172 *Ibidem*, p. 226 (Buol c. Hübner și Prokesch-Osten, Berlin, 11 martie 1859).
- 173 *Ibidem*, p. 22.
- 174 Dumitru Vitcu, *op. cit.*, p. 217.
- 175 *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, p. 493 și urm. (Lallemand c. Walewski, Constantinopol, 10 mai 1859); *Românii la 1859*, vol. I, p. 460 (același doc.).
- 176 *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, p. 493 și urm. (doc. cit.).
- 177 Dumitru Vitcu, *op. cit.*, p. 104 și urm.
- 178 R. V. Bossy, *op. cit.*, p. 232 și 233 (Prokesch-Osten c. Buol, Constantinopol, 25 și 29 martie 1859), 232 (Buol c. Prokesch-Osten, Viena, 27 martie 1859); *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VII, p. 961 (Bulwer c. Malmesbury, Constantinopol, 8 martie 1859).
- 179 L. Boicu, *1853–1866*, în loc. cit., p. 170.
- 180 *Ibidem*.
- 181 T. W. Riker, *op. cit.*, p. 272 și urm.
- 182 R. V. Bossy, *op. cit.*, p. 229 (Prokesch-Osten c. Buol, Constantinopol, 23 martie 1859).
- 183 *Românii la 1859*, vol. I, p. 450 (A. Pourtalès c. Schleinitz, Paris, 14 aprilie 1859).
- 184 *Ibidem*.
- 185 *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, p. 480 și urm., 482 și urm. (Walewski c. Lallemand, Paris, 8 și 15 aprilie 1859).
- 186 *Ibidem*, p. 484, 489 (același c. același, Paris, 15 și 29 aprilie 1859).
- 187 *Ibidem*, p. 485, 486 și urm. (Lallemand c. Walewski, Constantinopol, 19 și 20 aprilie).
- 188 *Ibidem*, p. 484 și urm. (același c. același, Constantinopol, 16 aprilie 1859).
- 189 *Ibidem*, p. 490–492 (același c. același, Pera, 4 mai 1859), 492 (Proiectul de scrisoare a deputăției moldo-valahe, anexat de Lallemand raportului său pentru Walewski).
- 190 Dan Berindei, Emil Cojocaru, *La reconnaissance de la double élection d'Alexandre Ioan Couza, vue à la lumière de la correspondance diplomatique autrichienne*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, VIII (1969), nr. 1, p. 15–33.
- 191 Dumitru Vitcu, *op. cit.*, p. 68.
- 192 *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, p. 505–507 (Lallemand c. Walewski, Terapia, 28 mai 1859), 507 și urm. (*Notă* rezumativă de expunere a „condițiilor Porții”, anexată la raportul lui Lallemand pentru Walewski).
- 193 *Ibidem*, p. 500 și urm., 530 și urm., 545–547 (Walewski c. Lallemand, Paris, 20 mai, 10 iunie și 8 iulie 1859).
- 194 *Ibidem*, p. 556 și urm. (Thouvenel c. Walewski, Terapia, 10 și 17 august 1859, despre receptarea înțelegerii între ministrul francez de externe și plenipotențiarul otoman, încă aflat la Paris).
- 195 *Ibidem*, p. 557 și urm. (Thouvenel c. Walewski, Terapia, 24 august 1859).
- 196 R. V. Bossy, *op. cit.*, p. 246 (R. de Metternich c. Rechberg, Paris, 5 septembrie 1859).
- 197 Textul protocolului, în *Papers respecting the United Principalities of Moldavia and Wallachia* (presented to both Houses of Parliament by Command of Her Majesty), Londra, 1867, p. 83.
- 198 J.-B. Duroselle, *L'idée d'Europe dans l'histoire*, Paris, 1965, p. 204.
- 199 Charles Dupuis, *Le principe d'équilibre et le concert européen de la paix de Westphalie à l'acte d'Algésiras*, Paris, 1909, *passim*.

Aniversare Academician Cristian Hera

ACADEMIA ROMÂNĂ
Secția de științe agricole și silvice

ACADEMIA DE ȘTIINȚE
AGRICOLE ȘI SILVICE
„Gheorghe Ionescu-Șișești”

simpozionul

**Academicianul
Cristian HERA**

la împlinirea vârstei de 90 de ani

18 decembrie 2023

PREȘEDINTE

Domnului
Acad. CRISTIAN HERA

Onorate Domnule Academician,

Au trecut 167 de ani de la întemeierea Academiei Române, sub auspicii faste, fiindcă activitatea sa, în ciuda vicisitudinilor, a continuat fără întrerupere. Înaltul for a fost onorat de prezența în cadrul său a celor mai luminate valori intelectuale din spațiul românesc și din străinătate. Vă numărați printre acei savanți și creatori demni de a fi situați între nemuritori. Toți membrii Academiei Române de până acum – cu rarissime excepții – au adus contribuții esențiale în domeniile pe care, cu mare responsabilitate, le-au ilustrat. Vă aflați și Dumneavoastră printre aceia care știu, conform versului celebru virgilian, că „munca stăruitoare învinge totul” (*Labor omnia vincit improbus*) și că „pe căi aspre se ajunge la astre” (*Per aspera ad astra*).

În consecință, aveți statutul prețios și prețuit de „dascăli” ai celor care vă înconjoară, pentru că sunteți un model de conduită profesională. Or, societatea noastră actuală are nevoie stringentă de astfel de modele, de exemple autentice de urmat, în condițiile crizelor de tot felul și mai ales a lipsei de încredere a comunității în liderii săi politici. Un remediu ar fi reșezarea școlii, a educației și a cercetării pe un loc central, ca să putem pregăti lumea românească pentru viitor. Vă situați categoric între personalitățile care puteți face și faceți zi de zi acest efort.

Cu ocazia Zilei Dumneavoastră de Naștere, vă aducem – după datină și cuviință – îndreptățitul omagiu, vă dorim să aveți puterea, starea de sănătate și bucuria să duceți la împlinire toate idealurile personale și publice, întru gloria cunoașterii și înflorirea creației originale de toate tipurile, pentru propășirea acestui colț de lume numit România, a tuturor românilor care cred – aidoma lui Seneca, filosoful – că ne iubim patria „nu pentru că este mare, ci pentru că este a noastră”.

La mulți ani!

Vă rog să primiți asigurarea celor mai alese sentimente de prețuire,

Acad. Ioan-Aurel POP

Sesiunea aniversară „90 de ani de la nașterea academicianului Cristian Ioan Hera”*

Acad. Dumitru Murariu

Vicepreședinte al Academiei Române

Luni 18 decembrie 2023, Secția de științe agricole și silvice din Academia Română a organizat, în Aulă, sesiunea aniversară *90 de ani de la nașterea academicianului Cristian Ioan Hera*.

Academicianul Doru Pamfil a salutat asistența din sală și a dat cuvântului domnului acad. Dumitru Murariu, vicepreședinte al Academiei Române, pentru a transmite sărbătoritului și participanților la sesiunea aniversară cuvântul de salut din partea președintelui Academiei Române.

Mulțumind pentru acordarea cuvântului, d-l vicepreședinte s-a adresat vicepreședinților, Biroului Prezidiului Academiei Române și secretarului general al Academiei Române, președintelui Academiei de Științe Agricole și Silvicultură, prof. emerit, dr. H.C. Valeriu Tabără, membrilor Academiei Române și ai ASAS, doctorilor, cercetătorilor, specialiștilor, colaboratorilor și prietenilor sărbătoritului și inginerilor, distinșilor demnitari din sală – Rectorul USAMV și fostul ministru al Educației Naționale, prof. dr. Sorin Câmpeanu, precum și doamnei consilier prezidențial Diana Loreta Păun.

A fost evidențiată importanța sesiunii aniversare, închinată unui autentic savant – academicianul Cristian Hera, care și-a dedicat șapte decenii din viață, neîntreruptei activități de cercetare științifică în știința solului și agrochimiei, precum și în organizarea și conducerea unor prestigioase unități, Institutului de Cercetări Agricole din România (ICAR), în care sărbătoritul și-a început activitatea de cercetător științific, apoi Institutul de Cercetare pentru Cereale și Plante Tehnice

Fundulea, Centrul Științific Internațional pentru Îngrășăminte „Braunschweiger” din Germania, ASAS și, nu în ultimul rând, Academia Română – în două mandate de vicepreședinte și de președinte al Academiei Române în perioada 5 ianuarie–15 aprilie 2018.

Vizitele sale postdoctorale în unele dintre institutele Academiei de specialitate din R.D. Germană, Franța, la Universitatea Uppsala din Suedia, șase luni petrecute în Universitățile Urbane din Statul Illinois (SUA), la Universitatea Raleigh din Carolina de Nord și la Institutul de Știința Solului, din Ottawa, Canada, apoi experiența dobândită în documentarea științifică din Australia și Noua Zeelandă, cu o continuare de 30 zile documentare în China și în Japonia, la Universitatea și Institutul de Cercetări din Beijing, respectiv la Universitatea Sapporo din Hokkaido și la Universitatea Kyoto, unde se abordau noi metode de lucru pe tema tehnicilor nucleare în agricultură și altele i-au conferit o inegalabilă experiență profesională, aplicată cu succes în cercetarea științifică din țară.

În acest fel, domnul acad. Cristian Hera a fost remarcat și invitat să devină membru al mai multor societăți științifice și a fost distins cu o serie de premii și medalii din țară și din străinătate.

Putem spune că acad. Cristian Hera este un OM înzestrat cu virtuțile probității de gândire superioară, un om cu rațiune și înaltă ținută morală, un om înțelept, de rară generozitate și omenie. Asemenea virtuți le-am constatat și din șansa,

*Cuvânt rostit la simpozionul aniversar „Academicianul Cristian Hera la 90 de ani” (18 decembrie 2023, Aula Academiei Române)

onoarea și norocul să fiu unul dintre colaboratorii dumnealui, în răspunderea pe care o avea din partea Biroului Prezidiului să coordoneze activitățile și programele Comisiei Naționale pentru Cercetări Antarctice și Medii Extreme, din subordinea Academiei Române. Pentru mine, domnul academician Cristian Hera rămâne un model de responsabilitate, de implicare necondiționată în finalizarea demersurilor necesare pentru reglementarea, reprezentarea și achitarea obligațiilor țării în organismele Tratatului Antarctic, la care România este semnatară.

Despre bogata experiență a domniei-sale, dobândită în cercetarea științifică în țară și în străinătate, de reprezentare cu deosebită cinste a țării în Diviziunea Mixtă din cadrul FAO/AEIA cu

sediul la Viena și despre multe alte valoroase contribuții ale sărbătoritului vor vorbi pe larg distinșii specialiști, colaboratori și prieteni înscriși în programul acestei sesiuni.

Personal, îmi revine rolul de mesager al domnului academician Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, de a-l ruga pe domnul academician Cristian Hera să primească în această zi aniversară urările de multă sănătate, putere de muncă în continuare, însoțite de motive de bucurii și satisfacții de pe urma binelui făcut în viață, științei, Academiei Române și multor, foarte multor specialiști.

La mulți și buni ani, iubite domnule academician Cristian Hera!

Academicianul Cristian Hera la 90 de ani*

*Valeriu Tabără***

Domnilor vicepreședinți ai Academiei Române,
Domnule secretar general,
Domnilor rectori,
Doamnă ministru,
Doamnă consilier,
Domnule președinte al Secției de științe agricole și silvice a Academiei Române,

Stimați colegi din Academia de Științe Agricole și Silvici, care sunteți prezenți într-un număr mare astăzi aici,

Stimată și onorată asistență,

Vreau să vă mărturisesc că, deși de-a lungul anilor mi-am controlat întotdeauna emoțiile, în momente dificile, astăzi, am mari emoții. Am emoții, în primul rând, pentru că am ocazia să vorbesc despre personalitatea, omul, profesorul, cercetătorul, academicianul, românul Cristian Hera. Și nu este deloc ușor! În principal pentru că evenimentul pe care-l marcăm, de împlinire a vârstei de 90 de ani al unei astfel de personalități remarcabile, de tipul celei pe care o sărbătorim împreună, cele două Academii, și mulțumesc Academiei Române pentru acest moment, este unul care nu se referă numai la om. Se referă la tot ceea ce a realizat într-o viață întreagă. Și anume, de implicare într-un domeniu, care, la prima vedere pare ușor, este tratat de noi cu multă ușurință și nu de puține ori este plasat undeva la periferia a ceea ce înseamnă știință, referindu-mă la agricultură și știința agronomică. Știu bine ce spun și cu ce ne confruntăm astăzi. Se uită de cele mai multe ori că agricultura nu este altceva decât o biologie dez-

voltată și aplicată. Este cea care ne asigură și ne va asigura viitorul.

Dar subliniez faptul că, odată cu sărbătoarea de astăzi, noi readucem în actualitate și sărbătorim și cercetarea științifică românească prin Academia Română, pentru că în acest fel remarcăm și reasezăm cercetarea științifică agricolă în societatea românească, acolo unde ar trebui să-și găsească locul.

Mi-am permis s-o spun și o spun în această celebră Aulă pentru prima dată că, în istoria cercetării agricole românești, există câteva personalități care au marcat această cercetare. Unul este Gheorghe Ionescu-Șișești, pe care domnul academician Cristian Hera l-a avut ca mentor aproape o întreagă viață și a fost un crez, un imbold, un obiectiv de a-l urma și de a continua ceea ce eminentul om de știință din domeniu a gândit și a organizat în deceniul trei al secolului trecut. Este vorba de demersurile făcute și finalizate privind înființarea Institutului de Cercetări Agronomice al României (ICAR, 1927). Gheorghe Ionescu-Șișești este unul dintre marii ctitori de știință agricolă și de aceea reprezintă un element esențial de identitate națională. O a doua personalitate care a apărut în spectrul românesc al agriculturii și științei agricole românești este tot un academician. Este vorba de profesorul, academicianul Nicolae Giosan. Lăsând de-o parte zona politică la care ne-am găsit la un moment dat, el este cel care a așezat pe o treaptă superioară, ca instituție, cercetarea agricolă românească, spunem noi, în anul 1969,

*Cuvânt rostit la simpozionul aniversar „Academicianul Cristian Hera la 90 de ani” (18 decembrie 2023, Aula Academiei Române)

**Profesor universitar emerit dr. ing. dr. h. c., președintele Academiei de Științe Agricole și Silvici „Gheorghe Ionescu-Șișești”

înființând Academia de Științe Agricole și Silvicultură, care astăzi poartă numele ilustrului ctitor „Gheorghe Ionescu-Șișești”. Și doresc să adaug aici, și o fac, domnule academician, cu absolut toată responsabilitatea și cu toate argumentele, că a treia personalitate uriașă, care a conferit continuitate sistemului de cercetare științifică agricolă românească după 1989, este academicianul Cristian Hera. Și cred că acesta marchează și va marca pentru totdeauna istoria și evoluția unui sistem, deci nu numai a unui domeniu de cercetare, ci al unui sistem instituționalizat, care a rămas organizat și sper să rămână organizat în așa fel încât el să se constituie într-un moment și un loc de performanță pentru agricultura țării românești.

Aș remarca aici și un alt aspect: faptul că domnia-sa a avut în domeniul științei agricole o evoluție excepțională, aproape greu de imaginat; aceea de la cercetător stagiar până la coordonator și conducător de instituții de cercetare. Vorbesc despre instituții și nu institute sau organizații de cercetare, cum le place unora să le denumească în prezent, care au marcat fundamental zona economică și științifică a României. Agricultură nu a fost niciodată o ramură care să ne țină deoparte, din contră, a fost una dintre cele care au marcat sistemele și determinarea democratică a României, începând cu 1864, cu prima reformă agrară consistentă, reforma din 1921 și apoi toate celelalte (intervenții sau reforme), inclusiv cele de după 1990. Și poate că unele sectoare în care nu funcționăm suficient de bine sunt tocmai pentru că n-am așezat așa cum trebuie aceste relații care se duc de la proprietate până la performanța dată de învățământul și cercetarea agronomică. Aici intervin marile programe pe care domnia-sa le-a lansat de-a lungul anilor. Și aș evidenția că România este prima și singura țară care a organizat și a amplasat experiențe de lungă durată cu îngrășăminte, după o concepție unitară, în rețea geografică, în 21 de unități de cercetare. Datele obținute se materializează astăzi printr-o carte (volumul omagial *Experiențele de lungă durată cu îngrășăminte – 55 de ani în România*), care ar trebui să fie de interes fundamental nu numai pentru România. În opinia mea, un astfel de program, dacă ar fi analizat corect și i s-ar da atenția necesară, nu ar pune probleme, inclusiv pentru programul european Green Deal. Rămân la părerea și

repet că fără astfel de cercetări de lungă durată, atestate, verificate, programul Green Deal, oricât de generos ar fi, nu va putea fi realizat nici la nivelul Uniunii Europene, nici la nivelul României. O spun dintr-un loc sacru și-mi asum această răspundere, este un lucru extraordinar să realizezi peste 55 de ani, cercetări care sunt localizate în principalele zone pedoclimatice ale României, cu principalele culturi specifice zonei, cercetări efectuate cu specialiști de primă mărime, fără o dotare corespunzătoare din punct de vedere al laboratoarelor, să urmărești evoluția efectului îngrășămintelor asupra solului în sistemul acesta de lungă durată, cu o anumită tehnică de realizare și cu anumite cerințe de finalizare, pentru a putea să dai rezultate recunoscute pe plan național și internațional. Suntem printre primele țări, după cea care a pus la punct acest tip de experiențe, pe care noi le-am realizat în rețea. Colegii noștri implicați în această cercetare sunt aici, în sală. Toate sau aproape toate, cel puțin după 1990, sunt făcute fără o finanțare serioasă, așa cum ar fi trebuit să se facă; această situație potențând meritul coordonatorului cercetărilor care le-au realizat.

Aș vrea să mai relatez despre câteva acțiuni. Astfel, i se datorează domnului academician Cristian Hera curajul de a aborda probleme noi, care în prezent fac obiectul unor discuții la nivelul Uniunii Europene. Pe data de 19 decembrie 2023, va avea loc o întâlnire pe problema noilor tehnici de ameliorare a plantelor, care se află într-o dezbatere prelungită. Dacă vă amintiți, cu ani în urmă, aproape 20 de ani, a fost lansată o dezbatere la Academia Română și la Academia de Științe Agricole care s-a materializat apoi cu un material-concluzie ce a fost transmis la Bruxelles, ca poziție a României privind biotehnologiile și ingineria genetică. Din păcate, propunerile au rămas în același stadiu, fără ca problemele importante să fie lămurite până în prezent, deși sunt de mare actualitate în știința mondială pentru că sunt singurele care asigură un progres real și sigur. Este surprinzător cum nu acordăm atenție unor astfel de tematici, repet, unei inițiative excepționale avansate, în condiții nu ușoare, pornite de la domnul academician Cristian Hera și la care am subscris mai multe persoane angajate sau angrenate în sistemul de cercetare. În mod similar, Academia Română și Academia de Științe Agricole și Silvicultură

ce, în urma unor dezbateri extrem de serioase, au elaborat un material care poartă semnătura domnului academician Cristian Hera, privind probleme de renaturare a mediului, a Luncii Dunării. Acea lucrare de amenajare formidabilă concepută și realizată de la izvoarele Dunării și până la Marea Neagră a fost concepută și discutată probabil chiar în această Aula Magna a Academiei Române, într-o dispută între celebrii academicieni Anghel Saligny și Grigore Antipa. Consider că această temă pe care domnul academician Cristian Hera a pornit-o rămâne deschisă pentru o reabordare și o recompleteare a poziției României și a mediului academic pentru ceea ce înseamnă un subiect extraordinar din punct de vedere al deciziei și evoluției ulterioare, întrucât nu este vorba numai de mediu, ci și despre gestionarea resurselor de apă și nu numai, Lunca Dunării făcând parte, în opinia mea, din zona de siguranță agricolă a României.

Doresc, de asemenea, să reamintesc dezbaterile care au avut loc în această Aulă la inițiativa domnului academician Cristian Hera legate de starea pădurilor. Apoi au urmat dezbaterile privind siguranța și securitatea alimentară, urmate de biodiversitate, care de multe ori este privită într-un mod speculativ, nu în cel realist. Dacă ne referim la problemele legate de gestionarea resurselor naturale, acestea au primit o deosebită atenție, în special *solul* căruia domnul academician i-a închinat o viață întreagă, chiar dacă diversitatea preocupărilor a fost multiplă. Dar domnia sa a reușit să dea soluții și să rezolve problemele ample ale cercetării, fiind nu numai coordonator și conducător de instituții, dar și lucrător și pălmaș, de la comanda programelor și a tematicilor de cercetare, până la realizarea lor în câmpurile experimentale, dovadă fiind reuniunile care se organizau la nivel de țară în domeniul agrofitotehnicii, geneticii și în toate celelalte discipline care, practic, astăzi au dispărut.

Aș remarca și ceea ce se făcea în urmă cu câțiva ani, acele reviste de specialitate cu ținută științifică și practică impecabilă publicate, în marea lor majoritate, la inițiativa și cu prezența în colectivul de redacție a domnului academician Cristian Hera.

Domnule academician, Academia de Științe Agricole și Silvici, nu numai ca instituție, ci ca

sistem instituționalizat de cercetare din agricultura României, vă datorează imens. Vă datorează inclusiv acea luptă pe care o cunoaștem bine, susținută împreună, de a păstra un patrimoniu de valoare. Și nu mă refer numai la patrimoniul material, cum este pământul, mă refer la patrimoniul imens constituit din date și creații care ne-ar putea trece de ceea ce înseamnă amenințări ale schimbărilor climatice la adresa producției de hrană și materii prime, atât de necesare pentru economia națională. În același timp, consider că întreaga țară are o datorie uriașă față de cei care au militat și luptat pentru a păstra un sistem de cercetare, o rețea pe care nicio țară din Europa și, probabil din lume, n-o mai are. Un sistem de cercetare, cu unități situate în funcție de condiții pedoclimatice și necesități ale zonelor de influență, împreună cu universitățile de științe agricole, ale căror relații cu cercetarea au fost mereu cultivate de domnia voastră în calitate de conducător, cercetător, cadru didactic, conducător de doctorat. Un sistem de cercetare care poate orienta agricultura României spre viitor. În toate aceste probleme responsabilitatea ne aparține, dar asta nu înseamnă că nu sunt la această dată date experimentale, de mare valoare, certificate național și internațional, care aplicate în practică ar face ca agricultura să nu fie o povară pentru economia națională. Spuneam și data trecută, cu ocazia unei întâlniri avute aici, precum și la o întâlnire cu domnul prim-ministru, că în prezent agricultura românească este cea mai costisitoare ramură economică pe care o avem în economia națională. Trebuie să ne întoarcem la ceea ce a fost construit, organizat și a funcționat de-a lungul anilor, când cercetarea științifică agricolă a oferit soluții la multe dintre problemele cu care s-a confruntat și se va confrunta sistemul agroalimentar românesc. Cercetarea științifică agricolă din România are capacitatea de a răspunde marilor provocări din domeniul securității alimentare. Acest lucru este posibil și datorită activității de o viață desfășurată în domeniu de către sărbătoritul de astăzi, acad. Cristian Hera.

Domnule academician, îmi face o mare plăcere să fiu astăzi aici și în același timp să vă urez să sărbătorim și centenarul tot aici, să beneficiem de ceea ce am acumulat până la această dată din calitatea dumneavoastră de președinte de onoare al Academiei de Științe Agricole și Silvici. Aș

vrea să menționez, onorată asistență, că domnul acad. Cristian Hera nu lipsește de la nicio dezbatere sau activitate importantă, de la ședințele Biroului Permanent, Prezidiu și de la Adunările generale ale ASAS. Este un real sprijin pentru noi cei care, vremelnic, astăzi ne găsim la conducerea ASAS și avem responsabilitatea acestei instituții.

Domnule academician, în numele colegilor mei, al Biroului și Prezidiului ASAS, al tuturor celor care lucrează în sistem și care astăzi sunt într-un număr mare aici în Aula Magna a Academiei Române, vă mulțumim pentru tot ceea ce ați făcut și vă urăm dumneavoastră, familiei și celor de lângă dumneavoastră, să vă dea Dumnezeu puterea să mergeți mai departe și în același timp, an de an, să mai finalizăm câte o lucrare de tipul celei de astăzi, care materializează în ea și rezultate de cercetare, dar mai ales o voință și o dragoste față de ceea ce ați întreprins în viața domniei voastre.

V-aș ruga să-mi dați voie, domnule președinte, să vă înmânez distincția ASAS care se impune în astfel de momente. Măine, de pildă, sărbătorim o serie de seniori ai horticulturii (este un eveniment devenit obicei de două ori pe an) care au împlinit vârsta de 80 de ani. O facem cu multă plăcere și dați-mi voie, domnule academician, stimată asistență, să dau citire mesajului ASAS: *Academia de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești” acordă diploma „Meritul Academic” domnului acad. Cristian Hera, membru titular al ASAS, cu prilejul împlinirii vârstei de 90 de ani și pentru remarcabila contribuție adusă la dezvoltarea cercetării științifice din domeniul agrochimiei.* Diploma este însoțită de medalie, distincția nr. 1 pe care ASAS o oferă personalităților cu contribuție deosebită în domeniul cercetării agricole și al agriculturii.

Vă mulțumim și vă urăm „La mulți ani!”.

Academicianul Cristian Ioan Hera – personalitate simbol pentru științele agricole și silvice din România*

Acad. Doru Pamfil

În calitatea mea de președinte al Secției de științe agricole și silvice, îmi revine o sarcină dificilă, după alocuțiunile venite din partea celor trei Academii, de a evoca la ceas aniversar personalitatea academicianului Cristian Hera, considerat un simbol în domeniul nostru, pentru devoțiunea și profesionalismul său. Demersul meu este și mai dificil pentru că voi avea mereu impresia că am uitat să enumăr toate meritele și recompensele de care s-a bucurat până la această vârstă. Inclusiv cele de astăzi, când a fost decorat „Pentru merit” cu *Ordinul Național de Mare Ofițer* și medaliat de Academia de Științe a Moldovei, ambele ca răsplată pentru o viață consacrată cercetării, managementului academic și excelenței în știință și regret că Secția noastră nu poate acorda astfel de medalii.

Desigur, calitățile sale sunt multiple și în ansamblul lor definesc un model de savant, dedicat profesiei sale de agronom, cu o operă științifică remarcabilă în domeniul agrochimiei, dar și cu o strălucită carieră în posturi de conducere în instituții cu mare vizibilitate națională și internațională.

Privind retrospectiv traseul său profesional, nu poți decât să constăți că a fost unul de excepție, neegalat de predecesorii săi din acest domeniu. A avut șansa să fie în fruntea celor mai galonate instituții la care poate aspira un cercetător în domeniul agricol: director științific și director general la prestigiosul Institut de Cercetări pentru Cereale și Plante Tehnice Fundulea, președinte de Secție, președinte și președinte de onoare al Academiei de Științe Agricole și Silvice, președinte și președinte de onoare la Secția noastră, vicepreședinte și președinte al Academiei Române.

Pentru vasta sa expertiză științifică a fost investit și cu alte funcții de răspundere din domeniul învățământului universitar la USAMV București (asistent, profesor, conducător de doctorat) sau la cel ministerial (vicepreședinte de Consilii MAPDR, ANCS-MEdC, MEdC, președinte al Consiliului Național de Etică MEdC etc.).

Remarcabil rămâne faptul că funcțiile avute nu l-au îndepărtat de activitatea sa de cercetare, care l-a consacrat nu numai în țară dar și în străinătate. La nivel internațional a îndeplinit, de asemenea, onorante funcții, dintre care amintesc doar pe cele de: director la Departamentul de cercetare al FAO/AIEA Viena, Austria, președinte al Comisiei a IV-a „Fertilitatea solului și nutriția plantelor” din cadrul Societății Internaționale de Știința Solului, vicepreședinte și președinte al Uniunii Europene a Academiei de Științe Agricole (UEAA), președinte al Centrului Științific Internațional pentru Îngrășăminte (CIEC), Viena, Austria etc.

Toate aceste funcții, îndeplinite cu succes, au fost fundamentate pe o extinsă operă științifică, cercetările sale fiind concretizate în peste 300 de articole publicate și 30 de cărți tipărite în edituri de prestigiu. A fost un neobosit organizator de reuniuni științifice și a avut ocazia să-și prezinte rezultatele cercetărilor la peste 90 de conferințe internaționale.

La o astfel de reuniune în Bulgaria, acum aproape 20 de ani, am avut și șansa să ne cunoaștem îndeaproape, întâlnire care s-a materializat ulterior cu recomandarea sa pentru alegerea mea în această prestigioasă Academie Română, unde am avut apoi șansa să-i urmez, recomandare pentru care îmi exprim încă o dată profunda mea recunoștință.

**Cuvânt rostit la simpozionul aniversar „Academicianul Cristian Hera la 90 de ani”
(18 decembrie 2023, Aula Academiei Române)*

Academicianul Cristian Hera va rămâne consacrat pentru contribuțiile sale originale, în special, pentru cele din domeniul științei solului, nutriției plantelor și al folosirii raționale a îngrășămintelor, dintre care consemnez doar câteva:

Este inițiatorul experiențelor de lungă durată cu îngrășăminte la nivel național.

A promovat conceptul de agricultură durabilă și performantă.

A fost inițiatorul utilizării tehnicilor nucleare în cercetările din agricultură.

A contribuit la perfecționarea metodelor de analiză a solului și de stabilire a necesarului de îngrășăminte.

A fundamentat unele aspecte teoretice și practice referitoare la evoluția fertilității solului, a calității recoltelor și la protecția mediului.

Pentru rezultatele cercetărilor sale a fost ales membru în numeroase societăți științifice din țară, Europa, Asia sau Statele Unite, fiind cooptat și ca membru în colectivele editoriale a unor importante publicații internaționale.

Aceste realizări, de-a lungul a peste 60 de ani de activitate profesională necontenită, au fost unanim apreciate și recompensate cu numeroase premii, distincții și onoruri naționale, universitare și academice, dintre care amintesc cele trei Ordine Naționale de Ofițer (2000), cel de Comandor (2003) și Cavaler (2013) și Decorația Regală Nihil Sine Deo (2012). Recunoașterea operei sale științifice a fost confirmată de toate cele patru universități din țară din Consorțiul Universităților de Științele Vieții care i-au acordat titlul de *doctor honoris causa*, alături de alte șapte universități din țară și străinătate, performanță unică pentru un agronom în țara noastră.

Enumerarea acestor merite și recompense primite pentru activitatea sa de excepție, care continuă chiar și în prezent la venerabila vârstă de 90 de ani, nu ar fi suficientă pentru a creiona profilul academicianului Cristian Hera fără a aminti și de latura sa umană. Cu o prezență impunătoare și cu calități morale demne de urmat, a fost mereu preocupat să promoveze excelența. S-a înconjurat de colaboratori competitivi, a ajutat la afirmarea tinerilor cercetători și a încercat, cu diplomatie, să rezolve inerentele dispute din lumea academică sau cea administrativă. Nu a uitat să-și omagieze predecesorii, pe cei care l-au ajutat în desăvârșirea

performanțelor sale și a editat numeroase volume dedicate unor personalități din Secția noastră, inclusiv, recent (2021), o memorabilă *Istorie a științelor agricole și silvice din România*.

Cel pe care îl aniversăm cu această ocazie poate fi considerat un simbol și un model demn de urmat pentru cei care aspiră la valorile academice supreme, un profil de savant autentic cu care Secția de științe agricole și silvice a Academiei Române se va putea mândri în paginile sale de istorie, prezentă și viitoare.

Doresc academicianului Cristian Hera multă sănătate și puterea de a continua seria realizărilor remarcabile care îl definesc și care au fost doar sintetic prezentate, urmând a fi detaliate în recenta publicație care i-a fost dedicată *Experiențe de lungă durată cu îngrășăminte – 55 de ani în România* și care urmează a fi prezentată ca lansare de carte.

Doresc sărbătoritului din partea mea și a colegilor de Secție să aibă parte de sărbători fericite, bucurii alături de cei dragi și pentru că azi este chiar ziua aniversară un tradițional „La mulți ani!”, până la viitoarea aniversare centenară.

Urmează o lansare a unui volum dedicat sărbătoritului nostru, academicianul Cristian Hera, care este și coautor, intitulată *Experiențe de lungă durată cu îngrășăminte – 55 de ani în România*, lucrare coordonată de colegul meu, prof. Mihai Rusu de la USAMV Cluj-Napoca, membru titular al ASAS.

Este o lucrare vastă, de 693 pagini, publicată de Editura Academiei Române, cu 23 de referate științifice la care au contribuit 46 de autori din toată țara.

Este un volum care se adaugă celor peste 600 de experiențe la nivel mondial, identificate de autori ca fiind dedicate acestui subiect.

Desigur, puține dintre ele trec de 50 de ani, iar rezultatele comunicate au astfel o și mai mare valoare științifică, teoretică și practică, pentru sustenabilitatea sistemelor de producție. Informațiile publicate, concluziile și bibliografia vor oferi date prețioase specialiștilor din țară și străinătate. Felicităm întregul colectiv de autori pentru aceste realizări, cu speranța că ele vor putea fi continuate.

Academicianul Cristian Ioan Hera – o viață dedicată științei și bunăstării oamenilor. Omul, cercetătorul, dascălul și coordonatorul*

Acad. Nicolae Panin

Am avut șansa să-l cunosc pe dl academician Cristian Ioan Hera, vicepreședintele Academiei Române, acum 20 de ani. În aceste două decenii am putut să apreciez de aproape calitățile excepționale de Om și de conducător ale academicianului Hera. În Academia Română, dl profesor Hera a fost coordonatorul multor secții, printre care și al Secției de științe geonomice și, astfel, am fost în permanență în contact și în sfera de „influență” a dumnealui. Care a fost cariera științifică și socială a academicianului Hera am putut afla din numeroasele publicații care i-au fost dedicate, precum și din extraordinar de vastă sa operă în domeniul științelor agricole. Neobosit și prolific cercetător, profesorul Hera este autorul a 27 de cărți și monografii și 235 lucrări științifice tipărite în publicații de specialitate.

Voi menționa doar câteva dintre pozițiile pe care le-a ocupat dl Hera, începând din anul 1971 și până în prezent: președinte al Conferinței Organizației Națiunilor Unite pentru Dezvoltarea Industriei (UNIDO): „Producerea și folosirea îngrășămintelor chimice și substanțelor fitofarmaceutice”, președinte al celei de a IV-a Comisii de „Fertilitatea solului și nutriția plantelor” din cadrul Societății Internaționale de Știința Solului (ISSS), vicepreședinte și apoi președinte al Uniunii Europene a Academiei de Științe Agricole (UEAA), președinte (1996–2010) și președinte de Onoare (2010–prezent) al Centrului Științific Internațional pentru Ingrășămintă (CIEC) și alte multe funcții de conducere de mare

responsabilitate, printre care președinte (2001–2009) și președinte de onoare (2009–prezent) al Academiei de Științe Agricole și Silvicultură (ASAS), precum și vicepreședinte (2010–2017) și președinte (ianuarie-aprilie 2018) al Academiei Române.

Dar nu pentru a zugrăvi un portret profesional chiar și succint, lucru pentru care mulți colaboratori direcți ai profesorului sunt mult mai în drept să o facă, fiind totodată și mult mai bine documentați, am ținut să vă propun un alt aspect al activității și personalității profesorului Hera, aspect pe care sunt în măsură să-l descriu prin faptul că am fost implicat personal în diferite acțiuni în care am fost condus și sfătuit de Profesor. Este vorba în primul rând de faptul că profesorul Hera este un vizionar și un luptător pentru o nouă acceptare a României pe plan internațional, o nouă imagine a țării noastre în lume, și în primul rând, în Uniunea Europeană.

La inițiativa României și Austriei, a fost elaborată Strategia UE pentru regiunea Dunării (SUERD). În decembrie 2010, Comisia Europeană a aprobat și publicat Strategia, iar Consiliul și Parlamentul European au adoptat-o și promulgat-o la începutul anului 2011. SUERD este un document de extremă importanță politică și practică, trasând principiile dezvoltării regiunii Dunării în concordanță cu dezvoltarea Uniunii Europene. România în calitatea sa de țară inițitoare a SUERD și ca țară riverană a fluviului Dunărea (peste 1000 km din cursul Dunării se află pe teritoriul țării, peste 90% din suprafața României face

**Alocuțiune rostită la simpozionul aniversar „Academicianul Cristian Hera la 90 de ani” (18 decembrie 2023, Aula Academiei Române)*

parte din bazinul de recepție al fluviului), a fost de la început un factor foarte activ în promovarea Strategiei și în traducerea în viață a prevederilor documentului. Acțiunile României au fost coordonate de Ministerul Afacerilor Externe, iar la ele au participat toate ministerele și organizațiile guvernamentale din țară. Un rol deosebit în promovarea SUERD l-a avut Academia Română, care a focalizat acțiunile și eforturile comunității științifice românești pentru a contribui la realizarea prevederilor Strategiei. Și tocmai profesorul Cristian Hera, Vice-Președinte al Academiei, a coordonat și a condus în mod direct toate acțiunile Academiei Române din cadrul Strategiei Europene pentru Regiunea Dunării.

Chiar din 2011, la inițiativa Academiei Europene de Științe și Arte, a fost creată Conferința Academiilor Dunărene din toate țările din regiunea fluviului. Prima Conferință a fost organizată la Viena, în septembrie 2011, cu participarea a 11 academii europene, printre care și Academia Română, reprezentată de academicianul Hera. S-au inițiat programe de colaborare ale academiilor, având ca obiective acțiunile prioritare ale SUERD. Au urmat conferințe anuale sau bianuale ale Academiilor Dunărene, prin rotație, în țările dunărene. Cea de a patra Conferință de la București, în aprilie 2013, s-a desfășurat sub auspiciile Academiei Române și sub patronajul primului ministru al României. Conferința, având motto-ul „Știința și Strategia Europeană a Dunării”, s-a desfășurat în Aula Academiei Române sub conducerea președintelui Academiei, academicianul Ionel Haiduc și a vicepreședintelui Academiei, academicianul Cristian Hera. A fost o manifestare științifică și politică de mare amploare, înregistrându-se participarea a reprezentanților a 21 de academii din Europa, a Centrului Comun de Cercetare al Comisiei Europene de la Ispra (JRC), a Consiliului Orașelor Dunărene precum și a oficialităților din România.

Numeroase reuniuni la nivel înalt și forumuri la care au participat Ministerul Mediului din România, Comisia Europeană, Academia Română prin prof. Hera, Ministerul Afacerilor Externe, Administrația Rezervației Biosferei Delta Dunării, Consiliul Județean Tulcea, Consiliul Orașelor și Regiunilor Dunărene au contribuit la realizarea

prevederilor SUERD referitoare la dezvoltarea durabilă a regiunii Dunării.

O mențiune specială pentru rolul academicianului Hera în acceptarea de către oficialitățile române printre alte obiective a proiectului DANUBIUS-RI care urmărește crearea unei infrastructuri de cercetare pan-europene distribuite pentru studiul aprofundat al sistemelor râuri-mări din întreaga Europă, un proiect coordonat de România. Astfel, profesorul Hera a reușit să demonstreze guvernului importanța acestui proiect și în urma acestor demersuri, Guvernul României l-a declarat „proiect strategic de prioritate națională” și a emis o scrisoare de angajament pentru o finanțare din fondurile structurale și cofinanțare națională în valoare de 150 milioane de euro. De altfel și Strategia Uniunii Europene pentru Regiunea Dunării (SUERD) îl consideră „proiect fanion” (Flagship project), iar Forumul Strategic European pentru Infrastructuri de Cercetare (ESFRI) l-a acceptat pe foaia sa de parcurs în anul 2016. Iar acum am ajuns la etapa de implementare a componentelor românești ale infrastructurii pan-europene DANUBIUS-RI.

Iată doar câteva dintre acțiunile comunității științifice românești din ultimii ani, menite să sprijine și să contribuie la realizarea obiectivelor generoase ale Strategiei Europene pentru Regiunea Dunării, acțiuni care au beneficiat din partea Academiei Române de coordonarea și conducerea directă a Profesorului Hera.

O viață de muncă și abnegație, trăită pentru știință, pentru Academia Română și pentru a asigura o viață cât mai bună oamenilor, pentru dezvoltarea multilaterală a țării. Profesorul academician Cristian Hera împlinește în 2023, în luna decembrie, 90 de ani. Este o vârstă a maturității și a înțelepciunii, și când sufletul și mintea rămân tinere, când voința îți dictează să continui să ajuți, să sprijini, să faci să progreseze și oamenii și știința și comunitatea din care faci parte, poți să fii în continuare un *leader*, un vizionar și un mobilizator al calităților creatoare ale oamenilor din jur.

La mulți ani, fericiți, împliniți cu sănătate și cu multe realizări în continuare, domnule profesor! La mulți ani, la fel de fructuoși ca până acum!

Academician Cristian Hera, excelență, probitate și promotor al cercetărilor în domeniul științei solului, nutriției plantelor și folosirii raționale a îngrășămintelor*

*Mihai Rusu***

Prezint mulțumiri și recunoștință Academiei Române, Academiei de Științe Agricole și Silvicultură „Gh. Ionescu-Șișești” și dlui acad. Cristian Hera pentru posibilitatea și onoarea de a prezenta o retrospectivă științifică a unei colaborări profesionale din domeniul nutriției minerale a plantelor, fertilității solului și fertilizării, ce durează din ianuarie 1965, fără întrerupere, indiferent unde ne-a călăuzit firul vieții și al carierelor noastre.

Pentru o înțelegere deplină a formării și împlinirii profesionale și intelectuale, la nivel de excelență a dlui acad. Cristian Hera am apelat la Discursul de recepție la Academia Română din 2016, în care domnia-sa elogiaza înaintașii și magiștrii profesiei și propune pentru eternitatea domeniului o galerie a marilor învățați din domeniul științelor agricole și implicit ale solului care au adus valoare acestora și au determinat dezvoltare și utilitate în construcția și reconstrucția economiei naționale.

În această retrospectivă cu o galerie a înaintașilor ce marchează continuitate și profunzime a gândirii științifice a domeniului, se regăsesc mai multe repere în evoluția științei solului:

Ion Ionescu de la Brad, secolul XIX, primul profesor de știință agronomică la Academia Mihăileană din Iași, lasă, printre alte realizări notabile, *mesajul* că „practicarea agriculturii nu trebuie să conducă la sărăcirea pământului”, iată de ce monitorizăm și cercetăm noi astăzi „presiunile” (antropice și naturale) asupra productivității solului. A recomandat insistent, după primele experimente, utilizarea îngrășămintelor organice în sporirea fertilității solului.

Gh. Munteanu Murgoci, secolul XIX, începutul secolului XX, agropedolog de vastă erudiție, fondator al Școlii românești de pedologie, inițiază elaborarea primei hărți a solurilor României cu hărți corelative de vegetație și climă și militează pentru utilizarea lor în luarea deciziilor de sporire a fertilității și productivității solului.

Cu Gh. Ionescu-Șișești, în galeria descoperirilor și continuității domeniului științei solului, se disting „magiștrii” și „mentorii” dlui acad. Cristian Hera, cu exprimare riguroasă a meritelor fiecăruia dintre aceștia, dar și a respectului și aprecierii speciale pentru înaintași, mentori și colaboratori de excepție.

Acad. Gh. Ionescu-Șișești este fondatorul cercetării agronomice moderne la noi, iar organizarea acesteia la ICAR nu a fost mai prejos ca instituțiile similare din alte țări europene. Profesorul Șișești cercetează și scrie pentru domeniul nostru cu colaboratorii cărți de specialitate ce au ca obiective descrierea și interpretarea însușirilor solurilor și nevoia acestora de îngrășămintă (în structura N, P, K.).

Teodor Saidel, considerat cel mai apropiat colaborator și prieten al acad. Gh. Ionescu-Șișești, se remarcă prin realizări de excepție, în experimente prin metodele fiziologic vegetale și promovării metodelor de analize și interpretare a acestora în chimia solului. Elaborează, ca prioritate, pe plan mondial, metoda de determinare a concentrației ionilor de H^+ din soluția solului, pe cale potențimetrică (metodă validată la Academia Română în 1913 și recunoscută ca prioritate absolută la Conferința de Știința Solului din 1914

*Alocuțiune rostită la simpozionul aniversar „Academicianul Cristian Hera la 90 de ani” (18 decembrie 2023, Aula Academiei Române)

**Profesor universitar dr., membru titular Academia de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești”, Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară Cluj-Napoca

de la München). În consecință metoda este utilizată și extinsă în întreaga lume, în cercetările de chimia solului și agrochimie.

David Davidescu, șeful Laboratorului de îngrășăminte din ICAR, este considerat ctitorul agrochimiei moderne în România. Acest ilustru dascăl și om de știință lasă posterității științifice și didactice peste 20 000 de pagini scrise în lucrări, cărți, monografii, tratate, cu viziunea de a promova agrochimia ca știință complexă, interdisciplinară. Profesorului Davidescu i se datorează, din anul univ. 1955/56, înscrierea agrochimiei în curricula universitară a facultăților de agricultură și horticultură din Institutele agronomice. Este conducătorul și îndrumătorul de doctorat al acad. Cristian Hera.

Gh. Pavlovschi este considerat primul îndrumător și mentor al tânărului cercetător Cristian Hera și s-a consacrat ca specialist analist desăvârșit în metodica comparativă a analizelor diferențiate de sol, în scopul determinării raționale a necesarului de îngrășăminte în sistemul sol-plantă. Participă, drept cercetător, din anul 1936, la programul lansat de Mitscherlich în cadrul SISS, pentru 13 țări europene (și România) cu referire la nevoia de P și K a solurilor. Era o perioadă a deciziilor raționale în fertilizare, știut fiind că în raportul N:P:K, până în anii '50–55, era predominant fosforul, în condițiile în care tehnologiile de sinteză a NH_3 erau în perfecționare, se prognoza astfel un reviriment dorit și explicabil al aplicării azotului.

Gheorghe Pavlovschi perfecționează și lasă în scris un set impresionant de metode de analiză la sol, pentru caracterizarea aprovizionării acestora cu elemente de nutriție și aprecierea nevoii de îngrășăminte.

Teodor Saidel și *Gh. Pavlovschi*, mentori și formatori în analizele de sol și utilizarea lor pentru Cristian Hera, sunt cei care insistă pentru utilizarea tehnicilor nucleare în cercetările viitoare ale domniei-sale.

Zenoviu Borlan este cercetător de excepție în agrochimie, coleg de facultate, colaborator și prieten apropiat timp de 50 de ani, până la trecerea în eternitate a acestuia. Cercetările, contribuțiile științifice, scrierile Hera-Borlan, Borlan-Hera, sunt cu un conținut de excepție, au deschis noi direcții de cercetare și dezvoltare a domeniului, sunt pași esențiali în modernizarea metodelor și interpretărilor agrochimice de sporire a productivității și calității solurilor.

Aprecierile și descrierile de mai sus dovedesc fără rezerve cel puțin următoarele:

Caracterizează deplin mediul științific și academic al formării profesionale a dlui acad. Cristian Hera, mediu cu adevărat atins de geniu. De aici va face și prima activitate științifică internațională, la Opatija, prin participare în 1961 la al V-lea Congres Mondial CIEC. Îl însoțește pe acad. Gh. Ionescu-Șișești (fondator CIEC) și prezintă comunicarea „Despre adsorbție – metodă de cercetare”, ca însușire fizico-chimică esențială a solului, determinantă în cinetica ionilor și moleculelor adsorbante între fazele solului până la suprafața absorbantă a sistemului radicular și aprovizionarea nutritivă a plantelor;

Se poate aprecia, de asemenea, că dl acad. Hera, pe lângă aprecierea și respectul datorat înaintașilor și mentorilor și-a asumat calitatea de continuator al realizărilor predecesorilor cu un angajament ferm, dovedit în întreaga cariera profesională, de a dezvolta pe noi trepte ale performanței științifice cercetările legate de sistemul sol-plantă-îngrășăminte determinante în calitatea, productivitatea și sustenabilitatea sistemelor de agricultură.

Acest început relevant științific și de calitate se așază pe „obârșia” familiei, datorată familiei Maria și Dumitru Hera și, ulterior, pe sprijinul moral, de adâncire a realizărilor datorat propriei familii.

După acest început profesional consistent și prin efortul personal, de studiu și documentare în țară și străinătate (SUA, Suedia, Franța, Japonia, ș.a.), dl Cristian Hera se dedică plener formării omului de știință consacrat în timp, în țară și străinătate, cu performanțe de excepție în studiul solurilor, fertilității și îngrășămintelor, activitate deosebit de complexă, activitate în care regăsim abordări esențiale ale domeniului menționat:

Studiul sortimentelor de îngrășăminte cu N, inclusiv al celor lichide – fundamentarea elaborării tehnologiilor de cultură – tematică regăsită și aprofundată în teza de doctorat (1969).

Cercetările și studiile aprofundate la acest subiect, mai ales legate de îngrășămintele lichide, au caracter de pionierat în țara noastră cu efect în diversificarea sortimentului de îngrășăminte. Rezultatele obținute în diverse condiții de sol și plante, au condus la utilizarea diversificată a sortimentelor cu N, pe baza cunoașterii proceselor chimice, biologice și microbiologice din sol și la

elaborarea unei gestiuni reale și raționale a azotului în sistemul sol- plantă. Rezultatele se pot constitui în bazele științifice ale utilizării îngrășămintelor cu N.

Promovarea tehnicilor nucleare în cercetarea științifică din agricultură

În contextul modernizării și perfecționării metodelor de studiu și cercetare, acad. Cristian Hera a deținut preocupări de mare interes și prioritate legate de introducerea tehnicilor nucleare în cercetarea agrochimică și fertilitate, cu efect de raționalizare a fertilizării cu N. În proiecte derulate în perioada 1964–1982, la ICCPT Fundulea, se implică nemijlocit și coordonează proiectele AIEA privind utilizarea izotopilor radioactivi în sistemele de fertilizare la grâu, porumb și leguminoase pentru boabe. Obiectivele cercetărilor s-au referit la efectul unor surse de N – mineral, la o mai bună utilizare a azotului, mai productivă, la sporirea coeficienților de consum, la repartizarea eficientă între componentele ecosistemelor și evident, la fundamentarea unui management al azotului și nutrienților, favorabil obținerii de producții mari și de calitate cu o protecție reală a mediului. Prin aceste abordări și rezultatele obținute, este considerat fondatorul și promotorul implementării izotopilor stabili și radioactivi în studiul relațiilor sol-plantă-îngrășămintă, pentru o agricultură sustenabilă și protecție a ecosistemelor. Ca o recunoaștere a implicării și rezultatelor obținute, AIEA Viena l-a desemnat cercetător și expert în domeniu (1968–1991), cu atribuții de inițiere și îndrumare, iar în 1991 este invitat la concursul de ocupare a postului de director de divizie AIEA, onorat de domnia sa până în anul 1997.

Promovarea conceptului unic al experiențelor de lungă durată

Acad. Cristian Hera este inițiatorul și promotorul experiențelor de lungă durată în rețeaua ICCPT și OSPA din anii 1966/1967. Experiențele de lungă durată din țara noastră au o structură polifactorială ce urmăresc în staționar interacțiunile NP; NPK și combinațiile organo-minerale în mai multe rotații și asolamente, după concept unic în toate amplasamentele din zonele agricole din România. Rezultatele obținute răspund unor sisteme sustenabile dar productive de agricultură, protejează fertilitatea și mediul, previn domeniile de risc și poluare, iar calitatea producției este controlată în scopul asigurării siguranței alimentare. Sistemul de variante și

obiectivele unitar pe țară, în diversitatea și controlul factorilor implicați s-a dovedit superior altor abordări.

Elaborarea și perfecționarea sistemului analitic la sol-plantă-îngrășămintă pentru aplicarea diferențiată a măsurilor agrochimice

Preocupările științifice ale dlui acad. Cristian Hera se leagă nemijlocit de domeniul aplicativ al agrochimiei, începute cu fundamentarea analizelor curente de chimia solului, continuate prin introducerea tehnicilor nucleare în studiul sistemelor sol-plantă-îngrășămintă, apoi în stabilirea dependențelor între regimul nutrienților și efectul îngrășămintelor și astfel crearea unor baze științifice de diferențiere a măsurilor agrochimice, optimizarea acestora și astfel se raționalizează dependent și concomitent sistemul analitic cu cel al fertilizării. Aceste rezultate au permis interpretări agrochimice, agronomice și economice în slujba aplicării raționale a fertilizanților, a optimizării sistemelor de fertilizare după principii sustenabile. S-au elaborat, pe baze statistice și informatice, funcții de producție în legătură cu modificările pe termen lung și mediu a indicilor agrochimici. S-au creat sisteme fundamentate de studii și cercetări agrochimice, s-au promovat metode expeditiv de utilizarea tehnicilor de calcul în realizarea proiectelor de fertilizare și/sau ameliorare agrochimică. (Hera și colab. – Sistemul Sistfert – Fundulea; Borlan, Hera și colab. – Tabele și nomograme agrochimice; Hera, Borlan – Întocmirea planurilor de fertilizare; Crișan; Otiman și colab. – Sistem diferențiat de stabilire a dozelor de îngrășămintă; Borlan, Hera – Optimizarea agrochimică a sistemului sol-plantă;

Borlan, Răuță, Hera – Metodologia studiilor agrochimice și analizelor de sol; Davidescu, Crișan – Stabilirea dozelor de îngrășămintă după indicii agrochimici și bilanțul elementelor nutritive, ș.a.)

Rezultatele de cercetare obținute de dl acad. Cristian Hera caracterizează personalitatea de savant cu împliniri profesionale de excelență recunoscute în țară și în străinătate, care au marcat progrese relevante ale domeniului și susținute permanent de probitate, ținută și calitate academică de excepție.

Experiențe de lungă durată cu îngrășămintele – 55 de ani în România*

Mihai Rusu**

Realizarea volumului ce face obiectul „lansării de carte” se datorează inițiativei coordonatorului care, după o consultare cu majoritatea autorilor experiențelor de lungă durată din țară, a propus o consultare de fond cu dl acad. Hera Cristian privind necesitatea și implicit utilitatea, pe diverse planuri, a reunirii rezultatelor experiențelor de lungă durată, ca producții și calitatea acestora, în dependență cu evoluția solurilor și mediului, într-un volum unitar așa cum conceptul ELDI este unic și unitar pentru toate zonele agricole ale țării. Propunerile multiple au condus spre acordul realizării proiectului cu prezentarea celor 19 sinteze ale experiențelor de lungă durată din 18 amplasamente în care au fost active (cel puțin 20 de ani) modelele experimentale și de cercetare propuse de acad. Cristian Hera în anii 1966/1967. În unanimitatea deciziilor științifice și tehnice de conținut s-a considerat oportună atașarea la obiectivele tehnice ale volumului a unui mesaj ideatic adresat dlui acad. C. Hera, creatorul acestui domeniu de cercetare, ca recunoștință și apreciere pentru realizările celor 66 de ani dedicați cercetării științifice agronomice, progresului agriculturii, cu ocazia împlinirii vârstei de 90 de ani.

Conținutul volumului. Volumul cu 693 de pagini este structurat în următoarele capitole:

I. *Experiențe de lungă durată cu îngrășămintele*

1.1. *Experiențele de lungă durată cu îngrășămintele – pe plan mondial și în România.*

Se caracterizează principalele experiențe de lungă durată pe plan mondial cu detalii privind arhivarea celor 616 experiențe din Europa, cu ponderea acestora pe teren arabil și cu obiective

de cercetare preponderente în domeniile lucrărilor solului, fertilizării și rotației culturilor.

Caracterizările făcute experiențelor cu îngrășămintele din România dezvoltă direcțiile de cercetare datorate înaintașilor din domeniul acesta (în primul rând coordonate la ICAR de acad. Gh. Ionescu-Șișești și colab.) și dezvoltă plenar obiectivele și structura experiențelor de lungă durată promovate după conceptul C. Hera (1966/1967) în rețeaua de cercetare ICCPT și OSPA.

1.2. *Experiențele de lungă durată cu îngrășămintele din România (1966–2022)*

Se nominalizează unitățile ICCPT, SCDA și OSPA, cu lista cercetătorilor care au îmbrățișat tematica și proiectul experiențelor de lungă durată din țara noastră.

II. *Promovarea unui nou concept al experiențelor de lungă durată*

2.1. *Cristian Hera – ctitorul și promotorul noului concept al experiențelor de lungă durată cu îngrășămintele.* Se analizează conținutul unic extins în toate amplasamentele ELDI din țara noastră, în structuri polifactoriale și cu protocolul analitic atașat proiectelor experiențelor respective în direcția efectelor și interacțiunilor NP, NPK și organo-minerale.

2.2. *Confesiuni din drumurile vieții și ale cunoașterii,* în care acad. Cristian Hera, la propunerea colaboratorilor, prezintă etapele și momentele relevante ale propriei activități științifice și manageriale de excepție, model de realizare plenară, în diverse planuri, a unei vieți dedicate științei agricole și dezvoltării agriculturii.

*Lansare de carte, volum dedicat acad. Cristian Hera, la împlinirea vârstei de 90 de ani.

**Coordonator: profesor universitar dr., membru titular Academia de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești”, Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară Cluj-Napoca

III. *Sinteze ale experiențelor de lungă durată* rezultate de producție și analitice în sistemul sol-plantă: Este capitolul dedicat în întregime (pag. 95–678) prezentării datelor de producție și analitice, în marea diversitate a condițiilor de sol, plante și ecopedologice din platformele experimentale staționare, de lungă durată, funcționale în perioada 1966–2022, în țara noastră.

Datele confirmă că experimentarea în regim staționar și de lungă durată constituie metoda de autentică probitate științifică în monitorizarea evoluției solului, cu probitate și veridicitate a rezultatelor iar deciziile propuse poartă girul analizelor de sol-plantă-îngrășămintă, cu dinamică și armonizare în dependență cu efectul cantitativ și calitativ al producției vegetale și de efect în modelarea fertilității și condițiilor de mediu. De aceea, tehnologiile care se bazează pe rezultatele experiențelor de acest tip au caracter și conținut sustenabil, cu capacitate de control și modelare a calității solurilor și indicatorilor de mediu, pe termen nelimitat.

IV. *Rezumat, Summary, în limba română și în limba engleză*

V. *Aportul științific și aplicativ al volumului editat prin EAR*

Aplicabilitatea, utilitatea, volumului editat prin EAR

Științific

Experiențele de lungă durată în regim staționar, în proiect unic, s-au dovedit superioare științific pentru că au conferit variante și modele de abordare științifică în studiul fertilității solului pentru sisteme sustenabile, regăsite în sintezele acestui compendiu;

Au permis, prin dependențe și interdependențe, ale factorilor implicați și efectul acestora,

stabilirea unor parametri de control și monitorizare, actuali, cu posibilitate și de prognoză a modificărilor de sol și mediu, care se regăsesc în conținut, individual la fiecare sinteză;

A adus îmbunătățiri metodologice, bine definite în timp, legate analitic de sustenabilitate cu grad de probitate și suficiență pentru cuantificarea detaliată a fluxului de substanțe în aceste experiențe, abordarea emanațiilor de gaze cu relevanță climatică, cercetări privind regresia cantitativă și calitativă a humusului, aciditatea solurilor etc. Cuantificarea modificărilor de sol servește proiectării în domeniu, în scop ameliorativ, sustenabil.

Aplicativ

Asigură eficiență în utilizarea parametrilor ce exprimă presiunile (antropice și naturale) asupra solurilor și definirea metodelor de protecție și ameliorare: modelarea humusului (prin aport organic și organo-mineral), protecție și modelarea reacției solului (amendare, fertilizare de protecție), management nutritiv prin raționalizarea fertilizării, proiectare în reconstrucția unor categorii de soluri (acide-sărăturate, erodate, poluate etc.).

Rezultatele au valabilitate și oferă practici pentru implementarea unor sisteme sustenabile de agricultură eficiente în protecția solurilor, mediului și consumatorilor, în reconstrucția unor areale și suprafețe agricole slab productive.

Volumul editat poate servi ca sursă bibliografică în domeniul științific al fertilității și fertilizării, al implementării unor sisteme de agricultură sustenabilă, productivă ce asigură control asupra presiunilor multiple supuse solurilor, diminuarea unor pierderi, protecție a mediului și siguranță alimentară.

Academician Cristian Ioan Hera – om, profesor, reper științific în cercetarea agricolă națională și mondială*

*Emilian Negrilă***

În deplin acord cu comunitatea științifică agricolă, îmi revine deosebita onoare de a vă omagia, **domnule academician Cristian Ioan Hera, la împlinirea celor 90 de ani de viață**, a celor aproape șapte decenii de activitate în domeniul cercetării științifice agricole, ca profesor, cercetător, conducător, formator și mentor pentru noi și noi generații de aspiranți, în descoperirea tainelor conservării și ameliorării calității pământului, pentru îmbunătățirea cunoștințelor din domeniul fertilității solului și nutriției plantelor, atât în țară, cât și la nivel mondial.

Întreaga dumneavoastră activitate se remarcă prin înalt profesionalism și muncă permanentă, devotament și responsabilitate, având la bază calități native incontestabile, care au condus la formarea unei personalități științifice de excepție, manager și coordonator de programe științifice, în scopul îmbunătățirii siguranței și securității alimentare, a protecției mediului, în diferite etape sociale și politice, marcate de globalizare, schimbări climatice, de evoluție a cunoștințelor la nivel planetar. Prin rezultatele obținute, Domnia Voastră ați devenit un etalon de performanță pentru cercetarea agricolă națională și internațională.

Activitatea multilaterală și rezultatele deosebite obținute în domeniul fertilizării culturilor agricole, demonstrează grija dumneavoastră pentru pământul strămoșesc și pentru evoluția solurilor la nivel mondial, ca principale resurse de hrană, fiind un militant neobosit pentru conservarea și îmbunătățirea lor. „*Solul este unic și trebuie să*

rămână urmașilor noștri, solul reprezentând bogăția cea mai de preț, zestrea cea mai valorasă care trebuie cunoscută, dar și recunoscută, prețuită, protejată, păstrată și valorificată la ade-vărata ei valoare”, ați scris în revista „Academica”.

Format la școli de înalt nivel universitar și științific, unde ați acumulat cunoștințe care s-au alăturat capacităților dumneavoastră de neobosit cercetător, ați aprofundat știința agricolă și ați trasat căi nebănuite pentru cercetarea agricolă viitoare, alăturându-vă marilor înaintași ai științei agricole românești: Gheorghe Ionescu-Șișești, Gheorghe Pavlovschi, Teodor Saidel, David Davidescu, Grigore Coculescu.

Din dorința de a cunoaște tot mai profund procesele care au loc în sol, de a participa la îmbunătățirea calităților acestuia, v-ați perfecționat în domeniul agrochimiei, al stării de fertilitate a solurilor din România, al metodelor de stabilire a programelor de fertilizare, în permanentă corelare cu rezultatele științifice din țări cu un nivel de introspecție ridicat, efectuând specializări în institute de cercetări agricole și universități de prestigiu din Germania, Franța, Suedia, Canada, SUA, Austria, Japonia, Australia, Noua Zeelandă, China.

Capacitățile previzionale și de comunicare, perseverența, care v-au definit de-a lungul întregii vieți, au stat la baza prestigioasei activități pe care ați desfășurat-o ca tânăr cercetător la Institutul de Cercetări Agronomice al României și apoi la

*Cuvânt rostit la simpozionul aniversar „Academicianul Cristian Hera la 90 de ani” (18 decembrie 2023, Aula Academiei Române)

**Dr. ing., membru titular, Academia de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești”, director Stațiunea de Cercetare-Dezvoltare Agricolă (SCDA) Teleorman

Institutul de Cercetări pentru Cereale și Plante Tehnice- Fundulea, unde ați ocupat funcții de conducere, de la conducerea Laboratorului de îngrășăminte până la director general al institutului. Sub conducerea dumneavoastră, ICCPT – Fundulea a devenit stindardul cercetării agricole românești, activitatea de cercetare agricolă din România cunoscând salturi calitative evidente. Dumneavoastră ați lansat programe de cercetare naționale, care au condus la revigorarea și crearea pârgurilor pentru perfecționarea profesională a resursei umane din cercetare, integrarea cercetării agricole românești în programe și organisme de cercetare internaționale.

Pasiunea dumneavoastră pentru cercetare, care a fost permanentă, s-a materializat în aplicarea de noi metode de studiu, cum este utilizarea tehnicilor nucleare în studiile de fertilizare, transformând ICCPT-Fundulea într-un renumit centru de excelență, cunoscut în întreaga lume, ați perfecționat metodele de analiză a solului și ați stabilit metode de cuantificare a cantităților de îngrășăminte necesare formării de producții optime, ați introdus cercetarea îngrășămintelor lichide cu azot la culturile agricole, noi metode de prelucrare a datelor referitoare la efectul îngrășămintelor asupra indicilor agrochimici ai solului, asupra producției plantelor de cultură și calității acestora.

Din grijă pentru sol și din dorința de a-i descoperi căile prin care să se asigure producții agricole sigure și stabile, în condițiile menținerii și îmbunătățirii fertilității, ați luat decizia de a iniția și organiza, începând cu anul 1966, sistemul unitar de studiu al transformărilor chimice din sistemul sol-plantă-îngrășământ, prin *înființarea experiențelor de lungă durată cu îngrășăminte* în România, în condiții pedoclimatice diferite. Prin acestea, s-au putut elucidă cantitățile și metodele de aplicare a fertilizanților, cantitățile de elemente nutritive extrase din sol cu recolta, evoluția fertilității solurilor, efectul tehnologiilor agricole aplicate. Rezultatele obținute în experiențele de lungă durată cu îngrășăminte din rețeaua națională au stat la baza întocmirii programelor de fertilizare chimică a culturilor agricole, demonstrând viziunea complexă și completă a Domniei Voastre privind rolul îngrășămintelor în chimismul și evoluția stării de fertilitate a solurilor, în creșterea producției agricole.

În cadrul SCDA Teleorman, unde am avut privilegiul de a-mi desfășura activitatea sub coordonarea dumneavoastră, domnule academician Cristian Hera, aceste experiențe de lungă durată au fost înființate în anul 1976, în condiții de neirigare, pe sol cernoziom cambic, într-o zonă afectată frecvent de stres termic și hidric.

Îmi amintesc cu deosebită bucurie, întâlnirile cu dumneavoastră, când am avut ocazia să descopăr un om generos, de mare profunzime științifică, cu un caracter deschis și profund implicat în problemele cercetării agricole autohtone, la care totdeauna găsea rezolvarea, îndrumându-ne cu colegialitate și înalt profesionalism. Pentru toate acestea, vă aducem mulțumiri și vă suntem profund recunoscători.

Sub conducerea dumneavoastră s-a dezvoltat colaborarea dintre instituțiile de cercetare agricolă din România, prin sesiunile și consfăturile naționale tematice pe care le-ați organizat, au fost înființate numeroase publicații de specialitate, pe care le-ați coordonat, unde s-au prezentat rezultatele obținute în cercetarea agricolă națională, care au demonstrat viziunea corectă a programelor de cercetare și sprijinul real pentru creșterea producției agricole.

Pasiunea pentru cercetare, creativitatea, înalta competență, corectitudinea, rezultatele manageriale deosebite, calități care definesc o personalitate de mare complexitate, au condus la alegerea dumneavoastră în diferite organisme naționale: **membru al Prezidiului ASAS, președinte al Secției de cultura plantelor din ASAS, președinte al ASAS**, ca for coordonator al programelor de cercetare naționale din agricultură, funcții în **Societatea Națională Română de Știința Solului, în Consiliul Național al MAPAM, în Consiliul Național pentru Cercetare-Dezvoltare-Inovare al MECT**. Sub conducerea dumneavoastră, ASAS a militat pentru protejarea rețelei de cercetare agricolă din țară, actualizarea planurilor tematice de cercetare și creșterea prestigiului cercetării agricole naționale.

Recunoașterea științifică și academică a contribuției dumneavoastră la dezvoltarea cercetării agricole românești și mondiale s-a materializat în alegerea ca **membru corespondent al Academiei Române, membru titular al Academiei Române, președinte al Secției de științe agricole și sil-**

vice a Academiei Române, vicepreședinte al Academiei Române, președinte al Academiei Române, profesor de onoare la Academia de Științe Agricole din China, membru al Accademiei dei Georgofili din Italia, membru al Academiei Ruse de Științe Agricole, în cadrul cărora ați acționat pentru abordarea de noi programe în cercetarea agricolă, în corelare directă cu schimbările climatice, pentru asigurarea securității alimentare și protecția mediului.

Capacitatea previzionară și inovativă asupra cercetărilor agricole, implicarea dumneavoastră, domnule academician Cristian Hera, în experimentarea noilor metode de studiere a solului și culturilor agricole sub acțiunea îngrășămintelor, rezultatele manageriale de excepție în instituțiile naționale, au condus la alegerea domniei voastre în funcții la nivel internațional:

– **Expert al Agenției Internaționale pentru Energie Atomică (AIEA) din Viena, apoi director al Secției de fertilitatea solului, nutriția plantelor, irigații și producție vegetală, Diviziune mixtă FAO/AIEA.** În această calitate, ați îndrumat specialiști din Africa, Asia, Europa, Oceania, America, în domeniul utilizării izotopilor radioactivi în studiul fertilității solului, al fixării biologice a azotului, în valorificarea apei de către culturile agricole, ați organizat și participat la cursuri regionale și inter-regionale, cu prelegeri din domeniul fertilității solului în Chile, Austria, Turcia, Thailanda, Etiopia, Mexic. Sub conducerea dumneavoastră, programele de cercetare s-au extins, rezultatele fiind evidențiate și apreciate în toate colțurile lumii, fapt ce a condus la declararea **Secției de fertilitatea solului, nutriția plantelor, irigații și producție vegetală a AIEA Centru de excelență**” al ONU, o încununarea a activității prestigioase desfășurate. Recunoașterea internațională a contribuției Secției conduse de Dumneavoastră în AIEA este menționată de către Domnul David B. Waller, la primirea de către **AIEA a Premiului Nobel pentru Pace** în anul 2005, în care se evidențiază aportul staff-ului secției și vă aduce mulțumiri pentru întreaga activitate desfășurată în agenție.

Implicat activ în dezvoltarea colaborării științifice din domeniul agricol dintre țări, ați promovat și apoi ați condus **Uniunea Europeană a Academiilor Agricole (UEAA)**, unde ați acționat

pentru dezvoltarea cooperării științifice dintre țările Uniunii Europene, în scopul minimizării efectelor negative ale factorilor non edafici asupra producției agricole și creșterea aportului Uniunii la securitatea și siguranța alimentară.

– **Secretar științific al Comisiei pentru Fertilitatea Solului și Nutriției plantelor din cadrul Societății Internaționale de Știința Solului, apoi președinte al CFSNP.**

– **Președinte al Conferinței UNIDO (Conferința Organizației Națiunilor Unite pentru Dezvoltarea Industriei), „Producerea și folosirea îngrășămintelor chimice și a substanțelor fitofarmaceutice”.**

– **Membru și apoi președinte al Centrului Științific Internațional pentru Îngrășămintă (CIEC), din 1996 până în 2010, când ați solicitat retragerea din această funcție, fiind ales președinte de onoare al CIEC.** Simpozioanele și congresele CIEC au fost de o importanță reală pentru îmbunătățirea securității alimentare prin programele de folosire a îngrășămintelor, la dezvoltarea unor zone afectate de efectele negative ale climei.

Ați fost direct implicat în pregătirea și formarea de cercetători în domeniul agrofitotehnicii, ați format o echipă de cercetători în domeniul fertilizării culturilor, transmițând noilor generații spiritul de responsabilitate și probitate profesională, capabile să continue programele destinate dezvoltării agriculturii, ați asigurat specializarea prin doctorat în agrochimie a peste 20 cercetători, efectuarea de stagii de documentare și specializare pentru cercetătorii români în universități și instituții de cercetare internaționale.

Activitatea didactică recunoscută a condus la numirea dumneavoastră în numeroase comisii, asociații, societăți academice, onorate cu mare rigoare științifică: Colegiul Consultativ pentru Cercetare Dezvoltare Inovare, Consiliul Național de Etică Universitară, Comisiile de atestare a titlului de profesor universitar, la nivel național și internațional, în Germania, Belgia, Ungaria, Malaysia.

Pasiunea pentru cercetare, preocuparea permanentă pentru transferul rezultatelor științifice către beneficiarii din producție, contribuțiile dumneavoastră în domeniul fertilizării culturilor și nutriției plantelor, rezultatele deosebite obținute

au stat la baza redactării și publicării a peste 30 cărți, tratate sau monografii, a peste 250 lucrări științifice și a numeroase lucrări științifice în limbi străine, contribuind astfel la extinderea ariei de studiu și de aplicabilitate în agricultura românească și mondială, la creșterea prestigiului cercetării agricole românești și integrarea ei în cercetarea agricolă internațională. De asemenea, ați condus și ați fost în comitetele de redacție ale unor publicații de înalt profesionalism și interes: *Analele ICCPT Fundulea*, *Probleme de agrofitotehnie teoretică și aplicată*, „*Romanian Agricultural Journal*”, „*Academica*” – Academia Română, „*Soil Newsletter*” – Austria, „*Journal of Crop Production*” – SUA.

Confirmarea activității științifice și academice a stat la baza acordării titlului de *doctor honoris causa* al universităților din România, Republica Moldova, Rusia, a numeroase ordine și medalii în România: Premiul Academiei Române „Ion Ionescu de la Brad”, Ordinul „Meritul științific” clasa I, Ordinul Național „Pentru Merit” în grad de Ofițer și „Pentru Merit” în grad de Comandor, „Meritul Academic” – ASAS, Decorația Regală „*Nihil Sine Deo*”, Ordinul Național „Steaua României” în grad de Cavaler.

Ați urcat treaptă cu treaptă, ați depășit cele mai înalte standarde, lăsați o moștenire memorabilă discipolilor dumneavoastră, care trebuie să depășească condițiile și obstacolele actuale și pe cele viitoare, în misiunea nobilă de a menține PĂMÂNTUL într-o stare de fertilitate ridicată, capabil de a hrăni omenirea. Rezultatele obținute de dumneavoastră, domnule academician Cristian Ioan Hera, de care suntem beneficiari noi, urmașii Dumneavoastră, specialiștii din România și din lumea întreagă, vă aşază în rândul personalităților din domeniul științei solului, ca reper al cercetării științifice românești și mondiale din secolul XX–XXI. Pentru noi sunteți un exem-

plu de dăruire pentru sustenabilitatea resurselor naționale și mondiale indispensabile vieții: **solul și apa**, resurse în continuă degradare sub acțiunea factorilor climatici, iar valoroasa Dumneavoastră creație științifică constituie un real sprijin, acum și în viitor.

Profesionalismul științific, dăruirea cu care ați acționat, viziunea inovativă asupra viitorului cercetării agricole, rezultatele de excepție obținute, unanim recunoscute, au atras aprecierile a numeroși reprezentanți ai lumii științifice mondiale, cum sunt: **Lester Brown**, care vă apreciază ca cetățean și om de știință mondial, recunoscut pretutindeni, numindu-vă prietenul domniei-sale, David Waller, Maurice Fried, Bjorn Sigurbonsson – Divizia FAO/AIEA; Winfried Blum, președinte al Confederației Europene a Societăților de Știința Solului – Viena; Atanas Atanasov, Asociația de Biotehnologie de la Marea Neagră; Ewald Schnug, președinte CIEC, și mulți alții, a căror viață sau traseu științific a fost influențat de viața și activitatea dumneavoastră.

Domnule academician Cristian Hera, permiteți-mi să vă adresez sincere felicitări la împlinirea vârstei de 90 de ani, să-mi exprim recunoștința și admirația pentru marcanta și neobosita dumneavoastră activitate științifică, pentru tot ce ați însemnat pentru noi, să vă mulțumesc că am avut privilegiul de a vă avea mentor și a colabora cu domnia-voastră, privind cu speranțe către viitor!

Vă doresc sănătate și cele mai bune urări, dumneavoastră, domnule academician Cristian Ioan Hera, omului care și-a îndeplinit cu succes menirea pe acest pământ, să aveți o viață lungă, să vă bucurați de familia minunată a domniei-voastre și de tot ce ați creat!

La mulți ani, domnule academician Cristian Ioan Hera!

Omagiu academicianului Cristian Ioan D. Hera, mereu aproape de științele Pământului

Acad. Nicolae Anastasiu

Cu mare emoție, mă aflu la sărbătorirea academicianului Cristian Hera – 90 de ani de la naștere. **La mulți, mulți ani**, domnule academician!

Din anul 2001, de când am devenit membru al Academiei Române, preocupările noastre s-au intersectat de multe ori, cu diverse ocazii.

Astfel, cu aceeași emoție și deplină mândrie, m-am aflat pentru o scurtă perioadă alături de personalitatea sa puternică atunci când ne-am aplecat, împreună, asupra operei savantului român Gheorghe Munteanu-Murgoci, *agrogeologul* care a susținut și a organizat cercetările în domeniul agronomiei la Institutul Geologic al României. De asemenea, nu puteam lipsi și ne-am regăsit, din nou, cu câte o alocuțiune la aniversarea a 100 de ani de la nașterea profesorului de *mineralogia solului* Nicolae Florea, membru de onoare al Academiei Române, și mulți ani cercetător la Institutul de Cercetări Agronomice ale României.

Prin această introducere, vreau să recunosc interferențele academicianului Cristian Hera cu *agrochimia* și *știința solului* – specializări pe care le-a acoperit cu vocație și dăruire, cu infinită probitate și cunoaștere. Toate rezultatele activității sale și-au regăsit recunoaștere națională și internațională.

Am participat, în anul 2016, la discursul său de recepție, considerat ca fiind o piatră de hotar pe care trebuie să o sărim. În Aula Academiei, în direct și cu sala plină, ne-a prezentat **„Pledoarie pentru sol. Elogiu slujitorilor pământului românesc”**. Un titlu care întărește preocupările sale eminente de-o viață – *știința solului* – și ridică la lumină pe magiștrii, mentorii săi (Gheorghe Ionescu-Șișești, Teodor Saidel, David Davidescu) și pe meritorii laureați (Gh. Mun-

teanu-Murgoci, Ion Ionescu de la Brad, Petre Sebeșeanu Aurelian). Cu această ocazie am simțit marea sa deschidere spre înțelegerea și cunoașterea relațiilor intercauzale dintre natura mineralogică și geochimică a materialului parental și materia organică în formarea solului. A văzut clar cum aceste cauze întrețin și dictează fiziologia și fertilitatea solului.

În discursul său de recepție academicianul Cristian Hera își declară și crezul: *„SOLUL - unul dintre cele mai complexe sisteme naturale de pe TERRA: o Arhivă a istoriei planetare, un Martor fidel al trecutului și prezentului”*.

CV-ul său postat pe web-site-ul Academiei Române este impresionant prin consistența abordărilor, prin extinderea lor, prin diversitatea reușitelor. Am căutat interferențe și cu științele Pământului și m-am bucurat să găsesc numeroase suprapuneri. Am întrevăzut expresia culturii sale, multidisciplinarității și potențialului său de a aborda subiecte de mare interes științific.

La vârsta de 28 de ani, în 1961, a fost ales secretar științific al Comisiei a IV-a *Fertilitatea solului și nutriția plantelor* din cadrul Societății Internaționale de Știința Solului. O poartă deschisă spre recunoaștere internațională și un început pentru extinderea vizibilității sale în universul științei solului. Meritele sale l-au impus, succesiv, ca expert al Asociației Internaționale pentru Energia Atomică (1968–1991), când a coordonat programele de cercetare pentru tehnici nucleare și, apoi, de nenumărate ori, ca delegat la Congresele mondiale pentru îngrășăminte XI, XII etc.

La cel de-al VIII-lea Congres Mondial de Știința Solului de la București (1964), în calitatea sa de secretar științific, a scris: *„Evenimentul a*

deschis perspectiva cunoașterii evoluției științei solului: conservare, ameliorare, utilizare durabilă și performanță – resursa primordială pentru viitorul omenirii”. Câtă viziune pentru ceea ce afirmăm și astăzi.

În calitate sa de vicepreședinte al Academiei Române (2010–2017), a susținut promovarea surselor neconvenționale de energie – *gazele de șist* într-o conferință cu impact asupra comunității petroliștilor.

În calitate sa de director al revistei „Academica” (2018), a urmărit constant și cu exigență calitatea articolelor din cuprinsul acesteia, cu subiecte aflate mereu în topul abordărilor științifice. M-am simțit stimulat să-i urmez exemplul și astfel să-i răspund provocărilor.

Prezent în Agora, prezent în actualitate, academicianul Cristian Hera a cercetat și a publicat

lucrări privind evoluția fertilității solului, a producțiilor realizate atât cantitativ cât și calitativ, a **conservării mediului**, în contextul **schimbărilor climatice globale**. Ca un **previzionar**, încă din anul 1958, a **recomandat** introducerea și utilizarea tehnicilor nucleare în cercetările din agricultura României.

Mesajul academicianului Cristian Hera către noi este convingător și devine o obligație pentru noi toți. Să-i urmărim dorința: „*Să salvăm Pământul! Purtătorii conștiinței istorice au datoria să stabilească și să impună cum trebuie păstrat și apărat PAMÂNTUL STRĂMOȘESC, ca izvor de existență a generațiilor de astăzi și a celor care vin*”.

Cu prețuire și mulțumiri.

18 decembrie 2023

Academicianul Cristian Hera, patriarhul cercetării agricole românești, omagiu la împlinirea vârstei de 90 de ani

Ioan Jelev*

Există oameni a căror trecere prin viață lasă urme adânci în domeniul de activitate căruia i se consacră. Agricultura și cercetarea agricolă românească au reprezentat unul dintre domeniile norocoase, care s-au bucurat din plin de aportul și viziunile unor personalități, precum P.S Aurelian, Ion Ionescu de la Brad, Gheorghe Ionescu-Șișești. Toți aceștia și-au pus amprenta asupra diferitelor momente ale dezvoltării agriculturii românești, contribuind și la recunoașterea acesteia peste hotarele țării. Dar, iată că, de câteva decenii, eforturile acestor personalități au fost preluate și dezvoltate la cel mai înalt nivel de academicianul Cristian HERA, demn urmaș și continuator al marilor corifei ai agriculturii și științei românești.

Născut la 18 decembrie 1933 la Ploiești, județul Prahova, într-o familie de învățători, Maria și Dumitru Hera, viitorul mare savant a urmat cursurile școlii primare din Comuna Brazi-Bătești, jud. Prahova, iar apoi Liceul „Petru și Pavel” din Ploiești și Liceul „Sfântul Gheorghe” din București. Studiile superioare le-a urmat la Facultatea de Agricultură, Secția pedologie și agrochimie, Institutul Agronomic „Nicolae Bălcescu” (IANB) din București (anul I, 1952–1953) și la Academia de Științe Agricole „K.A. Timireazev”, Facultatea de Agrochimie și Pedologie din Moscova (anii II–V), obținând titlul de inginer agronom, specialitatea agrochimie cu recomandarea de a lucra în cercetare.

A obținut titlul de doctor în agronomie în anul 1969, sub conducerea științifică a acad. David Davidescu, cu un subiect la teză care trata *Influența diferitelor sortimente de îngrășăminte cu azot asupra transformărilor chimice din sol și plantă și*

asupra producțiilor realizate la principalele culturi de câmp. În anul 1973 a obținut titlul de doctor docent în științe, susținând teza *Rezultate originale obținute în cercetările efectuate în perioada 1967–1973 privind studiul fertilității solului și aplicării diferențiate a îngrășămintelor chimice*”.

A urmat mai multe specializări postuniversitare impresionante în **R.D. Germană** la Academia de Științe Agricole, la Institutul de Îngrășăminte Minerale din Leipzig și la Institutul de Nutriția Plantelor din Halle (1958), **Franța**, la Institutul Național de Cercetări Agricole (INRA) (1962), **Suedia**, la Universitatea din Uppsala (1963), **SUA și Canada**, la Universitatea Urbana – Illinois, Universitatea Raleigh, Carolina de Nord și la Institutul de Știința Solului – Ottawa (1965), precum și o serie de activități de documentare științifică în **Australia și Noua Zeelandă** (1986), **Japonia și China** (1990).

Pe lângă titlurile de doctor și doctor docent, Acad. Cristian Hera a obținut pe rând titlul de membru cooptat al Academiei de Științe Agricole și Silvicultură (ASAS) (1982), membru titular (1990), membru corespondent (1995), și apoi membru titular al Academiei Române (2004).

A devenit profesor de onoare al Academiei de Științe Agricole din China, la Institutul de aplicații a energiei nucleare în agricultură, *doctor honoris causa* la Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară Cluj-Napoca (1999), Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară, București (2002), Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași (2004), Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară Iași (2004), Academia

de Științe Agricole „K.A. Timireazev”, Moscova (2004), Universitatea Ștefan cel Mare, Suceava (2007), Universitatea „Ovidius”, Constanța (2008), Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară Banat, Timișoara (2009), Universitatea „Transilvania” Brașov (2009), membru de onoare al Academiei de Științe a Moldovei (2013) și a multor alte Academii de Știință din lume.

A fost președinte al Academiei de Științe Agricole și Silvici „Gheorghe Ionescu-Șișești” în două legislaturi (2002–2005, respectiv 2006–2009), vicepreședinte și președinte al Academiei Române. În prezent este președinte de onoare al ASAS și președintele de onoare al Secției de științe agricole și silvice din cadrul Academiei Române.

Acad. Cristian Hera a marcat în mod deosebit agricultura și cercetarea agricolă mondială, printr-o activitate internațională remarcabilă, începând cu funcția de cercetător științific, responsabil cu programele internaționale de cercetare coordonate de Agenția Internațională pentru Energie Atomică (AIEA) privind utilizarea izotopilor stabili și radioactivi în folosirea rațională a îngrășămintelor legat de cultura grâului, porumbului, leguminoaselor pentru boabe, expert al AIEA în utilizarea tehnicilor nucleare pentru îndrumarea specialiștilor din diferite țări ale lumii în inițierea și efectuarea cercetărilor în domeniul fertilității solului, nutriției plantelor și aplicării îngrășămintelor și încheind cu funcția de director al Secției de fertilitatea solului, nutriția plantelor, irigații și producție vegetală – Departamentul de cercetare al AIEA – Diviziunea mixtă FAO/AIEA (1991–1997), funcție obținută în urma unui concurs internațional.

A deținut funcțiile de președinte al celei de a XII-a Adunări generale a Conferinței Europene pentru Îngrășămintă Chimice, București, președinte al Conferinței Organizației Națiunilor Unite pentru Dezvoltarea Industriei (UNIDO) *Producerea și folosirea îngrășămintelor chimice și substanțelor fitofarmaceutice*, președinte al Comisiei a IV-a *Fertilitatea solului și nutriția plantelor* din cadrul Societății internaționale de știința solului, ales prin vot secret la al X-lea Congres Mondial de Știința Solului (1974), Moscova, reales la al XI-lea Congres mondial (1978), Edmonton, Canada și multe alte astfel de funcții prestigioase. A fost vicepreședinte și apoi președinte al Uniunii Academicilor Europeni pentru Științe Aplicate în Agricultură, Alimentație și Natură (UEAA).

Am avut onoarea și șansa deosebită de a-l cunoaște în mod direct pe marele nostru savant și om de știință, academicianul Cristian Hera, într-o seară de toamnă târzie a anului 2001, la o reuniune cu caracter diplomatic, la care participau numeroase personalități din țară și străinătate. Domnul academician Hera fusese recent ales în prestigioasa funcție de președinte al Academiei de Științe Agricole și Silvici „Gheorghe Ionescu-Șișești”. Pe vremea aceea eram secretar de stat în Ministerul Mediului și Gospodăririi Apelor. Ținuta sa prestigioasă, impunătoare, atrăgea privirile și aproape în mod firesc am intrat în vorbă, conversația legându-se repede, ca urmare a harului său de abordare a unui dialog, cu o politețe desăvârșită care impunea însă un respect pe măsură.

Tot șansa a făcut ca ulterior să mă numără printre colaboratorii marelui savant în perioada în care am deținut unele responsabilități în cadrul ASAS, ca șef al Serviciului pentru Relații Internaționale, secretar general și în prezent vicepreședinte al ASAS. În mai multe rânduri am participat sub coordonarea Domniei sale, la organizarea unor importante manifestări științifice legate de Fenomenele naturale extreme (un ciclu de trei conferințe), la dezbaterile naționale privind amenajarea și renaturarea Luncii Dunării, aspecte legate de gospodărirea apelor și managementul resurselor naturale etc. Mai recent, am fost extrem de onorat de faptul că academicianul Cristian HERA m-a inclus într-un prestigios colectiv de elaborare a volumului intitulat *Istoriei Agriculturii României*, cu un capitol referitor la Istoria gospodăririi apelor, îmbunătățirilor funciare, hidrologiei și meteorologiei, volum ce a apărut în două ediții, în prestigioasa Editură a Academiei Române, ediții dedicate Centenarului Marii Uniri.

Pentru mine personal, aceste colaborări au constituit un prilej unic de a învăța din experiența marelui savant român în ceea ce privește abordarea, aprofundarea, colaborarea cu cercetători de mare anvergură, atenția pentru detaliile și finisarea unor astfel de lucrări de mare complexitate și prestigiu.

Acum, cu ocazia împlinirii frumoasei vârste de 90 de ani, doresc, stimate domnule președinte de onoare al Academiei de Științe Agricole și Silvici doresc să vă urez multă sănătate, noroc, fericire, împliniri și un călduros „La mulți ani”!, alături de toți cei dragi!

Cristian Hera's 90th Anniversary

*Silvia Hanneklaus**

Congratulation address on behalf of the CIEC presidium by Secretary General of CIEC, prof. dr. Silvia Hanneklaus, Goslar, Germany

All religions, arts and sciences are branches of the same tree. All these aspirations are directed toward ennobling man's life, lifting it from the sphere of mere physical existence and leading the individual towards freedom.

Albert Einstein (1879–1955)

Prof. Dr. mult. Cristian Hera and CIEC (International Scientific Centre for Fertilizers) have many things in common, and on the occasion of their 90th anniversary a retrospect seems more than appropriate to honor the invaluable merits of Cristian Hera who celebrates in fact two jubilees.

With Cristian Hera as President of CIEC a seminal era of entire and sedulous commitment to research in fertilizers and fertilization started in 1996. Before, Cristian Hera was inflamed by fertilizer research as a young scientist so that it was natural to become a member of CIEC. His idols and predecessors in office of President of CIEC were *E. Feisst*, *R. Montjardino*, *Dj. B.*

Jelenić and *C. S. Serghiu*. They had set impressive benchmarks which can be followed up in the tradition of the proceedings published in the line of each Symposium and World Fertilizer Congress organized by CIEC. It has been Cristian Hera's will to continue with traditions and to outperform achievements made so far. He decided just

that way. He did so. And he succeeded. Cristian Hera left a unique heritage to his successor Ewald Schnug in a professional and personal way

Meanwhile both scientists look back to a throughout successful scientific co-operation since 1996 when they met together with Prof. Erwin Welte in Braunschweig (Photo 1).

*Photo 1. A triumvirate of its own.
(from left to right: Prof. Erwin Welte, Prof. Cristian Hera
and Prof. Ewald Schnug)*

Since then CIEC affiliates scientists with ambition and foresight as agricultural research demands innovation to master the stewardship for food security and food safety.

Whatever Cristian Hera touched turned to gold as did King Midas in Greek mythology. Nine patents are best evidence for his brilliant and advanced thinking. His scientific career was marked with the position of President of the Academy of Agriculture and Forestry Sciences (AFAS), his political dedication among others

with the position of Vice-President of the National Council of the Ministry of Agriculture, Forests and Rural Development (MAFRD) and Vice-President of the National College for Research-Development-Innovation of the Ministry of Education and Research (MER). His unfailing commitment was marked with the granting of 11 *honoris causa* doctorates. His personal dedication to fertilizer research he unfolded as President of CIEC from 1996 to 2010. This way he contributed to rural development and implementation of latest research in agriculture in Romania and many other countries worldwide. There is no doubt about the enormous tasks, challenges and adversities lying ahead, whilst trusting the invaluable experience of Cristian Hera is still at hand and is still needed to live up to the expectation of the science community towards CIEC activities and standards.

Those who might think that Cristian Hera is supernatural and must miss friendship, laughing and a glass of good wine is proven utterly wrong as the photos from the 14th World Fertilizer Congress in Chiang Mai show.

This leaves us to say simply thanks that you are, dear friend!

Photo 2. The person and friends (Chiang Mai, 2006).

Confesiuni din drumurile vieții și ale cunoașterii*

Acad. Cristian Hera

RĂDĂCINI ȘI ROADE ⁽¹⁾

Dumitru și Maria Hera, cu copiii Eugenia și Cristian, 1938.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

RĂDĂCINI ȘI ROADE (2)

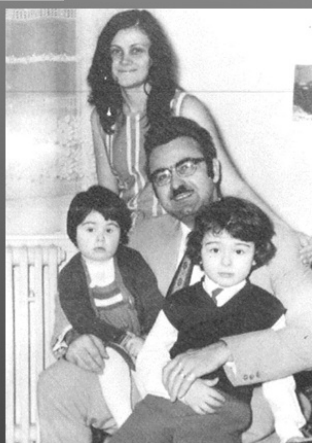

Școala primară din satul Batești, devenită în anul 2014 Școala gimnazială „Dumitru Hera”. Cristian Hera a fost elev în clasele 1-4. Tatăl, Dumitru Hera, a fost directorul școlii. Foto la inaugurarea noului local, împreună cu rude, colegi de școala primară și primarii Ilie Radu, al 2-lea din dreapta, Leonas Radu, al 3-lea din stânga

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

RĂDĂCINI ȘI ROADE (3)

Georgia și Cristian Hera împreună cu copiii Rodica și Cristi, 1971.

Cu bunicii, Ion și Stănică Hera, 1954.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

RĂDĂCINI ȘI ROADE (4)

Familia Hera : Cristinel (nepot), Hope (nepoată prin alianță), Faith (strănepoată), Monica (nepoată) Antony (ginere), Rodica (fiică), Nicole (nepoată), Anna (nepoată), Cristi (fiu), Kristin (noră), Cristian și Georgia (părinți, bunici, străbunici).

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

RĂDĂCINI ȘI ROADE (5)

ICAR-ASAS; cercetător științific 1957-1961, Președinte ASAS 2000-2008.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

RĂDĂCINI ȘI ROADE (6)

ICCPT Fundulea devenit INCDA; Cristian Hera a funcționat aici ca cercetător științific principal 1962-1969, director științific 1970-1981, director general 1982-1991.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

RĂDĂCINI ȘI ROADE (7)

AIEA Viena; Șef secție cercetare științifică Fertilitatea Solului, Nutriția Plantelor, Irigații, Producția vegetală, Diviziunea mixtă FAO/AIEA, Viena, 1991-1997.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

RĂDĂCINI ȘI ROADE ⁽⁸⁾

Academia Română; Secretar științific Secția de Biologie și Științe Agricole 1960-1961, Vicepreședinte, 2010-2017 și Președinte al Academiei Române, 2018 (ianuarie-aprilie). Scurtă informare: În perioada celor două mandate de Vicepreședinte (7 ani și 8 luni) a avut delegație de împuternicire pentru îndeplinirea funcției de președinte, 337 zile (evidența Direcția Cămarilor).

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

MAGIȘTRI – MENTORI ⁽⁹⁾

Acad. David Davidescu, șef laborator îngrășământe ICAR, șef catedra Agrochimie IANB, conducător științific de doctorat, președintele comisei pentru obținerea titlului de doctor docent în științe, președinte și președinte de onoare al Secției de Științe Agricole și Silvicultură din Academia Română.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

MAGIȘTRI – MENTORI (10)

Prima participare la o manifestare științifică CIEC - Al 4-lea Congres Mondial de Îngrășămintă, 1961, Opaija, Yugoslavia, împreună cu acad. Gheorghe Ionescu Șișești, membru fondator CIEC, președinte al Secției de Biologie și Științe Agricole și Vicepreședinte al Academiei Române.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

MAGIȘTRI – MENTORI (11)

CIEC a fost fondat în anul 1933, la conferințele de la Roma și Amsterdam, la care au participat și eminienții specialiști români Gheorghe Ionescu Șișești și Teodor Saidel, membrii fondatori ai acestui prestigios organism internațional.

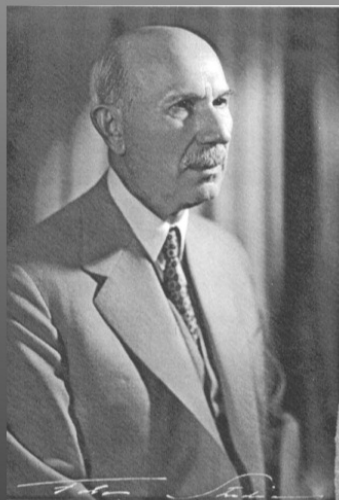
Din anul 1933, de-a lungul celor 90 de ani de existență, CIEC a organizat 32 de Simpozioane Internaționale de Îngrășămintă și 17 Congrese Mondiale la care au participat peste 40.000 specialiști, economiști și politicieni din domeniul agriculturii și industriei de îngrășămintă (Schnuk 16/12/23, Goslar, Germania).

În calitate de Președinte al CIEC, în perioada 1996-2010, nonagenarul omagiat astăzi (de aceeași vârstă cu CIEC), a organizat 5 Congrese Mondiale și 10 Simpozioane. Primul contact cu CIEC a fost în anul 1961, când, împreună cu acad. Ionescu Șișești am participat la al 4-lea Congres Mondial de Îngrășămintă, la Opaija, Yugoslavia. În cei 50 de ani care au urmat, activitatea intensă depusă s-a datorat în mare măsură dorinței fierbinți de a ține sus stindardul predecesorilor precum și prestigiul pe care l-au câștigat. Acad. David Davidescu a făcut parte din prezidiul CIEC în perioada 1984-1988.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

MAGIȘTRI – MENTORI (12)

*Tovarășului Inginer Hra. Cristian,
Secretarul Secției de biologie și
științe agricole a Academiei R.P.R.,
în semn de afectuoasă prietenie.*
24 oct. 1960 *G. Ionescu Șisești*

Fotografia (cu dedicație) primită de la acad. Gheorghe Ionescu Șisești, în timpul exercitării funcției de secretar științific al Secției de Biologie și Științe Agricole.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

CONTRIBUȚII ȘTIINȚIFICE ORIGINALE ÎN ACTIVITATEA DE CERCETARE DIN DOMENIUL ȘTIINȚEI SOLULUI, NUTRIȚIEI PLANTELOR, FOLOSIRII RAȚIONALE A ÎNGRĂȘĂMINTELOR, PROMOVAREA AGRICULTURII DURABILE - PERFORMANȚE ȘI PROTECȚIEI MEDIULUI (13)

- *Perfecționarea metodelor de analiză a solului - elaborarea bazelor teoretice ale unor metode practice de stabilire a necesarului de îngrășămintă;*
- *Introducerea în tematica de cercetare a metodelor moderne de prelucrare a datelor privind influența îngrășămintelor asupra unor indici agrochimici ai solului și asupra producțiilor și calității acestora la principalele culturi de câmp;*
- *Studiul îngrășămintelor lichide cu azot - tehnologii de utilizare la cultura plantelor;*
- *Conceperea, inițierea și organizarea, începând cu anul 1966, a experiențelor de lungă durată cu îngrășămintă în rețea geografică, cu tematică unitară pe țară. Studiarea transformărilor chimice ce au loc în sistemul sol-plantă; elucidarea unor aspecte teoretice și practice referitoare la evoluția fertilității solului, calității recoltelor și protecției mediului*
- *Introducerea și utilizarea tehnicilor nucleare (îngrășămintă marcate cu izotopi stabili și radioactivi, folosirea sondelor cu neutroni) în cercetările din agricultura României*
- *Introducerea și promovarea în agricultura României a conceptului de “agricultură durabilă și performantă”*

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

**CONTRIBUȚII ȘTIINȚIFICE ORIGINALE ÎN ACTIVITATEA DE CERCETARE DIN
DOMENIUL ȘTIINȚEI SOLULUI, NUTRIȚIEI PLANTELOR, FOLOSIRII
RAȚIONALE A ÎNGRĂȘĂMINTELOR, PROMOVAREA AGRICULTURII
DURABILE – PERFORMANȚE ȘI PROTECȚIEI MEDIULUI (14)**

Lucrări științifice publicate (ca autor unic sau în colaborare)

- Cărți – Tratate – Monografii	35
- Lucrări științifice tipărite în publicații de specialitate	285
- Lucrări științifice publicate în limbi străine	103
- Participări cu lucrări științifice la reuniuni internaționale	89
- Articole de popularizare și introducere a progresului tehnic	62
- Lucrări tehnico-științifice sub formă de broșuri	8
- Brevete – inovații	9

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

15 - Câmp experimental cu experiențe de lungă durată.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

16 - Cristian Hera cu Zenoviu Borlan, colegi de facultate, an și grupă de studii din 1953, prieteni și colaboratori nedespărțiți timp de 50 de ani.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

SPECIALIZĂRI, DOCUMENTĂRI ȘTIINȚIFICE, ESENȚIALE PENTRU CONSOLIDAREA CUNOAȘTERII ȘI FORMĂRII PROFESIONALE (17)

- 1958, R D Germana: Utilizarea îngrășămintelor în agricultură - studii privind interacțiunea sol – plantă - îngrășământ ;
- 1962, Franța: Diferențierea dozelor de îngrășămintă la culturile de câmp ;
- 1963, Suedia: Corelarea rezultatelor privind analize sol - doze de îngrășămintă ;
- 1965, SUA și Canada, bursa FAO, șase luni; utilizarea îngrășămintelor lichide cu azot; interacțiunile sol – plantă – îngrășământ – mediu, tehnici nucleare în știința solului.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

DOCUMENTĂRI ȘTIINȚIFICE INIȚIATE ȘI FINANȚATE DE AIEA VIENA (18)

- 1986, Australia, Canberra și Adelaide, trei săptămâni; Noua Zeelandă, SCA Ruakura, o săptămână; utilizarea tehnicilor nucleare în cercetările din domeniul agriculturii ;
- 1990, Japonia și China, o lună; două săptămâni Japonia: studii și cercetări privind utilizarea tehnicilor nucleare în agricultură: Universitatea Sapro-Hokkaido; participare la al 14-lea Congres Mondial de Știința solului, Kyoto; două săptămâni: China, excursie științifică organizată după congres la universități, institute de cercetări și profile cu diferite tipuri de sol din zonele Beijing, Dalian, Shenyang și Harbin.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

CONSĂTUIRI, EXPEDIȚII (19)

Consfătuiri naționale de Agrofitehnie inițiate de ICCPT/INCDA Fundulea prin prof Nicolae Hulpoi, continuate de omagiatul de astăzi și de Genetică și Ameliorare inițiate de acad. Nichifor Ceapoiu, continuate de dr. Viorel Vrânceanu, ADEVARATE LECȚII de teorie și practică agricolă.

Participarea la expediția la pământurile virgine din Kazahstan: 1955 2 luni ; 1956 3 luni, 1957, teza de absolvire, recomandarea comisiei: repartizarea în cercetarea științifică (David Davidescu ICAR).

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

TITLURI ȘTIINȚIFICE OBȚINUTE (20)

1967, dr. în agronomie;

1973, dr. Docent în științe;

1982, membru cooptat ASAS;

1990, membru titular, ASAS;

1995, membru corespondent al AR;

1999, DHC-USAMV Cluj-Napoca;

2002, DHC-USAMV București;

2003, membru de onoare Academia del Georgofili, Italia;

2004, membru de onoare al Academiei Ruse de Științe Agricole;

DHC - Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iasi;

DHC - USAMV Iasi;

DHC - Academia de Științe Agricole K.A. Timiriazev, Moscova;

2007, DHC - Universitatea Ștefan cel Mare, Suceava ;

2008, DHC - Universitatea Ovidius, Constanța ;

2009, DHC - USAMV Banat, Timișoara ;

DHC - USAMV Transilvania, Brasov ;

DHC - Academia de Științe Agricole a Bulgariei ;

2013, membru de onoare al Academiei de Științe a Moldovei;

DHC - Universitatea «Alecu Russo», Bălți, R. Moldova;

2014, DHC - Universitatea «Vasile Goldiș», Arad;

DHC - Academia de Studii Economice, București.

Total DHC 13, din care 9 în țară.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

21 - Decorația Regală «Nihil Sine Deo» acordată de Regele Mihai «Pentru că a făcut România cunoscută în întreaga lume prin talentul și profesionalismul său în domeniul științei solului și agriculturii de înaltă specializare, Pentru cariera sa plină de devotament pusă în slujba înaltei științe și a schimbului de informații între cercetătorii tuturor națiunilor în scopul îmbunătățirii vieții întregii omeniri, Pentru demnitatea și corectitudinea care l-au caracterizat în toate funcțiile de conducere deținute în organisme interne și internaționale, Pentru valorile pe care le-a promovat fără tăgadă în activitatea Academiei Române».

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

22 - Cristian Hera. Cuvânt de deschidere la cel de al XV-lea Congres CIEC (București 2010).

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

23 - Cristian Hera. Cuvânt de deschidere la Congresul al XVI-lea CIEC, Rio de Janeiro 2014.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

*Să cunoaștem, să îngrijim
și să păstrăm zestrea cea
mai de preț a omenirii
PĂMÂNTUL !*

24 - Toți cei care suntem implicați în asigurarea necesarului de hrană, specialiști, politicieni din organele Legislative și Executive, avem datoria să contribuim la *crearea unei lumi a stabilității*, fără să distrugem sau să jefuim resursele naturale din ce în ce mai neîndestulătoare, neglijând sau distrugând la nivel local, regional, național și global fertilitatea solului care pune la dispoziția plantelor în mod simultan și continuu elementele nutritive și apa, atât de necesare creșterii și dezvoltării plantelor care asigură “pâinea noastră cea de toate zilele”, mediu sănătos, existența vieții pe Planeta Pământ.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

25 - *Experiențele de lungă durată cu îngrășăminte la Morrow Plots, Urbana, Illinois. SUA.*

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

26 - Acad. Cristian Hera împreună Dr. Sueo Machi, Director General Adjunct AIEA – Viena, Dr. Hans Blix, Director General AIEA – Viena, Dr. J. Diouf, Director General FAO – Roma, Dr. Bjorn Sigurbjornsson, Director Diviziunea Mixtă FAO/AIEA, J. Richard, Director laborator izotopi, Seisberdorf (1996).

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

27 - Prezidiul sesiunii omagiale „Unirea Principatelor Române”, 2018, Patriarhia Română. De la stânga la dreapta: Acad. Dan Berindei, Președintele Secției de științe istorice și arheologie, Acad. Cristian Hera, Președintele Academiei Române, Klaus Werner Iohannis, Președintele României, Părintele Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, membru de onoare al Academiei Române și PS Varlam Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

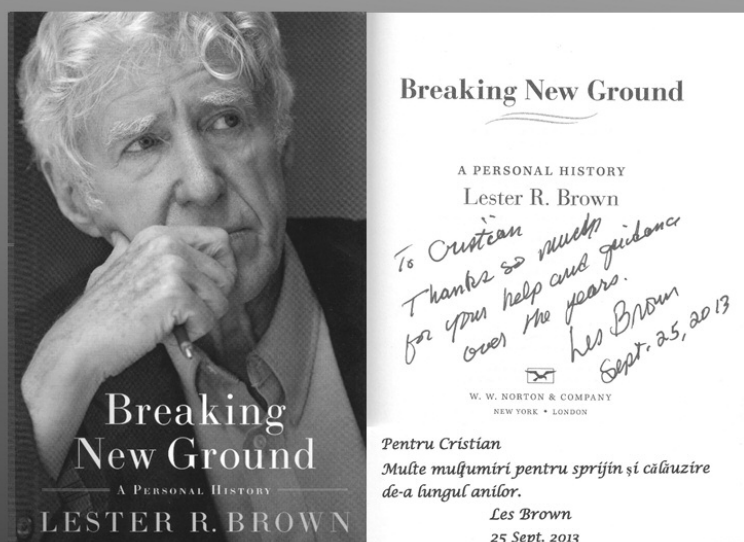
28 - Acad. Cristian Hera, vicepreședinte al Academiei Române, Sanctitatea Sa Papa Francisc și acad. Ionel Valentin Vlad, președintele Academiei Române, 2017.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

29 - Membrii Prezidului Adunării Generale pentru alegerea noii conduceri a Academiei Române: Ionel Haiduc, Cristian Hera, Eugen Simion, 5 aprilie 2018 .

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

30 - Lester Brown, Președintele Institutului de Politici Planetare, Washington DC, SUA.

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

31 - „Agricultura sustenabilă, pe care o gândește academicianul Hera, începe acolo unde problemele și practicile de nutriție minerală și fertilizare se fac la răspântia trecutului rural din perioada interbelică, a agriculturii sub comunism, a procesului post-decembrie 1989 și recente provocări în agroecologie și agricultura rezonantă. Metamorfoza profesorului Hera, pe care am observat-o cu fascinație, are loc în toate aceste dimensiuni”.

(Prof. Ion Negruțiu, membru de onoare din străinătate al Academiei Române, Academica nr.10-11, pag 38, 2023)

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

32 - *Se multiplică amenințările schimbărilor climatice globale asupra pământului românesc. Secătuirea continuă în elemente nutritive, distrugerea proprietăților fizico-chimice-biologice, cultivarea nerațională, eroziunea, diminuarea biodiversității, amplificată de distrugerea continuă a masivelor forestiere, extinderea secetei și deșertificării, mă determină să lansez un apel către toți românii, către toți locuitorii Terrei SĂ SALVĂM PĂMÂNTUL!*

Salvarea pământului nu este numai o virtute, este "o datorie supremă". În pledoaria privind grija față de sol, apelez la un aliat cu prestigiu incontestabil, Gheorghe Ionescu Șişești, care, în cuvântul său de recepție la Academia Română susținea: "Pământul este bogăția principală a României. Dar nu este o comoară nesecată, un bun inalterabil. Avem datoria să-l păstrăm și să-l îngrijim, ca să rămână izvorul de viață și mijlocul de existență al poporului român."

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

*Vă mulțumesc pentru prezență, pentru atenția cu care m-ați ascultat și, fiind în ajunul marilor sărbători, îngăduiți-mi să vă urez din suflet sănătate și
LA MULȚI ANI BUNI, LINIȘTIȚI ȘI FRUMOȘI !*

Aula Academiei Române 18 Decembrie 2023

Academician Nicolae Breban

Nicolae **BREBAN** 90

1 FEBRUARIE 2024

AULA
ACADEMIEI ROMÂNE
ORA 11

CUVÂNT DE DESCHIDERE

Acad. Ioan-Aurel Pop
Președintele Academiei Române

ALOCUȚIUNI

Acad. Victor Voicu

Acad. Mihai Cîmpoi

Prof. univ. dr. Ion Pop

Membru corespondent al Academiei Române

Valeriu Matei

Membru de onoare al Academiei Române

Prof. univ. dr. Bogdan Crețu

Universitatea din Iași

Conf. univ. dr. Paul Cernat

Universitatea din București

Revista Contemporanul - ideea europeană

Număr omagial Nicolae Breban

Prezintă Aura Christi - redactor-șef

ROMFILATELIA

Produs filatelic dedicat lui Nicolae Breban

Prezintă Cristina Popescu - Director general ROMFILATELIA

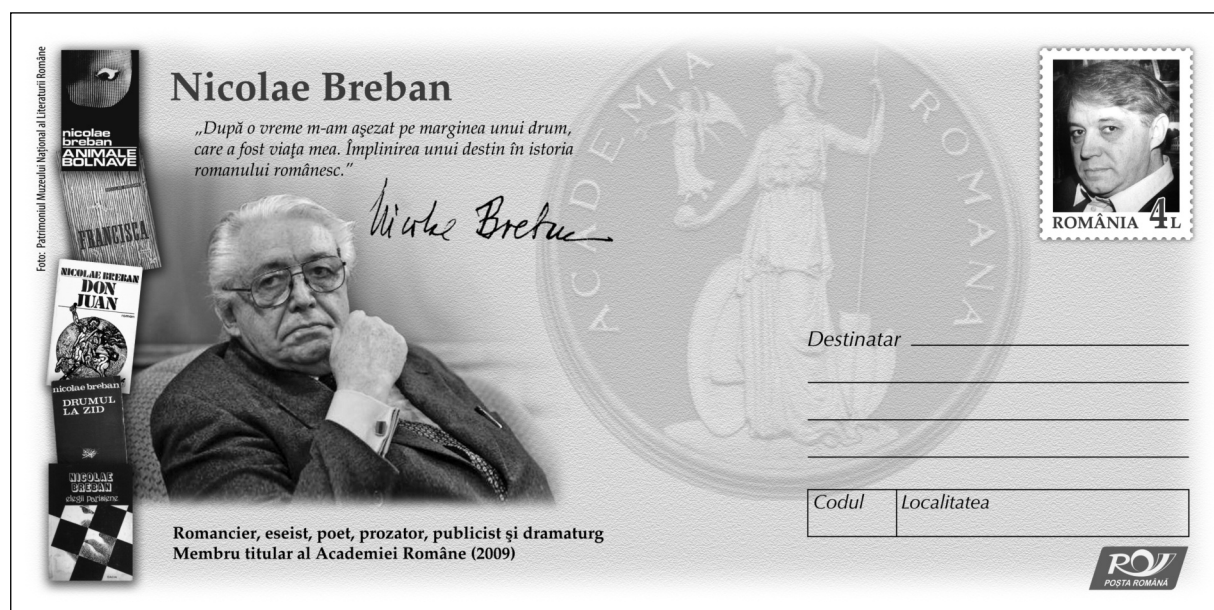
CUVÂNT DE RĂSPUNS

Acad. Nicolae Breban
scriitor

Nicolae Breban ca evocator al istoriei românilor, la aniversare*

Ioan-Aurel Pop

Președintele Academiei Române

Carte poștală & Timbru Romfilatelia

A vorbi și a scrie despre Nicolae Breban este ca și cum ai vrea să prinzi în structuri organizate un univers. Scriitor, romancier, eseist, dramaturg și om de cultură român contemporan, membru titular al Academiei Române din 2009. Chiar și numai lista romanelor este copleșitoare: *Francisca* (1965), *În absența stăpânilor* (1966), *Animale bolnave* (1968; 2004), *Îngerul de gips* (1973; 2008), *Bunavestire* (1977), *Don Juan* (1981), *Drumul la zid* (1984, 2009, 2010), *Pândă și seducție* (1991, 2014), *Amfitrion*, trilogie, (vol. I, *Demonii mărunți*, vol. II, *Procuratorii*, vol. III, *Alberta*, 1994), *Ziua și noaptea* (primul volum al tetralogiei cu același titlu, 1998), *Voința de putere* (volumul al doilea al tetralogiei *Ziua și noaptea*, 2001), *Puterea nevăzută* (volumul al treilea al

tetralogiei *Ziua și noaptea*, 2004, 2006), *Jiquidi* (volumul al patrulea al tetralogiei *Ziua și noaptea*, 2007), *Singura cale* (2011, 2015), *Demonii mărunți* (2013), *Jocul și fuga* (2015), *Frica* (2018). Pentru mine este și riscant s-o fac sub aspect literar, nefiind din breaslă și riscând locuri comune. Ca istoric, nu pot însă să nu remarc locul lui Nicolae Breban în acea stirpe aleasă de mari intelectuali, care se simt și s-au simțit responsabili pentru soarta poporului lor, care au activat și au acționat în Cetate, care nu s-au izolat în confortabilul „Turn de Fildeș” al creației pure. În ciuda faptului că a simțit deopotrivă iubirea și ura confrăților („Sunt inimă-n inima neamului meu/ Și-i cânt și iubirea, și ura”, George Coșbuc), scriitorul le-a „cântat” pe amândouă, trecând

*Cuvânt de deschidere rostit la sesiunea aniversară „Nicolae Breban – 90” (1 februarie 2024, Aula Academiei Române)

drept pe șoseaua cea mare și fără sfârșit a vieții, sfidând prostia, nemernicia și nimicnicia.

În anii din urmă mai ales, în varii împrejurări, scriitorul a rostit cuvântări ocazionale despre poporul său, unele remarcate și puse în lumină, altele rămase, deocamdată, ascunse. Nu demult, într-un cadru festiv, Nicolae Breban a caracterizat pe scurt întreg destinul istoric al românilor: „Am fost prea umiliți, prea loviți, prea nebăgați în seamă, noi, cei care visam odată să fim împreună de o parte și de alta a Carpaților, la nord de Dunăre, noi, care printr-un miracol am păstrat acest idiom latin, după latina vulgară, noi, care eram uniți doar de felul în care vorbeam. Vă dați seama de câtă luptă a fost nevoie ca să devenim lucizi și mândri în cele câteva secole în care ne-am rupt de grafia și de limba slavonă, de grecii care ne-au stăpânit câteva secole aici, în sudul României, sau de austro-ungarii noștri din Ardeal, sau de turcii, de tătarii și de rușii care năvăleau peste satele, peste bisericile și peste copiii moldovenilor”. În aceste două fraze, rostite inspirat și simplu, se cuprinde o întreagă istorie.

În prim-plan stă latinitatea noastră, ilustrată prin ideea că am păstrat limba latină aici, la Dunăre și la Carpați. Pentru Nicolae Breban, ca și pentru strămoșii săi ardeleni, latinitatea este ca o axiomă, vine din trecut și ne duce spre viitor. Obsesia latinității vine de la Școala Ardeleană, care credea că prin cultură se poate ajunge la libertate și care a luptat pentru demnitatea românilor transilvăneni. Latinitatea era pentru înaintașii lui Nicolae Breban calea magistrală de participare a românilor la civilizația de vârf a lumii. Ei, acești corifei de la 1700, ne-au învățat că noi, românii, ca fii ai Romei Eterne, avem latinitatea în vine.

Unirea, prin felul în care vorbeam aceeași limbă, este o altă idee perenă și fertilă din micul discurs evocat mai sus. Limba noastră neolatină ne-a fost, de-a lungul întunecatelor și apăsătoarelor secole, marca identității. Românii s-au recunoscut unul pe altul mai întâi prin limbă, limba le-a fost liantul prin care s-au identificat și prin care s-au simțit români. Și nici nu este de mirare acest lucru – remarcat de marele scriitor Nicolae Breban – din moment ce acum circa cinci veacuri și jumătate (spre finele secolului al XV-lea), umanistul Antonio Bonfini știa care era secretul supraviețuirii românilor, urmașii coloniilor

romane de la Carpați: romanii – spune el – trăiesc și astăzi prin români, pentru că aceștia din urmă nu și-au apărat atât viața, cât limba. Ce elogiu mai frumos poate fi adus unui popor decât recunoașterea așezării limbii mai presus de viață? Românii și-au apărat mai mult limba decât viața și de aceea au rezistat prin istorie.

Vin apoi vicisitudinile istoriei noastre, invaziile și stăpânirile străine care ne-au îngenucheat câteodată, dar nu ne-au înfrânt și nu ne-au lăsat să ne pierdem speranța. Sunt pomeniți tătarii năvălitori de pe la 1241 până în secolul al XVIII-lea, apoi turcii care ne-au obligat să ne închinăm lor, dar „nu ca învinși, ci ca învingători” (după expresia lui Filippo Buonacorsi Callimachus), slavii care ne-au adus o limbă de cult nepotrivită latinității noastre și un alfabet străin, rușii „care năvăleau peste satele, peste bisericile și peste copiii moldovenilor”, fanarioții care, în Veacul Luminilor, păreau că ne vor rupe de lumina Occidentului, ungurii și austriecii înstăpâniți peste Ardeal.

Se cuprinde aici destinul unui întreg popor „umilit, lovit și nebăgat în seamă”, dar care a răzbătut prin luptă. În urma luptei, românii au devenit „lucizi și mândri” și s-au înălțat de la decădere spre grandoare, privilegiind ideea de unitate. Și așa, pare că spune scriitorul, noi, cei care „visam odată să fim împreună de o parte și de alta a Carpaților, la nord de Dunăre”, am ajuns să facem România, adică această casă bună pentru toți românii. Firește – suntem atenționați – inamicii nu au dispărut și nu dorm, iar cei mai primejdioși nu mai sunt nici tătarii, nici turcii, nici austriecii sau ungurii, ci aceia care au năvălit peste satele, bisericile și copiii moldovenilor și care au rupt în două Moldova sau „a doua libertate românească”, după catalogarea fericită a lui Nicolae Iorga.

În textul lui Nicolae Breban mai apare și cuvântul „miracol” – evident „miracolul românesc” – prin care ne-au caracterizat unii, nu atât pentru felul în care ne-am format ca popor romanic, cât prin felul în care ne-am păstrat „în aceste locuri de ispititor belșug și de trecere a oștilor” (Nicolae Iorga). Din judecățile de valoare ale lui Nicolae Breban reiese că necazurile ne-au întărit, că invaziile ne-au dat impulsul luptei, că umilirea ne-a îmboldit spre mândrie, că am fost și suntem aici la Carpați și la Dunăre, în ciuda premiselor rele și a previziunilor sumbre. Toate cuvintele-cheie ale

Nicolae Breban cu Augustin Buzura

istoriei românilor sunt prinse în această scurtă caracterizare a destinului nostru: latinitate, slavonism, invadatori, străini, umilire, mândrie, luptă, unitate, miracol. Cu alte cuvinte, ne-am ridicat în lume într-o latinitate, am trecut prin slavo-nism, ne-am bătut cu invadatorii și ne-am plecat în parte sub străini, dar ne-am ridicat de la umilire la mândrie și, prin luptă, am ajuns la unitate ca printr-un miracol.

Cât de frumos curge verbul scriitorului-artist în comparație cu al cronicarului-consemnator! Nicolae Breban, scriitorul, ne spune istoria într-o limbă care se prelinge ca mierea din fagure, o limbă simplă, încărcată de simboluri. Este clar că pentru datele istorice exacte trebuie citiți istoricii de meserie, dar pentru istoria sentimentală, pentru istoria din sufletele noastre, pentru istoria ca viață, este nevoie de scriitori de talent. Istoricul are nevoie de zeci de cuvinte ca să explice un adevăr pe care scriitorul îl cuprinde într-o zicere scurtă, cu valoare de maximă. În ultimele decenii de după 1989, dar și înainte, Nicolae Breban ne-a reamintit de demnitatea noastră pierdută, de nevoile noastre culturale, de statutul și de rolul intelectualului, de esența elitelor unui popor și chiar de istoria noastră întreagă. Critica sa nu este însă una distructivă, pesimistă sau catastrofică. Ca om între oameni, ca român care a umblat și a trăit în Occident, ca voce a Cetății, Nicolae Breban nu poate

tăcea. El iese în agoră sau în forum, se bate cu ignoranța, cu invidia și perfidia, susține valoarea, încurajează creația autentică, mișcă munții din loc cu glasul său tunător. Asemenea atitudini nu sunt comode și nu creează foarte multe simpatii. Dimpotrivă, voci lătrătoare și caustice ies din când în când la iveală și ponegresc, agită și murdăresc, inventează vini și caută capete de acuzare care nu există.

Scriitorul este însă avertizat de viață și exersat ca să reziste în fața unor astfel de asalturi ale răului. Forța îi vine din anii grei ai dictaturii și ai cenzurii, când a rămas o voce a adevărului și a lucidității, a demnității și a curajului, scriind pagini memorabile, intrate în istoria literaturii române. Maestrul Nicolae Breban a făcut de-a lungul deceniilor istorie și, prin urmare, este îndreptățit să și scrie istorie. O face cu știință și conștiință, dar mai ales cu dezinvoltura artistului care cuprinde realitatea în lumile sale recreate și o întoarce prin forța imaginației spre cititori. În tot acest mecanism inefabil, istoria noastră este turnată în formă sintetică, este sublimată în esențe fine, devenind miracol explicat pe înțelesul tuturor. Toate acestea se petrec prin forța verbului lui Nicolae Breban, devenit nonagenar și înscris demult pe traiectoria eternității.

În momentele cruciale ale destinului națiunii române

*Ding Chao**

Mi s-a întâmplat să învăț limba română la facultate, iar după absolvire să fiu oprit ca asistent la Catedra de română la Beijing, am avut șansa să ajung de-a lungul anilor de mai multe ori în România, țară situată între Carpați și Dunăre, „pe un picior de plai, pe o gură de rai”, să cunosc mulți oameni de excepție, personalități din domeniul învățământului și din lumea culturală românească. Operele lor bogate, epistemologic și axiologic vorbind, întâlnirile și discuțiile pe care le-am avut, ca și unele corespondențe cu ei, mi-au demonstrat în general și particular spiritualitatea poporului român, aprofundându-mi mereu cunoașterea și înțelegerea fenomenelor de istorie și cultură despre ei. De fiecare dată mi s-a deschis un alt orizont, care îmi făcea să le simt mai bine aspirațiile, să-mi îmbogățesc și să-mi înalț sufletul. Domnul Nicolae Breban este un asemenea scriitor și prieten căruia îi nutresc sentimente de admirație și stimă aleasă. Acum, când domnia-sa împlinește venerabila vârstă de 90 de ani, am marea bucurie și onoare să-i adresez, de la Beijing, de la mii de kilometri, înaltele mele omagii și cele mai bune urări!

Mi-am permis cu această ocazie să împărtășesc cu cititorul amintiri despre cele trei întâlniri ale mele cu domnia-sa.

Era spre sfârșitul lunii noiembrie al anului 2001. La invitația Asociației Scriitorilor din China, domnul Breban, în fruntea unei delegații a Uniunii Scriitorilor din România (USR), a făcut o vizită în China, iar eu am fost translator. Timp de două săptămâni, oaspeții români au vizitat orașele Beijing, Shanghai, Fuzhou și Xiamen, au

avut întâlniri cu scriitori chinezi, iar tematica convorbirilor a fost extrem de largă, de la viața literară, experiențele de creație, la piața cărților și starea de existență scriitoricească în condițiile specifice economiei de piață, de la literatura română din perioada de tranziție la rezultatele deschiderii și reformei aplicate în China. Între timp, am putut să-l cunosc îndeaproape pe acest exponent remarcabil al literaturii române contemporane. Vorbea de creația sa literară, influențată conceptual de Nietzsche, Freud și Dostoevski, de regimul vremii și schimbarea poziției lui, de la aderare la dubiu și protest, de primele inspirații și năzuințe pentru Orient rezultate din lectura în tinerețe a cărților scrise de misionari occidentali despre China. Romancierul consideră că în secolul al XX-lea atât România, cât și China au avut parte de tragedii similare și au ieșit în cele din urmă din perioada fanatismului politic, pășind pe drumul construcției economice, că ambele țări au multe puncte comune, în sensul că au renunțat la economia planificată în favoarea celei de piață, totuși, China mergea mai repede, reușind să rezolve mai multe probleme. În opinia sa, românii alcătuiesc un popor deosebit, care știe să-și păstreze tradițiile în fața unor puteri din istorie, dar când își caută aceste tradiții după „cutremurul” din secolul al XX-lea, multe din ele s-au pierdut. Spunea, într-un mod reflexiv și pătrunzător romancierul, că în tinerețe caută mereu înnoirea și auto-depășirea în creație și abia mai târziu, cu cât înaintează în vârstă cu atât își dă seama că mai importantă e misiunea scriitorului de a moșteni și a apăra valorile din cultura națională.

**Profesor universitar dr., românolog și traducător, Universitatea de Studii Străine din Beijing, vicepreședinte al Asociației de Prietenie China-România*

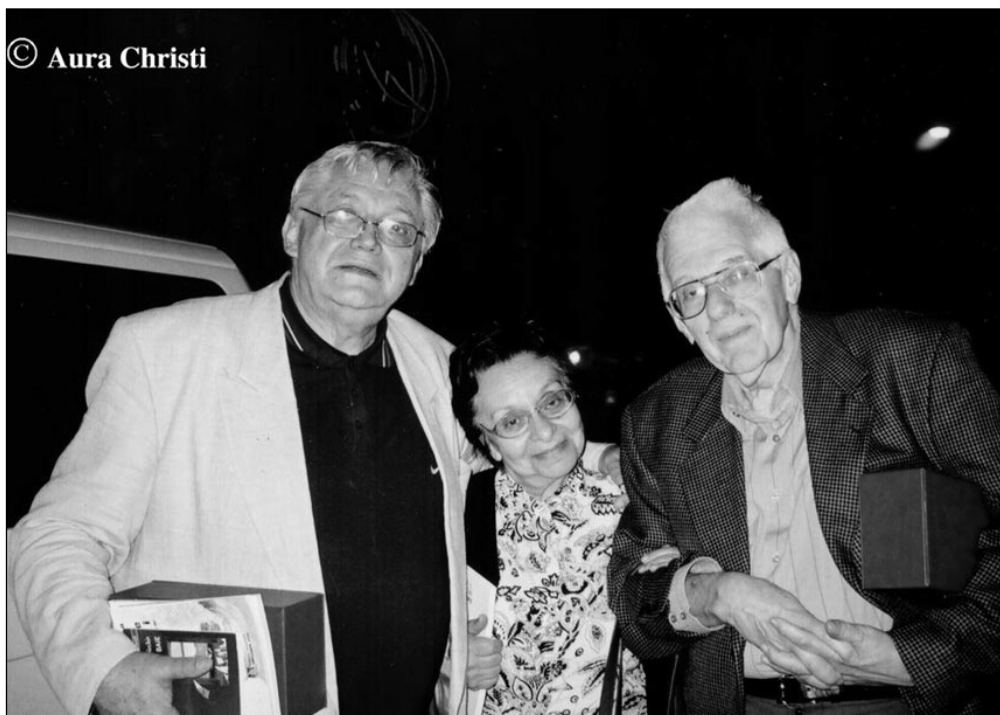
Cu părinții, Vasile și Olga Breban, și cu fratele d-sale Alexandru, răsădit de Nichita Săndel

A doua oară l-am întâlnit pe domnul Breban la începutul verii anului 2002, când o delegație a Asociației Scriitorilor din China, condusă de vicepreședintele Tinzen întorcea o vizită în România la invitația UR; și de data aceasta am fost translator. Chiar în prima zi după sosirea în București, delegația chineză a avut o întrevedere cu conducerea UR – președintele Eugen Uricaru, vicepreședintele Nicolae Breban, secretarul Ioan Flora ș.a. – la Casa Monteoru-Catargi de pe Calea Victoriei 115, sediul UR de atunci. La masa rotundă organizată s-au făcut prezentări ale celor două instituții, s-au pus multe întrebări, cei prezenți au manifestat un interes viu, iar atmosfera extrem de caldă. Seara, scriitorii chinezi au fost invitați la Hanul Manuc, la cina oferită în cinstea lor, cu vinuri și mâncăruri specifice și un program artistic popular românesc. Deși toți cei șase scriitori chinezi au fost pentru prima dată în România, s-au simțit ca acasă, datorită ospitalității gazdelor. Domnul Breban ne-a însoțit toată după-amiaza și seara, avea bună dispoziție, ne vorbea, glumea... Cu mine avea o grijă aparte, ca de părinte.

Trecuseră 14 ani până când l-am văzut a treia oară. La sfârșitul lui mai 2016, după o scurtă vizită la Universitatea „Ovidius” din Constanța, înainte de plecarea din România, am fost în treacăt pe la Târgul de carte „BOOKFEST”. Mă opream din când în când la câte un stand, în iureșul vizitatorilor, impresionat de animația

industrii editoriale și fețele luminate de toate vârstele. Deodată, m-am întâlnit față în față cu domnul Breban. Deși nu ne văzuserăm de mulți ani, ne-am recunoscut imediat din prima clipă. L-am văzut aproape neschimbat, cu aceeași voce magnetică și minte scânteietoare. N-am avut timp să stăm de vorbă pe îndelete, dar revederea neașteptată deja ne-a încântat mult și mi-a rămas întipărită în amintire.

În anul 2016, romanul *Animale bolnave* a apărut și în chineză la Huacheng Publishing House din Guangzhou. Traducătorul este domnul Lu Xianggan, doctor în istorie, cercetător științific la Academia Științelor Sociale din China, fost consultant la Social Sciences Academic Press (China). În prefața intitulată *La cumpăna umanității* acest românolog senior ne-a schițat un portret al autorului cărții: „În literatura română actuală, Nicolae Breban este un scriitor legendar – prozator, scenarist, poet, estetician, cercetător al operelor lui Nietzsche, Dostoievski și Thomas Mann, critic literar și regizor de filme – deși a trecut prin valuri politice ca de *montagnes russes*, totuși a rămas vertical, fără să se fi lăsat în voia întâmplării, dărz în apărarea credinței în democrație și dreptate socială, rezistând până la ultima linie. S-a pronunțat împotriva purificărilor politice, a subminărilor și chiar distrugerii dezvoltării sociale, economice și culturale în România sub așa-zisul pretext de «revoluție culturală». În

*Cu Ianoșii.
Fotografie de Aura Christi*

ciuda unei supravegheri stricte, și-a continuat activitatea de scriitor în spiritul valorilor estetice întoarse cu fața spre adevăr, bine și frumos și a creat o serie de cărți cu mari ecouri, unanim recunoscute și apreciate”.

Cu o activitate literară de aproape 70 de ani, domnul Nicolae Breban și opera lui au devenit deja un simbol al literaturii române. Personalitatea lui distinctă, reflecțiile profunde și inteligența, atitudinea fermă în momentele cruciale ale destinului

națiunii române, i-au adus un înalt prestigiu. Este o Carte Mare semnată cu viață, talent, creativitate și originalitate, cu demnitate și integritate morală proprii, de citit și aprofundat atent, ale cărei valori vor mai străluci cu timpul. Azi, la cea de-a 90-a aniversare a zilei sale de naștere, îi urez un sincer și cald „La mulți ani cu sănătate, viață lungă, multă bucurie, putere și prosperitate!”

Ecce Breban

*Aura Christi**

Nicolae Breban – 90. Iată un eveniment de anvergură națională! Un eveniment al cărui epicentru este un om de seamă, un creator de amploare europeană. Prin Opera sa majoră, dăruită literaturii naționale române și literaturii universale, autorul capodoperei *Bunavestire* se înscrie în tagma marilor scriitori de pe bătrânul și tot mai obositul continent european. Pe prima pagină a revistei „Contemporanul. Ideea Europeană”, în partea din dreapta sus, la îndemnul colegului, prietenului și fratelui meu Andrei Potlog, editor și jurnalist, apare un citat din opera lui Fr. Nietzsche: „Un popor nu se caracterizează atât prin oamenii mari pe care îi are, ci mai ales prin felul în care îi recunoaște și îi stimează pe aceștia”. Modul în care ne recunoaștem și respectăm, așadar, valorile de vârf vorbește mai puțin despre acestea, cât despre fiecare dintre noi, cei ce alcătuiesc o națiune.

Ce să spui despre un om și ce să-i urezi unui om care are totul? Mărturisesc, binișor uimită, că la fiecare aniversare brebaniană mă regăsesc într-o ușoară derută, ca să nu zic buimăceală – a mai trecut un an? – eclipsate iute, laolaltă, de bucurie. Cred că aceasta e starea încercată de mai bine de trei decenii de când îl cunosc și-l citesc, ani în care am scris câteva sute de pagini despre opera brebaniană. Ani în care am devenit și un martor viu, câteodată, da, recunosc, incomod, un colaborator apropiat și prieten. Ortografiind substantivul *prieten*, realizez că e cea mai importantă calitate din cele enumerate.

Ce calități ale sărbătoritului sunt evidente și, totodată, persistă de-a lungul unei vieți bogate în

pagini scrise, evenimente culturale și răsturnări sociale? Consecvența cu propriile idealuri formulate în prima tinerețe, mai exact, caracter; Nicolae Breban este unul dintre puținii oameni cunoscuți de mine care are caracter și nu ezită să-l afirme oricâte furtuni și tornade s-ar abate peste d-sa, într-o lume în care un spirit superior ca Nicolae Iorga deplângea taman absența caracterelor: „Nu inteligențele ne lipsesc, ci caracterele!” scria acest titan al culturii române. Creatorul Breban a ales – și își respectă de mai bine de șapte decenii alegerea! – să scrie roman; nota bene, nu orice gen de roman, ci roman abisal, *roman polifonic*, ar fi spus Mihail Bahtin, care numea astfel acest gen cu totul nou, de o originalitate evidentă, cel care l-a inventat fiind nimeni altul decât Dostoievski, Fiodor Mihailovici. Breban a înțeles devreme că are puțini maestri în acest sens: Dostoievski, Proust, Thomas Mann, Friedrich Nietzsche, Rainer Maria Rilke. Și atunci a ales sfinți de litere de neegalat, citiți, recitiți de d-sa și în ziua de azi cu pixul în mână, comentați cu pasiune, profesionalism și o mereu reinventată mirare. Ținta demersurilor brebaniene este ființa umană și, respectiv, cunoașterea omului. Și cum poate fi cunoscută firea profundă a unei făpturi turnate în jurul unei „scânteii divine”? Aducând-o la limită! Apoi, atunci când încă n-a ieșit cu bine din acele circumstanțe la limită, când tremură carnea turnată pe spiritul acelei ființe-personaj: o cunoști, firește, mutând-o în matca altei limite: mai dure. În acele circumstanțe ultimative, când totul atârână de un fir și se clatină la rădăcini, maestrul, cu lecțiile la zi din monștrii sacri ca, de pildă, Jung,

*Cu Aura Christi și Augustin Buzura.
Lansarea monografiei „Nicolae Breban – 70”. Martie 2004.
Fotografie de Cristina Breban*

Adler, Freud, face, cu o precizie fabuloasă, carotaje scurte, seci și abrupte în *inconștientul uman* – târâmul halucinant, frecventat extrem de rar de cele mai alese, fine și profunde firi, pentru că și la această oră, când am înaintat binișor în mileniul al treilea, acesta se circumscrie pământurilor necunoscute, arealului inefabil și cvasiininteligibil. Or, un alt sfânt de litere, J.W. Goethe ne sugera să ne menținem în aria inteligibilului, el, tocmai el, care ni l-a dăruit pe zănatecul Werther!

În cele peste douăzeci de mii de pagini scrise și publicate pe parcursul unei cariere exemplare, axate pe teme majore – ca, bunăoară, viațamoartea, tensiunea dintre masculinitate și feminitate, relația bărbat-femeie, sintagma nietzscheană, de o originalitate flagrantă: apolinic-dionisiac, raportul de extracție hegeliană stăpân-slugă, ființa, viul (*ontos* în greaca veche) ș.a. – romancierul Breban atinge de mai multe ori adâncimi halucinante.

Ca și maestrul său, F. Dostoievski, citit și recitit și în prezent, Nicolae Breban pășește de pe o limită pe alta, radicalismul său unic fiind recognoscibil de la distanță. Radicalism eruptiv inclusiv în viața socială, inclusiv în timpul dictaturii. Protestul d-sale din 1971 – când dictatorul lansa, prin celebrele *Teze din iulie*, revoluția culturală – e un gest unic în țara de la gurile

Carpaților. Este un protest care și azi – când urmărim pe jumătate amuzați, pe jumătate consternați înverșunatele lupte anticomuniste după încheierea de mai bine de trei decenii a dictaturii real-socialiste și modul în care unii scriitori hipermediatizați își falsifică biografia, inventându-și, peste noapte, disidențe, deci, lunecând în impostură – protest, așadar, care te face, pe de o parte, să te întrebi: cum a fost posibil? Iar, pe de altă parte, te face să constăți admirativ: deci, se poate! Se poate să protestezi, să-ți păstrezi verticalitatea, coloana, principiile într-o dictatură sălbatică. Se poate să reacționezi în timp ce majoritatea, din lașitate, alege tăcerea! O tăcere devenită stil. O tăcere incalificabilă, remarcată și în prezentul stigmatizat parcă de un soi de real-socialism așezat în pagina realității în cheie post-modernă, cu grija de a păstra și a grădini aparențele unei democrații. Culmea e că unii intelectuali nelipsiți de cultură, mediatizați intens și oferiți de o parte a presei aservite drept modele în lumea unui soi de capitalism *laissez-faire*, își fac din tăcere, în chip stupefiant, un scut lustruit impecabil, transformat în semn al bunei creșteri, al unei superiorități de neînțeles. Între timp, exact ca pe vremea dictaturii, în programele școlare sunt tratate ca cenușărese limba română – la ea acasă! – istoria, latina, iar din manualele de 125

Matei Călinescu, Nicolae Breban, Ion Ianoși, Janina Ianoși

literatură sunt izgoniți marii scriitori români, încât mulți dintre noi, scriitorii, se simt *acasă* – în exil exact cum m-am simțit în Basarabia românească, de unde am descins la București acum peste trei decenii. Bătrânii codri prin care au trecut oștirile lui Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare sunt distruși în proporții alarmante. Sunt înstrăinate resursele bogate ale țării. Din România pleacă, răstimp de mai bine de trei decenii, peste șase milioane de oameni. Țara noastră arată pustie, ca după un război inexplicabil, de durată a trei decenii, iar guvernele succedate la putere, ca și o parte a instituțiilor statului, sunt departe de a reprezenta națiunea română, națiune construită de mari oameni de stat, care gândeau ca niște oameni de stat o *Românie ideală*.

– Ce se întâmplă cu lumea în care trăim? Nu mă mai regăsesc în ea! îmi spune Nicolae Breban.

Neregăsindu-se în lumea de azi, așa cum e, cum o știm – puțini însă au curajul să-i radio-grafieze bolile și limitele –, romancierul a continuat, mereu, cu o consecvență vie, pururi reinventată din unghiuri diferite, să scrie, să scrie roman, eseu, teatru, publicistică de un radicalism străin malurilor trist-veșele ale Dâmboviței. Radicalism răsfrânt, firesc, și în paginile revistei care apare sub egida Academiei Române, „Contemporanul. Ideea Europeană”. Radicalism care a atras

ca un magnet spirite superioare înrudite: membrii *tribului Conte*. Așa răsfrământ noi revista înființată la 1881 la Iași. Este o publicație care circulă pe câteva continente și e transformată de circa cincisprezece ani într-o carte de vizită a Academiei Române. Un spațiu de un înalt profesionalism. Un spațiu în care se crede și se mărturisește credința. Un spațiu în care demnitatea e respectată, pentru că, și ea, este de origine divină. Un spațiu în care scriu și publică personalități, oameni de seamă liberi, care știu să admire, să aprecieze, să fie solidari, să se sudeze într-un corp de elită reală de la vârful culturii române și a vieții academice. Să fie prieteni, cultul prieteniei, al paginii scrise de la excelent în sus simțindu-se *acasă* în *tribul Conte*, care a adunat peste 70 de colaboratori-prieteni din întreaga lume: oameni superiori, oameni-grădină, fii risipitori, grăbiți să se înzidească în cultura și știința română, promovându-le și nutrind convingerea fermă că într-o perioadă ca cea parcursă la ora actuală, când totul, aproape, se clatină la rădăcini, se vinde și se cumpără, valorile fondatoare, Tabla Legilor se află la planete distanță de mediul tranzacțional.

Tabla Legilor nu se negociază. Punct.

Fiecare dintre colegii de revistă, membri ai *tribului Conte*, știe că aici, la Conte, sunt așteptați, ușile acestei instituții-templu sunt larg deschise în

fața valorilor naționale reale, a profesionalismului, corectitudinii, elitismului, meritocrației, culturii de nivel înalt, erudiției și a altor calități, devenite păsări rare. Pregătindu-se pentru aniversarea brebaniană și gândind-o ca la carte, minunatul, fabulosul *trib Conte* – un fenomen unic în cultura română, un templu, repet, al valorilor naționale reale și al meritocrației; da, îmi permit să scriu aceste adevăruri – *tribul Conte*, așadar, a așezat în pagina realității câteva surprize. Între acestea: un număr aniversar, care găzduiește texte, studii, amintiri, incursiuni critice de un foarte înalt nivel; e un *seemn*: critica română e vie, e aici, e prezentă. Se regăsește în paginile aceluiași număr o bogată iconografie aleasă din arhiva Fundației Culturale Ideea Europeană. În numărul 2/2024 al revistei „Contemporanul. Ideea Europeană” sunt inserate intervenții exemplare semnate de istoricul, marele istoric Ioan-Aurel Pop, care se referă la viața și opera romancierului dintr-un unghi inedit, fiind primul care pune accentul pe o realitate evidentă pentru cărturarii autohtoni (și nu numai), căroră nu le este străină onestitatea intelectuală, și anume forța unui mare spirit creator, care, raportându-se la colectivitatea unde a văzut lumina zilei și a creat opere de o importanță de netăgăduit, de la un punct încolo creează istorie. *Conte* aniversar găzduiește pagini scripitoare semnate de Ding Chao, profesor la Universitatea din Beijing, PS Părinte Timotei Prahoveanul,

Episcop vicar al Bucureștilor, care se referă la catedralele și bisericile construite de cele zece generații de preoți din arborele genealogic al Brebanilor, Valeriu Matei, Ștefan Borbély, Marian Victor Buciu, Constantina Raveca Buleu, Theodor Codreanu, Daniel Cristea-Enache, Cristian Livescu, Marius Miheț, Ion Pop, Cristina Popescu, Victor Ravini, Mirela Roznoveanu, Cassian Maria Spiridon, Adrian Suciu, Mirel Taloș, Constantin Toader, Maria-Ana Tupan, Magda Ursache, Victor Voicu, George Vulturescu.

O mărturisire din merituosul laborator Conte. Am trimis peste treizeci de invitații colegilor și prietenilor pentru a participa la acest număr aniversar. Mi-au răspuns, cu bucurie, toți, cu trei excepții: Mircea Martin, Ana Blandiana și Ileana Mălăncioiu, cele trei personalități devenind, la propunerea acad. Nicolae Breban și în urma luptei duse în sprijinul lor de autorul capodoperei *În absența stăpânilor*, membri ai Academiei Române. Prietenul și la aniversare se cunoaște. Curg, în continuare, texte – realitate care ne face aici, acum, să declarăm – după ce am organizat evenimente identice care i-au vizat pe Ion Ianoși, Nicolae Balotă, Lev Tolstoi ș.a. – 2024: Anul Nicolae Breban.

Fragment

Interviu cu Academician Dumitru Murariu

Biolog-zoolog

Vicepreședinte al Academiei Române – 2023

Membru titular – 2021

Membru corespondent – 2006

Academia Română – cel mai puternic focar de știință și de cultură din România

Cătălin Mosoia*

Profesor Dumitru Murariu este vicepreședinte al Academiei Române, președinte al Comisiei Naționale pentru Cercetări Antarctice și Medii Extreme, prim-vicepreședinte al Comitetului Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (CRIFST).

Cătălin Mosoia: *Stimate domnule academician Dumitru Murariu, ați absolvit Facultatea de Biologie-Geografie din cadrul Universității „Alexandru-Ioan Cuza” din Iași. Traectoria dumneavoastră profesională sugerează că ați lucrat mai întâi ca biolog și, de la un anumit moment, ca zoolog.*

Dumitru Murariu: Întrucât am absolvit Secția de biologie-zoologie a Facultății de Biologie-Geografie, este corect să spun că sunt biolog-zoolog.

După absolvirea facultății am lucrat ca biolog-bacteriolog în Laboratorul de bacteriologie al Spitalului Unificat „Pantelimon” (1966–1969). Realizam analize hematologice și precizam proporțiile elementelor din sânge. În cazul constatării unor valori mari pentru leucocite, globulele albe, riscul unei posibile infecții era ridicat, iar medicii știau ce măsuri se pot lua pentru remedierea stării în care se afla bolnavul.

Realizarea analizelor medicale era o activitate care îmi plăcea, dar devenise monotonă. Îmi doream mai mult. Riscul de infectare cu bacilul Koch, bacilul tuberculozei, era destul de mare atât pentru mine, cât și pentru familia mea în care se născuse și primul copil. Toate acestea m-au determinat să mă gândesc la schimbarea locului de muncă.

Întâmplarea a făcut să aflu de la medicul Tiberiu Cioroianu, directorul spitalului în care lucram, de organizarea unui concurs de ocupare a unui post de îndrumător muzeu la Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”. Dânsul mi-a spus, «tu trebuie să evoluezi în altă parte». Am primit acordul de participare la acest concurs și l-am câștigat. Însă, tot directorul spitalului, nu mi-a acordat transferul, așa că am plecat prin demisie. Astfel, potrivit legilor de atunci, am pierdut trei ani din vechimea în muncă și trei sute de lei din salariu, sumă importantă pentru vremurile de atunci. Ulterior, am înțeles comportamentul directorului de spital: el a acționat legal în interesul instituției pe care o conducea. Să nu uităm de perioada (1968–1969) în care s-au petrecut aceste evenimente.

Cert este că am început să lucrez (din martie 1969) la Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, unde director era profesorul acad. Mihai Băcescu (1908–1999). Ulterior, dânsul și-a dat acordul să mă înscriu la doctorat la Facultatea de Biologie din cadrul Universității din București.

Cătălin Mosoia: *Ce amintiri aveți despre academician Mihai Băcescu?*

Dumitru Murariu: Acad. Mihai Băcescu, alături de care eram zi de zi, privea cu mare răspundere tot ceea ce făcea. Probabil că urma stilul impus de Grigore Antipa.

Profesorul Băcescu trecea drept un tip dur, inflexibil, dar avea o sensibilitate deosebită. Ne povestea despre copilăria lui, cum a rămas orfan de mamă la 7 ani și de tată când avea 9 ani, și cum

un unchi, în urma unui consiliu de familie, l-a dat la școală și a avut grijă de el. A învățat bine și a fost ambițios. După liceu a devenit student la Facultatea de Științe din Iași și a fost remarcat de profesori notorii – printre care Ion Borcea, membru corespondent al Academiei Române, și acad. Paul Bujor –, iar din anul II a fost angajat pe post de preparator.

Mihai Băcescu ajunsese șef de lucrări la universitatea ieșeană și, la rugămintea lui Grigore Antipa, a venit la București, la Muzeul de Istorie Naturală, chiar în noaptea când a avut loc cutremurul de la 10 noiembrie 1940. De la gară s-a dus direct la muzeu și l-a găsit pe Antipa dezolat, în mijlocul exponatelor distruse. Și-a suflecat mânecele și s-a apucat de făcut ordine. Astfel, i-a reconfirmat lui Antipa încrederea pe care acesta i-a acordat-o când a insistat să fie lăsat să vină la muzeu.

Datorită activității de la conferințele internaționale, unde ridica importante probleme de specialitate, și a textelor științifice publicate, Mihai Băcescu a fost o personalitate cunoscută foarte bine și în străinătate. În perioada stagiului meu postdoctoral de la Muzeul de Istorie Naturală din Pittsburgh, SUA (1975–1976) sau în timpul expedițiilor mele științifice din Indonezia (1991) și Brazilia (1994) am fost întrebat «ce face Băcescu».

Cătălin Mosoia: *Înțeleg că finalizarea studiilor doctorale în biologie (1975) a reprezentat un punct reper în cariera dumneavoastră.*

Dumitru Murariu: După ce am susținut teza de doctorat, acad. Mihai Băcescu și doi dintre profesorii mei, acad. Olga Necrasov (1910–2000) de la Universitatea din Iași și Teodor Dornescu de la Universitatea din București, m-au recomandat pentru un stagiul postdoctoral în Statele Unite ale Americii. Precizez că evoluția mea profesională se datorează acestor profesori. După perioada de bursier Fulbright (1975–1976), parcă toate drumurile s-au deschis pentru mine.

Cătălin Mosoia: *Cum a fost în perioada stagiului postdoctoral?*

Dumitru Murariu: În perioada stagiului postdoctoral am reușit să vizitez douăsprezece muzee de specialitate din interiorul (Colorado) și de pe

ambele coaste ale Americii. Printre acestea, Institutul Smithsonian din Washington, Muzeul Național de Istorie Naturală din Pittsburgh – Pennsylvania și Muzeul de Istorie Naturală din Universitatea Statului Kansas. M-au interesat secțiile de restaurare ale muzeelor și modul în care își organizează expozițiile.

Cătălin Mosoia: *Reproducând un exercițiu de imaginație cunoscut, l-ați privit în ochi pe acad. Mihai Băcescu, care la rândul lui l-a privit pe acad. Grigore Antipa. Povestiți-ne despre Grigore Antipa.*

Dumitru Murariu: Grigore Antipa a fost o personalitate cu un foarte bun spirit practic. După ce a terminat studiile în Germania a revenit în țară și a solicitat o audiență la regele Carol I. Prin intermediul ministrului Dimitrie Sturdza, care fusese și prim-ministru, a obținut, la Castelul Peleş din Sinaia, o audiență de o jumătate de oră. Antipa a avut o serie de idei de organizare a pescăriilor, de amenajare a Deltei Dunării, iar dialogul cu regele Carol I a durat două ore! În urma acestei întâlniri, regele le-a spus miniștrilor să-l sprijine pe tânărul Antipa în tot ce acesta le va cere. Așa se explică faptul că ministrul de război din vremea respectivă i-a pus la dispoziție crucișătorul Elisabeta cu care a făcut o călătorie pe Marea Neagră ca să observe cum era organizată cercetarea științifică la Marea Neagră, în Bulgaria, în Turcia, în Georgia, în Ucraina, în Rusia. A înființat, în 1932, Institutul Bio-Oceanografic din Constanța, iar la Nucet, în 1941, un complex care funcționează și astăzi, Stațiunea de Cercetare-Dezvoltare pentru Piscicultură Nucet.

Grigore Antipa a înființat, la început de secol 20, Muzeul de Istorie Naturală (care îi poartă numele din 1933, în urma unei decizii a Regelui Carol al II-lea) și a inventat metoda de organizare a exponatelor sub formă de diorame, metodă împrumutată de multe alte muzee mari ale lumii. De altfel, Antipa spunea că orice lucru bine organizat este pe jumătate făcut.

Cătălin Mosoia: *Ați fost director general al Muzeului de Istorie Naturală „Grigore Antipa” timp de peste 25 de ani (1988–2014). În această perioadă ați înființat în cadrul muzeului Centrul de Cercetări Zoologice (1992), Departamentul de*

Biodiversitate și Dezvoltare Durabilă (1994) și Laboratorul de biologie moleculară (2004), devenit Secție (2008).

Dumitru Murariu: În afară de înființarea în Muzeu a unui Laborator de histologie, în care mi-am pregătit teza de doctorat, tot ce am realizat durabil acolo au fost concretizări ale unor sugestii venite din partea mai multor specialiști, pe care i-am cunoscut la diverse reuniuni și congrese științifice internaționale. De exemplu, în cercetarea modernă, pentru descrierea unei specii, nu mai este suficientă descrierea morfologică, ci trebuie însoțită de verificări la nivel molecular, prin secvențializarea ADN-ului. Incertitudinile din cercetările morfologice se lămuresc prin cercetarea diversității genetice, moleculare. În cadrul muzeului, Laboratorul s-a transformat în Secție, iar explicația este simplă: am avut doctoranzi care, după finalizarea studiilor doctorale, s-au angajat la acest laborator, numărul cercetătorilor s-a mărit și astfel s-a realizat trecerea de la Laborator la Secție. Trebuie să spun că șansa a fost de partea mea pentru că am reușit să angajez un foarte bun specialist în biologie moleculară, dr. Luis Popa, actualul director general al Muzeului Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”. La acest spe-

cialist am apreciat franchețea răspunsului său, la întrebarea mea, pentru cât timp vine la Muzeu. Răspunsul lui că va sta până la pensionare a fost urmat de precizarea că își dorește să devină directorul Muzeului, după pensionarea mea.

Cătălin Mosoia: *Înțeleg din răspunsurile dumneavoastră că întâlnirea cu Academia Română s-a produs prin intermediul profesorilor pe care i-ați avut, membri ai celui mai important for științific și cultural din România.*

Dumitru Murariu: La Iași, i-am avut profesori pe acad. Olga Necrasov, antropolog, și pe acad. Petre Jitariu, biolog. La București, acad. Mihai Băcescu a fost directorul Muzeului. Toți aveau un respect profund pentru Academia Română.

Cătălin Mosoia: *Domnule academician Dumitru Murariu, ce reprezintă Academia Română pentru dumneavoastră?*

Dumitru Murariu: Pentru mine, Academia Română este cel mai puternic focar de știință și de cultură din România.

22 ianuarie 2024

Vasile Pârvan – profilul unui savant scriitor sau poezia memoriei (I)*

Liviu Franga**

Preambul

În modul cel mai cert, din anul plecării sale definitive până astăzi, Vasile Pârvan (1882–1927) rămâne o veritabilă și autentică emblemă-simbol a Academiei Române. Creator de școală istorică și arheologică, filologică și literară în egală măsură, savantul – de la a cărui dispariție s-au împlinit, în 2022, 140 de ani – a fost, totodată, și unul dintre cei mai importanți formatori de opinie și conștiințe, cum societatea românească a primului sfert de veac XX nu a mai cunoscut. „Un tânăr extraordinar” l-a numit Nicolae Iorga, profesorul său, încă din primii ani ai studiilor universitare¹, „micul Mommsen” (*der kleine Mommsen*) i-au spus profesorii și colegii, germani și români, din perioada studiilor ca bursier la Jena, Berlin și Breslau (între decembrie 1904 și ianuarie 1909)² – Vasile Pârvan a reușit să ajungă, ca membru corespondent al Academiei în 1911, la 28 de ani, apoi, în 1913, la 30 de ani abia împliniți, ca membru titular, în vârful ierarhiei științifice și culturale din România primului deceniu și jumătate al secolului trecut. Dincolo de această timpurie și excepțională recunoaștere științifică națională și internațională, Pârvan a devenit, în scurt timp, simbolul Magistrului, a cărui autoritate în rândul tinerimii, al celei universitare în mod special, era imensă, „aproape mistică”, după spusele aceluiași Iorga³, confirmate, paralel și independent, de caracterizarea memorabilă transmisă de o însemnare a lui Tudor Arghezi.⁴

Studiul nostru va pune între paranteze opera savantului arheolog și istoric. Vom încerca să scoatem, în schimb, în evidență latura exclusiv literară a operei lui Pârvan. De ce? Pentru că toc-

mai această dimensiune a cunoscut, fără nicio îndoială, impactul cel mai puternic și, totodată, cel mai răsunător în epocă, dar și în deceniile care au urmat dispariției cu totul premature a autorului.

Preliminarii

Cu puțini ani înainte de apariția monumentalei sinteze istorice reprezentate de *Getica* (București, Cultura Națională, 1926), Vasile Pârvan își reunește în volum, sub titlul *Memoriale* (București, Cultura Națională, 1923), o serie de texte redactate și publicate („retipărire”, le numește autorul pe fiecare), în cea mai mare parte, în intervalul deceniului precedent. Aceste texte îl consacără, în mod indubitabil, ca pe unul dintre cei mai originali și remarcabili prozatori români ai vârstei moderne plenare, aceea interbelică, a culturii noastre literare.

Volumul intitulat *Memoriale* – de la a cărui apariție s-a împlinit deja, anul trecut, un veac rotund – ocupă un loc aparte în opera savantului român, arheolog și istoric prin excelență. El atestă, într-o manieră și într-o măsură diferite în raport cu opera științifică redactată în paralel, o viziune profund originală asupra sensului vieții și a mersului societății umane de-a lungul istoriei, pe de o parte. Pe de alta, *Memoriale* fac dovada unor calități literare absolut remarcabile, care îl plasează pe autor în galeria scriitorilor autentici, chiar și în lipsa unei opere de ficțiune propriu-zisă. În acest fel, Vasile Pârvan intră în și face să continue seria marilor personalități ale culturii române care pot fi considerate, în modul cel mai cert și legitim, în același timp profesori și cercetători de talie savantă, națională și internațională, precum și, totodată,

*Conferință susținută în cadrul ciclului de conferințe „Ora de știință” (28 noiembrie 2023, Aula Academiei Române)

**Profesor dr. habil. em. Universitatea București

scriitori. O serie prestigioasă, care începe cu principiile Dimitrie Cantemir (singurul care nu a fost profesor la vreo universitate), continuă cu Bogdan Petriceicu Hasdeu, cu Alexandru Odobescu, cu Nicolae Iorga (profesorul lui Pârvan) și ajunge la G. Călinescu (de data aceasta, fost discipol al lui Pârvan) și Mircea Eliade – pentru a menționa aici numele doar al câtorva dintre iluștrii predecesori și contemporani ai autorului *Memorialelor*.

Întregul volum constituie un document istoric și, în același timp, o mărturie de credință. Stilul în care fiecare dintre cele șase capitole – ca tot atâtea rememorări discursive – a fost redactat dezvăluie gânduri și idei de o frumusețe pe cât de gravă, pe atât de entuziastă, risipite pe o gamă afectivă foarte variată, care merge de la emoția stăpânită, perceptibilă în discursul de recepție în Academia Română (capitolul *In memoriam Constantini Erbiceanu*) și ajunge până la formele melodice și solemne ale „cântului de jale” și ale „cântului de biruință” în amintirea camarazilor căzuți în luptele din Primul Război Mondial (capitolul *Rosalina*) sau până la melopeea închinată comemorării celor 18 veacuri scurse de la moartea lui Traianus (capitolul *Parentalia*). De-a lungul întregului volum respiră, la fel de intens, o veritabilă puritate a memoriei. Trecutul trăiește, grație tocmai a ceea ce putem numi *poezia memoriei*, în cel mai viu prezent.

De aici necesitatea unui stil aparte, capabil să se adreseze unei largi palete de cititori, în egală măsură simpli iubitori de literatură și istorie și specialiști de înaltă clasă. Ca exercițiu stilistic, *Memoriale* rămân, indiscutabil, o sinteză vastă și densă, care atinge extremele. Pe de o parte, limba autentică și tradițională a țăranilor simpli, vorbirea aflată la îndemâna tuturor, în aceeași manieră în care limbajul îmbătrânit al cronicarilor moldoveni și munteni, dar și textele religioase medievale și premoderne au fixat-o pentru prima oară în cadrele riguroase ale limbii literare. Pe de altă parte, dimpotrivă, se poate remarca tentația (aproape reflexă la un savant) a utilizării unui registru stilistic specializat, fie strict tehnic, neologic prin excelență (aparținând, în mod esențial și firesc, unor științe precum istoria și arheologia), fie oratoric și simultan poetic, de sorginte eminentemente lirică, mai exact lirismul unei prozei decantate, forjate de emoții vii și spontane.

Între aceste două extreme se plasează *fundalul*

stilistic de sursă clasică, mai exact antică. El este recuperat la nivelul terminologiei și al citatelor vechi grecești și latinești, dar, concomitent, se integrează în esența însăși a enunțării adevărului existenței, ca mod ideal de expresie (*modus dicendi*). Cercetarea noastră urmărește cu precădere acest aspect, ceea ce am numit fundalul stilistic. Ne propunem să demonstrăm că expresia utilizată de Pârvan în *Memoriale* – una de inspirație fundamental clasică, greco-latină, consecință firească a formației clasiciste a autorului și a contactului său profesional și științific permanent cu Antichitatea clasică – nu realizează altceva decât să confere o formă specifică identificabilă (prin intermediul unor matrici stilistice complexe) cu diferitele modalități de a gândi, de a percepe și de a trăi (*modi cogitandi, sentiendi, uiuendi*) Antichitatea clasică, aceasta din urmă văzută ca o alternativă la contradicțiile și crizele prezentului. Sau, în chiar termenii lui Vasile Pârvan: „Știința pe care am studiat-o și iubit-o cu pasiune mi-a făurit o concepție gravă, aș putea spune tragică, despre viață.”⁵

Prin urmare, analiza de față va identifica o serie de elemente stilistice și compoziționale preluate de scriitor din arsenalul teoriei și practicii poetice antice clasice, grecești și latine, al căror cunoscător eminent s-a dovedit a fi, în epocă, inclusiv ca profesor la Universitatea din București, filologul clasic Pârvan. Astfel de elemente, întemeiate pe și exploatând cu virtuozitate tehnica efectului sinestezic, conferă scrisului lui Vasile Pârvan, cu ecouri și în opera sa științifică, atributele unei literarități/poeticități autentice, rafinate și complexe în același timp.

În concluzie, autorul *Memorialelor* propune, încă o dată în cuprinsul culturii literare române moderne – după poezia lui Bogdan Petriceicu Hasdeu și proza erudit-eseistică a lui Alexandru Odobescu – , exemplul unei scriituri complexe. O scriitură care reunește, într-o sinteză originală și unică în epocă, tipare clasice și turnuri moderne, ansamblul textului analizat atrăgând și stimulând lectura prin ineditul expresivității lui.

Premise critice

Cu mai multe decenii în urmă – mai exact, în anul 1967, când apărea cea de-a patra ediție, „revăzută și adnotată”, a cărții, postum publicată în variantă românească, intitulată *Dacia*. 133

Civilizațiile antice din țările carpato-danubiene, regretatul profesor Radu Vulpe, discipolul direct cel mai valoros și apropiat al lui Vasile Pârvan, observa⁶ că se impune a face o disociere necesară între opera științifică a magistrului, impregnată de un novator spirit de „creație științifică”, pe de o parte, și, pe de alta, opera sa „cu preocupări filozofice și sociologice” (*ibid.*), de care, considera discipolul lui Pârvan, se poate – la rigoare, adăugăm noi – „dispensa un specialist” (*ibid.*).

Peste câțiva ani, în 1974, cu ocazia publicării celei de-a doua ediții a monografiei pârvaniene dedicate *Începuturilor vieții romane la gurile Dunării*⁷, reputatul discipol și continuator direct al școlii românești de istorie veche și arheologie întemeiate de Vasile Pârvan își nuanța poziția și sublinia unicitatea stilului acestuia, „farmecul” său absolut original, care îl face „unic în literatura noastră științifică”⁸. Radu Vulpe scotea în evidență caracteristicile acestui stil științific unitar la nivelul întregii opere, remarcând și în „scrisul savant” trăsăturile „producției artistice”, mai exact, cum formulează discipolul-editor, „însușirile [...] unei încântătoare opere literare”⁹, și anume: „elegantă”, „vioiciune”, „cursivitate”, „expresivă elocvență” (*ibid.*) – între altele, adăugăm noi.

Aceste esențiale calități ale scrisului pârvanian, care par a dubla, în cazul de față, aproape exemplar, calitatea de om de știință cu aceea de scriitor, în realitate sunt intrinseci registrului scriptural al întregii opere a autorului, și nu doar unui sector al acesteia sau anumitor lucrări. Cel care observa, după știința noastră primul în ordine critico-exegetică, varietatea și amplitudinea acestui registru scriptural-stilistic, evidențiind unitatea pe ansamblul operei și nu separarea schematică, am spune schizoidă, între sectorul așa-zis „științific” și cel așa-zis „eseistico-literar”, a fost un alt distins continuator al școlii inițiate de Pârvan, profesorul și academicianul Emil Condurachi.¹⁰ Succintele sale observații, formulate în biobibliografia închinată de Academia Română fostului ei vicepreședinte și secretar general, sunt perfect valabile și astăzi. Amprenta stilistică atât de particulară a *Geticei* (1926) – *opus maximum* pârvanian – nu se poate înțelege și percepe fără raportare la celelalte două opere, imediat precedente, în egală măsură autentic științifice, precum *Memoriale* (1923) și *Idei și*

forme istorice. Patru lecții inaugurale (1920). În toate acestea – completăm noi aserțiunea lui Emil Condurachi – există „pagini demne de a figura în orice antologie”.¹¹ Cu precădere *Memoriale* „impresionează ca o melopee” (*ibid.*), pe o gamă care, așa cum am arătat și noi de la început, urcă, pe rând, în „frumusețe[a] /.../ gravă și avântată” a „gândurilor”, „de la căldura reținută din discursul său de recepție la Academia Română – *In memoriam Constantini Erbiceanu* – la formele melodice și solemne din «cântecul de jale» și din «cântecul de biruință» în amintirea camarazilor căzuți în război – *Rosalia* – sau din «Închinare împăratului Traian la XVIII veacuri de la moarte» – *Parentalia*”.¹² Cât despre *Getica*, întreaga exegeză, inclusiv aceea de specialitate¹³, nu doar cea situată în afara ei (exegeza propriu-zis critico-literară), a remarcat – prin intermediul comentariilor editorului Radu Florescu – „limpezimea cristalină” a „stilului lui Pârvan”, elementul de comunicare esențial care face „accesibile concepte, judecăți și raționamente de un înalt nivel – [nu] numai științific, ci uneori chiar filosofic, în măsura în care afectează fundamente metodologice ale gândirii istorice /.../”.¹⁴

Pentru a rezuma și a trece la corpul principal al analizei noastre, vom sublinia și susține că, dincolo de izolatele poziții negative pe care s-au situat, exclusiv în posteritatea critică imediată a epocii lui Pârvan, unii comentatori, nespecialiști, ai operei acestuia¹⁵, receptarea obiectivă a prezenței savantului în știința istorică și, de aici, în cultura română, a autorului de care ne ocupăm, a văzut și trebuie permanent să vadă relația de **întrepătrundere și perfectă reciprocitate** între demersul riguros al demonstrației logico-științifice și amplitudinea viziunii imagistice care dă formă substanței conceptuale. Sau, cum admirabil nota Vasile Vetișanu în monografia dedicată „idealului uman și valorilor vieții” la Pârvan, „Rigorile demonstrației logice sînt completate de potențele imaginii creatoare. /.../ Ideea și imaginea nu mai cunosc obstacole. Ele conlucrează, se întrepătrund, comunică pentru a ne reda geneza întregului gînd.”¹⁶

Altfel spus, dinapoia savantului, istoric și arheolog în mod esențial, privește peste umăr scriitorul Pârvan. Iar acesta din urmă nu-l lasă niciodată să-l părăsească pe el, scriitorul, nicio clipă măcar, savantul erudit.

Note

¹ *Apud* Zub, 1974: 31 (întregul capitol, pp. 28–42, poartă titlul *Un tânăr extraordinar*).

² Informații și comentarii suplimentare *apud* Zub, 1974: 181–182.

³ *Cf.* Zub, 1974: 201; *id.*, 1975: LIX–LXII; *id.*, 1983: 147–148 („Pentru toți, Pârvan era Magistrul, pe a cărui bunăvoință se puteau sprijini. Autoritatea lui în rândul tinerimii universitare, spune N. Iorga, era «aproape mistică», și nu e de mirare că numeroși tineri s-au strâns în jurul său, devotându-se aceluiasi ideal.”)

⁴ „Erudit și poet în același timp, personalitatea lui plutea între apartenența la mai mult decât pământului, cerurilor depărtate, situată într-o zodie prin care trec siluetele umbrite ale ideilor în reverie și familiarizată cu ele ca un copil care visează gingaș.” (Arghezi, 1958: 230–231, *apud* Zub, 1974: 352).

⁵ *AAR*, 35/1912–1913: 157–158, alocuțiunea reprezentând răspunsul lui Pârvan dat conducerii Academiei Române, care îl anunțase cu privire la alegerea sa ca membru titular (18, respectiv 20 mai 1913). Reproducem întregul context anterior: „M-am deprins a vedea doar două lucruri demne de străduințele și de iubirea noastră: cultul pios al amintirii lăsate în resturi și ruine [...] și cultul entuziast al geniului omenesc, continuu învins și continuu din nou biruitor.” (*ibid.*)

⁶ La p. 17 a *Notei biografice* introductive; *cf.* Pârvan, 1967: 9–30.

⁷ Pârvan, 1974: 5–29; aici, p. 21.

⁸ Considerații cu totul pertinente și argumentate dezvoltă Radu Vulpe, pe această temă și mai ales în legătură cu monografia editată, cu precădere la pp. 6–8 ale ediției citate în nota imediat precedentă.

⁹ Pârvan, 1974: 8.

¹⁰ Condurachi, 1957.

¹¹ Condurachi, 1957: 23.

¹² *Id.*, *ibid.*

¹³ A se vedea o sinteză a acestor opinii *apud* Florescu, 1982: 590–591.

¹⁴ *Id.*, *ibid.*: „Fără îndoială, stilul lui Pârvan se resimte de tradiția romantică precum și de cultura sa clasică [...]” (Florescu, 1982: 590); „[...] *Getica* rămâne o carte clasică de gândire istorică [...]” (*id.*, *ibid.*: 591).

¹⁵ În special Eugen Lovinescu, Mihai Ralea, Paul Zăroian și Pompiliu Constantinescu, parțial și restrâns Tudor Vianu; pentru detalii, *cf.* Catargiu, 1982: 24–27. A se vedea și Vetișanu, 1983: 152; Zub, 1981: 46 (inclusiv n. 180, unde autorul citează articolul lui Dima: 1974).

¹⁶ *Id.*, *ibid.*: 5–6. Despre stil, ca expresie a unității creatoare a operei lui Vasile Pârvan, despre calitatea lui de “creator de stil în cultura românească” din secolul al XX-lea (alături de Blaga ș.a.), ca și despre valențele, fecunde în plan creativ, ale energetismului conceptual-imagistic atât de specific operei pârvaniene în ansamblul ei – „Stilul lui Pârvan aparține marilor inspirați.”, nota același Vetișanu, 1983: 152 –, exegetul

citat a oferit o analiză complexă în ultima parte a studiului său, intitulată *Pârvan: creator de stil și de cuvânt românesc* (cap. IV, pp. 128–157). La rândul său, Zub, 1981: 45 remarcă în mod judicios: “Chiar și într-un studiu arheologic-epigrafic, ca acela despre *Histria*, virtuțile scriitoricești ale istoricului sînt evidente [...]. Artistul egala în Pârvan pe savant, dînd scrisului său în același timp sobrietate și strălucire, scrupul și avînt.” (fapt subliniat, arată Zub, *ibid.*, n. 176, și de savanți străini, precum Jérôme Carcopino).

Referințe bibliografice

Zub, 1974: Alexandru Zub, *Vasile Pârvan. Efigia cărturarului*. Iași, Editura Junimea

Zub, 1975: Alexandru Zub, *Vasile Pârvan, 1882–1927. Biobibliografie*. București, Editura Științifică și Enciclopedică-Editura Militară

Zub, 1983: Alexandru Zub, *Pe urmele lui Vasile Pârvan*. București, Editura Sport-Turism

Arghezi, 1958: Tudor Arghezi, *Lume veche, lume nouă*. București

AAR – Analele Academiei Române

Pârvan, 1967: Vasile Pârvan, *Dacia. Civilizațiile antice din țările carpato-danubiene*. Ediția a patra, revăzută și adnotată. Traducere după manuscrisul original francez înedit de Radu Vulpe. București, Editura Științifică

Pârvan, 1974: Vasile Pârvan, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*. Ediția a II-a, îngrijită și adnotată de Radu Vulpe. București, Editura Științifică

Condurachi, 1957: Emil Condurachi, *Vasile Pârvan (1882–1927)*, în colecția *Biblioteca Academiei Republicii Populare Române. Seria de biobibliografii*. 10. Studiu introductiv de acad. prof. Emil Condurachi. Editura Academiei Populare Române

Florescu, 1982: Radu Florescu, *Postfață*, în volumul *Vasile Pârvan, Getica. O protoistorie a Daciei*. Ediție îngrijită, note, comentarii și postfață de Radu Florescu. București, Editura Meridiane, pp. 587–604

Catargiu, 1982: Virgil Emilian Catargiu, *Vasile Pârvan, filosof al istoriei*. Iași, Editura Junimea, col. *Humanitas* – 25

Vetișanu, 1983: Vasile Vetișanu, *Vasile Pârvan, idealul uman și valorile vieții*. București, Editura Albatros, col. *Contemporanul nostru*

Zub, 1981: Alexandru Zub, *Introducere. Vasile Pârvan și epoca sa*, în volumul *Vasile Pârvan, Scrieri*. Text stabilit, studiu introductiv și note de Alexandru Zub. București, Editura Științifică și Enciclopedică, pp. 11–46

Dima, 1974: Al. Dima, *Preocupări literare ale liceanului Pârvan*, „Manuscriptum”, V (1974), 3, pp. 130–135

Istoricul Alexandru Porțeanu, nonagenar

*Catinca Agache**

Pe istoricul Alexandru Porțeanu îl întâlnești, de mulți ani, ca invitat de onoare la simpozioanele naționale organizate de instituții academice, științifice, culturale, întotdeauna însoțit de distinsa sa soție, doamna lector universitar, Rodica Porțeanu. O figură seniorială, ce se remarcă de la distanță nu numai prin înfățișarea sa plină de noblete, ci și prin gravitatea privirii ochilor sfredelitori, avizi de cunoaștere, a gesturilor afabile adresate celor din jur, a cuvintelor apreciative adresate cu generozitate și convingere.

Îl observi imediat, căci mulți dintre participanți se adună în jurul său în semn de respect și prețuire pentru implicarea neobosită în promovarea istoriei și culturii naționale, pentru spiritul românesc caracteristic ce îi însuflețește demersurile.

Istoricul Alexandru Porțeanu este de o onestitate, distincție, rafinament sapiențial și comportamental cum numai la intelectualii veritabili poți descoperi.

Ardelean prin naștere (11 ianuarie 1934, Oradea) și prin educație (Liceul „Andrei Șaguna” Brașov, 1944–1947; Liceul „Emanoil Gojdu” Oradea. 1947–1951), cu descendență maternă moldovenească, domnia-sa și-a dedicat întreaga viață cercetării istoriei, în special istoriei Transilvaniei. Umanist prin formație, licențiat al Facultății de Istorie a Universității București, având ca profesor pe academicianul Andrei Oțetea, cu opțiunea sa pentru istorie influențată

de profesori iluștri din liceu (Ion Nicoară, Constantin Dinu, Titus L. Roșu), cu doctorat în istorie la Universitatea București, 1975, conducător științific acad. Constantin C. Giurescu și prin structură, Alexandru Porțeanu s-a afirmat ca o personalitate polivalentă.

A îmbrățișat – ca tânăr licențiat al Facultății de Istorie a Universității București, 1951–1956, și Secția de muzicologie a Conservatorului „Ciprian Porumbescu” București, 1954–1957, unde a avut ca profesor pe maestrul George Breazul – cariera de cercetător științific la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Române, timp de aproape 43 de ani (1957–1999). A continuat activitatea didactică de profesor asociat la Universitatea Politehnică București, Facultatea de Istorie a Universității București, Academia de Studii Economice (A.S.E.) București, Universitatea „Dimitrie Cantemir”. După debutul publicistic (1949) și științific (1959, în revista „Studii de istorie”), înregistrează o evoluție ascendentă, făcându-se remarcat ca istoric și ca publicist, om de cultură, cărturar implicat în promovarea istoriei și culturii naționale. A fost colaborator permanent al revistei „Familia”.

La Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” a început din 1960, încă din nefasta perioadă dominată de concepția kominternistă, studiarea istoriei unirii Transilvaniei cu România din 1918, precum și publicarea unor tratate, a unor cărți fundamentale. Menționăm că în

perioada regimului comunist din România nu era posibilă abordarea sistematică a unirii Basarabiei și Bucovinei, din 1918, cu România.

Ca tânăr cercetător, Alexandru Porțeanu s-a implicat în aceste proiecte, afirmându-se ca unul dintre istoricii de renume ai unirii și unității naționale, subiectul ocupând locul central în preocupările sale. Colaborarea la prima *monografie a unirii din 1918 (Desăvârșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu România*, Editura Academiei, 1968) și mai ales la volumul *Unitatea națională a românilor în epoca modernă* (Editura Academiei, 1985) – răsplătită cu Premiul Academiei Române – și alte lucrări (*Semnificații europene. Unirea românilor 1918*, București, 1993) sunt edificatoare în acest sens.

A colaborat, de asemenea, la importante lucrări de sinteză, ca *Istoria României. Compendiu*, Editura Didactică 1969, Manualul de istorie pentru clasa a XII-a de liceu din perioada 1968–1979; *Istoria românilor*, vol. VII, Editura Academiei, 2003; *Istoria dreptului românesc*, vol. II, Editura Academiei, 1987; *Istoria militară a poporului român*, vol. IV, Editura militară, 1987, la care se adaugă lucrări memorialistice și documentare (*1918 la români. Documentele Unirii*, vol. X, Editura Științifică și Enciclopedică, 1990. O contribuție științifică valoroasă o reprezintă publicarea memoriilor lui Valeriu Braniște *Amintiri din închisoare*, Editura Minerva, 1972, studii bibliographice (*Bibliografia istorică a României, secolul al XIX-lea – o vastă lucrare științifică* în *Revista bibliotecilor*” nr. 6/1969; *Lucrări bibliografice apărute cu prilejul celui de al XIII-lea Congres mondial al științelor istorice, de la Moscova*, 1970, în „*Revista bibliotecilor*” nr.10/1971.

Revoluția română din decembrie 1989 și abolirea regimului comunist din România au înlăturat toate opreliștile impuse istoriografiei române.

Bibliografia analitică a operei istoricului și omului de cultură Alexandru Porțeanu este amplă, ea totalizând circa 300 studii, sinteze, monografii, articole științifice; aproximativ 340 articole în publicații culturale, peste 400 comuni-

cări științifice, 260 expuneri și conferințe. Între acestea se remarcă lucrările consacrate Centenarului Marii Uniri de la 1918 și Tratatului de la Trianon, apărute în revistele Academiei Române – „*Memoriile Secției de științe istorice și arheologie*” și „*Academica*”. Un citat din multitudinea studiilor sale dedicate Marii Uniri și consecințelor acesteia este revelator pentru aplombul și seriozitatea argumentării, frazarea clară și fără echivoc: „Tratatul de la Trianon a consacrat în dreptul internațional și în relațiile internaționale faptul împlinit al eliberării popoarelor oprimate din Ungaria, între care și românii, în principal prin trasarea frontierelor noului stat ungar. Acesta și-a dobândit astfel pentru prima oară propria sa identitate politică-națională și a redobândit – după aproape 400 ani – independența deplină, Ungaria intrând astfel în mod legitim și demn în rândul statelor europene libere”.

O altă temă care l-a preocupat pe istoricul Alexandru Porțeanu a fost aceea a istoriei Mare-lui Refugiu Românesc din 1940, pe care l-a cunoscut de mic copil, familia sa fiind nevoită să părăsească Oradea în refugiul de la Brașov, unde a rămas până în 1947. Așa se explică și lupta sa tenace pentru recunoașterea suferințelor provocate românilor prin Arbitrajul (Dictatul) de la Viena, ca forme ale persecuțiilor etnice, conform legislației aferente. Cu aceste motivații temeinice, Alexandru Porțeanu a înființat Asociația Foștilor Refugiați (AFOR 1940–1947) al cărei președinte este. „La 30 august a fost semnat Arbitrajul (Dictatul) de la Viena. În după amiaza zilei de 5 septembrie, când începuseră deja violențele împotriva românilor, familia mea a plecat în refugiu prin noul punct de frontieră de la Ciurmești, pe ruta Arad, Craiova, București, Brașov. Refugiul nostru de la Brașov s-a încheiat teoretic, la 25 octombrie 1944. Revenirea administrației românești în teritoriul eliberat a fost amânată de introducerea administrației militare sovietice, provizorii în noiembrie 1944”.

Istoricul Alexandru Porțeanu a fost membru în Comisia pentru acordarea titlului de doctor în istorie la universități din București și din țară.

Recunoașterea meritelor sale pe linie academică, cultural-științifică, activ cetățenească constituie argumente în plus pentru așezarea acestei personalități în rândul istoricilor contemporani de prestigiu. Pentru contribuția sa remarcabilă la istoria națională, Alexandru Porțeanu a fost decorat cu Medalia jubiliară a Semicentenarului Unirii Transilvaniei cu România (1968). Tot astfel, „Pentru excepționala contribuție adusă la păstrarea valorilor naționale și înfăptuirea idealului de unitate spirituală a românilor de pretutindeni”, i-au fost conferite 38 de diplome de onoare, de excelență ș.a. din partea unor asociații și instituții cultural-științifice interne și internaționale autorități administrative județene, locale ș.a. A primit, de asemenea, numeroase medalii consacrate unor aniversări și evenimente istorice (Distincția Onorifică „Crucea Munților” a Episcopiei ortodoxe Covasna-Harghita; Meda-

lia Comemorativă 155 ani de la apariția „Gazetei de Transilvania” 1838–1993; Medalia celor 120 ani de la Războiul de Independență, 1997; Medalia Centenarului Făuririi României Întregite, 2018 ș.a.).

Reputat istoric, cercetător de prestigiu respectat și îndrăgit, profesor, autor prolific al unor cărți, publicist talentat, memorialist, îndrumător, fondator, coordonator și organizator, implicat profund în viața țării, prezent la evenimente de anvergură națională și internațională, istoricul Alexandru Porțeanu a devenit și o părticică din spiritul național care domină manifestările științifice.

Împlinirea vârstei de 90 de ani îndreptățește aprecierile cuvenite pentru bogata sa activitate, împreună cu tradiționala urare „La mulți și fericiți ani, domnule profesor!”

Moștenirea profesorului Gheorghe Spacu – direcții de cercetare la Institutul de Chimie „Coriolan Drăgulescu”*

*Otilia Costișor***

Profesorul Gheorghe Spacu a fost întemeietorul școlii de chimie anorganică la Universitatea românească „Regele Ferdinand” din Cluj. Deși nu a desfășurat o activitate profesională la Timișoara, fără domnia-sa, drumul chimiei în Timișoara nu ar fi fost cel (de acum) parcurs în ultimii 70 de ani. A fost prezent prin discipolii săi, care i-au purtat știința, conduita, filosofia și, până la urmă, aplecarea spre binele națiunii.

Cu adânc respect și recunoștință voi arăta pe scurt moștenirea profesorului Gheorghe Spacu la Institutul de Chimie „Coriolan Drăgulescu” din Timișoara (ICT).

Începutul învățământului și cercetării în domeniul chimiei la Timișoara este legat de prezența profesorilor Ilie Murgulescu și Coriolan Drăgulescu – iluștri elevi ai profesorului Gheorghe Spacu. Profesorul Ilie Murgulescu și-a elaborat teza de doctorat (Cu – tiosulfat) sub conducerea profesorului Gheorghe Spacu. În 1934 ocupă prin concurs postul de conferențiar la Politehnica din Timișoara, iar în anul 1945 devine profesor și apoi rectorul acestei instituții. Profesorul Coriolan Drăgulescu – cu doctorat în chimie fizică la profesorul Dan Rădulescu – își continuă activitatea didactică și de cercetare în laboratoarele profesorului Gheorghe Spacu. Cei doi studenți și apoi colaboratori ai profesorului Spacu se reîntâlnesc la Politehnica din Timișoara în 1940, odată cu refugiul Universității din Cluj. Împreună au militat pentru înființarea Facultății de Chimie Industrială, înfiptuită în 1948 și apoi, a Bazei de cercetări din Timișoara a Academiei Române, în cadrul căreia a luat ființă Secția de

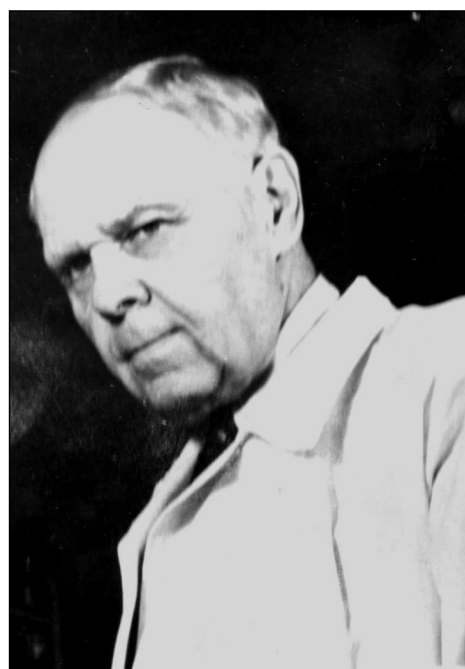

Fig. 1. Profesorul Gheorghe Spacu

chimie în anul 1951. Dar studiile în domeniul chimiei anorganice încep odată cu înființarea primelor laboratoare de cercetare ale Academiei Române în jurul Catedrei de chimie anorganică și analitică a nou înființatei facultăți.

Bazat pe programul de cercetare specific, Laboratorul de chimie anorganică (LCA) al Academiei Române a rămas ca unitate administrativă bine conturată până în prezent, și-a păstrat identitatea indiferent de schimbările suferite de forul/instituția căreia îi era subordonat. Astăzi, Laboratorul de chimie anorganică este unitate de cercetare a Institutului de Chimie „Coriolan Drăgulescu”.

*Alocuțiune susținută la simpozionul „Gheorghe Spacu – 140 de ani de la naștere” (13 decembrie 2023, Aula Academiei Române)

**Dr., directorul Institutului de Chimie „Coriolan Drăgulescu”

Fig. 2. În vizită la Laboratorul de chimie anorganică: acad. Ilie Murgulescu, dr. Tului Simonescu, șeful Laboratorului de chimie anorganică, acad. Coriolan Drăgulescu și dr. Radu Vâlceanu, secretar științific

Programul de cercetare al Laboratorului – indisolubil legat de personalitatea acad. Coriolan Drăgulescu – era guvernat de interesul acestuia pentru valorificarea resurselor naturale din țară, în special ale celor din Banat (vezi minele de la Ciudanovița). Astfel studiile efectuate erau orientate către:

- chimia în soluție a unor metale rare și disperse, cu precădere, chimia bismutului, beriliului și uraniului;
- stabilitatea în soluție a combinațiilor complexe ale unor metale rare și disperse cu liganzi de chelare;
- elaborarea unor noi metode de determinare cantitativă prin metode fizico-chimice (spectrofotometrică și entalpimetrică) a unor ioni metalici (Ga, In, Sc, Y, La, Ta, Au, Zr, Hf etc.);
- izolarea unor elemente rare și disperse, cum sunt Sc, Y, La, Ta din ocurente regionale;
- prelucrarea serpentinelor din Banat, a dolomitelor și a minereului beril;
- recuperarea unor metale rare din haldele unor mine.

Cercetările în aceste domenii erau realizate în cadrul programelor de doctorat conduse de profesorul Coriolan Drăgulescu, doctoranzii fiind profesorii și cercetătorii de mai târziu. Studiile efectuate au constituit fundamentul colectivelor cu profil științific bine conturat în cadrul Laboratorului de chimie anorganică, după cum urmează:

Colectivul de radiochimie, constituit ca **unitate nucleară**, efectua studii privind:

- compoziția și structura unor compuși ai uraniului și bismutului;
- mecanismele reacțiilor de hidroliză, complexare, formare de săruri bazice studiate prin cinetica proceselor de schimb izotopic;
- echilibrele chimice în reacții de hidroliză-complexare ale uraniului și bismutului studiate prin metode fizico-chimice ca potențimetria, polarografia, voltametria ciclică, electroforeza;
- compuși coordinativi ai Fe(II)/Fe(III), U(IV)/U(VI), Mo(VI)/Mo(V) cu liganzi aminopolicarboxilici și polifosforici ca modele pentru fixarea azotului molecular de către enzime ce conțin Mo și Fe.

În anii în care cercetarea aplicativă era prioritară s-au elaborat tehnologii și s-au obținut – ca microproducție sub formă de reactivi *chimic puri* – săruri de uraniu și săruri de mangan recuperate din diferite halde.

Odată cu dezvoltarea industriei chimice, în cadrul Laboratorului s-au format două colective cu profil predominant tehnologic: cel al oxizilor metalici și cel de tehnologie anorganică.

Primul dintre acestea, **colectivul de compuși oxidici** cuprindea proiecte de cercetare ce vizau obținerea de oxizi cu proprietăți specifice unor domenii de utilizare precise, cum sunt industria farmaceutică, a maselor plastice și cauciucului, emailuri etc. Studiile s-au finalizat prin elaborarea de tehnologii specifice, brevetate și aplicate în industrie. Totuși, datorită interesului și dedicării cercetătorilor, studiile cu caracter fundamental nu au fost neglijate. Astfel s-au elaborat nouă teze de doctorat și s-au publicat lucrări științifice în reviste importante la acea vreme, privind:

- relația compoziție-structură-culoare, cu scopul de a explica mecanismul de dezvoltare a culorii;
- metode numerice de rezolvare a amestecurilor pentru pigmenți heteromorfi;
- evoluția parametrilor rețelelor cristaline oxidice prin substituții cationice izo- și heterovalente urmarită prin spectroscopia de difracție de raze X;
- echilibrul fazal și mecanisme de reacție în sisteme MeO-SiO_2 , (Me : Mg, Zn) capabile să dezvolte proprietăți pigmentare și de fluorescență cu emisii în domeniile verde și roșu ale spectrului.

În prezent, colectivul – adaptat interesului științific – abordează teme privind sisteme cu

proprietăți optice și magnetice speciale de tip: matrici amorse, matrici anorganice de silice, matrici hibride organice-anorganice, materiale compozite monolitice sau straturi subțiri pe bază de oxizi de fier și oxizi ai altor metale tranziționale utilizând surse de energie neconvenționale (ex. ultrasunete).

Cel de al doilea colectiv cu profil tehnologic avea ca obiectiv elaborarea sau optimizarea tehnologiilor de obținere a carbonaților și oxidului de magneziu și a carbonatului de calciu cu proprietăți adecvate utilizării lor în prelucrarea maselor plastice și cauciucului, industria farmaceutică, a nutrienților pentru animale, materialelor plastice, de lacuri și vopsele, cosmetică și electronică. Tehnologiile respectau criteriile de valorificare ecologică a materiilor prime indigene: dolomite, serpentinit, apa de mare. Și în acest caz, tehnologiile elaborate au fost brevetate și aplicate la combinatele chimice din țară. În acest colectiv s-au elaborat cinci teze de doctorat, dintre care două în domeniul chimiei fizice referitoare la creșterea cristalelor de calcit.

Colectivul de **chimie coordinativă** abordează în principal studiul compușilor în stare solidă. S-au obținut noi combinații complexe ale metalelor tranziționale cu liganzi de tip complexonic, acizi diaminosuccinic, oxalic, carminic, citric etc. S-au sintetizat combinații complexe, utilizând ca liganzi produse farmaceutice, cum sunt cele din clasa pirazolonelor, având ca scop obținerea de informații privind mecanismului de acțiune, în special cea antipiretică.

În cadrul unui program de cooperare stabilit între Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie din România și National Science Foundation SUA a fost abordată tema cu titlul „Cercetări în domeniul chimiei bioanorganice”, în cadrul căreia s-au sintetizat peste 60 de combinații complexe ale unor metale platinice cu aminoacizi, compuși cu potențială acțiune anticancer. Competențele câștigate s-au reflectat în îndeplinirea contractului de cercetare cu caracter aplicativ *Tehnologia de obținere a compusului cis-diclorodiaminoplatina (cis-DDP)*, medicament anticancer cunoscut, cu activitate antitumorală specifică. Pe baza a două brevete de invenție, medicamentul „Romcis” s-a fabricat în țară, având ca substanță activă *cis-DDP* sintetizată ca microproducție în laboratoarele acestui colectiv.

Fig. 3. Colectivul de chimie coordinativă implicat în realizarea contractului *Tehnologia de obținere a compusului cis-diclorodiaminoplatina*.

Jos: Dr. Ana Maurer, dr. Septimia Policec, rândul de sus dr. Otilia Costișor, dr. Maria Mracec și as. Mariana Hălmăgean

Studiul comparativ al produsului de import *cis-DDP* și al produsului românesc „Romcis” efectuat la Institutul Oncologic „Prof. Chiricuță” din Cluj-Napoca pe tumori sarcom 180 (șoareci Swiss), carcinom Lewis (șoareci C57Black/6) și carcinosarcom Walker (una dintre cele mai sensibile tumori la acest citostatic) au arătat **„efect paralel cu excepția sarcomului 180 unde acțiunea Romcis a fost superioară”**.

Studiul compușilor coordinativi cu activitate potențial biologică (antimicrobiană, citostatică, antimicotică) s-a dezvoltat în cadrul proiectului *Combinații complexe ale unor elemente 3d cu liganzi de tip baze Mannich*. S-a sintetizat o serie de liganzi polidentati, simetrici față de o punte – piperazina sau etilendiamina – și în care substratul este reprezentat de compuși cu activitate farmacologică recunoscută: antipirina, salicilimina, acid barbituric și veronal. S-au obținut compuși coordinativi mono- și dinucleari cu nuclee izolate, s-a rezolvat structura lor și s-au determinat proprietățile spectrale, magnetice și biologice. Obținerea liganzilor și a combinațiilor complexe, cu caracterizarea primară efectuată în scopul atribuirii structurii, s-a publicat în reviste din țară. Pentru toți liganzii, studii de modelare moleculară și de densitate de sarcină pe atomi au susținut informațiile obținute pe aceste căi indirecte privind structura. Ulterior, odată cu accesul la aparatura corespunzătoare prin colaborările cu laboratoare prestigioase din străinătate, s-a rezol-

vat structura unora dintre compușii pe care am avut norocul și știința de a le obține sub formă de cristale adecvate analizei cristalografice. În ceea ce privește activitatea biologică a combinațiilor, este de remarcat activitatea antitumorală *semnificativă* a unor compuși ai nichelului (II) și cobaltului (II), acțiunea inhibitorie asupra bacteriilor Gram-pozitive și Gram-negative *in vitro* a compușilor de cobalt (II) și cupru (II) cu liganzi pirazolonici.

Studiile efectuate în acest domeniu sunt cuprinse în trei teze de doctorat și publicate în reviste prestigioase din străinătate.

Proiectul de cercetare *Combinații complexe polinucleare* – marcat de personalitatea acad. Maria Brezeanu, și domnia-sa studentă a profesorului Gheorghe Spacu la Universitatea din București – extinde cercetarea combinațiilor complexe dinucleare cu nuclee izolate la studiul compușilor cu legătură metal-metal și a oxalaților complecși. S-a studiat sistemul V(V) – Sn(II) cu formarea legăturii metal-metal. S-a pus în evidență existența speciilor complexe de vanadiu (III), conținând anionul triclorostaniu (II) ca ligand în soluții clorhidrice concentrate și s-au izolat speciile oxovanadium (IV) cu același ligand. S-a demonstrat activitatea catalitică a acestor specii în reacția de descompunere a apei oxigenate și în cea de autoxidare a aldehydelor alifactice cu stabilizarea peroxoacizilor corespunzători. Obținerea peroxoacizilor pe această cale, precum și stabilitatea lor, a prezentat interes pentru uzina de detergenți din Timișoara, peroxo compușii fiind utilizați ca agenți de înălbire.

Combinațiile complexe homo- și heteronucleare ale unor ioni 3d conținând ca ligand anionul oxalat și 2,2-dipiridil sau *o*-fenantrolina ca și coliganzi au constituit o altă temă dezvoltată în cadrul aceluiași proiect. Analiza cristalografică a arătat natura discretă dinucleară pentru unii compuși sau aranjarea în rețele bi- sau tridimensionale, pentru alții. S-a demonstrat capacitatea oxalaților complecși de a fixa reversibil oxigenul și de a funcționa drept catalizatori în procesul de autoxidare a aldehydelor alifactice inferioare la acizii corespunzători. Aceste combinații au constituit obiectul unor brevete de invenție aplicate în fabricarea unor esteri cu proprietăți de arome sintetice.

O altă direcție de cercetare abordată în Laboratorul de chimie anorganică se referă la

combinații polinucleare capabile să se asocieze în sisteme extinse cristalin lichide cu proprietăți magnetice speciale, electro-optice sau care să prezinte relevanța pentru sistemele biologice. Nucleul complex al metalomesogenului – determinat de caracteristicile electronice ale metalului, de geometria adecvată – era gândit ca fiind format în jurul ionilor oxovanadium (IV), nichel (II) sau cupru (II). Lucrările au condus la o nouă direcție de studiu, și anume la rolul ionului metalic în sinteza ligandului – efectul template. Au rezultat câteva publicații, inclusiv o monografie care a fost remarcată de Editura Wiley și plasată pe locul 13 al best-sellerelor din anul 2006. În ceea ce privește ligandul, bazele Schiff oferă posibilitatea de a controla alinierea și orientarea compușilor coordinați în mezofaza lor. În plus, combinațiile complexe care le conțin pot genera materiale mesogene cu structuri neconvenționale și proprietăți suplimentare, iar atașarea de lanțuri alchil sau nuclee aromate alchil substituie de diferite dimensiuni oferă posibilitatea obținerii celui mai eficient mesogen. Pentru o serie de combinații complexe di- și polinucleare ale ionilor zinc (II), zinc (II)-lantan (III), fer (II), cupru (II), cobalt (II) și lantan (III) cu liganzi de tip baze Schiff s-a pus în evidență fluorescența, iar pentru cei de cadmiu (II) – polimeri de coordinare – capacitatea de a adsorbi poluanții de natură organică.

Livrarea la țintă a compușilor cu efecte teranostice este, de asemenea, o temă în atenția cercetătorilor LCA. Se remarcă în acest sens lucrarea care are ca obiectiv livrarea unui agent biologic activ – cum este tris-piridilzinc (II) – la țintă prin atașarea lui la o nanoparticulă de aur. Valabilitatea procedurii – validată prin sinteza sistemului cu două unități complexe ancorate pe particula de aur, așa-numita, generație 2 – încurajează abordarea studiilor similare pentru compușii de platină.

În cadrul unui proiect care are ca obiectiv obținerea de combinații complexe cu aplicații în medicină se studiază:

– Sinteza de combinații complexe în care ionul metalic, zinc (II) sau cupru (II), este purtătorul de agent medicamentos, de exemplu, quercetina sau zaharina, ca ligand. Se demonstrează că natura și dimensiunea substituenților (numiți intercalanți) la liganzii neutri, cum sunt 1,10 – fenantrolina sau 2,2' – dipiridilul, aflați în sfera de coordinare a

aceluiași ion metalic, determină crearea unor structuri amfifile care controlează solubilitatea, activitatea antimicrobiană, insecticidă sau de inhibarea unor enzime din țesuturile tumorale.

Obținerea de material funcțional pe bază de combinații complexe ale metalelor din blocul *d* cu proprietăți mesogene. Proprietățile mesogene ale acestor compuși permit controlul și manipularea structurii moleculare la nivelul cristalin, oferind astfel posibilități de proiectare și inginerie la nivel nanoscopic. În astfel de cazuri s-a demonstrat că natura și dimensiunea intercalantului permite funcționarea materialului ca:

- senzor – un exemplu este oferit de electrodul hibrid nanostructurat compus din nanotuburi de carbon și metalomesogen pe bază de zinc(II) care a arătat o foarte bună sensibilitate și o limită de detecție joasă a acidului uric prin tehnica de amperometrie multi-puls (MPA);

- sistem cu emisie de lumină polarizată; de exemplu, unele combinații complexe mesogene ale Zn(II), Cu(I), Pt(II).

*

Prin toată activitatea sa, Institutul de Chimie „Coriolan Drăgulescu” este recunoscător acad. Gheorghe Spacu și discipolilor săi cărora li se datorează demararea și stabilirea direcțiilor de cercetare în domeniul chimiei anorganice. Programul actual de cercetare al institutului are la bază moștenirea științifică a distinșilor înaintași.

Bibliografie

S. Policec, Academia Română. Filiala Timișoara. Istoric 1951 – 1999. Editura Orizonturi universitare, Timișoara 1999, 322 - 348

C. Papilian, M. Mracec, O. Costișor, R. Comes, A. Bara, D. Daicoviciu, D. A. Pop. Cancerul (*Serie Noua*) 1993 1(3) 6 – 11; C. Papilian, M. Mracec, O. Costișor, D. Daicoviciu, D. A. Pop. Clujul medical 1992 1 60-68.

Locul în care toate poveștile se întrepătrund

Alexandra Crăciun*

„Când cineva te întreabă cine ești, spui o poveste”, nota Richard Kearney în cartea sa *Despre povești* apărută la Editura Tracus Arte, în traducerea doamnei Carmen Mușat.

Este tocmai ceea ce face artista Luminița Gliga, într-o expoziție confesiune, cu titlul MORFO ABSTRACT, deschisă în perioada 1–30 noiembrie 2023, la Galeria Romană.

Paradoxal, poveștile acestea ce poartă nume ciudate: *Grădina acvatică*, *Amintirile unei lumi tropicale*, *Sufletele copacilor*, *Salvând un fluture* sau *Istorii medievale* sunt toate, până la un punct, povești personale despre lumi văzute și nevăzute pe care artista le decupează în culoare.

Pentru Luminița Gliga desenul este un *joc secund*, pentru că ea reprezintă aerul, distanța, lumina interstițială în care timpul se oprește pentru a fi povestit.

Acolo personajul se transformă în siluetă, iar obiectul în umbră, într-o logică ce nu mai funcționează binar. Și atunci vezi cum sufletul copacilor se topește în cer, în timp ce seva carbonizează anxietății urbane, vezi cum peștele înoată prin norii unei mări răsturnate, iar fluturile te fixează în zbor, cu pupile uscate.

Abandonând dimensiunea mimetică, lucrările Luminiței Gliga deschid firul poveștii ca pe un ghem al Ariadnei desfășurat, infinit, ramificat, colorat în o mie de feluri.

În tușe fine, artista nu dă un verdict, ci și lasă povestea deschisă în „Lichtung”, în *lumina-luminiș*, despre care vorbea Martin Heidegger pentru a-i face pe privitori să reînvețe să vadă.

Și astfel în acoladele de culoare ce amintesc uneori de *Der Blaue Reiter*, altele de Klimt, fiecare regăsește o formă a propriei sale memorii, transformate în lumină, o culoare uitată, o nuanță ce părea să țină doar de diafan.

Atunci când le privești intens ai senzația că pânzele Luminiței Gliga fac parte dint-un exercițiu de anamneză, în care amintirile ei reposedite devin amintirile tale, ca atunci când doi necunoscuți privesc pe fereastra aceluiași tren.

Și astfel înțelegi de ce expoziția numește și forma și negația ei în titlu, de ce MORFO ABSTRACT reface morfologia genului nonfigurativ într-o altă dimensiune, o dimensiune vibrantă, elocventă, o dimensiune în care toate poveștile se întrepătrund.

Luminița Gliga. *Poveste medievală*
Acrylic pe pânză [70 x50 cm].

Luminița Gliga. *Amintiri dintr-o lume tropicală II.*
Acrylic pe pânză [90 x 90 cm].

și optimism tehnofil”. Moderată de acad. Marius Andruh, vicepreședinte al Academiei Române, prezentarea a avut loc în cadrul conferințelor „Ora de știință”.

Ianuarie

11 ianuarie: În cadrul Conferințelor Dalles, acad. Sabina Ispas, directoarea Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” al Academiei Române și președinta Secției de arte, arhitectură și audiovizual a Academiei Române, a susținut conferința „Sărbătorile iernii”.

15 ianuarie: Academia Română și Academia de Științe a Moldovei au celebrat Ziua Culturii Naționale, manifestare aflată la a XIV-a ediție. Ședința festivă comună s-a desfășurat în Aula Academiei Române și în Sala Azurie a Academiei de Științe a Moldovei. Alocuțiunile de deschidere au fost susținute de acad. Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române, și Ion Tighineanu, președintele Academiei de Științe a Moldovei. Au urmat mesaje de salut de la E.S. Klaus Iohannis, președintele României (adresat de prof. univ. dr. Sergiu Nistor, consilier prezidențial), Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Raluca Turcan, ministrul Culturii, Ligia Deca, ministrul Educației (adresat de prof. univ. dr. ing. Gigel Paraschiv, secretar de stat). În continuare au susținut alocuțiuni acad. Mircea Martin, și Mihai Cimpoi, membru de onoare al Academiei Române. În cadrul evenimentului a fost lansată emisiunea de mărci poștale „Ziua Culturii Naționale. O prietenie pentru eternitate”, prezentată de Cristina Popescu, director general Romfilatelia. În partea a doua a manifestării au avut loc un recital muzical susținut de violoncelistul Ștefan Cazacu și un moment poetic eminescian interpretat de actorii Gabriel Hrițcu, Vlad Galer, Simona Pustianu și Ionuț Nicolae.

30 ianuarie: În Aula Academiei Române, dr. Anca Velican, cercetător la Institutul de Sociologie al Academiei Române, a susținut conferința

Februarie

1 februarie: În Aula Academiei Române a avut loc sesiunea aniversară „Nicolae Breban – 90”, eveniment organizat de Secția de filologie și literatură a Academiei Române. După cuvântul de deschidere rostit de acad. Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române, au susținut alocuțiuni: acad. Victor Voicu, Mihai Cimpoi, membru de onoare al Academiei Române, prof. univ. Ion Pop, membru corespondent al Academiei Române, Valeriu Matei, membru de onoare al Academiei Române, prof. univ. Bogdan Crețu, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, și conf. univ. Paul Cernat, Universitatea din București. În cadrul evenimentului, revista „Contemporanul. Ideea europeană” i-a dedicat prozatorului un număr special, prezentat de Aura Christi, redactor-șef al revistei. Romfilatelia a lansat un produs filatelic omagial, prezentat de către Cristina Popescu, director general. În încheiere, acad. Nicolae Breban a adresat un răspuns prilejuit de aniversarea sa.

6 februarie: Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române a găzduit lansarea traducerii în limba română a volumului *Misterul Mussolini. Omul. Provocările. Eșecul* de Maurizio Serra. La evenimentul organizat de Ambasada Italiei la București în parteneriat cu Editura Trei și Academia Română au fost invitați E.S. Alfredo Durante Mangoni, ambasadorul Italiei la București, acad. Mircea Dumitru, vicepreședinte al Academiei Române, scriitorul Maurizio Serra, autorul volumului, membru al Academiei Franceze, Livia Szasz, Editura Trei, prof. dr. Mioara Anton, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Române, prof. univ. Florin Muller, Universitatea din București, prof. Mihail Dobre, Universitatea din București, Ministerul Afacerilor Externe, prof. Mihai Dodu, Colegiul

Național „Cantemir Vodă”. Evenimentul a fost moderat de Ion M. Ioniță, redactor-șef al revistei „Historia”.

20 februarie: În Aula Academiei Române, Secția de arte, arhitectură și audiovizual a Academiei Române și Biblioteca Academiei Române au organizat sesiunea „Memento Academician Răzvan Theodorescu”. Personalitatea și activitatea profesorului și omului de cultură Răzvan Theodorescu au fost evocate de acad. Ioan Dumitrache, secretarul general al Academiei Române, acad. Marius Porumb, directorul Institutului de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca, prof. dr. Georgeta Filitti și prof. dr. Georgeta Stoica, membre de onoare ale Academiei Române, Ionuț Vulpescu, deputat, fost ministru al Culturii, prof. univ. dr. Ioan Opriș. Sesiunea a fost moderată de acad. Sabina Ispas, președinta Secției de arte, arhitectură și audiovizual. Sesiunea a fost urmată de expoziția „Remember Academician Răzvan Theodorescu”, organizată în Sala „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române. La vernisaj au participat prof. ing. Nicolae Noica, membru de onoare al Academiei și directorul general al Bibliotecii, și dr. Adrian Silvan Ionescu, directorul Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu”..

21 februarie: În cadrul conferințelor cu public „Ora de știință”, prof. Liviu Lucaci, rector al Universității Naționale de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale” din București, a susținut prelegerea „Adevărul actorului. Firescul, haina actorului român”. Evenimentul a avut loc în Aula Academiei Române și a fost moderat de acad. Marius Andruh, vicepreședinte al Academiei Române.

22 februarie: În cadrul Conferințelor Dalles ale Academiei Române, prof. univ. Sorin Alexandrescu, membru de onoare al Academiei Române, profesor la Universitatea din București și Universitatea din Amsterdam, a susținut conferința „Brâncuși sau despre sublim”.

29 februarie: Sala de consiliu a Academiei Române a găzduit proiecția-dezbateri „Ilustrație și politică editorială în revistele de teatru din România” organizată de Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu” al Academiei Române. A conferențiat dr. Daniela Gheorghe, cercetător științific.

GHID PENTRU AUTORI

Propunerile de articole se predau la redacție în format electronic (CD, stick) sau se trimit prin e-mail, ca fișiere atașate.

Sunt returnate autorilor propunerile de articole care nu corespund indicațiilor din prezentul ghid, care nu sunt culese cu toate semnele diacritice pentru limba română sau franceză și care nu sunt corect scrise în limba română sau străină.

Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate (parțial sau integral), care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Consiliul editorial decide acceptarea sau respingerea manuscrisului. Autorii sunt singurii responsabili asupra opiniilor și ideilor exprimate.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază!

Din cauza volumului mare de lucru, nu se primesc materiale dactilografiate sau scrise de mână care necesită culegere.

Pentru a scurta timpul de pregătire editorială, lucrările trebuie redactate, după cum urmează:

- Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de Dicționarul explicativ al limbii române – DEX (ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro/>), Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române – DOOM (ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic), Hotărârea Adunării generale a Academiei Române din 17.02.1993 privind revenirea la grafia cu „ă”, și „sunt,” în grafia limbii române (www.acad.ro/alteInfo/pag_norme_orto.htm).

- Cuvintele străine inserate în textul în limba română se vor culege italic.

- Se menționează referințele despre autori: titlul științific, prenumele și numele de familie ale autorilor, funcția, locul de muncă, localitatea, țara și datele de contact (telefon, e-mail etc.).

- Referințele bibliografice se scriu la sfârșitul articolului, în ordinea citării în text, numerotându-se cu cifre arabe, urmate de punct.

- Citările se scriu cu caractere italice. Fiecare citare trebuie să fie însoțită de sursa bibliografică, obligatoriu, menționată în lista de referințe bibliografice.

- Materialul ilustrativ se va prezenta separat de textul articolului, scanat cu rezoluția de 300 dpi, alb-negru cu extensia TIFF sau se vor prezenta originalele ilustrațiilor, care vor fi scanate și prelucrate la redacție, după care se vor înapoia sub semnătură, autorului.

- În cuprinsul articolului se va menționa locul unde se va plasa figura sau tabelul, precum și legenda figurilor sau titlul tabelului.

- Tabelele trebuie să fie alb-negru fără coloane evidențiate cu alte culori. De asemenea, dacă există scheme nu trebuie să aibă evidențieri în alte culori.

Dimensiunile unui articol trebuie să fie 5–6 pagini calculator, corp 12 și 3–4 ilustrații.

Redacția revistei „Academica“
Casa Academiei – Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București,
tel: 021.318.81.06/2712, 2713

Abonamentele la revista „Academica” se pot face prin mandat poștal pe adresa
revistei „Academica”, serviciul difuzare (Ioana Tălpeanu)
sau cu ordin de plată în contul RO64TREZ7055005XXX006462,
Trezoreria sector 5, București.
Prețul unui abonament pentru 12 luni este 36 lei.

ISSN 1220-5737 150 PAGINI

PREȚUL 6 lei